Fri- och rättighets-frågor *Del B*

Inkorporering av Europakonventionen

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

SOU 1993:40

Delbetänkande av Fri- och rättighetskommittén

Fri- och rättighets-frågor *Del B*

Inkorporering av Europakonventionen

SOU 1993:40

Delbetänkande av Fri- och rättighetskommittén

Ref KB0cc

63

Statens offentliga utredningar
1993:40
Justitiedepartementet

Fri- och rättighetsfrågor

Inkorporering av Europakonventionen

Del B

Delbetänkande av Fri- och rättighetskommittén
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Graphic Systems AB, Göteborg 1993

ISBN 91-38-13352-0
ISSN 0375-250X

Innehållsförteckning

DEL B

1 *Inledning* 7
1.1 Allmänt om konventioner rörande mänskliga rättigheter 7
1.2 Europakonventionen. Sveriges medlemskap av Europarådet 8
1.2.1 En kort översikt över konventionens innehåll 8
1.2.2 Sveriges anslutning till konventionen 9
1.2.3 Tilläggsprotokoll till Europakonventionen av den 20 mars 1952 10
1.2.4 Protokoll nr 2 av den 6 maj 1963 11
1.2.5 Protokoll nr 3 av den 6 maj 1963 11
1.2.6 Protokoll nr 4 av den 16 september 1963 . . . 11
1.2.7 Protokoll nr 5 av den 20 januari 1966 12
1.2.8 Protokoll nr 6 av den 28 april 1983 12
1.2.9 Protokoll nr 7 av den 22 november 1984 . . . 12
1.2.10 Protokoll nr 8 av den 19 mars 1985 12
1.2.11 Protokoll nr 9 av den 6 november 1990 13
1.2.12 Protokoll nr 10 av den 25 mars 1992 13
1.3 Internationell kontroll av konventionens efterlevnad . . 13

2 *Sverige och Europakonventionen* 15
2.1 Allmänt om fullgörande av internationella avtal 15
2.2 Olika metoder att införliva en konvention med nationell rätt 15
2.3 Hur har Sverige uppfyllt Europakonventionens bestämmelser? 17
2.4 Sveriges löpande anpassning till Europakonventionens regler 17
2.5 Mål mot Sverige vid Europadomstolen 18
2.6 Exempel på reformer till följd av Europadomstolens praxis 20
2.6.1 Rättsprövningslagen 20
2.6.2 Ändringar i expropriationslagen 23
2.6.3 Ändringar i rättegångsbalken 23

2.6.4 Ändringar i reglerna om Bostadsdomstolens sammansättning 23
2.6.5 Ändringar i lagen om vård av unga 24
2.6.6 Ändringar i jordförvärvslagen 24

3 *Konventionens nuvarande ställning i svensk rätt* 25
3.1 Möjligheterna att i dag tillämpa Europakonventionen i svensk rätt 25
3.2 Hur har frågan om införlivande av Europakonventionen tidigare behandlats? 26

4 *Svensk rätt jämförd med Europakonventionen* 27
4.1 Inledning 27
4.2 Den europeiska konventionen den 4 november 1950 . 27
4.2.1 Artikel 1 27
4.2.2 Artikel 2 27
4.2.3 Artikel 3 29
4.2.4 Artikel 4 33
4.2.5 Artikel 5 35
4.2.6 Artikel 6 43
4.2.7 Artikel 7 56
4.2.8 Artikel 8 57
4.2.9 Artikel 9 62
4.2.10 Artikel 10 66
4.2.11 Artikel 11 71
4.2.12 Artikel 12 75
4.2.13 Artikel 13 76
4.2.14 Artikel 14 79
4.2.15 Artikel 15 81
4.2.16 Artikel 16 82
4.2.17 Artikel 17 82
4.2.18 Artikel 18 82
4.3 Avdelning II 82
4.3.1 Artikel 19 82
4.4 Avdelning III 83
4.4.1 Artiklarna 20-37 83
4.5 Avdelning IV 86
4.5.1 Artiklarna 38-56 86
4.6 Avdelning V 87
4.6.1 Artiklarna 57-66 87
4.7 Tilläggsprotokoll den 20 mars 1952 88
4.7.1 Artikel 1 88
4.7.2 Artikel 2 92
4.7.3 Artikel 3 95
4.7.4 Artikel 4 96

4.7.5 Artikel 5 96
4.7.6 Artikel 6 96
4.8 Protokoll nr 2 den 6 maj 1963 96
4.9 Protokoll nr 3 den 6 maj 1963 97
4.10 Protokoll nr 4 den 16 september 1963 97
4.10.1 Artikel 1 97
4.10.2 Artikel 2 97
4.10.3 Artikel 3 98
4.10.4 Artikel 4 99
4.10.5 Artikel 5 99
4.10.6 Artikel 6 99
4.10.7 Artikel 7 99
4.11 Protokoll nr 5 den 20 januari 1966 99
4.12 Protokoll nr 6 den 28 april 1983 100
4.12.1 Artikel 1 100
4.12.2 Artikel 2 100
4.12.3 Artikel 3 100
4.12.4 Artikel 4 100
4.12.5 Artiklarna 5-9 100
4.13 Protokoll nr 7 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna 101
4.13.1 Artikel 1 101
4.13.2 Artikel 2 102
4.13.3 Artikel 3 102
4.13.4 Artikel 4 103
4.13.5 Artikel 5 103
4.13.6 Artiklarna 6-9 104
4.14 Protokoll nr 8 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna 104
4.15 Kortfattat om vilka konsekvenser en inkorporering av Europakonventionen kan få för svenska domstolar och myndigheter 104
4.15.1 Allmänt 104
4.15.2 Tillämpning av Europakonventionen 105
4.15.3 Tillämpning av tilläggsprotokollet 108
4.15.4 Protokoll nr 4 108
4.15.5 Protokoll nr 6 108
4.15.6 Protokoll nr 7 109

5 *Europakonventionens ställning i de övriga medlemsländerna* 111
5.1 Finland 111

5.2 Island 112
5.3 Norge 113
5.4 Danmark 113
5.5 Frankrike 116
5.6 Storbritannien 116
5.7 Tyskland 117
5.8 Österrike 117

6 *EG-rätt och EES-rätt* 119
6.1 Särskilt om Europakonventionens förhållande till EG-rätten 119
6.2 Europakonventionens betydelse för nationell rätt i EG-länder 120
6.3 EES-avtalet 121

7 *Överväganden* 123
7.1 Allmänt 123
7.2 Europakonventionen och EG-rätten 124
7.3 Europakonventionens förhållande till andra konventioner om mänskliga rättigheter 125
7.4 Hur skall Europakonventionen införlivas? 125
7.5 Förhållandet mellan gällande svensk rätt och konventionen 126
7.6 Konventionens status i svensk rätt 127
7.7 Konsekvenser av en inkorporering 128
7.8 Reservationen till Europakonventionen 129
7.9 Tidsbegränsat erkännande av domstolens kompetens . 130

Bilagor

1. Europakonventionen med svensk översättning 131
2. Europadomstolens domar i mål mot Sverige 233

1 Inledning

1.1 Allmänt om konventioner rörande mänskliga rättigheter

Efter andra världskriget påbörjades inom FN:s ramar ett arbete syftande till att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna. Detta skulle ske genom utarbetandet av en förklaring om de mänskliga rättigheterna, utformandet av en konvention om dessa rättigheter och utformandet av verkställighetsbestämmelser i anslutning till de materiella reglerna om rättigheterna. 1948 antogs den universella förklaringen om de mänskliga rättigheterna av FN:s generalförsamling. Därefter dröjde det fram till 1966 innan två konventioner om de mänskliga rättigheterna öppnades för undertecknande, dels den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (SÖ 1971:41) och dels den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42). Konventionerna saknar effektiva verkställighetsbestämmelser. Enligt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter övervakar en särskild kommitté konventionen genom granskning av rapporter eller genom att behandla klagomål mot en stat. Kommittén kan emellertid inte fatta några bindande beslut utan endast avge påpekanden gentemot en konventionsstat. Övervakningen av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter sker endast genom ett rapportsystem. Bland övriga konventioner till skydd för de mänskliga rättigheterna kan nämnas: 1965 års konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, 1984 års konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning samt 1989 års barnkonvention. Inte heller dessa konventioner innehåller några verkställighetsbestämmelser. Avsaknaden av sådana gör att konventionsbestämmelserna inte får ett konkret innehåll samt att den enskilde inte med stöd av dem erhåller något effektivt skydd. Som närmare kommer att redogöras för under avsnitt 1.3 är detta en avgörande skillnad mellan FN-konventionerna och Europakonventionen.

1.2 Europakonventionen. Sveriges medlemskap av Europarådet

Parallellt med FN:s arbete med att stärka de mänskliga rättigheterna påbörjades i Europa ett motsvarande arbete. Europarådet upprättades 1949. Det skedde på en konferens i London, då tio länder (Belgien, Danmark, Frankrike, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige) den 5 maj 1949 undertecknade en stadga om upprättandet av Europarådet. I stadgan angavs som en av organisationens uppgifter att vidmakthålla och vidareutveckla de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Under sin första session beslöt Europarådets rådgivande församling den 8 september 1949 att rekommendera regeringarna att låta utarbeta förslag till en konvention, som skulle innefatta effektiva garantier för individen i fråga om åtnjutandet av en rad av de i FN:s universella förklaring från 1948 upptagna rättigheterna. Med anledning av denna rekommendation tillsattes en expertkommitté, som utarbetade ett förslag till konvention. Sedan detta förslag framlagts och bearbetats av bland annat ministerkommittén, öppnades konventionen för undertecknande den 4 november 1950.

1.2.1 En kort översikt över konventionens innehåll

Europakonventionen består av en förklaring och 66 artiklar. I förklaringen hänvisas till FN:s universella förklaring om de mänskliga rättigheterna och det slås fast att syftet med konventionen är att uppnå fastare enhet mellan Europarådets medlemmar och att ett av medlen att fullfölja detta syfte är vidmakthållandet och utvecklandet av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Konventionen är uppdelad i fem avdelningar. Avdelning 1 (art. 2-18) innehåller de materiella bestämmelserna om rättigheter och friheter. Konventionen innehåller bestämmelser om rätten till liv (art. 2), förbud mot tortyr samt omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning (art. 3), förbud mot slaveri, träldom och tvångsarbete (art. 4), rätten till frihet och personlig säkerhet (art. 5), rätten till domstolsprövning och garantier i domstolsförfarandet (art. 6), förbud mot att döma till straff utan stöd i lag och mot retroaktiva straffdomar (art. 7), rätten till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens (art. 8), rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (art. 9), rätten till yttrandefrihet (art. 10), rätten till för-

samlings- och föreningsfrihet (art. 11), rätten att ingå äktenskap och bilda familj (art. 12), rätten att föra talan vid inhemsk myndighet om kränkningar av fri- och rättigheterna (art. 13) samt förbud mot diskriminering (art. 14).

Art. 15-18 innehåller bestämmelser om möjlighet för staterna att vid vissa situationer göra inskränkningar i rättigheterna.

Avdelning II består av en enda artikel som behandlar upprättandet av en europeisk kommission och en europeisk domstol för de mänskliga rättigheterna.

Avdelning III innehåller regler om kommissionen. Här skall särskilt anmärkas art. 25. Enligt denna har kommissionen rätt att mottaga framställningar från enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda, som påstår sig ha blivit kränkta av en medlemsstat. Som förutsättning för att kommissionen skall äga uppta en sådan framställning har uppställts att den stat, mot vilken klagan riktas, förklarat sig erkänna kommissionens behörighet att motta framställningar av ifrågavarande slag.

Avdelning IV innehåller regler om domstolen. Det följer av art. 44 att endast de fördragsslutande parterna och kommissionen äger hänskjuta ett mål till domstolen. Av art. 46 följer att domstolen endast har kompetens att pröva mål mot stat som har avgivit en förklaring om att den erkänner domstolens jurisdiktion som tvingande i och för sig och utan särskild överenskommelse.

Avdelning V innehåller regler om förhållandet mellan deltagarstaterna och Europarådet, konventionens förhållande till nationell lagstiftning, ratifikationsbestämmelser, bestämmelser om uppsägning och ikraftträdande.

En närmare genomgång av de olika artiklarnas innebörd återfinns i avsnitt 4.2-4.14.

1.2.2 Sveriges anslutning till konventionen

Sverige undertecknade konventionen den 28 november 1950 och ratificerade denna den 4 februari 1952 (prop. 1951:165, UU 11, rskr. 251). Samtidigt med ratifikationen förklarade sig Sverige erkänna kommissionens kompetens att motta klagomål från enskilda personer m.fl. enligt art. 25. Erkännandet var inte tidsbegränsat.

Beträffande domstolens kompetens anförde departementschefen att han, innan erfarenheten visat, att det vid sidan av kommissionen finns ett praktiskt behov av domstolen, fann att Sverige inte kunde avge

någon förklaring om att underkasta sig domstolens kompetens (a. prop. s. 14). I samband med ratifikationen av konventionen erkände således inte Sverige den europeiska domstolens kompetens. Först den 15 juni 1966 deponerade Sverige hos Europarådets generalsekreterare en förklaring enligt art. 46 i konventionen av innebörd att Sverige för en tid av fem år räknat från den 13 maj 1966 erkände att i alla frågor om tolkning eller tillämpning av konventionen domstolens jurisdiktion skulle vara tvingande i och för sig och utan särskild överenskommelse (prop. 1966:33, UU 3, rskr. 152). Det svenska erkännandet av domstolens behörighet har senare förnyats för ytterligare femårsperioder (prop. 1971:13, 1975/76:120, 1980/81:96, 1985/86:94 och 1990/91:79) och löper således ut den 13 maj 1996.

Europakonventionen trädde i kraft den 3 september 1953, då tio medlemsstater hade deponerat sina ratifikationer (jfr art. 66, st. 2).

1.2.3 Tilläggsprotokoll till Europakonventionen av den 20 mars 1952

Tilläggsprotokollet består av 6 artiklar. Art. 1 innehåller ett skydd för äganderätten. Art. 2 upptar en bestämmelse om rätten till undervisning samt stadgar att staten vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Art. 3 garanterar rätten till fria val.

Sverige undertecknade tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 och deponerade sin ratifikation den 22 juni 1953 (prop. 1953:32, UU 1953:1, rskr. 124). Vid ratifikationen gjorde Sverige förbehåll mot art. 2, då Sverige inte kunde medge föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från viss skolundervisning. Inte heller kunde Sverige medge föräldrar rätt att för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i kristendomsundervisning såvida inte barnen hade en annan trosbekännelse än svenska kyrkans och för dessa var anordnad tillfredsställande religionsundervisning (jfr Del A avsnitt 9.4.2).

De förklaringar som Sverige avgav 1952 och 1966 om erkännande av kommissionens och domstolens kompetens gällde även rättigheterna i tilläggsprotokollet.

Tilläggsprotokollet trädde i kraft den 18 maj 1954, då tio stater ratificerat detta.

1.2.4 Protokoll nr 2 av den 6 maj 1963

Av protokollet framgår att på begäran av ministerkommittén får domstolen avge rådgivande yttranden rörande rättsliga spörsmål avseende tolkningen av konventionen och protokollen till densamma.

Sverige undertecknade protokollet den 6 maj 1963 och deponerade sin ratifikation den 13 juni 1964 (prop. 1964:87, UU 4, rskr. 137).

Protokoll nr 2 trädde i kraft den 21 september 1970 då samtliga stater tillträtt detta.

1.2.5 Protokoll nr 3 av den 6 maj 1963

Protokoll nr 3 infördes i syfte att underlätta arbetet i kommissionen och innebar bland annat ändrade regler om avvisning av mål.

Protokollet undertecknades av Sverige den 6 maj 1963 och ratifikationsinstrumenten deponerades den 13 juni 1964 (prop. 1964:87, UU 4, rskr. 137).

Protokollet trädde i kraft den 21 september 1970 då samtliga stater tillträtt detta.

1.2.6 Protokoll nr 4 av den 16 september 1963

Det fjärde tilläggsprotokollet innehåller bestämmelser om förbud mot frihetsberövande enbart på grund av oförmåga att fullgöra avtalad förpliktelse (art. 1), rätten till personlig rörelsefrihet (art. 2), rätten att vistas i sitt hemland (art. 3) och förbud mot kollektiv utvisning av utlänningar (art. 4).

Sverige undertecknade protokollet den 16 september 1963 och deponerade sin ratifikation den 13 juni 1964 (prop. 1964:87, UU 4, rskr. 137). Vid ratifikationen förklarade Sverige att den enligt art. 25 i konventionen redan avgivna förklaringen om erkännande av kommissionens kompetens även innefattade de i det fjärde protokollet angivna fri- och rättigheterna.

Den förklaring som Sverige avgav 1966 om erkännande av domstolens kompetens omfattade även rättigheterna i protokoll nr 4.

Protokollet trädde i kraft den 2 maj 1968 då fem medlemsstater hade ratificerat detta.

1.2.7 Protokoll nr 5 av den 20 januari 1966

Genom protokoll nr 5 ändrades art. 22 och 40 i konventionen när det gällde mandattiden för ledamöterna av kommissionen och domstolen.

Protokollet undertecknades av Sverige den 20 januari 1966 och ratifikationsinstrumenten deponerades den 27 september 1966.

Protokollet trädde i kraft den 20 december 1971, då samtliga medlemsstater godkänt detta.

1.2.8 Protokoll nr 6 av den 28 april 1983

Det sjätte tilläggsprotokollet innehåller regler om dödsstraffets avskaffande i fredstid. Sverige undertecknade protokollet den 28 april 1983 och godkände detta under hösten samma år (prop. 1983/ 84:31, UU 4, rskr. 62).

Protokollet trädde i kraft den 1 mars 1985, då fem stater godkänt detta.

1.2.9 Protokoll nr 7 av den 22 november 1984

Protokollet ger utlänningar vissa garantier för proceduren i utvisningsärenden (art. 1) och skapar också en rätt att överklaga brottmålsdomar (art. 2) och en rätt till ersättning vid oriktiga brottmålsdomar (art. 3). Dessutom förbjuds nytt åtal och ny bestraffning för brott som redan varit föremål för lagakraftägande dom (art. 4) och garanteras lika rättigheter för man och kvinna under äktenskapet och vid dess upplösning (art. 5).

Sverige undertecknade protokollet den 22 november 1984 och deponerade sin ratifikation den 8 november 1985 (prop. 1984/85:123, JuU 31, rskr. 305). Vid ratifikationen förklarade Sverige att man enligt art. 25 i konventionen erkände kommissionens kompetens att ta emot klagomål från enskilda personer m.fl samt att man enligt art. 46 erkände domstolens tvingande jurisdiktion även beträffande det sjunde tilläggsprotokollet.

Protokollet trädde i kraft den 1 november 1988, då sju deltagarstater ratificerat detta.

1.2.10 Protokoll nr 8 av den 19 mars 1985

Protokollet innehåller regler om ändringar i proceduren inför kommissionen och domstolen. Syftet med ändringarna var att

förbättra och särskilt att påskynda förfarandet vid kommissionen. Den viktigaste ändringen är att kommissionen ges möjlighet att arbeta på kamrar, som var och en skall bestå av minst sju ledamöter.

Sverige undertecknade protokollet den 19 mars 1985 och deponerade ratifikationsinstrumentet den 10 januari 1986 (prop. 1985/86:18, UU 5, rskr. 20).

Protokollet trädde i kraft den 1 januari 1990, då samtliga deltagarstater godkänt detta.

1.2.11 Protokoll nr 9 av den 6 november 1990

Genom protokollet ges en enskild klagande rätt att hänskjuta ett mål till den europeiska domstolen. Domstolens prövning av ett sådant mål är dock beroende av att prövningstillstånd lämnas. Sverige och flera andra medlemsstater har undertecknat detta protokoll den 6 november 1990. Sverige har emellertid ännu inte ratificerat eller godkänt protokollet. Detta sammanhänger med att ändamålsenligheten av protokollet måste ses i ljuset av de mer långtgående reformförslag avseende konventionsorganen som för närvarande bereds inom Europarådet.

1.2.12 Protokoll nr 10 av den 25 mars 1992

Genom protokollet ändras art. 32 i konventionen som reglerar omröstningen i ministerkommittén när den tar till ställning till om en kränkning av konventionen skett. Ändringen innebär att ett sådant beslut skall antas av en majoritet av de ledamöter som är berättigade att ta säte i kommittén. För närvarande krävs två tredjedels majoritet.

Sverige undertecknade protokollet den 9 april 1992 och godkände detta under hösten samma år (prop. 1991/92:165, UU 29, rskr. 303). Protokollet har ännu inte trätt i kraft.

1.3 Internationell kontroll av konventionens efterlevnad

Genom konventionen har upprättats två europeiska organ, nämligen kommissionen för de mänskliga rättigheterna och domstolen för de mänskliga rättigheterna. Dessa organ samt Europarådets ministerkommitté har till uppgift att övervaka konventionens efterlevnad.

Inför kommissionen kan mål anhängiggöras antingen av en konventionsstat mot en annan konventionsstat (mellanstatliga mål) eller av en enskild person eller organisation mot en stat (enskilda klagomål). Kommissionen kan avvisa ett mål antingen på rent formella grunder eller därför att talan är uppenbart ogrundad. De allra flesta mål med enskilda klagande avvisas av kommissionen. I de fall då avvisning inte sker utan kommissionen beslutar att ta upp ett mål till saklig prövning har kommissionen den dubbla uppgiften att dels göra en utredning rörande fakta i målet och dels ställa sig till parternas förfogande i syfte att få till stånd en förlikning. Kommer inte en förlikning till stånd utarbetar kommissionen en rapport, vilken avges till ministerkommittén. Under vissa förutsättningar kan målet härefter bli föremål för prövning av domstolen. Om domstolsprövning inte kommer till stånd är det ministerkommittén som slutligt skall ta ställning till om vederbörande konventionsstat har kränkt konventionen. De berörda staterna är - under förutsättning att de erkänt domstolens kompetens - skyldiga att rätta sig efter domstolens och ministerkommitténs avgöranden i frågor om kränkningar av konventionen.

Den europeiska konventionen intar således en särställning bland de konventioner som syftar till att ur olika aspekter skydda de mänskliga rättigheterna. Det beror framför allt på att det kontrollsystem som har skapats genom konventionen är betydligt mer effektivt än det som andra konventioner inom detta ämnesområde föreskriver.

2 Sverige och Europakonventionen

2.1 Allmänt om fullgörande av internationella avtal

Effekten av en internationell överenskommelse är att den anslutande staten har att lojalt fullgöra de åtaganden som framgår av överenskommelsen. Parterna är folkrättsligt förpliktade att se till att deras nationella myndigheter tillämpar överenskommelsens bestämmelser. Underlåtenhet härutinnan utgör folkrättsbrott. Det finns ingen allmän folkrättslig regel för hur de avtalsslutande staterna skall gå till väga för att uppfylla sina konventionsförpliktelser. Ibland kan den internationella överenskommelsen innehålla bestämmelser om hur konventionen skall fullgöras. Vanligtvis saknas dock sådana bestämmelser, så även beträffande Europakonventionen. Parterna har således full handlingsfrihet i fråga om den teknik de vill använda för att uppfylla åtagandena i konventionen.

2.2 Olika metoder att införliva en konvention med nationell rätt

I många stater gäller som en allmän statsrättslig princip att ingångna konventioner automatiskt blir en del av den interna, nationella rätten. Dessa konventioner skall således direkt tillämpas av domstolar och andra myndigheter på samma sätt som nationellt stiftad lag. Detta är förhållandet i t.ex. USA, Frankrike, Holland och Belgien. I andra rättssystem som t.ex. de skandinaviska länderna, Storbritannien, Tyskland och Italien existerar inte en sådan automatik. Det krävs då ett införlivande med den nationella rättsordningen för att konventionen skall kunna direkt tillämpas i landet. Att en av Sverige tillträdd konvention inte blir direkt tillämplig för de svenska domstolarna och myndigheterna utan att detta föreskrivits i lag torde i dag stå helt klart. Såväl Högsta domstolen, Regeringsrätten som Arbetsdomstolen har uttalat att internationella överenskommelser inte utan förmedling av lagstiftning blir gällande svensk rätt (AD 1972 nr 5,

NJA 1973 s. 423, RÅ 1974 ref. 61, NJA 1981 s. 1205 och NJA 1984 s. 903). I samtliga angivna mål åberopades Europakonventionen.

I Sverige har två olika metoder kommit till användning för att införliva konventioner med nationell rätt, *transformation och inkorporering*.

Vid *transformation* undersöks till en början, i vad mån bestämmelserna i konventionen har motsvarighet i gällande lagstiftning. Om jämförelsen ger vid handen att de materiella reglerna i konventionen redan finns i den nationella rätten, behöver ingen åtgärd vidtas för att införliva konventionen med denna. Detta konstaterande att konventionen inte strider mot befintliga lagregler kallas i Norge för "retsharmoni" och i Danmark för "normharmoni". Om däremot den nationella lagstiftningen saknar motsvarighet till eller innehåller regler som strider mot en konvention omarbetas de delar av konventionen som behöver införlivas med svensk rätt till svensk författningstext med den systematik och det språkbruk som brukar användas i svenskt lagstiftningsarbete. Denna metod har ofta använts när det gäller att införliva konventioner på straff-, process- och civilrättsområdena (ett flertal exempel finns inom sjö- och lufträtten). Vidare förekommer en variant av denna metod, nämligen att bestämmelserna i en konvention i så gott som oförändrat skick tas in i en svensk författning (transformation genom översättning). I så fall är det den svenska versionen av konventionen som tillämpas i Sverige.

Vid *inkorporering* däremot föreskrivs i svensk lag att bestämmelserna i en konvention skall gälla i Sverige. När denna metod används, blir den autentiska texten, i Europakonventionens fall på engelska och franska, gällande som svensk lag. En översättning till svenska brukar dock publiceras vid sidan av den autentiska texten. Att införliva konventioner genom inkorporering har blivit allt vanligare under senare år. Denna metod användes vid införlivandet av det internationella järnvägsfördraget (lagen 1985:193 om internationell järnvägstrafik) och vid införlivandet av konventionen om internationella köp (lagen 1987:822 om internationella köp). Även EES-avtalets huvuddel och vissa protokoll inkorporeras i svensk rätt genom en särskild lag (SFS 1992:1317).

Vid en bedömning av vilken metod som är att föredra får de båda metodernas för- och nackdelar vägas mot varandra i det enskilda fallet. Till inkorporeringsmetodens fördelar hör att den är tids- och arbetsbesparande jämfört med om bestämmelserna skall omarbetas till

svensk lagtext. Vidare är det en fördel att rättstillämpningen i de konventionsbundna staterna grundas på samma text. Emellertid kan det innebära praktiska svårigheter att tillämpa en på främmande språk och med främmande lagstiftningsteknik avfattad text. Konventionstexter är dessutom ofta resultatet av kompromisser mellan olika uppfattningar och de kan därför vara mer eller mindre oklart formulerade. Detta kan bidra till att öka rättsosäkerheten.

2.3 Hur har Sverige uppfyllt Europakonventionens bestämmelser?

Som tidigare sagts införlivas konventioner normalt med svensk rätt genom lagstiftning. Ett skenbart undantag härifrån föreligger, när redan existerande lagregler är tillräckliga för att Sverige skall kunna fullgöra sina förpliktelser som konventionsstat. I sådana fall är det inte nödvändigt att vidta några lagstiftningsåtgärder för att uppfylla konventionens krav. Det är denna situation som ansetts föreligga, när Sverige tillträtt Europakonventionen och tilläggsprotokollen. Om man bortser från föräldrarätten, där Sverige gjort ett förbehåll i samband med ratificeringen, har Sverige ansett sig kunna påta sig förpliktelserna i konventionen utan att genomföra någon ny lagstiftning eller att ändra befintlig. De fri- och rättigheter som garanteras i Europakonventionen och dess tilläggsprotokoll har således ansetts vara tillräckligt skyddade i gällande svensk rätt. Uttalanden om att konventionens regler överensstämmer med gällande svensk rätt har också gjorts i samtliga propositioner vid ratificeringen av konventionen och tilläggsprotokollen.

Den svenska uppfattningen om att svensk rätt överensstämmer med Europakonventionens bestämmelser har med tiden kommit att framstå som inte alltid alldeles korrekt, då Sverige vid ett flertal gånger fällts för brott mot konventionen. Detta hänger samman med att den europeiska kommissionen och domstolen genom tolkning gett vissa av konventionens artiklar en innebörd som knappast kunde förutses vid konventionens ratificering.

2.4 Sveriges löpande anpassning till Europakonventionens regler

En effekt av Sveriges tillträde till konventionen är att Sverige måste se till att inte ny lagstiftning kommer att strida mot Europakon-

ventionen. På så vis lägger konventionen ett band på den svenske lagstiftaren. Utvecklingen vid Europadomstolen har lett till att man i regeringskansliet i avsevärt ökad omfattning numera granskar lagrådsremisser och propositioner utifrån konventionsaspekten. Även Lagrådet har ägnat ökad uppmärksamhet åt dessa frågor. Här kan nämnas att Lagrådet yttrat sig avseende Europakonventionens förhållande till lagförslag på exempelvis följande områden: utlänningslagen, lagen om vinstdelningsskatt, lagen om ändring i lagen om rätt till fiske, plan- och bygglagen, lagen om tillfällig förmögenhetsskatt för livförsäkringsbolag m.fl., rättegångsbalken (dels om häktningsreglerna och dels om skyldighet att hålla förhandling), lagen om vård av missbrukare i vissa fall, smittskyddslagen, lagen om valutareglering, räddningstjänstlagen, lagen om allmänt lönestopp samt rättsprövningslagen.

2.5 Mål mot Sverige vid Europadomstolen

Nedan följer en kortfattad redogörelse för vissa avgöranden mot Sverige vid Europadomstolen. En närmare genomgång av kommissionens och domstolens praxis med redogörelse för avgöranden mot Sverige återfinns under avsnitt 4. De svenska målen vid Europadomstolen återfinns också i kronologisk ordning i bilaga nr 2.

Domstolen har sedan dess tillkomst avgjort ca 250 mål. De flesta under tiden 1976 och framåt. 27 domar avser mål mot Sverige. Av dessa är sju helt friande. Två avser fastställande av förlikning. I de återstående 18 fallen har således konventionsbrott konstaterats. Klagomålen mot Sverige kan grovt indelas i följande kategorier:

1. Domstolsprövning av förvaltningsbeslut
2. Påstådda kränkningar av äganderätten
3. Omhändertagande av barn
4. Vissa rättssäkerhetsgarantier vid domstolsprövning
5. Utlänningsärenden

Den första kategorin mål rör ett problem som sammanhänger med svensk förvaltningstradition. I äldre tider utövade kungen den högsta domsmakten på samma sätt som han var högsta förvaltningsmyndighet. Successivt anförtroddes kungens domsmakt till domstolarna. En stor del av de förvaltningsrättsliga ärendena har emellertid kommit att ligga kvar hos kungen eller Kungl. Maj:t som sista instans - numera regeringen. Beslut i sådana ärenden kan beröra den enskildes rätt. Det var med avseende på sådana beslut som konventionsenligheten av

det svenska systemet kom att ifrågasättas. Art. 6 i konventionen ger rätt till domstolsprövning av tvister om civila rättigheter och skyldigheter. Då Sverige ratificerade konventionen utgick man ifrån att därmed avsågs frågor som hörde till den traditionella civilrätten, förmögenhetsrätten och familjerätten, vilka ju föll under de allmänna domstolarnas kompetens. Att art. 6 skulle komma att tillämpas också på det förvaltningsrättsliga området var inte förutsett av regeringen. Europadomstolen har emellertid intagit just denna ståndpunkt. Slutsatsen har blivit att Europadomstolen anser art. 6 tillämplig och att domstolsprövning således krävs vid prövning av alla tvister där beslutet är direkt avgörande för den enskildes privata rättigheter och skyldigheter. Detta gäller oavsett om tvistefrågan hör under den offentliga rätten eller under privaträtten. Därmed har rätt till domstolsprövning kommit att krävas i ärenden om indragning av olika typer av tillstånd att bedriva en viss näring, trafiktillstånd, utskänkningstillstånd, förvärvstillstånd, frågor om byggnadslov liksom planärenden m.m. Inom dessa områden saknades enligt svensk rätt möjlighet för den enskilde att få uppkomna tvister prövade av domstol och konventionsbrott har därför ansetts föreligga.

Äganderättsskyddet i det första tilläggsprotokollet har gett upphov till flera klagomål, ofta i kombination med klagomål om avsaknad av domstolskontroll. Det är emellertid endast i Sporrong-Lönnroth-målet som kränkning har ansetts föreligga. Domstolen har intagit en mycket försiktig hållning till frågan om i vad mån den enskildes intresse bör få vika för ett allmännyttigt intresse då det gäller intrång i äganderätten.

Målen om omhändertagande av barn har som regel gått ut på att få svenska myndigheters och domstolars beslut om omhändertagande av barn och därmed sammanhängande frågor underkända såsom konventionsvidriga. Det är skyddet för privat- och familjelivet i art. 8 som åberopats av föräldrar som fått sina barn omhändertagna. Domstolen har inte i något fall underkänt ett omhändertagandebeslut som sådant, däremot sättet för dess genomförande i två fall - målen Olsson I och Margareta och Roger Andersson.

Domstolen konstaterade i målet Olsson I att placeringen av tre syskon i olika fosterhem på långt avstånd från hemmet innebar en kränkning av föräldrarnas rätt till skydd för familjelivet. I målet Margareta och Roger Andersson fann domstolen att en kränkning skett av art. 8 genom att socialnämnden ålagt modern ett mycket långt gående förbud att umgås med sin omhändertagne son. I

ytterligare två mål har Sverige fällts för kränkning av art. 8 - målen Eriksson och Olsson II. Målen rörde flyttningsförbud av barn efter upphävt omhändertagandebeslut samt umgängesrättsinskränkningar med barnen. Domstolen ansåg i målet Eriksson att flyttningsförbudet i kombination med restriktiva umgängesrättsbegränsningar inte var acceptabelt samt att begränsningarna inte heller var lagligen grundade. I målet Olsson II fann domstolen att art. 8 kränkts då umgängesrättsbegränsningarna så vitt avsåg tiden före den 1 juli 1990 saknade lagstöd.

Klagomålen avseende rättssäkerhetsgarantierna i domstolsförfarandet rör främst tre områden, rätten till muntlig förhandling i brottmål i överrätt, rätten till prövning av opartisk domstol samt de svenska häktningsreglerna. I fyra mål har domstolen haft att pröva i vilken utsträckning art. 6 i konventionen kan anses ge en rätt till muntlig förhandling i hovrätt också då sådan förhandling hållits i tingsrätten (målen Ekbatani, Helmers, Andersson och Fejde). I målen Ekbatani och Helmers ansågs detta vara fallet.

I målet Langborger prövade Europadomstolen om den svenska Bostadsdomstolen utgjorde en opartisk domstol vid prövning av en tvist mellan en hyresgäst och en hyresvärd då tvisten rörde en fråga där de i Bostadsdomstolen ingående intresseledamöterna kunde anses ha ett gemensamt intresse som stred mot hyresgästens. Domstolen ansåg att Bostadsdomstolen inte utgjort en opartisk domstol vid prövning av tvisten.

I målen Skoogström och McGoff var det fråga om hur länge en person får hållas frihetsberövad innan frihetsberövandet skall prövas av domstol. Det svenska regelsystemet ansågs medge en för lång tidsutdräkt innan den misstänkte fick sin sak prövad av domstol.

2.6 Exempel på reformer till följd av Europadomstolens praxis

2.6.1 Rättsprövningslagen

Domarna i de mål där Sverige fällts för kränkning av Europakonventionen har lett till flera effekter på den svenska lagstiftningen. Beträffande art. 6 i konventionen om rätt till domstolsprövning har de fällande domarna i Europadomstolen föranlett en helt ny lag - lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

I promemorian (Ds Ju 1986:3) Europarådskonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige, som låg till grund för lagförslaget, konstaterades att lagstiftningen inte fullt ut uppfyllde konventionens krav på rätt till domstolsprövning. Därför föreslogs att Regeringsrätten skulle ges utvidgad befogenhet att pröva förvaltningsbeslut där regeringen var sista instans. Detta skulle ses som en utvidgning av det befintliga resningsinstitutet, vilket är ett extraordinärt rättsmedel och inte anses uppfylla konventionens krav på rätt till domstolsprövning. Enligt promemorian var det tillräckligt att den domstolsprövning som skulle kunna ske var en laglighetsprövning.

Lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut trädde i kraft den 1 juni 1988 att tillämpas till utgången av år 1991 (prop. 1987/88:69). Lagen upptar sex paragrafer och anvisar en kassatorisk laglighetsprövning som skall ske av Regeringsrätten, vilken kan upphäva ett meddelat beslut. Tillämpningsområdet har gjorts förhållandevis vidsträckt. I propositionen talas om beslut med anknytning till äganderätten med exempel som beslut fattade enligt expropriationslagen, förköpslagen, vissa förvärvslagar m.fl. Vidare talas om beslut med anknytning till rätten att driva näring. Lagen stadgar även uttryckliga undantag från tillämpningsområdet, t.ex. beslut fattade av vissa domstolsliknande nämnder, som arrendenämnder, hyresnämnder och övervakningsnämnder, samt beslut i utlänningsärenden.

I förarbetena till lagen sägs att det i första hand är en laglighetsbedömning som skall göras men att Regeringsrätten bör kunna överpröva också den faktabedömning som ligger till grund för tillämpningen av föreskrifter. Däremot skall prövningen inte avse en tillämpning av Europakonventionens regler, då dessa inte utgör en del av vår inhemska rättsordning. Man bör också vara försiktig med att utsträcka prövningen till att omfatta de bedömningar som myndigheterna gjort inom ramen för sina befogenheter att välja mellan flera tänkbara beslut. Det skall inte heller bli någon domstolsprövning av politiska lämplighetsfrågor. I fråga om muntlig förhandling sägs att 9 § förvaltningsprocesslagen skall vara tillämplig vilket innebär att Regeringsrätten får hålla muntlig förhandling när det kan antas vara till fördel för utredningen eller när det främjar ett snabbt avgörande. I propositionen uttalas att förvaltningsprocesslagen anses stå i överensstämmelse med konventionen, då denna inte uppställer ett absolut krav på muntlig förhandling inför domstol.

Beträffande de domstolsliknande nämnderna uttalas av departementschefen att frågan om dessa skall anses vara domstolar i

konventionens mening inte har prövats av Europadomstolen. Man bör därför utgå ifrån att sådana nämnder kan räknas som domstolar i konventionens mening. Den nya prövningsmöjligheten borde därför inte omfatta deras beslut. Då oenhetliga regler gällde i fråga om dessa nämnders sammansättningar föreslogs vissa ändringar i detta hänseende.

Lagen har efter vissa mindre justeringar förlängts att gälla till utgången av 1994 (prop. 1990/91:176, 1991/92:KU 12, rskr. 51). Som skäl för en förlängning av tillämpningstiden anförde föredragande statsrådet bl.a. att eftersom Europadomstolen ännu inte prövat något klagomål över beslut som meddelats av Regeringsrätten med stöd av rättsprövningslagen var det för tidigt att definitivt ta ställning till om rättsprövningslagen i dess nuvarande form borde permanentas. En fråga som inte heller prövats av domstolen var huruvida de nämnder som enligt rättsprövningslagen jämställs med domstolar godtas som sådana vid tillämpningen av art. 6. Till detta kom att arbetet med en översyn av olika författningar som bl.a. syftar till att svensk rätt skall tillgodose konventionens krav på tillgång till domstolsprövning ännu inte var avslutat. Det var därför av vikt att avvakta de erfarenheter som en ytterligare tids tillämpning av lagen kunde ge.

Lagrådet yttrade sig över förslaget att förlänga lagens tillämpning. I yttrandet anmärkte Lagrådet bl.a. följande (a. prop. s. 17):

> Artikel 6 i Europakonventionen torde allmänt ha tolkats så, att den ger en part rätt till en muntlig förhandling inför domstol. De fall som har föranlett osäkerhet har främst gällt rätten att efter ett muntligt förfarande i första instans påfordra en ny muntlig förhandling i överinstansförfarandet. Europadomstolen har också ansett en muntlig förhandling kunna undvaras i fall då parterna - uttryckligen eller implicit - avstår från sin rätt till en sådan förhandling och nöjer sig med skriftlig handläggning. För att undvika konflikter med konventionen bör därför en rätt till muntlig förhandling i rättsprövningsförfarandet inskrivas i lagen så snart som möjligt. Intill dess så skett kan problemen i förhållande till konventionen lösas genom att parts begäran om muntlig förhandling regelmässigt tillmötesgås i sådana mål som faller inom tillämpningsområdet för art. 6 i konventionen.

I propositionen förordades dock inte någon särlösning i fråga om möjligheterna till muntlig förhandling såvitt gäller rättsprövningsförfarandet. I det nyligen framlagda betänkandet (SOU 1992:138) Några frågor om Regeringsrätten, har föreslagits bl.a. att rätten till muntlig

förhandling utvidgas i rättsprövningsmålen. Om denna fråga se vidare avsnittet om svensk rätt under avsnitt 4.2.6 om art. 6.

2.6.2 Ändringar i expropriationslagen

Målet Sporrong-Lönnroth föranledde att expropriationslagen ändrades (SFS 1988:206). Ändringarna medförde att regeringen skulle kunna ompröva ett beslut om expropriationstillstånd, om förhållanden ändrats sedan det ursprungliga beslutet meddelades. Vidare stadgades att ett expropriationstillstånd skulle förfalla, om saken inte fullföljts inom ett år från det att tillståndet beviljades.

2.6.3 Ändringar i rättegångsbalken

På grund av Europadomstolens praxis om rätten att ofördröjligen få ett frihetsberövande prövat av domstol (art. 5 punkt 3) infördes vissa ändringar i rättegångsbalken (SFS 1987:1211). Ändringarna innebar bl.a. att häktningsförhandling aldrig får hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslut verkställdes. Tidsfristen gäller även i överrätt om rätten beslutat om häktning av någon som inte är närvarande och denne sedan grips varvid förhandling skall hållas. Ändringarna fick till följd att domstolarna måste hålla häktningsförhandlingar även under helger.

2.6.4 Ändringar i reglerna om Bostadsdomstolens sammansättning

I målet Langborger mot Sverige fann Europadomstolen att Sverige kränkt konventionens bestämmelser om envars rätt till en opartisk rättegång. Kränkningen hade skett i samband med att Langborger fört en tvist till Bostadsdomstolen för att få prövat om en s.k. förhandlingsklausul som fanns intagen i hans hyreskontrakt skulle tas bort ur avtalet. När målet avgjordes i Bostadsdomstolen deltog s.k. intresseledamöter. Eftersom dessa i det aktuella målet kunde ha ett gemensamt intresse som stred mot Langborgers fann domstolen att en kränkning av art. 6 skett. Avgörandet ledde till att en lagändring kom till stånd, vilken innebar att Bostadsdomstolens och Hyresnämndernas sammansättning ändrades för vissa typer av mål där den enskilde partens intresse kan anses stå i konflikt med såväl hyresgäströrelsens som fastighetsägarnas intressen (SFS 1991:636).

2.6.5 Ändringar i lagen om vård av unga

På grund av Europadomstolens avgörande i Eriksson-målet, som gällde omhändertagande av barn, infördes i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga regler om att beslut att begränsa umgängesrätt i samband med flyttningsförbud skall kunna överprövas av domstol.

2.6.6 Ändringar i jordförvärvslagen

Genom lagstiftning 1991 (SFS 1991:669) ändrades instansordningen i jordförvärvsärenden på så sätt att beslut i sådana ärenden skall få överklagas till kammarrätt i stället för till regeringen. I prop. 1990/91:155 motiveras ändringen med att Europadomstolen i målet Håkansson/Sturesson konstaterat att förhållandet att det saknas möjlighet att få förvärvsärenden prövade i domstol stred mot konventionen.

3 Konventionens nuvarande ställning i svensk rätt

3.1 Möjligheterna att i dag tillämpa Europakonventionen i svensk rätt

Vad har då Sveriges anslutning till Europakonventionen inneburit i praktiken? Gentemot de övriga konventionsstaterna har Sverige förpliktat sig att tillse att de i konventionen angivna rättigheterna garanteras alla som befinner sig under svensk jurisdiktion. Svenska domstolar har vid flera tillfällen ställts inför frågan om vilken betydelse som borde tillmätas konventionen i den interna rättstillämpningen. I bl.a. följande rättsfall har man uttalat sig om konventionens betydelse i enskilda mål; RÅ 1974 ref. 61, NJA 1981 s. 1205, NJA 1988 s. 572, NJA 1989 s. 131, NJA 1991 s. 188, NJA 1991 s. 512 I och II, HD:s beslut 1992-06-24, SÖ 309-311, HD:s beslut 1992-08-14, SÖ 422 samt HD:s beslut 1992-09-14, SB 463.

Av dessa avgöranden framgår att konventionen i dag inte är direkt tillämplig i svensk rätt. Detta innebär dock inte att den saknar betydelse för den svenska rättstillämpningen. En viktig princip är att svensk lag såvitt möjligt bör tolkas så att den överensstämmer med Sveriges åtaganden enligt konventionen. Domstolar och myndigheter kan alltså beakta de regler som konventionen innehåller liksom beakta den praxis som utvecklats av konventionsorganen. Senare rättsfall från Högsta domstolen tyder på en ökad lyhördhet för Europadomstolens domar. Ger den svenska rättsregeln utrymme för olika tolkningar står det alltså domstolen eller den tillämpande myndigheten fritt att använda sig av konventionen som ett tolkningsdatum bland flera. Man har då möjlighet att göra en konventionskonform tolkning för att undvika konventionsbrott. Men skulle domstolen eller myndigheten finna att det uppstår en direkt konflikt mellan en svensk rättsregel och innehållet i konventionen kan domstolen eller myndigheten inte underlåta att tillämpa den svenska lagen.

3.2 Hur har frågan om införlivande av Europakonventionen tidigare behandlats?

Vid tillträdandet till konventionen ansågs det att intern svensk rätt överensstämde med konventionens krav. Någon anledning till införlivande av denna fanns därmed inte. Under förarbetena till 1974 års regeringsform blev frågan om konventionen åter aktuell. I sitt remissvar över Grundlagberedningens förslag till regeringsform påpekade Svea hovrätt att man kunde överväga att ge ett starkare skydd för grundrättigheterna genom att införa ett stadgande i grundlagen om att Europakonventionen och FN:s konventioner om mänskliga rättigheter skulle tillämpas nationellt. Departementschefen yttrande i prop. 1973:90 s. 195 följande:

> Att ta ytterligare ett steg och införliva rättighetskonventionerna med svensk rätt stöter emellertid på praktiska och tekniska svårigheter. Särskilt bör pekas på den brist på enhetlig juridisk terminologi som ofta utmärker konventionstexterna. Härtill kommer att den teknik som har använts vid konstruktionen av konventionerna i hög grad skiljer sig från svensk lagstiftningsteknik. Konventionerna lämpar sig därför inte för en direkt tillämpning i enskilda tvister inför svenska domstolar och myndigheter. Man måste räkna med att ett införlivande av konventionerna med svensk grundlag i åtskilliga fall skulle kunna medföra ovisshet om vad som gäller i detalj på olika rättsområden.

1973 års Fri- och rättighetsutredning ansåg på samma skäl som ovan att Europakonventionen inte lämpade sig för direkt tillämpning i svensk rätt.

Konstitutionsutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om inkorporering av Europakonventionen. Från den senaste tiden kan nämnas att utskottet i betänkandena 1989/90:KU 12 och 1990/91:KU 7 hänvisade till tidigare uttalanden om att svensk lagstiftnings förenlighet med ingångna konventioner fortlöpande borde bevakas inom regeringskansliet och att det inte fanns anledning att frångå den bedömning riksdagen gjort i samband med behandlingen av de förslag till grundlagsändring som byggde på 1973 års Fri- och rättighetsutredning arbete. Riksdagen hade ställt sig bakom utredningens åsikt att en inkorporering inte borde ske. I betänkandet 1991/92:KU 12 framhåller utskottet att frågan om inkorporering av Europakonventionen kan få ökad aktualitet genom att EG-domstolen räknar skyddet för grundläggande mänskliga rättigheter till de allmänna rättsprinciper vilka den lägger till grund för sina avgöranden. Utskottet hänvisade i övrigt till tillsättandet av Fri- och rättighetskommittén.

4 Svensk rätt jämförd med Europakonventionen

4.1 Inledning

Som tidigare redogjorts för har svensk rätt löpande anpassats till konventionens krav. När vi nu ställs inför frågan om införlivande av konventionen har vi dock ansett det nödvändigt att göra en genomgång av svensk rätt för att undersöka hur denna överensstämmer med konventionens krav. Detta hänger samman med att konventionens innehåll hela tiden är föremål för utveckling genom praxis.

Den genomgång som nedan företagits gör inte anspråk på att vara fullständig.

4.2 Den europeiska konventionen den 4 november 1950

4.2.1 Artikel 1

Konventionen inleds med art. 1, enligt vilken de fördragsslutande parterna förpliktar sig att garantera envar, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri- och rättigheter, som anges i konventionen. Dessa fri- och rättigheter anges därefter i avdelning I av konventionen, omfattande artiklarna 2-18.

4.2.2 Artikel 2

Som den första av de mänskliga rättigheterna har i art. 2 upptagits rätten till liv, vilken rätt skall vara skyddad genom lag. Det är alltså inte tillräckligt att konventionsstaterna avhåller sig från att, genom exempelvis militär eller polis, döda enskilda personer, utan det åligger staterna att genom positiva åtgärder se till att medborgarnas liv skyddas. I Sverige täcks konventionens krav genom brottsbalkens bestämmelser om straff för mord och dråp m.m.

Skyddet för livet är emellertid inte absolut. Dödsstraff är inte oförenligt med den europeiska konventionen. Beträffande denna fråga se vidare under tilläggsprotokoll nr 6 om avskaffandet av dödsstraffet.

I punkt 2 av artikeln anges ett antal situationer då berövande av livet inte skall anses ha skett i strid med artikeln. Det rör sig om fall då dödandet är en följd av våld som varit absolut nödvändigt a) för att försvara någon mot olaglig våldsgärning, b) för att verkställa laglig arrestering eller för att hindra någon som lagligen är berövad sin frihet att undkomma, och c) vid lagligen vidtagen åtgärd till stävjande av upplopp eller uppror.

Kravet i art. 2 punkt 1 på att envars rätt till livet skall skyddas genom lag innebär rimligen något mer än att staten skall avhålla sig från uppsåtligt dödande. Vissa av de situationer som beskrivs i punkt 2 tyder på att även fall av ouppsåtligt dödande omfattas av artikeln. Så har också den europeiska kommissionen uppfattat stadgandet i ett mål mot Storbritannien, som gällde ett fall av ouppsåtligt dödande av en pojke i Nordirland och där frågan var om statens användande av en viss typ av vapen i samband med upplopp medförde sådana risker att pojkens död kunde tillskrivas staten.

Frågan är om ofödda foster skyddas genom artikeln om envars rätt till liv. Något avgörande som klart tar ställning i denna fråga finns inte. Frågan om den norska respektive den österrikiska abortlagens förenlighet med konventionen har väckts inför kommissionen men inte prövats i sak, därför att klagandena inte sågs som offer för den påstådda kränkningen och därför inte ansågs behöriga att klaga däröver. Kommissionen har även i ett annat fall lämnat öppet om art. 2 i konventionen skyddar fostrets rätt till liv men har framhållit att det i så fall måste finnas en underförstådd inskränkning till skydd för kvinnans liv och hälsa. Det synes under alla förhållanden rimligt att tolka konventionsbestämmelserna så, att de ger staterna tämligen stor frihet vid utformningen av sin abortlagstiftning. Det har emellertid gjorts gällande att en lag som innefattar full abortfrihet ända fram till födseln knappast skulle vara förenlig med konventionen. Den svenska abortlagen (1974:595), som i princip medger fri abort fram till utgången av den tolfte havandeskapsveckan, är med största sannolikhet inte konventionsstridig.

När det gäller livets slutpunkt stadgar lagen (1987:269) om kriterier för bestämmande av människans död att en människa är död när hjärnans samtliga funktioner totalt och oåterkalleligt har fallit bort.

Åtskilliga andra länder tillämpar också detta hjärndödskriterium varför det inte finns anledning att tro att detta skulle skapa några problem i förhållande till konventionen.

Svensk rätt tillåter i princip inte aktiv dödshjälp (NJA 1979 s. 802) varför det inte heller i detta avseende torde uppstå några komplikationer om konventionen inkorporeras som nationell rätt.

Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige vid ratificeringen av konventionen (prop. 1951:165) konstaterade att art. 2 överensstämde med svensk rätt och att så alltjämt torde vara fallet.

4.2.3 Artikel 3

Artikeln stadgar förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Såvitt gäller svensk rätt kan nämnas att det i 2 kap. 5 § RF stadgas att varje medborgare är skyddad mot kroppsstraff, tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att framtvinga eller hindra yttranden. Stadgandet är absolut och kan således inte begränsas genom annan lag. Enligt 2 kap. 6 § är varje medborgare också gentemot det allmänna skyddad mot annat påtvingat kroppsligt ingrepp. Detta stadgande kan dock begränsas genom lag enligt 12 §. Speciell lagstiftning finns om vissa medicinska ingrepp. Framförallt bör här nämnas lagen (1944:133) om kastrering, transplantationslagen (1975:190) och steriliseringslagen (1975:580). Dessa lagar bygger på principen att de ingrepp det är fråga om endast får företas på personer som har samtyckt till ingreppen.

Beträffande behandlingen av fångar och andra personer som är berövade friheten torde reglerna i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. och lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt stå i samklang med stadgandet i konventionen. Kommissionen har dock vad gäller straffmetoders förenlighet med art. 3 uttalat att långvarig isolering av fångar eller häktade inte är önskvärd. Vidare har kommissionen framhållit att fullständig fysisk och social isolering kan förstöra personligheten och att den därför inte kan försvaras under hänvisning till säkerhetskrav eller andra skäl. Något mål där isolering av en person ansetts vara en kränkning har emellertid inte förekommit. Några andra speciella straffmetoder, som skulle kunna anses vara en kränkning av art. 3, förekommer inte i Sverige.

Även personer som är föremål för vård och omsorg omfattas av art. 3. Den övergripande lagstiftningen på detta område är hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) som innehåller grundläggande föreskrifter om vilka krav som gäller för all hälso- och sjukvård. Vården skall vara av god kvalitet och tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen. Den skall vidare vara lättillgänglig och bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. I första paragrafen av hälso- och sjukvårdslagen erinras om att föreskrifterna i denna också gäller för all psykiatrisk vård, dvs. både frivillig och tvångsmässig vård. Beträffande tvångsvård skall bestämmelserna om sådan enligt lagarna om psykiatrisk tvångsvård (1991:1128) och om rättspsykiatrisk vård (1991:1129) ses som undantagsregler som anger i vilka avseenden och under vilka förutsättningar tillämpningen av hälso- och sjukvårdslagens vårdprinciper får inskränkas. Reglerna om tvångsvård får inte leda till att man vid sådan vård bortser från kraven på samråd med patienten samt på respekt för patientens självbestämmande och integritet. Även beträffande psykiskt utvecklingsstörda stadgas i lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (1985:568) att den omsorg som skall ges dessa personer skall vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Således kan sammanfattningsvis sägas att den svenska vård- och omsorgslagstiftningen står i överensstämmelse med art. 3 i konventionen.

En annan fråga är dock hur tillämpningen av ovan nämnda lagar överensstämmer med konventionens förbud mot omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I detta sammanhang bör därför nämnas att Sverige den 21 juni 1988 ratificerade en europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Konventionen trädde i kraft den 1 februari 1989. Den enligt konventionen bildade granskningskommittén företog besök i Sverige 1991 för att undersöka förhållandena inom bl.a. kriminalvården och mentalvården. Av kommitténs rapport framgår bland annat att inget framkommit vid besöket som tyder på att personer som är berövade friheten i Sverige genom anhållande, häktning eller avtjänande av fängelsestraff utsätts för tortyr eller behandling som kan jämställas med tortyr. Emellertid anmärktes på vissa förhållanden bland annat på Kronobergshäktet, Kumlaanstalten och Hinseberg. Anmärkningarna rörde för trånga celler, för små rastgårdar på Kronobergshäktet, dåliga möjligheter för fritidsaktiviteter, dålig ventilation, dåliga toalettmöjligheter, små matranso-

ner, dålig tillgång till önskad läkarvård, dåliga lokaler för fångarna att ta emot besök i, avsaknad av psykolog på Hinseberg m.m. Kommittén gjorde också besök på Beckomberga mentalsjukhus och Carlslunds flyktingförläggning. Kommittén fann att någon omänsklig eller förnedrande behandling av personer ej förekom på dessa anläggningar. Sammanfattningsvis konstaterade kommittén att personer som är berövade sin frihet i Sverige löper liten risk att bli illa behandlade.

De förhållanden som anmärktes på av granskningskommissionen enligt ovan kan möjligtvis även i förhållande till art. 3 i Europakonventionen anses som omänsklig eller förnedrande behandling.

Slutligen bör nämnas att frågan om tillämpning av art. 3 har uppkommit i fall rörande avvisning eller utvisning av utländska medborgare eller utlämning av brottslingar för lagföring eller avtjänande av straff i annat land. Den europeiska kommissionen har ansett att avvisning respektive utvisning eller utlämning till visst land under särskilda omständigheter kan föranleda frågan om inte avvisningen, utvisningen eller utlämningen utgjorde "omänsklig behandling" enligt art. 3. Framförallt kunde denna fråga uppkomma vid avvisning, utvisning eller utlämnande till länder där grundläggande fri- och rättigheter utsätts för allvarliga kränkningar. Här skall nämnas två fall där frågan prövats av Europadomstolen. Det första målet är *Soering mot Storbritannien (dom 1989-07-07, Ser. A No. 161)* vilket gällde utlämning av en ung tysk från Storbritannien till USA, där han skulle lagföras för mord och riskerade dödsstraff, vilket medförde att han skulle få avbida verkställighet av straffet i dödscell under sex till åtta år. Europadomstolen framhöll att konventionen inte innefattade något krav på att den utlämnande staten måste kontrollera att den behandling som väntar den utlämnade i alla hänseenden överensstämmer med konventionen. Emellertid var frågan speciell när det gällde risken för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I detta hänseende menade domstolen att en konventionsstat kunde ådra sig ansvar enligt konventionen genom att utlämna en person till annan stat, om det fanns grundad anledning att anta att personen i fråga i den mottagande staten skulle löpa en reell risk att underkastas tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I det aktuella fallet konstaterade domstolen att dödsstraff var tillåtet enligt konventionen. Detta hindrade inte att särskilda omständigheter, såsom sättet för utdömande och verkställande av straffet, den dömdes personliga

förhållanden, en brist på proportionalitet i förhållande till brottet samt förhållandena under fängelsevistelsen före avrättning kunde medföra att det förelåg en kränkning av art. 3. Vid en avvägning av omständigheterna i det aktuella fallet, som den dömdes ålder när han begick brottet, 18 år, hans psykiska status samt avbidan i dödscell under flera år fann domstolen att en utlämning av personen till USA skulle utsätta honom för en reell risk för behandling överstigande den tröskel som innefattas i art. 3.

Även gentemot Sverige har prövats huruvida en avvisning av personer till Chile varit att anse som en kränkning av art. 3. I målet *Crus Varas och andra (dom 1991-03-20, Ser. A No. 201)* åberopade mannen i en chilensk familj politiska skäl för att få stanna i Sverige. Regeringen fastställde att familjen skulle avvisas till Chile och beslöt att avvisningen skulle verkställas, vilket också skedde beträffande mannen medan kvinnan och sonen i familjen gömde sig i Sverige. Europadomstolen fann att avvisningen inte var en kränkning av art. 3 då det inte visats att någon reell risk förelåg för att mannen skulle komma att behandlas inhumant i Chile.

Utlämning av personer till annat land regleras för svenskt vidkommande av lagen (1957:668) om utlämning för brott. Enligt denna får utlämning ej beviljas för politiskt brott. Ej heller må den utlämnas, som på grund av sin härstamning, tillhörighet till viss samhällsgrupp, religiösa eller politiska uppfattning eller eljest på grund av politiska förhållanden löper risk att i den främmande staten utsättas för förföljelse, som riktar sig mot hans liv eller frihet eller eljest är av svår beskaffenhet, eller som där inte åtnjuter trygghet mot att bli sänd till stat, i vilken han löper sådan risk. Utlämning får slutligen inte heller beviljas, om den i särskilt fall på grund av den avsedda personens ungdom, hälsotillstånd eller personliga förhållanden i övrigt, med beaktande jämväl av gärningens beskaffenhet och den främmande statens intresse, är uppenbart oförenlig med humanitetens krav.

Frågan om utlämning på grund av brott stod i överensstämmelse med art. 3 av konventionen debatterades i samband med utlämningen 1990 av två unga flygplanskapare från Sverige till dåvarande Sovjetunionen (Juridisk tidskrift nr 2-4/1990-91). Högsta domstolen prövade då frågan om utlämning i tre fall och fann i två av dem att det inte förelåg hinder mot utlämning. I sammanhanget skall nämnas att samma år utlämnades en sovjetisk flygplanskapare från Finland till Sovjetunionen. Denne klagade till den europeiska kommissionen med

åberopande bland annat av att utlämningen stred mot art. 3. I beslut fann kommissionen att klagomålet var uppenbart ogrundat då ingenting talade för att den finska regeringen vid tiden för utlämningen hade anledning att befara att klaganden skulle utsättas för behandling i Sovjetunionen i strid med art. 3. Ej heller framkom något som visade att klaganden i Sovjetunionen blivit utsatt för behandling eller bestraffning av sådant allvar att den kunde bedömas som omänsklig eller förnedrande i den mening som avses i art. 3.

Avvisning och utvisning av utlänningar regleras av utlänningslagen (1989:529). Enligt denna gäller att avvisning eller utvisning inte får verkställas till ett land om det finns grundad anledning att tro att utlänningen där skulle vara i fara att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsättas för tortyr och inte heller till ett land där han inte är skyddad mot att sändas vidare till ett land där han skulle vara i sådan fara. En utlänning får som regel inte heller avvisas eller utvisas till ett land där han riskerar att utsättas för förföljelse.

Således kan konstateras att den svenska lagstiftningen även på detta område torde stå i överensstämmelse med Europakonventionens krav.

4.2.4 Artikel 4

Artikeln förbjuder i punkt 1 slaveri och träldom samt i punkt 2 tvångsarbete och annat påtvingat arbete. Konventionen definierar inte vad som skall förstås med tvångsarbete och annat påtvingat arbete. Däremot anges under punkt 3 fyra kategorier av arbetsplikt som inte skall omfattas av förbudet mot tvångsarbete m.m. Bestämmelsens formulering tyder på att det inte är fråga om undantag från förbudet mot tvångsarbete utan att det är en precisering av vad som skall förstås med tvångsarbete. I punkt 3 a) talas om arbete som regelmässigt utkrävs av den som är berövad friheten i enlighet med art. 5. Typfallet är den som avtjänar ett frihetsstraff och som åläggs att arbeta under straffverkställigheten. Enligt stadgandet är det en förutsättning för att arbetsplikten skall vara förenlig med artikeln att frihetsberövandet är konventionsenligt. Detta innebär att arbetsplikt endast får förekomma vid de typer av frihetsberövanden som räknas upp i art. 5 punkt 1. Å andra sidan kräver konventionen inte att frihetsberövandet beslutats av domstol. Arbetsplikt kan således åläggas även inom ramen för ett administrativt frihetsberövande. Punkt 3 b) anger att militärtjänst och vapenfri tjänst som i stället för militärtjänst utkrävs av samvetsvägrare inte skall anses vara tvångs-

arbete eller påtvingat arbete. Som sådant arbete skall heller inte anses tjänstgöring som utkrävs i allvarliga nödlägen eller i samband med allvarligare olyckor, punkt 3 c. Inte heller arbete eller tjänstgöring som ingår i de normala medborgerliga skyldigheterna anses vara tvångsarbete eller påtvingat arbete, punkt 3 d.

Frågan om vad som skall anses vara tvångsarbete eller påtvingat arbete har prövats av både kommissionen och domstolen. Kommissionen har i ett mål beträffande en norsk tandläkares skyldighet att för en tid av högst två år tjänstgöra som tandläkare på en tjänst som trots annonsering inte kunnat tillsättas, framhållit att tvångsarbete och påtvingat arbete karakteriseras av a) att arbetet utförs av arbetaren mot hans vilja och b) att kravet på att arbetet skall utföras är orättfärdigt eller innefattar ett element av förtryck eller att arbetet innebär en påfrestning som skulle kunna undvikas. I det aktuella fallet med tandläkaren fann majoriteten av kommissionen att det inte rörde sig om tvångsarbete. Kommissionen har i ett antal fall konstaterat att skyldighet för advokater eller blivande advokater att åta sig försvararuppdrag inte är att anse som tvångsarbete. Denna frågan har även avgjorts av domstolen med samma utgång, målet *Van der Mussele mot Belgien, (dom 1983-11-23, Ser. A No. 70).*

Svenska regler om arbetsplikt

I Sverige förekommer arbetsplikt i en utsträckning som torde motsvara vad som är tillåtet enligt konventionen. Den som avtjänar fängelsestraff är enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skyldig att utföra det arbete som anvisas honom. Det skall också nämnas att när någon villkorligt friges från ett fängelsestraff eller när någon döms till skyddstillsyn, kan föreskrifter lämnas honom om arbetsanställning enligt 26 kap. 15 § och 28 kap. 6 § brottsbalken (BrB). Enligt lagen (1989:928) om försöksverksamhet med samhällstjänst får rätten, i stället för att döma en person till fängelse, döma till skyddstillsyn jämte meddela föreskrift som avser skyldighet för den dömde att utföra oavlönat arbete s.k. samhällstjänst. Detta gäller dock endast under förutsättning att den tilltalade förklarat sig villig att följa en sådan föreskrift, varför reglerna inte faller in under tvångsarbete eller påtvingat arbete. Annan arbetsplikt finns i form av värnplikt enligt värnpliktslagen (1941:967) och vapenfri tjänst enligt lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst. En allmän medborgerlig plikt att utföra arbete föreligger enligt civilförsvarslagen (1960:74) där det bland annat föreskrivs att i Sverige boende svenska medborgare i

åldern 16-65 år är skyldiga att fullgöra sådan civilförsvarstjänstgöring som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger. Under fredstid avses dock bara utbildning och övning. Vid krigsförhållanden kan allmänna tjänstepliktslagen (1959:83) bli tillämplig, enligt vilken lag personer kan förbjudas att lämna viss anställning eller åläggas att utföra visst arbete. Vid olyckshändelser eller överhängande fara för olyckshändelser är, enligt 44 § räddningstjänstlagen (1986:1102), var och en mellan 18-65 år skyldig att medverka i räddningstjänsten, i den mån hans kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter det.

4.2.5 Artikel 5

Rätten till personlig frihet och säkerhet garanteras i art. 5. I punkt 1 av artikeln uppräknas sex olika fall i vilka frihetsberövande får ske med stöd av lag. Denna uppräkning skall anses som en uttömmande uppräkning, vilket innebär att varje frihetsberövande som inte kan hänföras till något uppräknat fall står i strid med art. 5. Vad som åsyftas i artikeln är frihetsberövanden och inte andra inskränkningar i rörelsefriheten. De senare behandlas i stället i art. 2 i tilläggsprotokoll nr 4 till konventionen. Skillnaden mellan ett frihetsberövande och en inskränkning i rörelsefriheten är dock inte helt klar. Det kan i sammanhanget nämnas att Högsta domstolen i fallet NJA 1989 s. 131 fann att s.k. kommunarrest inte var att anse som frihetsberövande i konventionens mening. Frågan har även prövats av den europeiska kommissionen, vilka inte heller fann att kommunarresten var ett frihetsberövande i den mening som avses i art. 5 (No. 13344/87).

I artikeln punkt 1 a) anges som ett första fall av tillåtet frihetsberövande att någon är lagligen berövad sin frihet efter fällande dom av behörig domstol. Härmed förstås inte endast att frihetsberövandet skall stå i överensstämmelse med nationell lag utan också att det inte får vara godtyckligt eller orimligt. Den fällande domen behöver inte ha vunnit laga kraft. Domen kan avse en tidsbegränsad påföljd eller en tidsobegränsad. Det förutsätts också att frihetsberövandet är ett resultat av och grundar sig på domen.

Enligt art. 5 punkt 1 b) medges frihetsberövande antingen med anledning av att någon har underlåtit att uppfylla förelägganden av domstol eller som syftar till fullgörande av en i lag föreskriven skyldighet. De domstolsförelägganden som avses under punkt 1 b) kan avse mycket skiftande åtgärder. Den europeiska kommissionen har godkänt frihetsberövanden av personer som inte uppfyllt före-

lägganden att undergå psykiatrisk undersökning, att betala böter, att vistas på viss ort eller att fullgöra militärtjänst.

Kommissionen och domstolen har framhållit att det skall röra sig om en specifik och konkret skyldighet och inte om en allmän skyldighet att leva ett laglydigt liv. Domstolen har varnat för att ge punkt 1 b) en extensiv tolkning.

Art. 5 punkt 1 c) handlar om anhållande och häktning av den som är misstänkt för brott. En förutsättning för frihetsberövandet i detta fall är att det föreligger en skälig misstanke om brott eller fara för fortsatt brottslighet eller för flykt efter begånget brott. Dessutom krävs att det i samtliga fall av frihetsberövanden finns en avsikt att ställa vederbörande inför domstol. Denna tolkning av punkt 1 c) har klargjorts av Europadomstolen i målet *Lawless (dom 1961-07-01 Ser. A No. 3)* där det också framhölls att punkt 1 c) måste läsas i samband med punkt 3, varav framgår att den som berövats friheten enligt 1 c) snabbt skall ställas inför domstol och dessutom vara berättigad till rättegång inom skälig tid. Av detta samband med punkt 3 framgår att det i punkt 1 c) endast är fråga om frihetsberövande av straffrättslig art.

De europeiska organen har ibland prövat om det förelegat skälig misstanke att den som häktats begått brott. Man har framhållit att de nationella domstolarna i allmänhet har de bästa förutsättningarna för att göra denna bedömning men att de europeiska organen har en övervakande uppgift och kan ingripa om det framstår som klart att de nationella domstolarna gjort en felbedömning.

Beträffande punkt 1 c) har frågan ställts om de tre grunderna för frihetsberövande a) skälig misstanke om brott, b) recidivfara eller c) flyktfara skall tolkas som sidoställda eller om det utöver skälig misstanke om brott måste föreligga en särskild häktningsgrund. Tolkningen av punkt 1 c) får stor betydelse för de länder som har mer eller mindre obligatorisk häktning vid misstanke om grova brott. Frågan har väckts i ett mål vid den europeiska kommissionen mot Österrike där en person häktats som skäligen misstänkt för mord medan det stod klart att det inte förelåg vare sig recidivfara eller flyktfara. Medan målet pågick i kommissionen genomfördes en lagändring i Österrike, vilken innebar att häktning inte ens fick ske för mycket grova brott om det inte dessutom förelåg en särskild häktningsgrund, varför någon prövning inte kom till stånd i kommissionen (Yearbook 14 s. 476).

Enligt punkt 1 d) av art. 5 kan underåriga berövas friheten för att undergå skyddsuppfostran eller för att ställas inför rättslig myndighet. De europeiska organen har relativt sällan haft anledning att ta ställning till klagomål rörande detta stadgande.

Enligt art. 5 punkt 1 e) tillåts frihetsberövande till förhindrande av spridning av smittosam sjukdom eller av en person som är sinnessjuk, alkoholist, drogmissbrukare eller lösdrivare. Inför de europeiska organen har främst prövats tvångsintagning av sinnessjuka. Sammanfattningsvis krävs bland annat att frihetsberövande av sinnessjuka skall vara grundat på lag, att det krävs stöd av medicinsk sakkunskap att vederbörande lider av sinnessjukdom samt att den själsliga störningen skall vara av sådan art att den motiverar ett tvångsomhändertagande.

Enligt art. 5 punkt 1 f) får frihetsberövande ske inför avvisning, utvisning eller utlämning.

Av vikt är också att den som berövas friheten får kännedom om de skäl som föranlett ingripandet. Av art. 5 punkt 2 följer att den som arresterats snarast möjligt skall underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom. Hänvisningen till ordet arresterats skulle kunna tyda på att bestämmelsen endast tar sikte på den som berövats friheten som misstänkt för brott. I målet *Van der Leer (dom 1990-02-21 Ser. A No. 170)* som rörde intagning på mentalsjukhus, framhöll Europadomstolen att kravet på underrättelse om skälen för åtgärden gäller alla som berövas friheten.

Den som berövats friheten enligt art. 5 punkt 1 c), dvs. som misstänkt för brott, skall enligt punkt 3 samma artikel ofördröjligen ställas inför en domare eller annan ämbetsman som enligt lag beklätts med domsmakt. Han är också berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. Den europeiska kommissionen har vid ett antal tillfällen tagit ställning till innebörden av begreppet ofördröjligen och dess praxis innebär att fyra dagar mellan gripande av en person och dennes inställelse inför domstol i allmänhet är en maximigräns (Yearbook 9 s. 564). I målet Sverige mot *McGoff (dom 1984-10-26 Ser. A No. 83)* konstaterade den europeiska domstolen att en tid om femton dagar från gripande till domstolsförhandling var en kränkning av art. 5. Det fall som numera är av störst intresse är målet *Brogan m.fl. (dom 1988-11-29 Ser. A No. 145)* som avsåg kortvariga frihetsberövanden utan inställelse inför domstol. Domstolen framhöll att det förhållandet att en anhållen person inte inställs inför domstol inte strider mot art. 5 om han friges

så snabbt att skyldigheten att inställa honom inför domstol ännu inte inträtt. I målet som rörde terrorism fann domstolen att även den kortaste av de perioder som var i fråga i målet, ett frihetsberövande i fyra dagar och sex timmar, var oförenliga med art. 5 punkt 3.

En häktad person skall också vara berättigad till rättegång inom skälig tid. Med skälig tid förstås tiden från frihetsberövandets början och fram till domen i första instans. Någon enhetlig praxis på vad som är godtagbart som skälig tid finns inte, utan med hänsyn till hur länge förundersökning pågått, hur komplicerad denna varit och hur lång tid rättegången i första instans tagit får en bedömning göras från fall till fall.

Enligt art. 5 punkt 4 skall den, som berövats friheten genom arrestering eller eljest, ha rätt att få lagligheten av frihetsberövandet snabbt prövad av domstol. Frågan är här vad som menas med domstol. Som sådan har godtagits även annat organ som uppfyller kraven på oberoende och judiciell procedur. Det kan sålunda tänkas att en nämnd eller en kommission som bildats för att pröva framställningar om frigivningar uppfyller kraven enligt konventionen. Ett organ som endast är rådgivande och inte beslutande kan inte anses godtagbart. Några krav har inte uppställts på att proceduren måste vara muntlig och offentlig. Europadomstolen har dock uttalat att förfarandet måste vara kontradiktoriskt. Det får således inte vara så att en domstol beaktar material som är okänt för den som berövats friheten eller som denne inte haft tillfälle att bemöta. Enligt ordalydelsen skall domstolsprövningen omfatta lagligheten av frihetsberövandet. Med laglighet skall förstås att det inte räcker med en formell legalitetsprövning utan att det måste kunna göras en prövning av de faktiska omständigheterna som ligger bakom frihetsberövandet. Däremot behöver prövningen inte omfatta rena lämplighetsöverväganden enligt målet *Van Droogenbroeck (dom 1982-06-24 Ser. A No. 50)*.

Enligt art. 5 punkt 5 skall den som utsatts för frihetsberövande i strid med bestämmelserna i artikeln ha rätt till skadestånd. Europadomstolen har gjort klart att brott mot samtliga punkterna 1-4 i artikeln kan grunda rätt till ersättning enligt punkt 5. Det har dock godtagits att en stat som villkor för ersättning ställer upp ett krav på att brottet lett till en skada.

Svenska regler om frihetsberövande

Enligt 2 kap. 8 § RF åtnjuter varje medborgare skydd mot frihetsberövande. Detta skydd kan begränsas genom lag.

Frihetsberövande efter fällande dom regleras i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Vidare kan, enligt 24 kap. 21 § rättegångsbalken (RB) beträffande den som döms för ett brott och är häktad i målet, förordnas att han skall kvarbli i häkte till dess domen vinner laga kraft. Ett ytterligare exempel på frihetsberövande efter fällande dom är omedelbar verkställighet av fängelsestraff som utdömts i förening med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § BrB. Under punkten torde också falla in frihetsberövanden som beslutas av övervakningsnämnd i form av förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. 19 § BrB och tillfälligt omhändertagande av den som villkorligt frigivits eller den som dömts till skyddstillsyn enligt 26 kap. 22 § och 28 kap. 11 § BrB.

Frihetsberövanden som faller in under punkt 1 b) av konventionen kan exempelvis vara häktning av vittne som vägrar att avge vittnesmål enligt 36 kap. 21 § RB, polismyndighets omhändertagande av part, vittne eller målsägande vilka vägrat att inställa sig till sammanträde inför rätten enligt 9 kap. 10 § samma balk, omhändertagande eller häktning av konkursgäldenär som vägrar att lämna upplysningar om konkursboet eller avlägga boupptecknings ed enligt 6 kap. 9 § konkurslagen (1987:672). Dessa frihetsberövanden torde stå i överensstämmelse med konventionen.

De frihetsberövanden som åsyftas under punkt 1 c) har sin motsvarighet i reglerna i 24 kap. RB om anhållande och häktning. Beträffande frågan om obligatorisk häktning har i prop. 1986/97:112 konstaterats att den presumtionsregel för häktning som föreskrivs vid grövre brott inte kan likställas med en regel om obligatorisk häktning, då regeln innebär en skyldighet för rätten att i varje enskilt fall pröva om förutsättningar för häktning föreligger. Är det uppenbart att det inte finns något särskilt häktningsskäl skall häktning inte ske. Departementschefen framhöll mot bakgrund av det anförda att de svenska häktningsreglerna inte kunde anses stå i strid med de internationella traktater som Sverige anslutit sig till.

Såsom tillåtna frihetsberövanden enligt punkt 1 d) kan nämnas omhändertagande av unga enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Som exempel på frihetsberövanden som faller in under punkt 1 e) kan nämnas tillfälligt omhändertagande samt tvångsisolering av

personer för att förhindra befarad smittspridning av farliga sjukdomar jämlikt smittskyddslagen (1988:1472), tvångsvård av personer som lider av psykiska störningar jämlikt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, omhändertagande och tvångsvård av missbrukare jämlikt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt omhändertagande av berusade personer enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.

Frihetsberövanden som omfattas av punkt 1 f) kan vara omhändertagande av den som skall utlämnas till annan stat enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott samt kvarhållande och förvarstagande av utlänning i vissa fall enligt 6 kap. utlänningslagen (1989:529).

Samtliga uppräknade frihetsberövanden torde vara i överensstämmelse med art. 5 i konventionen. En typ av frihetsberövanden som kan vara tveksamma om de uppfyller konventionens krav är de kortvariga frihetsberövanden som polismyndigheten har befogenhet att utföra. T.ex. kan nämnas tillfälliga omhändertaganden enligt 12-14 §§ polislagen (1984:387) och kvarhållande av underåriga personer enligt 6 d och 16 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Emellertid tillsattes hösten 1991 en utredning (Ju 1991:05) med uppdrag att göra en översyn av den rättsliga regleringen av polisens befogenheter. Utredningen har till uppgift att bland annat föreslå de ändringar i polislagstiftningen som krävs för att denna skall stå i överensstämmelse med den europeiska konventionen. Utredningen ser även över reglerna i lag om omhändertagande av berusade personer.

Konventionens krav enligt art. 5 punkt 2 om att den som berövas friheten skall få kännedom om skälen därtill torde vara uppfyllda i svensk lagstiftning. Enligt 23 kap. 18 § RB gäller således att, när förundersökning fortskridit så långt att någon skäligen misstänks för brott, vederbörande skall underrättas om misstanken. Då någon anhålles skall han enligt 24 kap. 9 § erhålla besked om det brott misstanken avser samt grunden för anhållandet. I 23 kap. 18 och 21 §§ RB finns också bestämmelser om att den misstänkte har rätt att ta del av vad som förekommit under förundersökningen. När åtal väcks, skall den tilltalade enligt 45 kap. 9 § RB få del av stämning, stämningsansökan och därvid bifogade handlingar.

Emellertid omfattar art. 5 punkt 2, enligt uttalande i domen Van der Leer, även de som berövas friheten av annan anledning än brott.

Således skall exempelvis även de som tvångsomhändertas enligt smittskyddslagen, lagen om psykiatrisk tvångsvård, utlänningslagen, lagen om vård av missbrukare eller lag om vård av unga underrättas om skälen till omhändertagandet. I de uppräknade lagarna finns inga speciella bestämmelser om hur sådana underrättelser skall gå till. Dylika omhändertaganden omfattas emellertid av bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223), i vilken föreskrivs i 16 § att en sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ett förvaltningsärende, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild part. Vidare följer av 21 § att part skall underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet. Att beslutet skall innehålla de skäl som har bestämt utgången framgår av 20 §.

Vid kortvariga frihetsberövanden, som exempelvis tillfälliga omhändertaganden enligt polislagen eller enligt lag om berusade personer, föreskrivs i respektive lag att den som omhändertagits skall underrättas om anledningen till omhändertagandet så snart som möjligt (15 § resp. 7 §).

Punkt 3 i art. 5 om rätt för den som anhållits eller häktats att oförd röjligen ställas inför en domare torde i dag vara uppfyllda enligt svensk lag, då ändringar genomfördes i rättegångsbalken genom lag (1987:1211). Ändringarna innebär bland annat att häktningsförhandling aldrig får hållas senare än fyra dagar efter det att den misstänkte gripits eller ett anhållningsbeslut verkställts. Konventionens krav på rätt till rättegång inom skälig tid för den som är anhållen eller häktad torde uppfyllas av de svenska reglerna i rättegångsbalken. Således gäller enligt 24 kap. 18 § RB att åtal skall väckas inom viss tid beträffande den som är häktad samt att huvudförhandling jämlikt 45 kap. 14 § som huvudregel skall hållas inom en vecka från den dag då åtal väcktes.

Punkt 4 rör rätt till domstolsprövning av frihetsberövanden. I 2 kap. 9 § första stycket RF tillförsäkras den enskilde en rätt till prövning av domstol vid frihetsberövande med anledning av brott eller misstanke om brott. Under paragrafen har inte ansetts falla de frihetsberövanden som beslutas av någon av kriminalvårdens nämnder, eftersom detta har ansetts vara ett led i verkställandet av dom i brottmål. Det är två former av frihetsberövande som är aktuella i det här sammanhanget. Enligt 26 kap. 19 § BrB kan övervakningsnämnden, exempelvis då den dömde misskött sig, förklara en villkorligt medgiven frihet förverkad till en tid av högst

en månad varje gång. Beslutet får överklagas till kriminalvårdsnämnden. För det andra finns det regler om tillfälligt omhändertagande av den som villkorligt frigivits och den som dömts till skyddstillsyn i 26 kap. 22 § och 28 kap. 11 § BrB. I de nämnda fallen är det övervakningsnämnden som beslutar om omhändertagande och ett sådant kan pågå en vecka eller om det finns synnerliga skäl ytterligare en vecka. Nämndens beslut beträffande den som är villkorligt frigiven får överklagas till kriminalvårdsnämnden medan den som dömts till skyddstillsyn får överklaga sitt frihetsberövande till hovrätten. Frågan har då ställts om art. 5 punkt 4 är tillämplig på dessa frihetsberövanden eller om dessa beslut endast faller inom ramen för verkställighet av ådömt straff. Europadomstolen har i målet *Weeks (dom 1987-03-02 Ser. A No. 114)* uttalat att en person som frigivits på prov men senare intogs i fängelse igen var berättigad till domstolsprövning av det nya frihetsberövandet. I Domstolsutredningens betänkande SOU 1991:106 har man således konstaterat att reglerna om rätt till domstolsprövning i art. 5 punkt 4 också gäller för frihetsberövanden enligt 26 kap. 19 och 22 §§ BrB. Man har vidare ställt sig tveksam till om de båda kriminalvårdsnämnderna har en sådan fristående ställning i förhållande till kriminalvårdens organ att de kan godtagas som domstolar i konventionens mening. Domstolsutredningen har därför föreslagit att beslut om frihetsberövanden enligt 26 kap. 19 och 22 §§ samt 28 kap. 11 § BrB skall övertas av tingsrätterna för att uppfylla konventionens krav på rätt till domstolsprövning.

Vad gäller frihetsberövanden som inte grundar sig på brott eller misstanke om brott stadgas i 2 kap. 9 § andra stycket RF att medborgare skall kunna få saken prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål. Med prövning av domstol likställs i sådant fall prövning av nämnd, om nämndens sammansättning är bestämd i lag och ordföranden i nämnden skall vara eller ha varit ordinarie domare. I dag torde det inte finnas någon myndighet eller annat organ som fattar beslut om administrativa frihetsberövanden utan möjlighet att överklaga till domstol. Således gäller att tvångsomhändertagande av unga och missbrukare genast skall underställas länsrätten med möjlighet att överklaga dess beslut till kammarrätt och regeringsrätt. Beslut om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård kan från den 1 januari 1992 fattas av läkare, men med rätt för patienten att överklaga till länsrätten. Likaledes gäller att beslut av läkare om omhändertagande av person enligt smittskyddslagen kan överklagas till

länsrätten samt att tvångsisolering enligt samma lag endast kan beslutas av länsrätten.

Beträffande förvarstagande av utlänningar gäller enligt utlänningslagen att beslut om förvar som fattats av polismyndighet eller statens invandrarverk får överklagas till kammarrätten. I utlänningsärenden som handläggs av regeringen får det föredragande statsrådet fatta beslut om förvar. Sådant beslut kan överprövas av regeringsrätten.

Sammanfattningsvis kan beträffande punkt 4 i art. 5 sägas att på de punkter där tveksamhet kan föreligga om svensk lagstiftning uppfyller konventionens krav pågår utredning om ändring av lagstiftningen. Några hinder för att inkorporera konventionen avseende art. 5 torde därför inte föreligga.

Art. 5 punkt 5 torde vara i överensstämmelse med svenska regler om rätt till skadestånd vid oriktiga frihetsberövanden. Dessa regler återfinns i lagen (1974:515) om ersättning för frihetsinskränkning. Enligt lagen kan ersättning både utgå vid frihetsberövanden på grund av brott eller brottsmisstanke och vid oriktiga administrativa frihetsberövanden.

4.2.6 Artikel 6

Art. 6 behandlar rätten till domstolsprövning och rättssäkerhet i både brottmål och mål om civila rättigheter och skyldigheter. Utöver den grundläggande rätten till domstolsprövning av civila rättigheter och skyldigheter och av anklagelser för brott, är de viktigaste kraven följande:

Domstolen skall vara oberoende och opartisk.
Domstolen skall ha inrättats enligt lag.
Förfarandet skall vara korrekt och rättvist mot den enskilde (fair hearing).
Förfarandet skall i allmänhet vara muntligt och offentligt, men undantag kan göras.
Domstolsprövningen skall ske inom skälig tid.
Domen skall avkunnas offentligt.

I fråga om rättegången i brottmål uppställs vissa ytterligare minimigarantier. Dessa innebär i huvudsak att den som åtalats för brott skall ha rätt

a) att bli underrättad om anklagelsen mot honom,
b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,
c) att försvara sig personligen eller genom ombud,

d) att förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda samt
e) att vid behov få kostnadsfritt biträde av tolk.

Tvister om civila rättigheter och skyldigheter

Rätt till domstolsprövning i civila mål förutsätter att det föreligger en tvist om "civila rättigheter och skyldigheter". Begreppet "civila rättigheter och skyldigheter" är oklart till sin innebörd, även om det på senare år vuxit fram en omfattande praxis. Klart är att begreppet måste ges en självständig tolkning av konventionsorganen och detta oberoende av vad begreppet har för innebörd i respektive stats inhemska rätt.

Artikeln förutsätter en prövning av någons civila rättigheter och skyldigheter. Denna prövning ska omfatta både rättsfrågor och sakfrågor. För att pröva något i en domstol måste en tvist föreligga. Vad detta innebär har prövats ett flertal gånger av Europadomstolen. Tvisten skall således vara reell och seriös. Tvisten kan gälla inte bara existensen av en rättighet utan också rättighetens omfång och sättet att utöva den. Begreppet tvist avser alla förfaranden vars resultat är avgörande för rättigheten. En tvist om en rättighet kan föreligga även då enligt inhemsk rätt en förvaltningsmyndighet åtnjuter ett vittgående administrativt skön. Dessa grundläggande principer har vuxit fram ur praxis. De avgöranden som har varit av störst betydelse för Sverige är i korthet följande:

a) *Sporrong och Lönnroth (dom 1982-09-23, Ser. A No. 52)* Beslut hade fattats av svenska regeringen om förlängning av expropriationstillstånd för klagandenas fastigheter. Klagandena hävdade att förlängningen inte överensstämde med svensk rätt, medan regeringen bestred denna uppfattning. Med hänsyn till dessa meningsskiljaktigheter förelåg en tvist.

b) *Pudas (dom 1987-10-27, Ser. A No. 125)* Klagandens trafiktillstånd hade återkallats. Frågan var om det förelåg en rätt till trafiktillstånd som kunde utgöra grund för ett anspråk på domstolsprövning. Detta bestreds av svenska regeringen. Domstolen fann att det förelåg en tvist då myndigheternas skönsmässiga bedömning av återkallelser inte var obegränsad.

c) *Bodén (dom 1987-10-27, Ser. A No. 125)* Klagomålet avsåg avsaknaden av en rätt att till domstol överklaga regeringens beslut om expropriationstillstånd. Regeringen invände att det var ett rent

politiskt beslut och att det därför inte förelåg en tvist som lämpade sig för domstolsprövning. Europadomstolen fann dock att det förelåg en tvist om en rättighet, då klaganden gjorde gällande att expropriationstillståndet var godtyckligt.

d) *Tre Traktörer Aktiebolag (dom 1989-07-07, Ser. A No. 159)* Målet gällde återkallelse av tillstånd att servera alkoholhaltiga drycker. Enligt Europadomstolens mening gällde detta en tvist om en rättighet då klaganden gjorde gällande att återkallelsen byggde på godtyckligt.

e) *Allan Jacobsson (dom 1989-10-25, Ser. A No. 163)* Målet gällde dels ett långvarigt byggnadsförbud samt ett avslag på byggnadslov. Europadomstolen fann att det förelåg en tvist om rättigheten att få bygga även om myndigheterna hade stor frihet att skönsmässigt bedöma denna rättighet.

f) *Håkansson och Sturesson (dom 1990-02-21, Ser. A No. 171 A)* Klagandena hade köpt en jordbruksfastighet på auktion men förvägrats förvärvstillstånd, varför fastigheten såldes på en ny auktion. Klagandena ansåg sig berättigade att erhålla förvärvstillstånd och Europadomstolen fann därmed att det förelåg en tvist om en rättighet.

g) *Mats Jacobsson (dom 1990-06-28, Ser. A No. 180 A)* Målet gällde ändringar i en byggnadsplan, varigenom klagandens rätt att bebygga sin fastighet inskränktes. Regeringen hävdade att någon tvist inte förelåg då myndigheterna hade ett omfattande skön på detta område. Europadomstolen fann emellertid att det förelåg en tvist då detta skön inte var obegränsat och klagandena hade rimliga grunder att bestrida ändringarna i byggnadsplanen.

h) *Skärby m.fl (dom 1990-06-28, Ser. A No. 180 B)* Klagandena hade vägrats dispens från byggnadsplan som de ansökt om för att kunna bygga ett hus på sin fastighet. Regeringen hade samma uppfattning som i föregående mål. Europadomstolen ansåg att det förelåg en tvist om en rättighet med hänsyn till att de klagande anfört att de utsatts för diskriminering och godtycklighet.

i) *Fredin (dom 1991-02-18, Ser. A No. 192)* Klaganden hade fått ett täkttillstånd för exploatering av grus återkallat av länsstyrelsen. Regeringen hävdade även i detta fallet att det inte förelåg någon tvist då myndigheterna hade ett omfattande skön på områden som gällde naturvårdslagen. Europadomstolen ansåg dock att det förelåg en tvist

då klaganden hade rimlig anledning att bestrida att täkttillståndet återkallats.

Om det konstateras att det föreligger en tvist om en rättighet återstår det att avgöra om denna rättighet är av civil natur. En första grupp av tvister som ansetts beröra civila rättigheter är de som gäller äganderätten, vare sig det är fråga om rätten att förvärva egendom, att behålla egendom eller att använda egendom. Sålunda har målen Sporrong och Lönnroth, Bodén, Allan Jacobsson, Håkansson och Sturesson, Mats Jacobsson, Skärby samt Fredin av Europadomstolen ansetts som tvister om civila rättigheter.

En annan grupp av rättigheter som bedömts som civila är rättigheter att bedriva viss ekonomisk verksamhet. En tvist om civila rättigheter har även ansetts föreligga när en enskild genom beslut av offentlig myndighet tillfälligt eller för alltid fråntagits ett tillstånd som är av betydelse för möjligheten att bedriva näringsverksamhet. Detta betyder att även målen Pudas och Tre Traktörer Aktiebolag faller in under mål som berört civila rättigheter. Det skall nämnas att det inte av domstolens praxis kan utläsas att det skulle kunna anses utgöra en civil rättighet att erhålla tillstånd, t.ex. att bedriva viss näringsverksamhet.

Ytterligare en grupp av rättigheter som ansetts som civila är de fall då klagandena ansett sig ha anspråk på skadestånd och detta även om anspråket riktar sig mot staten, en myndighet eller en tjänsteman. Som exempel kan nämnas fallet *Baraona (dom 1987-07-08, Ser. A No. 122)* där klaganden begärde skadestånd av portugisiska staten för den skada han lidit genom att han berövats friheten. Europadomstolen ansåg det inte vara avgörande att sådana anspråk mot staten var underkastade särskilda offentligrättsliga regler utan ansåg att rätten till skadestånd var en civil rättighet med krav på domstolsprövning.

När det är fråga om sociala förmåner vilka utgår som en ensidig prestation från det allmänna utan att den enskilde lämnat bidrag därtill annat än i form av allmänna skatter torde art. 6 inte vara tillämplig. Är det däremot fråga om förmåner som utgår på försäkringsliknande grund i förhållande till individuella avgifter som betalats av den enskilde torde däremot det vara fråga om civila rättigheter.

Även familjerättsliga rättigheter är att hänföra till civila rättigheter, t.ex. rätten till umgänge med barn. Här har Sverige fällts för kränkning av art. 6 i målen *Eriksson (dom 1989-06-22, Ser. A No. 156)* och *Olsson II (dom 1992-11-27, Ser. A No. 250)* vilka bl.a.

rörde begränsningar i umgängesrätten med barn som var placerade i fosterhem.

Anklagelser för brott

Rätt till domstolsprövning föreligger även vid anklagelser för brott. Med brott avses i detta sammanhang inte bara sådana traditionella brott som normalt behandlas i olika länders strafflagar utan också straffbelagda överträdelser av mera speciella föreskrifter, inklusive ordningsförseelser av olika slag. Visserligen beivras ordningsförseelser ofta utanför domstolarna genom strafförelägganden eller andra summariska förfaranden men detta strider inte mot art. 6 under förutsättning att den anklagade har möjlighet att, om han så önskar, få anklagelsen prövad av domstol.

Det finns även påföljder som inte betraktas som straff men som har ungefär samma funktion som ett straff. Det är vid tillämpningen av den europeiska konventionen inte avgörande om en påföljd betecknas som straff enligt nationell rätt och art. 6 kan därför bli tillämplig även på förfaranden rörande åläggande av olika straffliknande påföljder. Frågan har exempelvis uppkommit vid kommissionen om art. 6 var tillämplig på skattetillägg enligt svensk rätt. Något slutligt avgörande av denna fråga kom inte till stånd då förlikning ingicks mellan klaganden och svenska staten (mål 11464/85). Som exempel på svenska straffliknande administrativa påföljder som kan tänkas omfattas av art. 6 nämns här skattetillägg, restavgifter och förseningsavgifter enligt olika skatteförfattningar och överlastavgifter enligt vägtrafiklagstiftningen. Under art. 6 kan även falla disciplinära åtgärder, i vart fall om de innefattar ett frihetsberövande. T.ex. kan för svensk del nämnas disciplinförseelser av krigsmän m.fl. samt disciplinär bestraffning av den som är intagen i anstalt.

Europakonventionens krav vid tvister om civila rättigheter och vid anklagelser för brott

Inledningsvis slås i art. 6 fast att envar skall vara berättigad till en opartisk och offentlig rättegång. Detta innebär att det måste finnas möjlighet att få tillträde till en domstol. I de svenska målen som hittills redogjorts för under art. 6 har kränkningen av konventionen just bestått i att de påstådda rättigheterna inte kunnat prövas av domstol utan endast av förvaltningsmyndigheter.

En grundläggande garanti enligt art. 6 punkt 1 utgör rätten till en rättvis rättegång ("fair hearing"). Detta är ett mycket allmänt

begrepp. Under begreppet kan falla in rätt att höra och motförhöra vittnen, att ta del av utredning, att få tillfälle att yttra sig över all utredning i ett mål, att få tillgång till tolkning och översättning, att få införskaffa bevisning i form av sakkunnigutlåtanden m.m. Begreppet omfattar också att den enskilde skall delges stämning och kallelse till rättegång.

Begreppet offentlig rättegång innefattar för det första att parterna skall få framträda direkt inför en domstol för att muntligen få framlägga sin sak och för det andra att denna rättegång skall vara tillgänglig för allmänheten. Kravet på en muntlig förhandling är emellertid inte absolut såvitt gäller överinstanserna. I följande fall har prövats frågan om hovrätts vägran att hålla huvudförhandling i brottmål varit förenligt med art. 6: *Ekbatani (dom 1988-05-26, Ser. A No. 134), Helmers (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 A), Jan-Åke Andersson (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 B) och Fejde (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 C).* Utgången i målen har varit olika, beroende på om den klagandes hörande varit av avgörande betydelse för prövningen av skuldfrågan. Om den klagande medgett de faktiska omständigheterna, men haft invändningar av det slag att de inte påverkat målets utgång, har muntlig förhandling i hovrätten inte ansetts vara nödvändig.

Allmänheten kan enligt konventionen utestängas från rättegång av hänsyn till sedligheten, av hänsyn till den allmänna ordningen, av hänsyn till den nationella säkerheten, då hänsynen till minderåriga eller till parternas privatliv så kräver eller i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt i fall då på grund av särskilda omständigheter offentlighet skulle lända till skada för rättvisans intresse.

Vidare skall rättegången hållas inom skälig tid. Vilken tidsperiod är det då som skall beaktas vid bedömningen om ett mål avgjorts inom skälig tid? Såvitt gäller mål om civila rättigheter börjar den relevanta tidsperioden i allmänhet löpa vid den tidpunkt då målet anhängiggörs vid domstol. Ibland kan dock en tidigare tidpunkt vara avgörande som då förordnande enligt 15 kap. RB föregått rättegången eller då den part som vill ha en tvist avgjord först måste gå igenom ett förfarande vid förvaltningsmyndighet. I sådana fall skall också den tid som åtgår för detta inledande förfarande tas med i beräkningen. Slutpunkten för den relevanta tidsperioden är den tidpunkt då slutlig dom meddelas. I tiden skall även inbegripas förfarandet vid högre instans.

I brottmål inleds den relevanta tidsperioden när en person erhåller en officiell underrättelse om att han är misstänkt för brott. Detta är den tidpunkt då hans situation väsentligt påverkas. I brottmål löper tiden fram till dess det föreligger en slutlig dom, i förekommande fall i högre instans.

Bedömningen av om tidsperioden varit skälig eller oskälig är beroende på hur komplicerat målet varit, hur parterna uppträtt under förfarandet och hur domstolar och myndigheter handlagt målet. Allmänt gäller både i mål om civila rättigheter och skyldigheter och i brottmål att endast sådana dröjsmål som kan tillskrivas statens organ kan föranleda att ett konventionsbrott föreligger.

Prövningen av tvister om civila rättigheter och av anklagelser för brott skall ske inför en oavhängig och opartisk domstol som inrättats enligt lag. Europadomstolen har som domstolar bland annat godkänt en rad nämnder och kommissioner. Med oavhängig menas att domstolen skall vara oberoende i förhållande till regeringen och myndigheter samt till parterna i målet. Frågan om opartiskhet har prövats i ett fall rörande den svenska bostadsdomstolen, *Langborger (dom 1989-06-22, Ser. A No. 155).* Europadomstolen ansåg att klagandens rätt kränkts då de intresseledamöter som deltog i bostadsdomstolen stod i nära förbindelse med de organisationer som nominerat dem och som båda hade intresse av en viss utgång i målet. Med anledning av Europadomstolens dom har de svenska reglerna om bostadsdomstolens och hyresnämndernas sammansättning ändrats vid vissa typer av mål (se avsnitt 2.6.4).

I art. 6 punkt 1 föreskrivs slutligen att dom skall avkunnas offentligt. I ett mål mot Italien har Europadomstolen godkänt förfarandet med att domen hållits tillgänglig på domstolens kansli för envar samt att underrättelse därom lämnats parterna.

Garantierna i art. 6 punkt 1 är tillämpliga inte bara på förfarandet i första instans utan också på överinstansförfarandet. Artikeln tvingar inte konventionsstaterna att inrätta appellationsdomstolar, men om sådana finns skall garantierna i art. 6 också gälla förfarandet där. Artikeln har dock inte ansetts vara tillämplig på prövningstillståndsförfarandet i Högsta domstolen och Regeringsrätten och inte heller vid prövning av resningsansökningar eller liknande extraordinära förfaranden (Decisions and Reports 40 s. 258 och 14 s. 171).

I punkt 2 av art. 6 garanteras rätten att betraktas som oskyldig fram till fällande dom. Det rör sig här om en garanti som i det väsentliga

är en del av den allmänna garantin rörande en rättvis rättegång som behandlas i punkt 1.

Slutligen upptas i punkt 3 av art. 6 en rad specifika rättigheter som skall tillkomma försvaret i brottmål. Det rör sig om speciella garantier som ingår i den allmänna garantin i punkt 1. Bland annat har rätten att höra vittnen m.m. ofta inbegripits i rätten till en rättvis rättegång. Av intresse är målen *Kostovski (dom 1989-11-20, Ser. A No. 166), Windisch (dom 1990-09-27, Ser. A No. 186) och Delta (dom 1990-12-19, Ser. A No. 191).* I samtliga mål har Europadomstolen funnit en kränkning av art. 6 punkt 1 och punkt 3 d då uppgifter av vittnen eller målsäganden varit den avgörande bevisningen mot den tilltalade och lagts till grund för fällande dom trots att den som lämnat uppgiften inte hörts i rättegången och den tilltalade eller hans försvarare inte heller i annat sammanhang fått tillfälle att utfråga uppgiftslämnaren.

Svenska rättsregler som berör rätten till domstolsprövning och rättssäkerhet

Den viktigaste garantin är att få möjlighet till en domstolsprövning. I mål om anklagelse för brott torde detta inte vålla något problem, då sådana enligt rättegångsbalkens regler alltid kan prövas av domstol. Även de straffliknande påföljder som tidigare nämnts såsom skattetillägg, restavgifter och förseningsavgifter enligt skattelagstiftningen och överlastavgifter enligt vägtrafiklagstiftningen kan prövas av domstol efter överklagande. Även disciplinära åtgärder mot krigsmän m.fl. eller av den som är intagen i anstalt kan överklagas till domstol. Större problem har det dock varit med domstolsprövning av civila rättigheter då regeringen vid ratificeringen av konventionen inte utgick från att art. 6 kunde vara tillämplig även på det förvaltningsrättsliga området. Som exempel på lagstiftning, som ansetts ingripa i medborgarens civila rättigheter, men som inte medger domstolsprövning nämns här reglerna om expropriationstillstånd enligt expropriationslagen (1972: 719), dispens från byggnadsförbud enligt naturvårdslagen (1964:822), täkttillstånd enligt samma lag, planärenden enligt plan- och bygglagen (1987:10) och indragning av utskänkningstillstånd enligt lagen (1977:293) om handel med drycker. För att uppfylla konventionens krav på rätt till domstolsprövning trädde den 1 juni 1988 lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut ikraft. Lagen gäller till utgången av 1994. En närmare redogörelse för lagen återfinns under avsnitt 2.6.1. Lagens tillämp-

ningsområde är förhållandevis vidsträckt och lagen är avsedd att uppfylla konventionens krav på rätt till domstolsprövning av frågor om civila rättigheter och skyldigheter. Frågan om rättsprövningslagen verkligen uppfyller konventionens krav enligt art. 6 har ännu inte prövats av Europadomstolen. I ett mål inför kommissionen har dock rättsprövningslagen varit aktuell. Kommissionen har nämligen avvisat en ansökan såsom uppenbart ogrundad och som skäl för avvisningen bl.a. uttalat att ingenting tyder på att rättsprövning inte skulle ha uppfyllt kraven i art. 6 i konventionen (mål No. 15104/89). Det bör dock framhållas att sökanden i det aktuella ärendet inte hade utnyttjat möjligheten att ansöka om rättsprövning.

Rätten till domstolsprövning innebär rimligen att domstolen måste ha behörighet att pröva målet i dess helhet. Det skall således inte vara fråga om en ren laglighetsprövning, utan också bevisfrågor och fakta i målet skall kunna prövas. Kritik har framförts mot att rättsprövningslagen endast ger Regeringsrätten rätt att pröva ett besluts laglighet. Av motivuttalanden till rättsprövningslagen (prop. 1987/88:69 s. 23-25 och 234) framgår dock att Regeringsrättens prövning skall omfatta inte bara lagtolkning utan också faktabedömning och bevisvärdering. Politiska lämplighetsfrågor omfattas däremot inte av prövningen.

Rättsprövningslagen gäller uttryckligen inte i fråga om beslut fattade av nämnder eller nämndliknande domstolar. Frågan om dessa skall anses som domstolar i konventionens mening har inte direkt prövats av de europeiska organen. Att märka är att i målet Langborger, som föranledde ändringar i hyresnämndernas och bostadsdomstolens sammansättning, kritiserades inte systemet med nämndliknande domstolar med intresseledamöter som sådant, utan endast att det i det speciella fallet var tveksamt om man kunde säga att domstolen var opartisk. För närvarande finns det således inget som pekar på att prövning av nämnder eller domstolsliknande nämnder inte skulle uppfylla konventionens krav på domstolsprövning (jfr prop. 1990/91: 98).

I rättsprövningslagen görs ytterligare undantag från lagens tillämpning. Således gäller rättsprövningslagen inte beslut om svenskt medborgarskap eller beslut om utlänningars vistelse i riket. Detta har motiverats med att det inte rör sig om beslut om civila rättigheter, då en utlänning inte har en rätt att få vistas i Sverige eller bli svensk medborgare.

Undantag från rättsprövning görs också beträffande beslut som rör skatter och avgifter, värnplikt, och vissa beslut om tillverkning och utförsel av krigsmaterial. Sistämnda slag av beslut har ansetts ha inslag av utrikes- och säkerhetspolitiska bedömningar som inte bör lämnas till domstol. Då besluten inte heller rör civila rättigheter och skyldigheter torde konventionens krav på domstolsprövning vara uppfyllda även med de nämnda undantagen.

Sammanfattningsvis torde kraven på rätt till tillträde till en domstol enligt art. 6 vara uppfyllda i och med att rättsprövningslagen tillämpas på de förvaltningsmål som inte går att direkt överklaga till domstol.

Nästa fråga som måste behandlas med anledning av konventionens krav är om den prövning som sker i domstolarna uppfyller kraven på en rättvis och offentlig domstolsprövning.

Kravet på att en rättegång skall vara opartisk och offentlig regleras av de processuella regler som finns i rättegångsbalken och förvaltningsprocesslagen (1971:291). Således skall reglerna om jäv i 4 kap. RB garantera domarens opartiskhet. Frågan om vad som kan anses vara jäv har aktualiserats genom en dom i Europadomstolen mot Danmark, målet *Hauschildt (dom 1989-04-29, Ser. A No. 154)*. Målet rörde en person som anhölls misstänkt för brott. Han häktades senare av dansk domstol med stöd av en bestämmelse i den danska retsplejeloven, enligt vilken en misstänkt person kan häktas om det föreligger "en særlig bestyrket mistanke" att han begått brott. I målet fattade samme domare femton olika beslut i häktningsfrågan innan huvudförhandlingen inleddes. Under förhandlingens gång förlängde samme domare vid 21 tillfällen häktningsbeslutet. Vid prövningen i Europadomstolen huruvida en kränkning skett av art. 6 stycke 1 anförde domstolen bl.a. att enbart den omständigheten att en domare har fattat beslut i häktningsfrågan i målet innan huvudförhandlingen har tagit sin början i sig inte kan berättiga till farhågor angående domarens opartiskhet. I det aktuella målet hade emellertid domaren stött sig på en bestämmelse som kräver att det föreligger en mycket hög grad av klarhet i skuldfrågan. Det kunde därför ifrågasättas om domstolen varit opartisk när samme domare sedan avgjorde målet. Europadomstolen fann således att det förelåg en kränkning av art. 6.

Med anledning av Hauschildtmålet har Justitiedepartementet gjort en genomgång av olika situationer där likartade jävsproblem möjligen kan dyka upp i svensk lagstiftning (Ds 1992:23). Genomgången visar att det huvudsakligen är beslut om rättspsykiatrisk undersökning som

kan vålla problem för Sveriges vidkommande. Enligt de nuvarande reglerna kan det uppstå problem i brottmål då rätten vid huvudförhandling beslutat om rättspsykiatrisk undersökning och efter sådan måste hålla ny huvudförhandling samt samme domare deltar vid båda förhandlingarna. I promemorian samt i regeringens prop. 1992/93:25 har man föreslagit att rätten, i de fall rättspsykiatriskt utlåtande har inhämtats, skall få hålla fortsatt huvudförhandling även när den sammanlagda uppskovstiden överstiger femton dagar. På så sätt undviker man jävsproblematiken i dylika mål. Vidare föreslås vissa ändringar vad gäller regler om jäv för domare, vilket får till följd att en domare skall anses jävig att handlägga ett mål, om han före den huvudförhandling vid vilken målet slutligt avgörs har prövat frågan om den tilltalade har begått den åtalade gärningen. Bestämmelsen avses bli tillämplig i den situationen att rätten av någon anledning inte kan hålla fortsatt huvudförhandling sedan den rättspsykiatriska undersökningen slutförts utan håller ny huvudförhandling.

De svenska bestämmelserna om offentlighet vid domstol återfinns i 5 kap. RB. Enligt 5 kap. 1 § andra stycket ges domstol rätt att förordna om förhandling inom stängda dörrar, om det kan antas att vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess enligt sekretesslagen. En ytterligare förutsättning är dock att det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs. Vidare anges i stadgandet vissa typer av förhandlingar som normalt skall hållas inom stängda dörrar, exempelvis förhandlingar som rör uppgifter om den enskildes hälsa eller andra personliga förhållanden som framkommer vid personundersökning eller annan sådan utredning, uppgifter om myndighets eller enskilds affärs- eller driftsförhållanden, förhandlingar i äktenskapsmål eller mål om ansvar för sexualbrott, om det kan antas att den som uppgiften rör lider skada om uppgiften röjs. De flesta fallen då förhandling kan hållas inom stängda dörrar torde falla in under konventionens regler om undantag från offentligheten av hänsyn till sedligheten och parternas privatliv.

Beträffande bevisning gäller som huvudregel att den skall förebringas vid huvudförhandlingen. Ett undantag från denna regel ges i 35 kap. 14 § RB, som bl.a. tillåter att skriftliga utsagor i vissa fall får åberopas som bevisning om det är omöjligt att hålla förhör med den som lämnat berättelsen. Stadgandet som sådant strider inte mot konventionens krav på en rättvis rättegång men med hänsyn till Europadomstolens uttalande i målen Kostovski, Windisch och Delta

torde stadgandet komma att tillämpas restriktivt. Övriga regler om bevisning i rättgångsbalken torde motsvara konventionens krav på en rättvis rättegång.

En fråga som fått stor uppmärksamhet är kravet på muntlig förhandling. Detta gäller såväl i allmän domstol, framförallt avseende besvärsmål, som i förvaltningsdomstol.

I allmän underrätt hålls alltid muntlig förhandling i brottmål och, om parterna begär det, i tvistemål. Ett undantag finns i 42 kap. 5 § RB beträffande tvistemål om kärandens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart ogrundat. I sådana fall får rätten genast meddela dom i målet utan att stämning utfärdas. I hovrätt kan, om parten i tvistemål eller brottmål begärt muntlig förhandling, sådan underlåtas endast om det är uppenbart att sådan förhandling är obehövlig (50 kap. 21 § och 51 kap. 21 § RB). I besvärsmål gäller att part eller annan bör höras muntligen om det är nödvändigt för utredningen i målet (52 kap. 10 § RB). Ordalydelsen av de nämnda paragraferna ger utrymme för hovrätt att hålla muntlig förhandling eller förhör om parten begär så. Någon ovillkorlig rätt till muntlig förhandling har parten dock inte, men så långtgående krav uppställer inte heller de europeiska organen. Ej heller torde möjligheten för underrätt att meddela dom utan förhandling i tvistemål där talan är uppenbart ogrundad i praktiken medföra problem i förhållande till konventionens krav.

I förvaltningsmålen, vilka även innefattar rättsprövningsmålen i Regeringsrätten, är förfarandet enligt 9 § första stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) skriftligt. I handläggningen får dock ingå muntlig förhandling beträffande viss fråga, när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet (9 § andra stycket). I kammarrätt och länsrätt skall sammanträde hållas, om enskild som för talan i målet begär det och sammanträde ej är obehövligt och ej heller särskilda skäl talar emot det (tredje stycket). För Regeringsrätten gäller emellertid endast det andra stycket i fråga om sammanträde. För speciella typer av mål gäller strängare regler om hållande av muntlig förhandling. Exempelvis gäller enligt 35 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga att länsrätt och kammarrätt i vissa mål skall hålla muntlig förhandling om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas om någon part begär det.

Förvaltningsprocesslagen ger således utrymme för muntlig förhandling, men det är tveksamt om detta är tillräckligt för att uppfylla

konventionens krav på rätt till muntlig domstolsprövning. I Domstolsutredningens betänkande (SOU 1991:106) har problemet diskuterats och utmynnat i förslag till ändringar innebärande att utrymmet för muntlig förhandling blir större i förvaltningsmål. I betänkandet (Del A s. 585) anges att man borde bygga lagstiftningen på Europadomstolens dittills fattade avgöranden och söka täcka in dem med viss marginal. Utifrån denna utgångspunkt föreslog Domstolsutredningen att parts rätt till muntlighet skulle gälla mål som avsåg frihetsberövande, sanktionsavgift, äganderätt till egendom, rätt att fortsätta viss näringsverksamhet eller rätt till vårdnad om eller umgänge med barn. I att målet skulle "avse" visst förhållande avsågs ligga att detta förhållande skulle utgöra föremålet för förfarandet. För att parten skulle ha rätt till sammanträde skulle han vara enskild och just hans rätt skulle vara berörd. Enligt utredningens förslag behöver en parts begäran om muntlighet inte bifallas, om målet inte skall prövas i sak, om avgörandet inte går parten emot eller om sammanträde av annan anledning är uppenbart obehövligt. Det sistnämnda undantaget skulle kunna tillämpas när i högre rätt endast en rättsfråga eller en dispensfråga skulle prövas. De nya reglerna föreslogs gälla endast i länsrätt och kammarrätt. Beträffande Regeringsrätten anförde Domstolsutredningen att den dispensprövning som där förekommer till sin natur är sådan att en enskild inte har någon rätt till sammanträde ens i sådana måltyper som i och för sig omfattas av art. 5 och 6 i Europakonventionen. Vidare fann man att det var tveksamt om konventionen över huvud taget ställde något krav på muntlighet i tredje domstolsinstans.

En särskild utredare har i betänkandet (SOU 1992:138) Några frågor angående Regeringsrätten redovisat resultatet av sin översyn av förfarandet i Regeringsrätten. Bl.a. har frågan om rätt till muntlig förhandling i Regeringsrätten behandlats, både vad avser förvaltningsmål och rättsprövningsmålen. Av betänkandet (s. 66) framgår att det inte går att utesluta att Europadomstolen kan finna anledning att tolka konventionen på det sättet att muntlighet krävs i Regeringsrätten om speciella förutsättningar är uppfyllda. I betänkandet föreslås därför att de regler Domstolsutredningen i anledning av Europakonventionen presenterade för muntlighet i länsrätt och kammarrätt skall gälla även i Regeringsrätten. Reglerna föreslås kunna tillämpas både för dispensfall och rättsprövningsfall. Någon specialreglering för de sistnämnda torde därför inte behövas.

Sammanfattningsvis kan sägas att svensk lagstiftning i fråga om förfarandet vid domstolsprövningen i stora delar torde motsvara de krav som ställs enligt art. 6 i konventionen och att lagstiftningen, på de fåtal punkter där tveksamhet råder, rymmer möjligheter till tolkning i enlighet med konventionsorganens praxis. Ändringar är därtill föreslagna vad avser rätt till muntlig förhandling i förvaltningsmål och rättsprövningsmål.

Även de övriga rättigheter som upptas i art. 6, som offentligt avkunnande av dom, rätt att betraktas som oskyldig tills fällande dom samt de minimigarantier som uppställs angående rättegången i brottmål torde vara uppfyllda genom rättegångsbalkens regler. Regeln om rätt att betraktas som oskyldig tills fällande dom meddelas torde inte hindra att det finns regler om strikt ansvar i straffrätten.

4.2.7 Artikel 7

I art. 7 anges att ingen får fällas till ansvar för gärning eller underlåtenhet som, när den begicks, inte utgjorde ett brott enligt lag. Artikeln kräver vidare att det straff som utdömts inte överstiger vad som var föreskrivet vid den tidpunkt då gärningen begicks. En motsvarande rätt att dra fördel av straffsänkningar som genomförts efter brottets begående är inte föreskriven i konventionen och kan inte heller intolkas i denna enligt ett uttalande av kommissionen. I punkt 2 av artikeln finns ett speciellt undantag från förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning. Kommissionen har förklarat att denna undantagsbestämmelse har till syfte att klargöra att det allmänna förbudet i artikeln inte omfattar de lagar som stiftats vid andra världskrigets slut för att bestraffa krigsförbrytelser m.m. Retroaktiv strafflagstiftning skall alltså vara tillåten vad gäller krigsförbrytare, förrädare och kollaboratörer.

Principen om förbud mot retroaktiv strafflag återfinns i 2 kap. 10 § RF, vari stadgas att straff eller annan brottspåföljd inte får åläggas för gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks och att svårare påföljd inte heller får åläggas för gärningen än den som var föreskriven då. Bestämmelsen har tillämpning även på förverkande och "annan särskild rättsverkan av brott", såsom utvisning enligt utlänningslagen eller återkallelse av körkort på grund av brott. Förbudet anses (prop. 1975/76:209 s. 125) vara analogiskt tillämpligt på straffliknande administrativa påföljder såsom skattetillägg, restavgifter och förseningsavgifter enligt olika skatteförfattningar och

överlastavgifter enligt vägtrafiklagstiftningen. Vidare anges i lagen (1964:163) om införande av brottsbalken att ingen får dömas för gärning, för vilken inte var stadgat straff när den begicks och att straff skall bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs. Svensk lagstiftning torde således överensstämma med konventionens krav i art. 7.

4.2.8 Artikel 8

I artikelns punkt 1 föreskrivs att envar har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. I punkt 2 anges under vilka förutsättningar inskränkningar får ske i denna rätt. De måste sålunda a) stå i överensstämmelse med lag, b) tjäna något av de allmänna eller enskilda ändamål som uppräknas i punkt 2 och c) vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose detta ändamål. Kravet på överensstämmelse med lag innebär att den lag varpå en inskränkning grundas måste vara utformad med erforderlig precision, så att inskränkningarna är i rimlig utsträckning förutsebara och lagen måste vara lätt tillgänglig för allmänheten. Det krävs också att den nationella lagen uppfyller rimliga krav på rättssäkerhet. Lagen måste innefatta skydd mot godtycklighet. Det är i och för sig inte oförenligt med konventionens krav på förutsebarhet att domstolar och myndigheter ges en viss diskretionär beslutanderätt i fråga om åläggande av inskränkningar, t.ex. vid omhändertagande av barn, men omfattningen av deras beslutanderätt måste vara något så när tydlig för att inte den enskilde skall utsättas för godtyckliga ingrepp. Denna senare fråga behandlades bland annat i fallet *Olsson I (dom 1988-03-24, Ser. A No. 130)*.

Kravet på att inskränkningarna i rättigheten skall vara nödvändiga i ett demokratiskt samhälle har av domtolen tolkats så att ordet nödvändig i detta sammanhang inte är liktydigt med oundgängligt, utan innebär att den skall motiveras av ett starkt samhällsbehov. Inskränkningen i rättigheten måste vidare stå i rimligt förhållande till det syfte som skall tillgodoses genom inskränkningen. Varje stat har själv en viss frihet att avgöra om en inskränkning är nödvändig, men statens frihet är inte obegränsad utan de europeiska organen har alltid en kompetens att övervaka om friheten inskränkts på ett rimligt sätt.

Rätten till skydd för privatliv är av mycket allmän art och omfattar skydd mot en mängd åtgärder. Först och främst är det skydd mot åtgärder som innebär en kränkning av den fysiska integriteten,

exempelvis kroppsvisitationer. Allvarliga sådana åtgärder kan falla under art. 3 men, om de inte är tillräckligt allvarliga för att kunna anses som omänsklig eller förnedrande behandling, kan de ändå falla under art. 8. I rätten till skydd för privatlivet ingår en allmän rätt att lämnas i fred när det gäller den privata sfären. Häri ingår ett skydd mot exempelvis övervakning av olika slag och telefonavlyssning. Europadomstolen har behandlat ett flertal mål avseende just telefonavlyssning och konstaterat att sådant ingrepp under vissa förutsättningar kan tolereras. Sålunda kan telefonavlyssning eller brevkontroll få förekomma där detta är strängt nödvändigt för att skydda de demokratiska instutitionerna. Det är då fråga om att skydda den nationella säkerheten eller att förhindra oordning eller brott. Dock måste det finnas en effektiv kontroll av att systemet inte missbrukas. Något mål mot Sverige synes inte ha prövats angående denna fråga. I fallet *Leander mot Sverige (dom 1987-03-26, Ser. A No. 116)* har det svenska personalkontrollförfarandet varit föremål för prövning gentemot art. 8. Klaganden hade gått miste om en tjänst till följd av personalkontroll, men han hade inte underrättats om vilka uppgifter som lett till detta resultat. Domstolen fann att såväl lagrandet som utlämnandet av sådan information om klagandens personliga förhållanden var ett ingrepp i hans rätt till skydd för privatlivet och gick därefter in på frågan om ingreppet var tillåtet enligt de grunder som anges i punkt 2. Domstolen fann att ingreppet var lagligt och att det också kunde anses som nödvändigt för att skydda den nationella säkerheten. På detta område fick staten anses ha stor frihet att bedöma vilka ingrepp som var nödvändiga men det var viktigt att undersöka om det fanns effektiva garantier mot missbruk. Europadomstolen pekade på att klaganden kunnat anföra klagomål hos rikspolisstyrelsen och kammarrätten, då det gällde att få information om utfallet av personalkontrollen, samt i övrigt hos JO och JK. Detta uppfyllde helt kravet på garantier mot missbruk.

Beträffande rätten till familjeliv har nationella domstolars och myndigheters beslut i frågor om vårdnad om barn och umgänge med barn ofta föranlett klagomål till de europeiska organen. Kommissionen har uttalat att rätten till familjeliv inte upphör i samband med en skilsmässa men att denna nödvändigtvis påverkar relationerna mellan föräldrar och barn. Man har vidare uttalat att det är tillåtet och t.o.m. nödvändigt att nationell lag innehåller särskilda regler rörande familjerelationerna efter en skilsmässa och att dessa regler måste avvika från vad som gäller när familjens enhet är obruten. Kommis-

sionen har prövat flera klagomål över beslut om vårdnad och funnit stöd i dessa i art. 8 punkt 2. Ofta har kommissionen kunnat konstatera att vårdnadsbeslutet tillgodosett önskemålet att skydda barnets hälsa och moral. Kommissionen har också prövat frågan om rätt till umgänge med ett barn kan vägras den av två frånskilda föräldrar som inte har erhållit vårdnaden om barnet. Kommissionens ståndpunkt är att den förälder som inte har vårdnaden skall ha rätt till umgänge med barnet, om det inte föreligger omständigheter som berättigar till inskränkningar enligt artikelns andra stycke. I ett fall har frågan prövats mot Sverige. Det gällde en man som klagade över att svensk domstol vägrat honom umgänge med ett barn, om vilket mamman hade vårdnaden. Kommissionen konstaterade att begreppet "skyddande av hälsa och moral" i art. 8 punkt 2 också omfattade en enskilds hälsa och moral och att det i det aktuella fallet var nödvändigt att skydda barnet mot allvarliga psykiska störningar, som kunde uppstå om mannen fick umgängesrätt med barnet. Det förelåg därför sådana omständigheter som motiverade en inskränkning i rätten till familjeliv (Yearbook 4 s. 198).

En rad klagomål från föräldrar över att barn mot deras vilja fråntagits dem och omhändertagits för samhällsvård, riktade huvudsakligen mot Sverige och Storbritannien, har givits in till kommissionen. I klagomålen mot Sverige har det främst hävdats att de grunder som motiverat tvångsomhändertagandena varit alltför svaga och att myndigheter och domstolar varit alltför benägna att bortse från föräldrarnas intressen. Några sådana fall har förlikts inför kommissionen medan ett har prövats av domstolen, målet *Olsson I (dom 1988-03-24, Ser. A No. 130)*. Målet gällde omhändertagande av tre syskon och placeringen av dem i skilda fosterhem. Domstolen fann att beslutet att omhänderta barnen inte innefattade en kränkning av art. 8, medan utplaceringen av barnen med stora avstånd dem emellan och mellan barnen och föräldrarna var en kränkning av rätten till familjeliv. Mot Sverige har också prövats fall rörande umgängesförbud med barn och flyttningsförbud av barn, målen *Eriksson (dom 1989-06-22, Ser. A No. 156), Margareta och Roger Andersson (dom 1992-02-25, Ser. A No. 226 A), Rieme (dom 1992-04-22, Ser. A No. 226 B)* och *Olsson II (dom 1992-11-27, Ser. A No. 250)*. I målet Eriksson konstaterades att utfärdat flyttningsförbud enligt socialtjänstlagen varit motiverat, men att förbudet på grund av sin långvarighet och i förening med umgängesrättsbegränsningar inte var acceptabelt. Umgängesrättsbegränsningarna var inte heller lagligen grundade. I

målet Margareta och Roger Andersson konstaterade domstolen att begränsningarna i umgängesrätten var så långtgående att de av denna anledning ansågs kränka art. 8. Någon kränkning förelåg inte i målet Rieme, då det utfärdade flyttningsförbudet varit nödvändigt för att skydda barnets hälsa och rättigheter. I målet Olsson II konstaterade domstolen att det utfärdade flyttningsförbudet var tillåtet enligt art. 8 liksom umgängesrättsbegränsningarna för tiden efter den 1 juli 1990. Begränsningarna i umgänget mellan föräldrar och barn för tiden före den 1 juli 1990 saknade lagstöd varför en kränkning av art. 8 skett.

Art. 8 torde också kunna få betydelse i fall då personer som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller omhändertagna enligt vård- och omsorgslagstiftningen ges inskränkningar i rätten att mottaga besök eller på annat sätt upprätthålla kontakten med sin familj. Beträffande personer som varit intagna i häkte respektive kriminalvårdsanstalt har den europeiska kommissionen framhållit att sådana frihetsberövanden med nödvändighet måste medföra vissa sådana inskränkningar.

Slutligen kan tilläggas att art. 8 kan vara ett skäl mot avvisning, utvisning eller utlämning av personer om åtgärden kan leda till splittring av familjen, men om grunden för åtgärden är ett grovt brott kan det allmänna intresset av att avlägsna en person från landet vara så starkt att det väger tyngre än hänsynen till familjeenheten. Av betydelse är även om familjen kan antas ha möjligheter att bosätta sig tillsammans i något annat land.

Svenska regler till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens

Den grundläggande bestämmelsen om skyddet för den enskildes personliga integritet finns i 1 kap. 2 § tredje stycket RF. I denna sägs bl.a. att det allmänna skall värna den enskildes privatliv och familjeliv. Bestämmelsen har inte karaktären av en rättsligt bindande föreskrift utan anger ett mål för den samhälleliga verksamheten. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att integritetsskyddet vid dataregistrering var i blickpunkten vid bestämmelsens tillkomst (SOU 1975:75 s. 168). I betänkandet (Ds Ju 1987:8) Integritetsskyddet i informationssamhället föreslogs en grundlagsändring. Förslaget ledde till att det infördes en ny föreskrift i 2 kap. 3 § andra stycket RF (SFS 1988:1439), vilken innebär att varje medborgare i den utsträckning som närmare anges i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränks genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av

ADB. En särskild datalag infördes 1973 (SFS 1973:289). Genom denna lag underkastas all användning av datateknik för uppgifter om identifierbara enskilda personer i princip tillståndstvång. Tillstånd meddelas av Datainspektionen. I sammanhanget kan också nämnas att en utredning nyligen tillsatts med uppgift att utreda frågor om skyddet för enskilda personers privatliv.

Enligt 2 kap. 6 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp samt mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Rättigheterna i paragrafen får begränsas genom lag. Flera av de straffprocessuella tvångsmedlen innefattar ingrepp i rätten till respekt för privatliv, hem eller korrespondens och förutsättningarna för dessa är angivna i lag. Här kan nämnas reglerna i 27 kap. RB om beslag av brev, telegram m.m. samt om telefonavlyssning och reglerna i 28 kap. RB om husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning. I allmänhet förutsätter användningen av tvångsmedel av detta slag att det föreligger en misstanke om brott. Så är dock inte alltid fallet. T.ex. kan nämnas att bevissäkringslagen (1975:1027) för skatte- och avgiftsprocessen kan användas även mot person som inte är misstänkt för skattebrott. Vidare kan en person med stöd av 38 kap. RB åläggas att utge handlingar som kan tänkas ha betydelse som bevis i rättegång. Ett annat exempel är lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov, vari föreskrivs att polisman får rutinmässigt företa sådant prov och inte bara när det föreligger misstanke om brott. Om någon vägrar att medverka till alkoholutandningsprov får även blodprov tas. Även i mål om faderskap får personer åläggas att lämna blodprov enligt lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid fastställande av faderskap.

För den som är anhållen, häktad eller avtjänar frihetsstraff gäller särskilda inskränkningar i rätten att fritt brevväxla med andra, att ringa telefonsamtal eller att motta besök. Detta regleras av lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt samt lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. Även beträffande personer som är tvångsomhändertagna enligt lagen om vård av missbrukare, lagen om vård av unga, lagen om psykiatrisk vård och lagen om rättspsykiatrisk vård kan med stöd av de nämnda lagarna inskränkningar göras bland annat i rätten att ta emot besök av familjemedlemmar och andra. Inskränkningarna motiveras beträffande

vårdlagarna av att den pågående vården kan spolieras och beträffande anhållna, häktade eller fångar av utredningsskäl eller säkerhetsskäl. Inskränkningarna torde stå i överensstämmelse med de undantag som upptas i art. 8 punkt 2.

Rätten till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens skyddas också genom en rad föreskrifter i brottsbalken. Framförallt kan hänvisas till bestämmelserna om hemfridsbrott (4 kap. 6 §), om brytande av post- eller telehemlighet (4 kap. 8 §) och om olovlig avlyssning (4 kap. 9 a §).

Sammanfattningsvis torde de regler som inskränker de rättigheter som skyddas i konventionens art. 8 vara sådana som är tillåtna enligt artikelns punkt 2. I de fall där de europeiska organen konstaterat brott mot art. 8 har det huvudsakligen rört sig om det sätt varpå viss lagstiftning använts och inte själva lagstiftningen som sådan.

4.2.9 Artikel 9

Enligt artikeln skall envar ha rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna frihet skall innefatta frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, andaktsövningar och iakttagande av religiösa sedvänjor. I artikelns andra stycke anges att inskränkningar i envars frihet att utöva sin religion eller tro endast får göras med stöd i lag och i den mån det är nödvändigt för att skydda allmän säkerhet eller ordning, hälsa eller moral eller andra personers fri- och rättigheter.

Genom att tanke- och samvetsfrihet nämns vid sidan av religionsfrihet görs klart att konventionen skyddar såväl religiösa som icke religiösa livsåskådningar. Det skall således stå individen fritt att ansluta sig till vilken religion som helst men också ha en ateistisk uppfattning. Som en sådan icke-religiös tro har bland annat en pacifistisk övertygelse betraktats.

Några viktigare avgöranden avseende art. 9 finns ännu inte i Europadomstolens praxis. Endast marginellt har denna artikel berörts i några mål. En fråga rörande tolkningen av artikeln uppkom i målet *Darby mot Sverige (dom 1990-10-23, Ser. A No. 187)*, som gällde skyldigheten för en person som inte var medlem av svenska kyrkan och som inte var mantalsskriven i Sverige att betala skatt till denna kyrka. Europadomstolen avgjorde emellertid målet på annan grund (art. 14 om diskriminering) och fann det inte nödvändigt att pröva

frågan om en eventuell kränkning av religionsfriheten. (Det kan noteras att lagen (1951:691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan ändrats på så sätt att för skattebefrielse numera endast krävs att vederbörande inte tillhör svenska kyrkan medan kravet på mantalsskrivning i Sverige slopats.)

Klagomål inför den europeiska kommissionen har ofta grundats på att klaganden velat tolka art. 9 mycket extensivt. Det är exempelvis klart att artikeln inte innefattar rätt att på religiösa grunder erhålla befrielse från militärtjänstgöring (Collection of Decisions 43 s. 161). I den mån nationell lag ger samvetsvägrare rätt till befrielse från militärtjänstgöring på villkor att de i stället fullgör vapenfri tjänst, kan religionsfriheten inte heller åberopas till stöd för en begäran om befrielse från sådan tjänst. Av art. 4 punkt 3 b framgår nämligen att militärtjänst och vapenfri tjänst är förenlig med konventionen. Kommissionen har framhållit att art. 9 måste tolkas så att den överensstämmer med art. 4. Det är även i andra avseenden oftast inte möjligt att på art. 9 grunda en rätt till befrielse från normala medborgerliga skyldigheter. I den mån fullgörandet av sådana skyldigheter skulle falla in under artikeln torde de omfattas av undantagsbestämmelserna i stycke 2 av artikeln. Artikeln ger exempelvis ingen rätt att vägra betala skatt till det allmänna under åberopande av att skattemedlen till en del används för ändamål som strider mot skattebetalarens övertygelse. Inte heller är en skyldighet att betala kyrkoskatt ett brott mot rätten till religionsfrihet, så länge var och en har möjlighet att träda ut ur ifrågavarande religionssamfund och härigenom befrias från skattskyldighet (Decisions and Reports 37 s. 42 och 142).

Kommissionen har i fyra mål mot Nederländerna, vilka alla rört medlemmar av strängt kalvinistiska grupper, kommit fram till att skyldighet att ha trafikförsäkring, skyldighet att erlägga pensionsavgift samt skyldighet att vara medlem av organisation för hälsokontroll av djur är att anse som sådana inskränkningar i art. 9 som är godtagbara enligt andra stycket av artikeln.

Rätten till religionsfrihet tillkommer inte endast personer utan även religiösa samfund. Sålunda har Scientologkyrkan i Sverige ansetts behörig att klaga till kommissionen.

I rätten till religionsfrihet ingår också en rätt att fritt utöva sin religion. Som former för religionsutövning nämns gudstjänst, undervisning, andaktsövningar och iakttagande av religiösa sedvänjor. Samma rätt föreligger i fråga om icke religiös trosuppfattning.

Inskränkningar är tillåtna bland annat för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt till skydd för hälsa och moral.

Svenska regler till skydd för religionsfriheten

Religionsfriheten hör till de grundläggande fri- och rättigheter som skyddas genom 2 kap. 1 § RF. Religionsfrihet definieras där som frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. Av 2 kap. 2 § RF följer att den enskilde medborgaren är skyddad mot tvång att ge sin religiösa åskådning tillkänna eller tvång att tillhöra trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning. Den positiva och negativa religionsfriheten får inte begränsas genom lag.

Ytterligare bestämmelser om religionsfriheten finns i religionsfrihetslagen (1951:680). Enligt denna skall envar ha rätt att fritt utöva sin religion, såvitt han inte därigenom stör samhällets lugn och åstadkommer allmän förargelse. Det skall stå envar fritt att för religiös gemenskap delta i sammankomst och sammansluta sig med andra. För offentlig gudstjänst får inte finnas andra hinder än sådana som i allmänhet gäller för allmänna sammankomster. Slutligen skall ingen vara skyldig att tillhöra ett trossamfund.

De problem som alltjämt finns i Sverige i fråga om religionsfriheten sammanhänger med det svenska statskyrkosystemet. Religionsfrihetslagen medger visserligen rätt för envar att träda ut ur svenska kyrkan, men medlemskapet i svenska kyrkan bygger inte på en viljeförklaring utan inträder automatiskt vid födseln för barn i äktenskap vars föräldrar tillhör kyrkan. Detsamma gäller i princip, om endast en av föräldrarna tillhör kyrkan. För barn utom äktenskap inträder medlemskap i kyrkan automatiskt, om modern tillhör kyrkan. Det automatiska medlemskapet i kyrkan har ansetts strida mot 2 kap. 2 § RF, varför ett undantag gjorts i övergångsbestämmelserna till ändringarna i grundlagen av den innebörd att bestämmelserna om medlemskap i svenska kyrkan gäller utan hinder av 2 kap. 2 § RF i dess nya lydelse.

Religionsfrihetslagen vilar på uppfattningen att det bör stå den enskilde fritt att själv råda över sin trosåskådning och att själv bedöma om han vill vara ansluten till ett religiöst samfund. Denna religionsfrihetsprincip innebär att det skall stå den enskilde fritt inte endast att bekänna sig till annan religion än den som omfattas av folkets flertal utan även att ställa sig utanför varje religiös gemenskap.

Enär art. 9 i konventionen är utformad på så sätt att rätten till religionsfrihet innefattar frihet att byta religion eller tro torde reglerna i religionsfrihetslagen uppfylla konventionens krav, då lagen ger rätt till utträde ur svenska kyrkan. Även från skattesynpunkt torde svensk lagstiftning uppfylla konventionens krav på religionsfrihet. Olika regler gäller nämligen för medlemmar i svenska kyrkan och utanförstående. De kyrkliga församlingarna äger beskattningsrätt och föreskrifter om skyldighet att betala församlingsskatt finns i kommunalskattelagen (1928:370). Den som inte är medlem i svenska kyrkan erlägger endast en del av denna skatt (f.n. 25 procent) enligt lagen (1951:691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan. Nedsättningen motiveras med att icke-medlem i princip inte bör betala den del av skatten som hänför sig till kyrkans religiösa verksamhet.

Med tanke på församlingarnas beskattningsrätt har svenska kyrkan en priviligierad ställning i jämförelse med andra trossamfund och man kan fråga sig om denna skillnad mellan olika samfund skulle kunna anses strida mot art. 9. Vare sig av artikelns utformning eller den praxis som finns rörande artikeln framgår att så skulle kunna vara fallet. Frågan om förhållandet mellan kyrkan och staten har varit föremål för många utredningar och en rad reformer har genomförts. För närvarande pågår ännu en utredning om förhållandet mellan kyrkan och staten i framtiden, Kyrkoberedningen.

Som tidigare anförts under redogörelsen för artikelns innebörd kan den enskilde inte med stöd av denna kräva befrielse från militärtjänstgöring. Enligt svensk lag har dock samvetsvägrare rätt till befrielse från sådan tjänstgöring på villkor att de i stället fullgör vapenfri tjänst.

En särskild fråga som kan hänföras till religionsfriheten är föräldrars rätt att bestämma över sina barns uppfostran och undervisning i religiösa frågor. Denna rättighet tas inte upp här utan vi återkommer till denna under art. 2 i tilläggsprotokollet till Europakonventionen.

De tillåtna inskränkningar i religionsfriheten som föreskrivs i artikelns andra stycke torde överensstämma med de inskränkningar som regleras i religionsfrihetslagen. För offentlig gudstjänst fastslås uttryckligen i 3 § nämnda lag att inga andra hinder gäller än sådana som i allmänhet är stadgade för sammankomst, som allmänheten har tillträde till. Enligt lagen (1956:618) om allmänna sammankomster föreligger skyldighet att inhämta myndighets tillstånd till vissa

offentliga möten eller att göra anmälan därom. Polismyndigheten får vägra tillstånd till sammankomst på allmän plats om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning. Således får inga särskilda hinder uppställas just för religiösa sammankomster. Också i fråga om rätten att bilda sammanslutningar för religiösa syften torde gälla motsvarande förbud mot särbehandling på grund av religion.

4.2.10 Artikel 10

Genom art. 10 skyddas rätten till yttrandefrihet, som innefattar åsiktsfrihet samt rätt att motta och sprida information och idéer. Yttrandefriheten är emellertid inte obegränsad. De inskränkningar som får göras anges i punkt 2 av samma artikel. Där sägs att begränsningar får göras under förutsättning att de är angivna i lag och att de är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose vissa allmänna eller enskilda intressen. Skyddet för yttrandefriheten gäller yttranden av skiftande innehåll och form. Det omfattar yttranden som förmedlar information eller idéer, alster av konstnärligt skapande och även rent kommersiell reklam. Det kan vara fråga om både muntliga och skriftliga yttranden, om sådana som görs privat eller i en begränsad krets människor, men också om sådana som förmedlas genom böcker, tidningar, tidskrifter eller andra massmedier. Pressfriheten utgör en del av yttrandefriheten som skyddas av Europakonventionen.

I mål rörande yttrandefriheten har Europadomstolen först prövat om det överhuvudtaget varit fråga om ett ingrepp i yttrandefriheten. Ingrepp i yttrandefriheten kan vara av skilda slag. Domstolen har bl.a. behandlat ingrepp i yttrandefriheten som haft formen av straffpåföljd med anledning av yttrande, konfiskation av skrifter eller konstföremål samt förelägganden av domstol att inte sprida viss typ av information eller idéer.

I de fall då ingrepp i yttrandefriheten förekommit har domstolen gått vidare och prövat om de i punkt 2 angivna villkoren för inskränkningar i rättigheten varit uppfyllda, nämligen a) om inskränkningen varit föreskriven i lag, b) om inskränkningen tillgodosåg något av de allmänna eller enskilda ändamål som anges i punkt 2, och c) om inskränkningen varit nödvändig i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till något av dessa ändamål. I likhet med vad som sagts under art. 8 krävs, när det gäller om en inskränkning är föreskriven i lag, att den nationella lagen är förutsebar och lätt tillgänglig för den enskilde. Med lag förstås normer av skiftande slag

och inte bara lag i formell mening. Vid avgörandet om en inskränkning är nödvändig i ett demokratiskt samhälle gäller samma praxis som under art. 8, nämligen att inskränkningen förutsätter att det finns ett angeläget samhälleligt behov av en sådan, att inskränkningen står i rimlig proportion till det ändamål som skall tillgodoses samt att de olika konventionsstaterna har en viss frihet att ta ställning till om ett sådant behov föreligger, medan den slutliga bedömningen av nödvändigheten av en inskränkning kan komma att göras av Europadomstolen.

Enligt Europakonventionen får vidare speciella inskränkningar i yttrandefriheten göras när det gäller radio, television och film. Det anges nämligen i punkt 1 av art. 10 att denna inte utgör ett hinder för att en stat kräver tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag. Europadomstolen har i målet *Groppera Radio AG mot Schweiz (dom 1990-03-28, Ser. A No. 173)* tolkat bestämmelsen på så sätt att ändamålet med bestämmelsen varit att klarlägga att staterna får genom licenssystem kontrollera det sätt på vilket radio och television organiseras på deras territorium. Däremot innebär inte bestämmelsen att licenssystemet är fritaget från kraven i punkt 2 i art. 10, eftersom detta skulle leda till resultat som skulle vara oförenliga med det allmänna syftet bakom artikeln.

Ingenting hindrar för övrigt att en person frivilligt genom avtal eller särskilt åtagande begränsar sin yttrandefrihet i vissa hänseenden. Detta sker ofta i samband med anställningsavtal då det är av vikt att den anställde inte röjer information av känslig natur som han får tillgång till på sin arbetsplats.

Europadomstolen har vad gäller inskränkningar i den del av yttrandefriheten som berör samhällsdebatten uttalat att dessa måste hållas inom snäva gränser. Ett viktigt avgörande på området är *Lingens mot Österrike (dom 1986-07-08, Ser. A No. 103)*. Målet rörde en redaktör för en politisk tidskrift vilken kritiserat ett uttalande av landets förbundskansler. Redaktören dömdes för ärekränkning och gjorde i Europadomstolen gällande att detta innebar en otillåten inskränkning av hans yttrandefrihet. Domstolen uttalade bland annat att gränserna för acceptabel kritik är vidare när det gäller en politiker i denna egenskap än när det är fråga om en privatperson. Man uttalade vidare att art. 10 punkt 2 tillåter att alla individers rykte skyddas; men i fråga om politiker måste kravet på sådant skydd vägas mot intresset av en öppen diskussion av politiska frågor. En kränkning förelåg således i målet.

Medan yttrandefriheten i samhällsfrågor är av stor betydelse för envar, kan man inte säga detsamma om yttrandefriheten i rent kommersiella sammanhang. I fråga om reklam och uttalanden inom ramen för marknadsföring kan man tillåta mera långtgående inskränkningar i syfte att skydda konsumenter mot falska eller vilseledande påståenden. I ett mål om Scientologkyrkan i Sverige, som av Marknadsdomstolen förbjudits att göra reklam för ett instrument som påstods kunna avläsa vissa psykiska tillstånd och förändringar hos en person, framhöll den europeiska kommissionen att det i målet var fråga om en inskränkning av yttrandefriheten men att denna var godtagbar samt att kravet på nödvändighet i art. 10 punkt 2 borde tolkas mindre strikt när det var fråga om kommersiell reklam (Yearbook 22 s. 244).

På vissa områden har Europadomstolen tillerkänt staterna en särskilt stor rörelsefrihet. Så har skett i mål som gällt skyddande av moralen. Domstolen har konstaterat att det inte finns någon enhetlig moraluppfattning hos staterna utan ansett att varje stat för sig får avgöra vilka inskränkningar i yttrandefriheten som är påkallade för att skydda moralen, exempelvis vid spridning av pornografiska skrifter. Ett mål som just rört staternas rörelsefrihet vad gäller skyddande av moralen är målet *Open Door and Dublin Well Woman mot Irland (dom 1992-10-29, Ser. A No. 246).* Två organisationer, Open Door och Dublin Well Woman, vilka bl.a. sysslade med rådgivning för gravida kvinnor hur de skulle kunna få en abort utförd utanför Irlands gränser, ålades av den irländska högsta domstolen förbud att assistera kvinnor att åka utomlands för att få abort utförd eller att informera gravida kvinnor om abortmöjligheter i annan stat. Irländska högsta domstolen hänvisade till att enligt grundlagen garanterades det ofödda barnet rätt till liv. Organisationerna gjorde gällande att det ålagda förbudet var en kränkning av deras rätt till yttrandefrihet enligt art. 10 i Europakonventionen. Europadomstolen, som inte gick in på någon prövning huruvida fosters rätt till liv garanteras i art. 2, ansåg att det ålagda förbudet var en inskränkning av yttrandefriheten. Domstolen prövade vidare om denna inskränkning var angiven i lag och nödvändig i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till de ändamål som uppräknades i art. 10 andra stycket. Domstolen fann att inskränkningen inte var förenlig med art. 10 i konventionen, bl.a. med hänsyn till att det inte var brottsligt att få en abort utförd i annat land än Irland. En kränkning förelåg således av organisationernas rätt till yttrandefrihet.

I yttrandefriheten ingår också rätten att motta information utan inblandning av myndigheter. Det har diskuterats om denna rätt medför en skyldighet för myndigheter att lämna ut viss information. I målet Leander mot Sverige, vilket kommenterats under art. 8, har domstolen fastslagit att art. 10 inte ger den enskilde en rätt att få tillgång till handlingar eller uppgifter som exempelvis en myndighet vägrar att lämna ut till honom.

Svenska regler till skydd för yttrandefriheten

Regeringsformen innehåller flera bestämmelser som berör yttrandefriheten. I 2 kap. 1 § garanteras varje medborgare dels yttrandefrihet varmed förstås "frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor", dels informationsfrihet som innebär "frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt taga del av andras yttranden".

När det gäller rätten att motta information ger svensk rätt mera långtgående garantier än Europakonventionen i fråga om rätten att få ta del av handlingar hos offentliga myndigheter. Enligt 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen har varje svensk medborgare rätt att ta del av allmänna handlingar. Denna rätt får endast begränsas för vissa särskilt angivna ändamål. Den närmare utformningen av dessa begränsningar i rätten att ta del av allmänna handlingar återfinns i sekretesslagen (1980:100).

När det gäller rätten att sprida information regleras denna dels av tryckfrihetsförordningen och dels av yttrandefrihetsgrundlagen. I överensstämmelse med grunderna för tryckfriheten har varje svensk medborgare rätt att, med iakttagande av de bestämmelser som är meddelade i tryckfrihetsförordningen, till skydd för enskilds rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina åsikter och tankar, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Någon förhandscensur får inte förekomma. Ingripande mot tryckt skrift får endast ske efter utgivningen och endast i fall då skriften till sitt innehåll strider mot allmän lag och mot tryckfrihetsförordningens egen förteckning över de brott som kan utgöra tryckfrihetsbrott. Bland dessa brott kan nämnas högförräderi, spionerі, uppvigling, hets mot folkgrupp, förtal och förolämpning.

Spridande av information och idéer i andra medier än tryckt skrift regleras i yttrandefrihetsgrundlagen. Enligt dess första paragraf är svensk medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt att i

ljudradio, televison och vissa liknande överföringar, filmer, videogram och andra upptagningar av rörliga bilder samt ljudupptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Ej heller får förhandsgranskning ske av något som är avsett att framföras i radio, television eller i en ljudupptagning. Detta gäller även filmer. Dock får genom lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram sådana granskas och godkännas om de skall visas offentligt. Någon möjlighet att förbjuda visning av filmer finns inte i den nämnda lagen. Ingripande mot den som missbrukat yttrandefriheten i ett radio- eller TV-program, en film eller en ljudupptagning får göras först sedan yttrandet har skett. Som yttrandefrihetsbrott anses de gärningar som anges som tryckfrihetsbrott i tryckfrihetsförordningen samt olaga våldsskildring enligt 5 kap. 1 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen.

När det gäller rätten att sända radio- och TV-program på annat sätt än genom tråd har det inte ansetts möjligt att fastslå någon principiell etableringsrätt. Detta förhållande i sig strider inte mot Europakonventionen som tillåter tillståndstvång för sådan verksamhet. Rätten till etersändning av radio- och TV-program regleras i radiolagen (1966: 755). Regeringen kan enligt 5 § nämnda lag ge tillstånd till sådan verksamhet. Vissa villkor för sändningsrätten skall tas in i avtal mellan regeringen och programföretaget. Sådana villkor kan bland annat avse frågan om reklam och sponsrade program. Regeringen kan således genom avtal tillåta TV-reklam endast i viss kanal och i övrigt förbjuda reklam i radio och TV. Förhållandet torde inte strida mot Europakonventionens krav på yttrandefrihet.

För yttrandefriheten i allmänhet gäller de inskränkningar som följer av särskilda bestämmelser till skydd för allmänna eller enskilda intressen. Som exempel kan nämnas att yttranden kan vara straffbara enligt brottsbalken som ärekränkning (5 kap.), uppvigling (16 kap. 5 §), hets mot folkgrupp (16 kap. 8 §), förledande av ungdom (16 kap. 12 §), uppror (18 kap. 1 §), högförräderi (19 kap. 1 §), spioneri (19 kap. 5 §), obehörig befattning med hemlig uppgift (19 kap. 7 §), brott mot tystnadsplikt (20 kap. 3 §), brott av krigsmän (21 kap.) och landsförräderi m.m. (22 kap.).

Inskränkning av yttrandefriheten kan ske genom att Marknadsdomstolen med stöd av marknadsföringslagen (1975:1418) har möjlighet att förbjuda näringsidkare att företa reklamåtgärd som kan vara otillbörlig mot konsumenter eller andra näringsidkare. En närings-

idkare som vid marknadsföring uppsåtligen använder vilseledande framställning kan dömas till straff. Inskränkningar gäller också beträffande marknadsföring av alkoholdrycker och tobak enligt lagen (1978:763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker och lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror. Vid yrkesmässig kreditupplysning kan enligt kreditupplysningslagen (1973:1173) inskränkningar ske beträffande vilka uppgifter som får insamlas och vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet. Även i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen anges att utan hinder av dessa regler får i lag meddelas föreskrifter om förbud mot annonser om alkohol och tobak samt kreditupplysning. Beträffande yttrandefrihetsgrundlagen stadgas också att denna inte hindrar att det i lag meddelas förbud i övrigt mot kommersiell reklam i radioprogram eller om villkor för sådan reklam.

Beträffande personer som är häktade, anhållna eller intagna i kriminalvårdsanstalt gäller inskränkningar i yttrandefriheten med hänsyn till ordning och säkerhet i anstalt.

Sammanfattningsvis föreligger en mängd situationer då inskränkningar i yttrandefriheten är medgivna till följd av bestämmelser i lag. Samtliga inskränkningar enligt svensk rätt torde vara förenliga med Europakonventionens regler om hur långt inskränkningarna får sträcka sig.

4.2.11 Artikel 11

I art. 11 behandlas både rätten till fredliga sammankomster och rätten till föreningsfrihet. Det anges särskilt att rätten till föreningsfrihet inbegriper rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar. Inskränkningar i dessa rättigheter är enligt punkt 2 av artikeln tillåtna endast i den mån de är angivna i lag och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller skyddandet av hälsa eller moral eller annans fri- och rättigheter.

Såvitt gäller församlingsfriheten finns i Europadomstolens praxis endast ett avgörande, vilken avsåg rätten att genomföra en fredlig demonstration mot abort, målet *Plattform "Ärzte für das Leben" (dom 1988-06-21, Ser. A No.139)*. Av domen framgår att myndigheterna i vissa situationer måste, för att församlingsfriheten skall bli effektiv, handla positivt. I målet gav demonstrationen mot abort upphov till en

motdemonstration. Det ålåg då myndigheterna att vidta rimliga åtgärder för att demonstrationen skulle kunna genomföras utan risk för attacker från dem som hade annan mening. Vidare ålåg det myndigheterna att se till att motdemonstrationen inte fick genomföras på sådant sätt att den först demonstrerande gruppen hindrades i utövandet av sin rätt enligt art. 11.

Föreningsrätten, såvitt avser det fackliga området, avser två principiellt olika rättigheter. Det är dels fråga om rätten att utan hinder eller inblandning från statens sida bedriva facklig verksamhet och dels är det fråga om det arbetsrättsliga förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare. Några mål rörande påstådda kränkningar av föreningsrätten har gällt svenska förhållanden. I målet *Svenska Lokmannaförbundet (dom 1976-02-06, Ser. A No. 20)* var det frågan om statens vägran att sluta kollektivavtal med förbundet. I målet *Schmidt och Dahlström (dom 1976-02-06, Ser. A No. 21)* gällde klagomålet statens vägran att utbetala retroaktiva löneförmåner till medlemmar av fackliga organisationer som tillgripit stridsåtgärder under förhandlingsperioden. Domstolen fann inte i något av fallen att en kränkning av art. 11 skett och framhöll att artikeln inte garanterade någon speciell behandling av fackföreningar eller deras medlemmar. Vad som garanteras i artikeln är att medlemmarna i en fackförening skall få främja sina yrkesmässiga intressen genom facklig verksamhet. Medlemmarna skall ha rätt att bli hörda för att därigenom kunna främja sina intressen, men varje stat får enligt domstolen själv välja metoder härför.

Enligt sin ordalydelse garanterar art. 11 endast den positiva församlings- och föreningsrätten, medan den negativa rätten, dvs. rätten att inte delta i sammankomster och att stå utanför föreningar inte är omnämnd. Den europeiska kommissionen har emellertid fastslagit som en allmän princip, att föreningsfrihet även innefattar frihet att inte sammansluta sig med andra och att inte ansluta sig till fackföreningar (Yearbook 13 s. 708). Av rätten att stå utanför en fackförening följer att det för den som en gång blivit medlem också måste finnas en rätt att träda ut ur fackföreningen. Ett klagomål mot Sverige avsåg en person som förvägrats att lämna en fackförening på grund av restriktiva bestämmelser om rätt till utträde i föreningens stadgar. Kommissionen slog fast att art. 11 ger en rätt till utträde men fann i det konkreta fallet att de inhemska rättsmedlen inte hade uttömts (beslut 1985-10-15, mål 11005/84). I ett par mål rörande negativ föreningsrätt har kommissionen konstaterat att art. 11 inte är

tillämplig på offentligrättsliga sammanslutningar. Ett av målen gällde det svenska kårobligatoriet. Med hänsyn till att universitet var en offentlig institution fann kommissionen att art. 11 inte var tillämplig på studentkåren (Decisions and Reports 9 s. 5). Det viktigaste målet avseende den negativa föreningsrätten är målet *Young, James och Webster (dom 1981-08-13, Ser. A No. 44)*. I detta mål hade klagandena, som var anställda av British Rail, avskedats på grund av att de vägrat att ansluta sig till en fackförening. När de anställdes, hade något krav på facklig anslutning inte funnits, men ett sådant infördes senare, s.k. organisationsklausul eller closed shop. Domstolen undvek att generellt ta ställning till om den negativa föreningsrätten omfattades av art. 11. Inte heller tog domstolen ställning till closed shop-systemet som sådant. Den konstaterade att det förelåg speciella omständigheter i det aktuella fallet, såsom att klagandena ställts inför valet att antingen bli avskedade eller att ansluta sig till fackföreningen. Hotet om avskedande var så allvarligt att detta i förening med att det vid anställningens ingående inte funnits krav på tillhörighet till fackförening ansågs stå i strid med art. 11.

Svenska regler om församlingsfrihet och föreningsfrihet

Mötesfrihet, demonstrationsfrihet och den positiva föreningsfriheten skyddas genom 2 kap. 1 § RF. Dessa friheter kan enligt 12 § begränsas genom lag. Begränsningar får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare gäller enligt 14 § att mötesfriheten och demonstrationsfriheten får begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken. I övrigt får dessa friheter begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot. Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp, av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung. De begränsningar som regeringsformen tillåter i de nämnda rättigheterna torde överensstämma med de begränsningar i rättigheterna som är tillåtna i Europakonventionen.

Beträffande den negativa föreningsfriheten gäller enligt 2 kap. 2 § RF att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot tvång att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. Den negativa

föreningsfriheten kan inte begränsas annat än efter ändring av grundlagen.

Mötesfriheten och demonstrationsfriheten kan inskränkas genom bestämmelser i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster. Enligt denna krävs tillstånd till allmän sammankomst på bland annat allmän plats. Sådant tillstånd får av polismyndigheten vägras om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning. I vissa andra fall erfordras inte tillstånd, men skyldighet föreligger att göra anmälan till polismyndigheten. Under begreppet allmän sammankomst hänförs även demonstrationståg o.d. Vad som däremot inte omfattas av begreppet allmän sammankomst är offentliga tillställningar, exempelvis danstillställningar, marknader och idrottstävlingar. Dessa regleras av allmänna ordningsstadgan (1956:617), i vilken möjligheterna till ingripande från det allmännas sida är större än när det gäller allmänna sammankomster. Genom lagen (1979:970) om ändring i allmänna ordningsstadgan sägs i 12 § att offentliga tillställningar inte får anordnas på allmän plats utan tillstånd av polismyndigheten. Sådant tillstånd fordras även i annat fall för danstillställningar, cirkusföreställningar, marknader m.m. Det kan nämnas att det föreligger ett förslag till ny ordningslag som avser att ersätta allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster.

Vissa straffbestämmelser sätter gränser för friheten att deltaga i allmänna sammankomster, t.ex. bestämmelserna i brottsbalken om straff för upplopp (16 kap. 1 §) och ohörsamhet mot ordningsmakten (16 kap. 3 §). För att hindra spridandet av smittsamma sjukdomar får enligt smittskyddslagen (1988:1472) personer omhändertagas och tvångsisoleras. Enligt lagen om allmänna sammankomster får länsstyrelsen också besluta att allmänna sammankomster inte får hållas inom visst län eller del därav för att förhindra spridande av smitta.

De inskränkningar som finns i rätten att delta i fredliga sammankomster grundar sig på lag och torde vara i överensstämmelse med de inskränkningar som är godtagbara enligt konventionen.

Om man bortser från de tidigare nämnda grundlagsbestämmelserna om föreningsfriheten finns det ingen allmän lagstiftning till skydd för föreningsfriheten. I avsaknad av förbud råder det därför full frihet att bilda och ansluta sig till föreningar och dessa föreningar kan fritt driva sin verksamhet. Uttryckligt förbud råder dock för vissa

föreningar, exempelvis olovlig kårverksamhet enligt 18 kap. 4 § BrB. Denna inskränkning torde vara förenlig med art. 11 punkt 2.

Den negativa föreningsfriheten, dvs. rätten att stå utanför en förening, finns inte lagreglerad på annat sätt än vad som tidigare sagts om 2 kap. 2 § RF. Denna rätt gäller enbart mot det allmänna och omfattar endast vissa typer av sammanslutningar. Som exempel på regleringar där den enskilde inte åtnjuter negativ föreningsfrihet gentemot det allmänna kan nämnas kårobligatoriet, vilket dock inte ansetts vara en kränkning av art. 11 enligt vad som tidigare sagts, skyldighet för advokat att tillhöra Sveriges advokatsamfund, skyldighet att tillhöra samfälligheter enligt anläggningslagen (1973:1149), vattenlagen (1983:291), lagen (1933:269) om ägofred, lagen (1939:608) om enskilda vägar samt lagen (1987:11) om exploateringssamverkan. Här kan också nämnas skyldighet att delta i jaktvårdsområde enligt lagen (1980:894) om jaktvårdsområden samt att delta i fiskevårdsområden enligt lagen (1981:533) om fiskevårdsområden. Dessa inskränkningar i den negativa föreningsfriheten torde var förenliga med de regler i art. 11 punkt 2 som anger gränsen för inskränkningar i föreningsfriheten.

På det arbetsrättsliga området är den positiva föreningsrätten skyddad genom 7 och 8 §§ medbestämmandelagen (1976:580). Någon lagstiftning som begränsar föreningsrätten på det arbetsrättsliga området finns inte. Den negativa föreningsrätten är inte reglerad i lag. Det finns inte heller någon lagstiftning på arbetsrättsområdet som inskränker den negativa föreningsrätten. Lagstiftningen på det arbetsrättsliga området torde därför vara i överenstämmelse med art. 11.

4.2.12 Artikel 12

I artikeln föreskrivs att giftasvuxna män och kvinnor skall äga rätt att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med de inhemska lagar som reglerar utövandet av denna rättighet. Europadomstolen har framhållit att den garanterade rättigheten är beroende av de villkor som fastlagts i nationell rätt men att de inskränkningar som där görs inte får gå så långt att rättighetens substansiella innehåll berörs.

Rätten att ingå äktenskap regleras för svenskt vidkommande av äktenskapsbalken. De inskränkningar som där görs i rätten att ingå äktenskap, nämligen underårighet, nära släktskap eller förbud mot tvegifte, torde stå i överensstämmelse med art. 12 i konventionen.

4.2.13 Artikel 13

Enligt artikeln skall envar, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränkts, ha rätt till ett effektivt rättsmedel inför inhemsk myndighet, även om kränkningen förövats av tjänsteman i tjänsteutövning. Bestämmelsen har tolkats så att det räcker med att någon "på rimliga grunder" påstår att han har blivit kränkt. Han skall då ha tillgång till ett rättsmedel för att få sitt påstående prövat och för att, om det finns skäl därtill, erhålla gottgörelse i någon form.

Om klagomålet utgör ett påstående om att inhemsk lag, och inte enbart tillämpningen av lagen, strider mot konventionen, har art. 13 ingen tillämplighet. Europadomstolen har funnit det vara alltför långtgående att kräva att konventionsstaterna skall införa ett system för lagprövning.

I fall då Europadomstolen haft att pröva om det förelegat en rätt till domstolsprövning enligt art. 5 punkt 4 eller art. 6 punkt 1 i konventionen, har domstolen inte funnit det korrekt att därutöver pröva om det funnits ett rättsmedel enligt art. 13. Kraven i art. 13 har ansetts mindre långtgående än de krav som gäller enligt de andra bestämmelserna i konventionen och är därför absorberade av den prövning som skett enligt någon av dessa bestämmelser (se Sporrong och Lönnroth, Pudas, Langborger m.fl. svenska mål).

Ett effektivt rättsmedel är ett rättsmedel som medger en tillfredsställande prövning av ett klagomål och inte ett rättsmedel som nödvändigtvis leder till framgång för klaganden. Det förhållandet att klagandens yrkande vid en inhemsk instans har avslagits innebär således inte att rättsmedlet varit ineffektivt.

Artikeln kräver inte att talan om en kränkning av konventionsbestämmelserna skall kunna föras inför en domstol. Även ett administrativt rättsmedel kan vara tillräckligt enligt konventionen.

Ordalydelsen i artikeln skulle kunna tyda på att den inhemska myndigheten måste kunna pröva om konventionens bestämmelser överträtts. Detta skulle innebära att konventionen måste vara direkt tillämplig i inhemsk rätt. Europadomstolen har emellertid inte tolkat art. 13 på detta sätt utan har förklarat att varken denna artikel eller konventionen i övrigt anvisar någon särskild metod som staterna måste använda för att ge effekt åt konventionen (se målet Svenska Lokmannaförbundet). Detta kan ske genom att konventionen görs direkt tillämplig inför inhemska domstolar, men det kan också ske genom att inhemsk lag utformas så att konventionen respekteras. I målet om Svenska Lokmannaförbundet fann Europadomstolen det

tillräckligt att Arbetsdomstolen prövat klagandens talan på grundval av inhemsk lag och "inte utan att beakta Sveriges internationella åtaganden".

Det finns inget mål i Europadomstolen där Sverige befunnits skyldig till kränkning av art. 13. Detta beror till stor del på att artikeln inte prövats i de fall kränkning mot art. 6 konstaterats. Det enda mål mot Sverige där art. 13 prövats utan samband med art. 5 eller 6 är målet Leander, vilket kommenterats under art. 8. I målet konstaterade domstolen att Leander kunnat klaga hos rikspolisstyrelsen och kammarrätten, då det gällde att få information om en utförd personalkontroll, samt i övrigt kunde klaga till JO och JK angående personalkontrollen. Hans rätt till inhemska rättsmedel var således tillgodosedda.

Vilka svenska regler ger då rätt till ett effektivt rättsmedel vid kränkning av konventionen?

I dag har den enskilde möjlighet att i pågående mål eller ärende vid domstolar och andra myndigheter åberopa att en viss tillämpning av en svensk lag kränker hans fri- och rättigheter enligt konventionen. Domstolar och myndigheter måste då pröva detta påstående. Detta kan exempelvis leda till att ett mål återförvisas till underinstans då den enskilde inte fått en sådan rättegång som föreskrivs i art. 6 av konventionen. Konventionens artiklar kan dock endast tolkningsvis tillämpas i det enskilda fallet. Vid en inkorporering av konventionen blir följden att artiklarna i denna kan åberopas och direkt tillämpas av domstolar och andra myndigheter i aktuella mål. Detta kan i vissa fall leda till att en svensk lag inte skall tillämpas, om den står i strid med konventionen. Eftersom Europadomstolen ansett att kravet på ett inhemskt rättsmedel absorberas av rätten till domstolsprövning enligt art. 5 och 6 kan konstateras att i den mån Sverige uppfyller kravet på domstolsprövning i de nämnda artiklarna uppfyller vi också rätten till ett inhemskt rättsmedel. Även i övrigt torde det förhålla sig så att om den enskilde i ett pågående mål kan få frågan om kränkning av konventionen prövad är kravet på rätt till ett inhemskt rättsmedel uppfyllt.

Om den situationen skulle uppstå att frågan om Europakonventionen inte berörts i ett mål i vilket dom eller beslut vunnit laga kraft och det därefter på grund av ett avgörande av de europeiska organen kan konstateras att utgången i målet borde blivit annorlunda kan detta möjligen vara en grund för resning enligt 58 kap. RB eller 11 kap.

11 § RF. Eftersom resningsansökan i vissa mål måste sökas inom viss tid från det att domen vann laga kraft enligt 58 kap. 4 § RB torde resningsinstitutet dock endast kunna användas i begränsad omfattning.

Problem uppstår i de fall det rör sig om fri- och rättigheter enligt konventionen som inte kan prövas av domstol. Efter införandet av rättsprövningslagen torde det dock inte förekomma i någon större utsträckning att frågan om kränkning av konventionen inte kan komma under domstolsprövning. Om det trots allt skulle uppstå en situation då det inte finns någon behörig domstol eller myndighet som kan pröva frågan om kränkning torde detta få ankomma på allmän domstol att göra. Exempelvis kan detta problem uppkomma om någon varit kortvarigt frihetsberövad utan rätt att få frihetsberövandet domstolsprövat. Vederbörande bör då ha rätt att i någon instans få prövat om frihetsberövandet som sådant stred mot Europakonventionen.

Av intresse i detta sammanhang är också frågan om rätt för den enskilde att erhålla gottgörelse vid en eventuell kränkning av konventionen. Den regel som behandlar frågan om gottgörelse i konventionen är art. 50, som ger den europeiska domstolen rätt att tillerkänna en part sådan om en kränkning av konventionen skett. Denna artikel riktar sig emellertid enbart till Europadomstolen och kan rimligtvis inte åberopas av en enskild i ett mål vid svensk domstol. Europadomstolens möjlighet att utdöma skadestånd skall ses mot bakgrund av att domstolen inte kan ändra en nationell domstols eller myndighets beslut.

För svensk del är det givetvis rimligt att den enskilde skall ha möjlighet att erhålla någon form av ersättning om svenska domstolar eller myndigheter konstaterar ett brott mot konventionen och den enskilde därigenom har lidit skada. Detta borde lämpligen kunna ske inom ramen för det allmännas skadeståndsansvar enligt skadeståndslagen (1972:207). Det är dock tveksamt om skadeståndslagen i sin nuvarande form ger en tillräcklig rätt till ersättning. Staten är endast skyldig att ersätta person-, sak- eller ren förmögenhetsskada om denna vållats genom fel och försummelse vid myndighetsutövning, men man kan möjligen hävda att en konventionsstridig lag kan utlösa ersättningsansvar på grund av culpa om konventionen är inkorporerad i svensk lag. I 3 kap. 7 § skadeståndslagen finns också begränsningar i rätten att väcka talan om skadestånd på så sätt att talan om ersättning inte får föras med anledning av beslut av riksdagen eller

regeringen eller av Högsta domstolen, Regeringsrätten eller Försäkringsöverdomstolen, om inte beslutet upphävts eller ändrats.

Sammanfattningsvis kan sägas att det är tveksamt vilka krav konventionen ställer på det enskilda landet vad gäller skyldighet att gottgöra en enskild part. Någon egentlig praxis finns inte angående art. 13. Det är därför svårt att konstatera huruvida de svenska reglerna uppfyller konventionens krav eller inte. Det finns för närvarande inget underlag för att påstå att den svenska lagstiftningen står i strid med Europakonventionen. Troligtvis behövs dock ett starkare skydd i den svenska lagstiftningen men detta får närmare utredas.

4.2.14 Artikel 14

I art. 14 föreskrivs att åtnjutandet av de fri- och rättigheter som omfattas av konventionen skall tryggas utan diskriminering av något slag, såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Det är inte fråga om ett generellt förbud mot diskriminering utan om ett förbud som är begränsat till de fri- och rättigheter som garanteras i konventionen och dess tilläggsprotokoll. Exempelvis gäller att art. 2 av tilläggsprotokollet stadgar att ingen må förvägras rätten till undervisning. Om vissa personer exempelvis på grund av sin religion eller sin ras inte ges rätt till undervisning är detta ett brott mot art. 2 i förening med art. 14. Art. 8-11 i konventionen innehåller alla ett andra stycke som anger att inskränkningar i de i första stycket garanterade rättigheterna får göras under vissa förutsättningar. Till följd av art. 14 åligger det emellertid staterna att göra sådana inskränkningar på ett icke diskriminerande sätt.

För att en skillnad i behandlingen av jämförbara fall skall vara diskriminerande förutsätts att skillnaden i behandlingen inte har en objektiv och godtagbar grund. Vad detta innebär får avgöras från fall till fall.

I ett fall har Sverige fällts för kränkning av art. 14, målet Darby som gällde skyldighet att betala skatt till svenska kyrkan för person som ej var medlem i kyrkan. Målet har kommenterats under artikeln om religionsfrihet. Den europeiska domstolen konstaterade att Darby utsatts för en diskriminerande rättstillämpning vad gällde beskattningen.

I ett mål vid den europeiska kommissionen gjorde en svensk klagande gällande att medlemmar av Jehovas vittnen hade en privilegierad ställning och att han själv diskriminerades i jämförelse med dem vad avsåg värnpliktstjänstgöring. Medlemmar av Jehovas vittnen inkallades nämligen inte till värnplikt och de kunde därför inte drabbas av någon påföljd för sin vägran att fullgöra militär eller vapenfri tjänst. Klaganden själv, som också var "totalvägrare" men inte av religiösa skäl, straffades däremot för sin vägran. Kommissionen avvisade klagomålet och konstaterade att Jehovas vittnen var en klart avgränsad grupp med välkänd inställning till tjänstgöring av detta slag. Medlemskap i denna sekt var därför ett objektivt faktum som garanterade att befrielse från tjänstgöring medgavs personer med en genuin övertygelse. Då det förelåg objektiva grunder för att behandla personer olika var det inte fråga om diskriminering i strid med art. 14 (Decisions and Reports 40 s. 203).

Svenska regler om förbud mot diskriminering

Det är en grundläggande princip för svenska domstolar och myndigheter att lika fall skall behandlas lika och att diskriminering av vissa personer eller grupper inte får förekomma. Denna princip har kommit till uttryck i 1 kap. 9 § RF vari sägs att "domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet".

I 2 kap. 15 § RF föreskrivs att "lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon medborgare missgynnas därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör minoritet". Av 20 § samma kapitel framgår vidare att utlänning skall vara likställd med svensk medborgare i fråga om åtnjutandet av flertalet av de fri- och rättigheter som är grundlagsskyddade.

Det är ofta svårt att avgöra om en åtskillnad mellan två personer eller två grupper är av diskriminerande art eller om det finns en godtagbar grund för en olikartad behandling. Således kan man inte säga att det är diskriminerande att män åläggs att göra militärtjänstgöring medan kvinnor är befriade från denna skyldighet. Inte heller anser man att det är en diskriminerande behandling att här i landet bosatta utlänningar förvägras rösträtt i riksdagsval, medan svenska medborgare har sådan.

I brottsbalken finns straffbestämmelser för brottet olaga diskriminering (16 kap. 9 §). Brottet består i att näringsidkare i sin verksamhet

diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom till handa på de villkor näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. För samma brott döms också anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning, som diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att vägra honom tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra. Det finns även en lag mot etnisk diskriminering (1986:442). Med stöd av denna lag har en särskild ombudsman fått i uppgift att motverka etnisk diskriminering i arbetslivet eller på andra områden av samhällslivet.

Frågan om mannens och kvinnans jämställdhet har föranlett att i regeringsformen intagits ett stadgande av följande lydelse: "Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon medborgare missgynnas på grund av sitt kön, om ej föreskriften utgör led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt" (2 kap. 16 §). Förbud mot könsdiskriminering stadgas också i jämställdhetslagen (1991:433) som har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet.

Såvitt nu går att överblicka torde det inte finnas någon svensk lagstiftning som innebär diskriminering av det slag som beskrivs i art. 14.

4.2.15 Artikel 15

Artikeln behandlar staternas möjligheter att göra inskränkningar i frioch rättigheterna i konventionen, exempelvis vid krig eller nödläge som hotar nationens existens. Inskränkningarna får endast användas i den utsträckning, som är oundgängligen erforderlig med hänsyn till situationens krav och under förutsättning att åtgärderna inte strider mot landets övriga förpliktelser enligt den internationella rätten. Inga inskränkningar får göras i rätten till liv, utom i fråga om dödsfall till följd av lagliga krigshandlingar, eller i art. 3 om tortyr, art. 4 om slaveri och träldom samt i art. 7 om förbud mot retroaktiv strafflagstiftning.

Om en stat begagnar sig av möjligheten att avvika från konventionen på grund av krig eller annat allmänt nödläge skall staten

underrrätta Europarådets generalsekreterare om de åtgärder som vidtagits och om skälen till dessa.

4.2.16 Artikel 16

I artikeln finns ytterligare möjlighet att inskränka i konventionens fri- och rättigheter. Artikeln stadgar att inget i art. 10 (yttrandefrihet), 11 (församlings- och föreningsfrihet) och 14 (skydd mot diskriminering) hindrar de fördragsslutande staterna att stadga inskränkningar i utlänningars politiska verksamhet.

Vad gäller svensk rätt kan nämnas att en utlänning som inte avvisas eller utvisas enligt utlänningslagen får utvisas enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll om det kan befaras att han kommer att begå eller medverka till brottslig gärning som innefattar våld, hot eller tvång för politiska syften. Denna lag kan ses som en inskränkning i yttrandefriheten enligt art. 10.

4.2.17 Artikel 17

I artikeln stadgas att inget i konventionen må tolkas såsom medförande rätt för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att tillintetgöra någon av de fri- och rättigheter, som angivits i konventionen, eller till att inskränka dem i större utsträckning än som däri medgivits.

4.2.18 Artikel 18

I art. 18 sägs att de inskränkningar, som i konventionen medgivits beträffande de däri upptagna fri- och rättigheterna, icke må vidtas annat än i de syften, med hänsyn till vilka de tillåtits.

4.3 Avdelning II

4.3.1 Artikel 19

I fråga om garantier för konventionens efterlevnad föreskrivs i art. 19 att det skall upprättas dels en europeisk kommission för de mänskliga rättigheterna, dels en europeisk domstol. Angående kommissionen meddelas därefter föreskrifter i art. 20-37.

4.4 Avdelning III

4.4.1 Artiklarna 20-37

Art. 20 stadgar att kommissionen skall bestå av lika många medlemmar som fördragsslutande parter. Enligt artikeln i dess lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 8 gäller att kommissionen kan arbeta på kamrar som var och en skall bestå av minst sju ledamöter. Angående tillsättandet av ledamöter i kommissionen gäller enligt art. 21 att de skall väljas av ministerkommittén med absolut majoritet och från en namnlista, som upprättats av den rådgivande församlingens bureau. Varje lands representanter i den rådgivande församlingen skall föreslå tre kandidater, av vilka minst två skall vara av landets nationalitet. Efter ändring av artikeln genom protokoll nr 8 har införts att kandidaterna skall vara moraliskt högtstående och antingen uppfylla de villkor som erfordras för utnämning till högre domarbefattning eller vara personer med erkänd kompetens inom nationell eller internationell rätt. I fråga om mandattiden gäller enligt art. 22 att ledamöterna väljs för en tid av sex år. Emellertid skall för sju av de ledamöter som utsetts vid det första valet, mandattiden vara tre år, så att val vart tredje år kommer att förrättas till en del av platserna i kommissionen. I art. 23 fastslås att kommissionens medlemmar tar säte i denna i egenskap av enskilda personer. Efter ändring av artikeln genom tilläggsprotokoll nr 8 gäller att under sin mandattid får ledamöterna inte inneha sådan ställning som är oförenlig med deras oberoende och opartiskhet som ledamöter av kommissionen. Art. 24 behandlar anhängiggörande av mellanstatliga mål, vilket sker genom att en konventionsstat till kommissionen inger en ansökan med påstående att en annan konventionsstat har brutit mot sina förpliktelser enligt konventionen. Art. 25 behandlar enskilda klagomål. Kommissionen får således ta upp framställningar från enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda, som påstår sig ha utsatts för kränkning av staten, under förutsättning att staten, mot vilken klagan riktas, förklarat sig erkänna kommissionens behörighet att motta sådana klagomål. Att Sverige erkänt kommissionens kompetens att motta klagomål har redogjorts för under avsnitt 1.2.2. Av artikeln framgår vidare att de fördragsslutande parterna, som avgett en sådan förklaring, förbinder sig att inte på något sätt förhindra ett effektivt utövande av ifrågavarande klagorätt.

Såväl när det gäller mellanstatliga mål som i fråga om enskilda klagomål är kommissionens första uppgift att ta ställning till om målet skall avvisas eller tas upp till prövning i sak. I art. 26 föreskrivs att kommissionen får ta upp ett ärende först sedan inhemska rättsmedel uttömts i enlighet med folkrättens allmänt erkända grundsatser samt inte senare än sex månader från den dag då det slutliga inhemska avgörandet meddelades. Är inte dessa villkor uppfyllda skall klagomålet avvisas av kommissionen. Kravet på uttömning av inhemska rättsmedel innebär att alla rättsmedel, som kan sägas ge klaganden en effektiv och tillräcklig möjlighet att vinna rättelse, måste vara uttömda. Rättsmedlen skall uttömmas på det sätt som är föreskrivet i nationell rätt, dvs. med iakttagande av tidsfrister och eventuella formföreskrifter. Den fråga som klagomålet till kommissionen gäller måste också ha åberopats inför de olika inhemska instanserna. Vad angår svenska förhållanden torde det förhålla sig så att den som avser att klaga till kommissionen först måste uttömma de ordinära rättsmedlen enligt svensk rätt. Om frågan faller under de allmänna domstolarnas kompetens, måste målet fullföljas till högsta instans, dvs. i allmänhet till Högsta domstolen. Inom ramen för förvaltningsrätten måste mål i allmänhet fullföljas till Regeringsrätten, innan kommissionen kan ta upp ärendet till prövning. Även besvär till regeringen eller annan myndighet är rättsmedel som måste uttömmas, ifall detta är den väg som svensk rätt anvisar. Däremot har kommissionen i ett par avgöranden funnit att ansökan om resning inte är ett rättsmedel som behöver uttömmas. Inte heller kan det krävas att någon anför klagomål hos t.ex. JO eller JK eller ansöker om nåd för att tillgängliga rättsmedel skall anses uttömda. När det gäller att beräkna sexmånadersfristen löper denna normalt från dagen för dom eller beslut i högsta instans. Har ett beslut av domstol eller myndighet meddelats en viss dag men den som berörs av beslutet fått kännedom om det först en senare dag, är det denna dag som bildar utgångspunkt vid beräkning av sexmånadersfristen.

Enligt art. 27 kan kommissionen även i andra fall avvisa ett klagomål. Sålunda kan en framställning som är anonym avvisas liksom en framställning som i det väsentliga överensstämmer med en framställning som redan prövats såvida den inte innehåller nya relevanta upplysningar. Vidare kan kommissionen avvisa en framställning som den inte finner förenlig med konventionens bestämmelser. Oförenlighet kan föreligga i de fall då någon klagar över kränkning av en rättighet, som inte är garanterad i konventionen. Vidare kan ofören-

lighet föreligga då klagomålen riktar sig mot enskilda personer och inte mot en stat. Oförenlighet med konventionen kan också föreligga då klaganden inte har talerätt, dvs. inte själv är offer för en påstådd kränkning, då kränkningen ägt rum på ett territorium där konventionen inte är tillämplig eller då kränkningen skett innan konventionen trädde i kraft. Enligt art. 27 kan klagomål även avvisas om de är uppenbart ogrundade eller utgör ett missbruk av klagorätten.

Om kommissionen beslutar att ta upp ett mål skall kommissionen enligt art. 28 dels utröna de faktiska omständigheterna i målet och dels ställa sig till parternas förfogande för att försöka få till stånd en förlikning. Efter ändring av artikeln genom tilläggsprotokoll nr 8 skall kommissionen utarbeta en rapport om förlikningen, om sådan uppnås, vilken skall tillställas de berörda staterna, ministerkommittén och Europarådets generalsekreterare för offentliggörande. Enligt art. 29 i dess lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 3 och 8 kan kommissionen även sedan ett mål tagits upp till prövning avvisa detsamma. Genom art. 30 i sin lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 3 och nr 8 kan kommissionen besluta att stryka en framställning från sin ärendeförteckning om omständigheterna leder till slutsatsen att sökanden inte har för avsikt att fullfölja sin framställning, om saken har lösts eller det av annan anledning inte är befogat att fortsätta prövningen av klagomålet. Vid beslut om avförandet av ett klagomål skall rapport utarbetas över de faktiska omständigheterna samt beslut om att framställningen strukits och skälen därtill.

För de mål som inte förliks eller stryks från ärendeförteckningen skall kommissionen enligt art. 31 i dess lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 8 utarbeta en rapport till ministerkommittén. Av rapporten skall framgå de faktiska omständigheterna i målet samt huruvida kommissionen anser att det föreligger något brott mot konventionen. Enligt art. 32 skall, om inte målet inom tre månader från rapportens överlämnande till ministerkommittén hänskjutits till domstolen, ministerkommittén fastställa huruvida kränkning skett av konventionen eller inte.

Art. 33-37 är av administrativ natur.

4.5 Avdelning IV

4.5.1 Artiklarna 38-56

Art. 38-56 behandlar den europeiska domstolen.

Art. 38 stadgar att domstolen skall bestå av domare till samma antal som Europarådets medlemmar. Mer än en domare må inte vara medborgare i samma stat. Art. 39 reglerar valet av domare, vilket går till så att domarna väljs av den rådgivande församlingen från en lista på personer som föreslagits av Europarådets medlemmar; varje medlem skall föreslå tre kandidater. Art. 40 i dess lydelse efter ändringar genom tilläggsprotokoll nr 5 och nr 8 reglerar domarnas tjänstgöringstid, vilken som huvudregel är nio år. För att säkerställa att en tredjedel av domarna förnyas vart tredje år kan beslutas om annan mandatperiod, dock ej överstigande tolv år och inte understigande sex år. Art. 41 i dess lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 8 reglerar val av ordförande och vice ordförande i domstolen. Art. 42 behandlar ersättning till domarna. Vid handläggning av mål, som hänskjutits till domstolen, skall denna utgöras av en avdelning sammansatt av nio domare enligt art. 43 i dess lydelse efter ändring genom tilläggsprotokoll nr 8. Enligt art. 44 kan endast en stat eller kommissionen hänskjuta ett mål till domstolens prövning. Domstolens behörighet omfattar enligt art. 45 alla tvister rörande tolkningen och tillämpningen av konventionen, som hänskjutits till domstolen. För att domstolen skall kunna behandla ett ärende krävs att den stat, vars handlande målet gäller, har avgett en förklaring om att den erkänner domstolens jurisdiktion. Sådan förklaring behandlas i art. 46. Sverige har avgett en tidsbegränsad förklaring om erkännande av domstolens behörighet. Förklaringen löper ut den 13 maj 1996. Enligt art. 47 får mål hänskjutas endast om kommissionen fastställt att det inte går att uppnå en förlikning samt enbart innan den i art. 32 föreskriva fristen av tre månader löpt ut. I art. 48 stadgas att endast under förutsättning att den berörda staten är underkastad domstolens jurisdiktion kan ett mål hänskjutas till domstolen av kommissionen, av stat vars medborgare uppges vara förfördelad, av stat som hänskjutit fallet till kommissionen eller av stat mot vilket klagomålet riktas. Enligt art. 49 skall frågan om domstolens behörighet avgöras genom beslut av domstolen. I fråga om domstolens utslag stadgas i art. 50 att domstolen kan utdöma skadestånd till klaganden. Art. 51 reglerar utformande av dom och art. 52 stadgar att domstolens utslag är slutgiltigt. Enligt art. 53

förbinder sig staterna att rätta sig efter domstolens utslag, i alla de mål i vilka de är part. Domstolens utslag skall enligt art. 54 sändas till ministerkommittén som övervakar att domen verkställs. Art. 55 och 56 är av administrativ natur.

4.6 Avdelning V

4.6.1 Artiklarna 57-66

Enligt art. 57 skall varje stat lämna upplysningar till Europarådets generalsekreterare om det sätt på vilket statens inhemska lagstiftning säkerställer ett effektivt efterlevande av bestämmelserna i konventionen. Enligt art. 58 skall kommissionens och domstolens kostnader betalas av Europarådet och enligt art. 59 skall kommissionens och domstolens ledamöter under utövandet av sin verksamhet tillerkännas privilegier och immunitet i likhet med Europarådets funktionärer. Av art. 60 framgår att inget i konventionen får tolkas som en begränsning eller inskränkning av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter, vilka må vara garanterade i staternas lagar eller i någon annan konvention, vari de är parter. Ger således den inhemska lagen ett vidare skydd av de mänskliga rättigheterna eller de grundläggande friheterna än konventionen ger är detta alltjämt gällande och kan inte konventionen tas som rätt att begränsa eller inskränka dessa rättigheter. I art. 61 stadgas vidare att inget i konventionen skall inskränka i de befogenheter, som tillerkänts ministerkommittén genom Europarådets stadga. Enligt art. 62 avstår staterna från att begagna sig av fördrag, deklarationer eller konventioner, som är gällande mellan dem, för att söka hänskjuta en tvist, som rör Europakonventionen, till reglering i annan ordning än som stadgas i konventionen. Art. 63-66 rör ratificering m.m. Det kan anmärkas att i art. 65 stadgas att en part inte får säga upp konventionen förrän efter utgången av fem år från dagen för dess ikraftträdande och med iakttagande av en uppsägningstid om sex månader. En uppsägning har ingen retroaktiv verkan.

4.7 Tilläggsprotokoll den 20 mars 1952 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

4.7.1 Artikel 1

Enligt artikeln skall envars rätt till egendom lämnas okränkt. Vidare föreskrivs att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna principer. Slutligen tilläggs i ett andra stycke att dessa bestämmelser inte skall inskränka en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner erforderlig för att reglera nyttjandet av viss egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter och andra pålagor eller av böter eller viten.

Den egendom som skyddas av artikeln är inte bara fast eller lös egendom i egentlig mening utan också intressen av olika slag som har ett ekonomiskt värde. Som exempel kan nämnas att drivandet av en restaurangrörelse i fallet Tre Traktörer Aktiebolag har ansetts falla under art. 1 om äganderätten. Artikeln skyddar existerande rättigheter och inte t.ex. rätten att förvärva egendom genom arv, testamente eller gåva.

Europadomstolen har i domen Sporrong och Lönnroth uttalat att art. 1 innehåller tre separata normer; den första är av allmän natur och ger uttryck för principen om respekt för äganderätten, den andra regeln uppställer villkoren för berövande av egendom och den tredje behandlar inskränkningar i rätten att utnyttja egendom.

Den allmänna regeln om respekt för äganderätten ansågs överträdd i målet Sporrong och Lönnroth. I fallet hade expropriationstillstånd och byggnadsförbud varit i kraft under mycket lång tid (expropriationstillstånden 23 respektive 8 år och byggnadsförbuden 25 respektive 12 år) beträffande två fastigheter i centrala Stockholm. Det gjordes gällande att expropriationstillstånden och byggnadsförbuden hade medfört väsentliga inskränkningar i fastighetsägarnas möjligheter att bruka och förfoga över sin egendom och att skyddet för äganderätten härigenom kränkts. Europadomstolen konstaterade först att det inte var fråga om ett egendomsberövande och att expropriationstillstånden inte heller utgjorde en åtgärd till regleringen av egendomens användning. Ändå var det ett ingrepp i äganderätten. Domstolen

framhöll att man måste pröva om det finns en rimlig balans mellan de berörda intressena och kravet på skydd för individens rättighet. I fallet fann domstolen att det inte förelåg sådan balans utan att en så tung börda lagts på fastighetsägarna att den kunde vara försvarlig endast om de haft möjligheter att begära en förkortning av tiden för vilken expropriationstillstånden och byggnadsförbuden utfärdats eller ersättning för den skada de lidit.

Villkoren för att någon skall få berövas sin egendom är att åtgärden vidtas i det allmännas intresse, att ingripandet sker i enlighet med lag och att folkrättens principer respekteras. När det gäller kravet på att åtgärden skall vidtas i det allmännas intresse har vissa principuttalanden gjorts i målen *James m.fl. (dom 1986-02-21, Ser. A No. 98)* och *Lithgow m.fl. (dom 1986-07-08, Ser. A No. 102)*. Sålunda har de nationella myndigheterna en betydande frihet att själva bedöma vad som ligger i det allmännas intresse. Det är bara i uppenbara fall av missbruk eller felbedömning som de europeiska organen kan ingripa. Det måste dock föreligga en rimlig balans mellan det allmännas intresse och den enskilde individens intresse. I detta sammanhang är det av vikt om ersättning lämnas för egendomsberövandet. Europadomstolen har framhållit att äganderätten i stor utsträckning kan bli illusorisk om ägaren kan berövas sin egendom utan ersättning. Däremot är det inte ett krav att full ersättning skall lämnas under alla förhållanden. Då det gäller att genomföra en social eller en ekonomisk reform kan det vara motiverat att ge ersättning som inte svarar mot fulla marknadsvärdet. Fallet James m.fl. avsåg berövande av egendom till följd av att hyresgäster med långa hyreskontrakt genom lag erhållit rätt att på förmånliga villkor lösa in de hyrda fastigheterna. I fallet Lithgow m.fl. var det frågan om nationaliseringen av den brittiska flyg- och skeppsbyggnadsindustrin. I båda fallen ledde tillämpningen av de angivna principerna till att det inte ansågs föreligga något brott mot art. 1.

I flertalet fall av egendomsberövande i det allmännas intresse är det fråga om överförande av egendom till stat, kommun eller annat offentligt organ. Det kan emellertid också förekomma att egendom överförs till annan enskild person men att egendomsberövandet trots detta är ett led i en social eller ekonomisk politik som anses vara i samhällets intresse. Ett fall som prövats av den europeiska kommissionen gällde överförande av egendom till en enskild person genom fastighetsreglering enligt den svenska fastighetsbildningslagen. Syftet med åtgärden var att åstadkomma en mer ändamålsenlig fastig-

hetsindelning och kommissionen ansåg med hänsyn härtill att egendomsberövandet hade skett i allmänt intresse (mål 11417/85). I fallet Håkansson och Sturesson hade klagandena berövats sin egendom genom att de inte erhållit förvärvstillstånd. Europadomstolen fann att den lagstiftning som tillämpats syftade till att främja jordbrukets rationalisering och att den därför var i det allmännas intresse. Något brott förelåg således inte mot art. 1.

Inskränkningar i ägarens rätt att använda sin egendom förekommer i stor utsträckning. Sådana är speciellt vanliga vad gäller fast egendom för vilken kan gälla inskränkningar i rätten att bebygga fastighet, rätten att utnyttja egendomen på visst sätt och ibland också rätten att överlåta den till annan ägare. De flesta inskränkningar är rimliga och faller in under andra stycket av artikeln som medger att staten genom lagstiftning får reglera nyttjandet av viss egendom. Ibland kan dock inskränkningar vara så betungande för den enskilde att överensstämmelsen med art. 1 kan ifrågasättas. Den europeiska domstolen får då göra en avvägning mellan det allmänna intresset och den enskildes intresse och om en rimlig balans inte uppnås kan en inskränkning i äganderätten strida mot artikeln.

För svensk del har i målet Tre Traktörer Aktiebolag domstolen uttalat att återkallande av ett tillstånd att servera alkoholdrycker var godtagbart enligt andra stycket, då klaganden varit medveten om de villkor som ställdes i tillståndet. Byggnadsförbud har ansetts vara ett sådant ingrepp i äganderätten som kan vara tillåtet enligt andra stycket i artikeln. Denna fråga har prövats i målet Allan Jacobsson där det konstaterades att byggnadsförbud gällde redan då Jacobsson förvärvade fastigheten och att han således inte haft anledning att förvänta sig att få bebygga fastigheten. Dessutom omprövas byggnadsförbud med vissa mellanrum och möjlighet finns att få dispens. Byggnadsförbudet stred därmed inte mot art. 1. I ytterligare ett mål mot Sverige har frågan om inskränkningar i rätten att utnyttja fast egendom prövats, nämligen Fredin-målet. Det gällde upphävande av ett täkttillstånd enligt naturvårdslagen för exploatering av grus. Klaganden, som investerat miljonbelopp i grusdriften, fick sitt täkttillstånd indraget och ålades att inom viss tid återställa marken. Europadomstolen yttrade att en kontroll från statens sida av den enskildes markanvändning inte var en kränkning av konventionen.

Av andra stycket av art. 1 följer också att artikeln inte inskränker i statens rätt att ta ut skatt och andra pålagor, böter eller viten. Konventionsorganen har gett de nationella myndigheterna stor frihet

att avgöra vilka skatter som skall utkrävas. Det skall anmärkas att klagomål avseende de svenska löntagarfonderna och engångsskatten på försäkringsbolagens kapital avvisats av kommissionen.

Svenska regler som berör äganderätten

I 2 kap. 18 § RF föreskrivs att varje medborgare vars egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag. Något krav på full ersättning har inte uppställts i RF.

Det finns en mängd lagar som möjliggör inskränkningar i äganderätten. Dessa har utförligt behandlats i Del A av betänkandet under avsnitt 3.5. Som exempel på lagar som medger att någon berövas sin egendom nämns här expropriationslagen (1972:719), plan- och bygglagen (1987:10), lagen (1987:11) om exploateringssamverkan, naturvårdslagen (1964:822), väglagen (1971:948), minerallagen (1991:45), anläggningslagen (1973:1149) samt fastighetsbildningslagen (1970:988). Samtliga lagar torde uppfylla konventionens krav på att egendom inte får berövas den enskilde annat än i det allmännas intresse. I de fall ersättning skall utgå för inlösen av fastighet enligt de ovan nämnda lagarna tillämpas i de flesta fall reglerna i expropriationslagen. Enligt denna skall som huvudregel vid expropriation ersättning utges med belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Har det företag, för vars genomförande fastighet exproprierats, medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde skall ersättningen dock bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte förekommit. Vid bestämmandet av ersättningen gäller en presumtionsregel (3 §). Enligt denna skall sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som ägt rum under tiden från dagen tio år före ansökningen om expropriation, dock högst femton år före talans väckande vid domstol, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Eftersom Europakonventionen inte uppställer något krav på full ersättning då någon berövas sin egendom torde de svenska reglerna om ersättning uppfylla kraven enligt art. 1.

De ovannämnda lagarna reglerar också nyttjandet av egendom. Annan lagstiftning som endast reglerar själva nyttjandet av egendom men inte medger inlösen av denna är exempelvis regler om utskänkningstillstånd i lagen (1977:293) om handel med drycker, regler i hälsoskyddslagen (1982:1080) och djurskyddslagen (1988:534).

Inskränkningar i nyttjandet av egendom torde vara tillåtna enligt andra stycket av art. 1. Vissa rådighetsinskränkningar, exempelvis att det ställs vissa krav på byggnader enligt plan- och bygglagen eller att förelägganden och förbud meddelas enligt hälsoskyddslagen, medger inte rätt till någon ersättning. Andra rådighetsinskränkningar, såsom att marklov vägras i vissa fall, att bygglov vägras för att ersätta en riven eller förstörd byggnad eller att rivningsförbud i vissa fall vägras, ger rätt till ersättning men endast för kvalificerad skada. Ytterligare rådighetsinskränkningar i form av ändring eller upphävande av en detaljplan under genomförandetiden vilket kan medföra att en byggrätt upphör ger rätt till full ersättning för den enskildes skada. Något avgörande från de europeiska organen som talar för att de ovan nämnda reglerna om ersättning inte utgör en rimlig avvägning mellan det allmännas intresse och den enskildes skydd för äganderätten finns inte.

Det finns åtskilliga regelkomplex som berör inskränkningar i äganderätten. Såvitt nu går att överblicka inom ramen för denna utredning torde svenska regler om inskränkningar i äganderätten stå i överenstämmelse med konventionen.

4.7.2 Artikel 2

I artikelns första mening stadgas att ingen må förvägras rätten till undervisning. Enligt andra meningen skall staten, när den påtager sig verksamhet ifråga om uppfostran och undervisning, respektera föräldrarnas rätt att ge barnen en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Som tidigare redogjorts för i del A avsnitt 9 har Sverige reserverat sig mot denna s.k. föräldrarätten.

Då konventionstexten utformades synes man ha utgått från att det i alla berörda stater redan fanns ett skolsystem som kunde erbjuda tillfredsställande grundläggande undervisning till hela befolkningen. Syftet med artikeln är således inte att ålägga staterna att inrätta skolor utan att se till att de skolor som finns skall vara tillgängliga för alla.

Europadomstolen har framhållit att artikeln garanterar tillträde till de undervisningsanstalter som finns vid en viss tidpunkt och att den som genomgått viss undervisning ges rätt till någon form av officiellt erkännande av sin utbildning *Belgiska språkmålet, (dom 1968-07-23, Ser. A No. 8)*. Artikeln skall förstås så att en generell rätt till undervisning bara gäller den lägre skolundervisningen, alltså

grundskoleundervisning eller motsvarande. I fråga om högre utbildning får tillträdet begränsas genom kompetenskrav och urvalssystem (kommissionens beslut den 10 oktober 1985 i mål 11655/85). Av artikeln följer vidare att det föreligger en principiell rätt att inrätta privata skolor eller anordna annan privat undervisning (kommissionens beslut den 6 mars 1987 i mål 11533/85 Ingrid Jordebo Foundation of Christian Schools). För att sådan undervisning skall ge viss behörighet, kan dock myndigheterna uppställa särskilda krav på undervisningens nivå och innehåll. Det är också viktigt att konstatera att art. 2 inte ålägger staterna att finansiera eller subventionera privata skolor (kommissionens beslut den 7 maj 1984 i mål 10201/82 och 10202/82 samt den 11 december 1985 i mål 10476/83 angående Waldorfskolor).

Vid antagandet av tilläggsprotokollet (prop. 1953:32) förklarade Sverige i en reservation, dels att Sverige inte kan medge föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medges för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad. Anledningen till att Sverige avgav reservationen var att enligt då gällande lagstiftning befrielse från skyldigheten att delta i morgonandakt kunde uppnås för barn som inte tillhörde svenska kyrkan, men att befrielse från deltagande i kristendomsundervisning endast kunde beviljas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning var ordnad, och sålunda inte för barn som stod utanför varje trossamfund. Enligt då gällande skollag kunde barn inte heller medges befrielse från delar av skolundervisningen på grund av föräldrarnas filosofiska övertygelser. Då dessa förhållanden inte ansågs förenliga med art. 2 kunde ett oreserverat antagande av dessa inte förordas.

När det gäller tolkningen av föräldrarätten i art. 2 har flera fall prövats av de europeiska organen. Det viktigaste avgörandet är det danska målet *Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen (dom 1976-12-07, Ser. A No. 23)* som grundade sig på klagomål från föräldrar över att den obligatoriska sexualundervisningen i danska skolor kränkte deras rätt enligt art. 2 till att deras barn skulle uppfostras på ett sätt som överensstämde med föräldrarnas religiösa och filosofiska åskådning. Europadomstolen framhöll att föräldrars religiösa och filosofiska

åskådning måste respekteras i all av det allmänna organiserad undervisning. Detta kunde dock inte anses hindra att information eller kunskap om religiösa och filosofiska spörsmål förmedlas i undervisningen under förutsättning att detta sker på ett objektivt, kritiskt och pluralistiskt sätt. Staten får under inga omständigheter indoktrinera på ett sätt som strider mot föräldrars åskådning. När det gällde den danska sexualundervisningen ansåg domstolen att det inte rörde sig om indoktrinering. Undervisningen gick inte ut på att eleverna skulle uppmuntras till ett visst sexuellt beteende och den hindrade inte att föräldrarna vid sidan av skolundervisningen delgav barnen sin egen syn på sexuella frågor. Så som undervisningen var utformad kunde den därför inte anses strida mot art. 2 andra meningen. Domstolen fäste i sammanhanget också vikt vid att det som ett alternativ fanns möjlighet till undervisning i privata skolor eller till hemundervisning.

Svenska regler om undervisning

Enligt skollagen (1985:1100) har alla barn som är bosatta i landet en rätt att få kostnadsfri undervisning i grundskola. Beträffande gymnasieskola får det föreskrivas urval mellan olika sökande, vilket innebär att alla som önskar gå i gymnasiet inte kan få denna önskan uppfylld. Utbildning vid högskola eller universitet regleras av högskolelagen (1977:218) vilken uppställer krav på viss behörighet för tillträde till dessa undervisningsanstalter, då utbildningsplatserna är begränsade. Eftersom art. 2 i praxis ansetts endast omfatta rätt till grundskoleutbildning uppfyller Sverige således konventionens krav.

Enligt gällande skollag får skolplikten fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet. Godkännande sker av skolverket om den fristående skolan uppfyller vissa villkor om läroplan m.m. Någon ovillkorlig rätt till statsbidrag har inte de fristående skolorna, utan även här sker en bedömning om skolan är lämplig och motsvarar vissa krav. Att myndigheterna uppställer vissa krav på de fristående skolorna är tillåtet enligt de europeiska organens praxis.

Beträffande föräldrarätten gäller enligt 3 kap. 12 § skollagen att en elev på begäran av vårdnadshavare skall befrias från skyldigheten att delta i annars obligatoriska inslag i verksamheten, om det med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar. Enligt andra stycket samma paragraf skall befrielse alltid medges från undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör ett trossamfund, som har regeringens tillstånd att i skolans ställe

ombesörja sådan undervisning och eleven visar att han deltar i denna. Trossamfund som fått tillstånd att meddela religionsundervisning är romersk-katolska kyrkan, muslimska kyrkan och vissa mosaiska församlingar.

Frågan har väckts om inte det svenska förbehållet till artikeln med tiden blivit överflödigt och borde återkallas. Man har menat att undervisningen, sedan den övergått till att bli en neutral och objektiv, icke konfessionell undervisning i religionskunskap, inte längre kan anses stå i strid med några föräldrars religiösa övertygelse. Som närmare kommer att utvecklas i våra överväganden (avsnitt 7.8) har vi funnit att art. 2 inte utgör hinder för att information eller kunskap om religiösa och filosofiska spörsmål förmedlas i undervisningen under förutsättning att detta sker på ett objektivt, kritiskt och pluralistiskt sätt. Då undervisningen i dagens skolor bedrivs på detta sätt torde skollagens regler om obligatorisk undervisning i religionskunskap inte strida mot konventionen.

4.7.3 Artikel 3

Enligt artikeln förbinder sig konventionsstaterna att anordna fria och hemliga val med skäliga mellanrum samt under förhållanden som tillförsäkrar folket rätten att fritt ge uttryck åt sin mening beträffande sammansättningen av den lagstiftande församlingen.

Praxis hos konventionsorganen har utvecklats på så sätt att artikeln också omfattar krav på allmän rösträtt och rätt för var och en att kandidera i allmänna val. Rösträtten och valbarheten behöver dock inte vara oinskränkta. Diskvalifikationsgrunder kan accepteras, förutsatt att de inte är godtyckliga. Artikeln garanterar inte något visst valsystem. Såväl proportionella val som majoritetsval är förenliga med artikeln. Även vissa spärrar för att hindra representation i parlament av alltför små partier är acceptabla.

De politiska rättigheter som tillerkänns svenska medborgare uppfyller Europakonventionens krav. Av 3 kap. 1 § RF framgår således att riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val. Vidare följer av 2 § att rösträtt till riksdagen tillkommer svenska medborgare som är bosatta i riket. De inskränkningar som gäller i fråga om utlandssvenskars rösträtt samt bestämmelsen om att den som är under 18 år inte har rösträtt torde hålla sig inom ramen för vad som är förenligt med Europakonventionen.

4.7.4 Artikel 4

Av artikeln framgår att stat vid undertecknandet eller ratificering kan förklara att kommissionens och domstolens jurisdiktion även omfattar detta protokoll. Från svensk sida har så skett.

4.7.5 Artikel 5

Av artikeln framgår att artiklarna i tilläggsprotokollet skall anses som tillägg till konventionen och att alla bestämmelser i denna skall tillämpas i enlighet härmed.

4.7.6 Artikel 6

Art. 6 behandlar frågor om undertecknande och ratificering.

4.8 Protokoll nr 2 den 6 maj 1963 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende behörighet för den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att avgiva rådgivande yttranden

Protokollet omfattar 5 artiklar. Enligt art. 1 får domstolen avge rådgivande yttranden till ministerkommittén avseende tolkningen av konventionen och tilläggsprotokollen. Domstolens behörighet är inskränkt i två hänseenden. Sålunda får den inte yttra sig över innehållet i eller omfattningen av de rättigheter eller friheter som anges i avdelning I av konventionen eller i tilläggsprotokollen. Inte heller får domstolen yttra sig över frågor som kommissionen, domstolen eller ministerkommittén kan ha att ta ställning till till följd av förfarande som förutses i konventionen. Domstolen skall enligt art. 2 själv avgöra om ministerkommitténs framställning faller inom ramen för domstolens behörighet. Art. 3-5 är av administrativ natur.

4.9 Protokoll nr 3 den 6 maj 1963 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende ändring av artiklarna 29, 30 och 34 i konventionen

Protokollet, som består av 4 artiklar, har tillkommit för att underlätta kommissionens arbete. Genom protokollet avskaffades systemet med underkommissioner hos den europeiska kommissionen. De ändringar som skett av vissa artiklar i konventionen har redovisats för under respektive artikel.

4.10 Protokoll nr 4 den 16 september 1963 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan inskrivits i konventionen och dess första tilläggsprotokoll

4.10.1 Artikel 1

I artikeln föreskrivs att ingen får berövas sin frihet enbart på grund av oförmåga att fullgöra avtalad förpliktelse.

Någon svensk lagstiftning som strider mot art. 1 torde inte finnas.

4.10.2 Artikel 2

Enligt art. 2 punkt 1 skall den som lagligen befinner sig på en stats område äga rätt att där fritt röra sig och att fritt välja bosättningsort. Enligt punkt 2 skall envar äga frihet att lämna vilket land som helst, inbegripet sitt eget.

Rättigheterna får inskränkas genom lag i de fall inskränkningar är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet och den allmänna säkerheten, för upprätthållande av den allmänna ordningen och förhindrande av brott, för skyddande av hälsa eller moral eller av annans fri- och rättigheter. Inom bestämda områden får rättigheterna under punkt 1 dessutom inskränkas genom lag med hänsyn till det allmännas intresse i ett demokratiskt samhälle.

Svenska regler om rätt att förflytta sig

Enligt 2 kap. 8 § RF är varje svensk medborgare tillförsäkrad rätten att förflytta sig i riket och att lämna detta.

Inskränkningar i rörelsefriheten kan åläggas i form av reseförbud enligt 25 kap. RB för den som är misstänkt för brott. Enligt 2 kap. 12 § konkurslagen (1987:672) kan en gäldenär åläggas reseförbud om det kan befaras att han undandrar sig skyldigheter eller överträder förbud som gäller i en konkurs. Dessa inskränkningar torde vara i överensstämmelse med de inskränkningar som får göras enligt konventionen.

För utlänningar gäller att deras tillträde till vissa platser, exempelvis skydds- och kontrollområden, kan inskränkas genom lagen (1990: 217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. Sådana inskränkningar är tillåtna enligt konventionen. En annan möjlighet att begränsa utlänningars rörelsefrihet är reglerna om s.k. kommunarrest enligt 6 kap. utlänningslagen (1989:529). Det är i dessa fall fråga om en åtgärd som inte har någon grund i misstanke om brott. Inskränkningarna torde vara konventionsenliga om de görs för att skydda allmän ordning och säkerhet.

Beträffande rätten att lämna Sverige inskränks denna genom reglerna i passlagen (1978:302) om att svensk medborgare ej får resa ut ur riket utan att medföra giltigt pass. Vissa undantag finns, bland annat för resor inom Norden. Utfärdande av pass kan av svenska myndigheter endast vägras på vissa grunder, t.ex. att sökanden är anhållen, häktad, efterlyst eller att det finns risk att han undandrar sig att verkställa ett ådömt fängelsestraff. De hinder som finns mot bifall av en passansökan får anses vara förenliga med konventionsbestämmelserna.

4.10.3 Artikel 3

Art. 3 förbjuder landsförvisning samt stadgar vidare att ingen får förvägras rätten att resa in i den stat vari han är medborgare.

Stadgandet har sin motsvarighet i 2 kap. 7 § RF. Artikeln anses inte hindra att svenska medborgare i vissa fall kan utlämnas för brott begångna i annat land. Svenska medborgare har alltid rätt att resa in i Sverige.

4.10.4 Artikel 4

Artikeln stadgar att kollektiv utvisning av utlänningar är förbjuden. Sådana utvisningar förekommer inte heller i svensk rätt.

4.10.5 Artikel 5

Artikeln innehåller bestämmelser för det fall att en stat söker tillämpa protokollet inom områden för vars internationella förbindelser staten svarar.

4.10.6 Artikel 6

Enligt art. 6 skall art. 1-5 i protokollet anses som tillägg till konventionen och dess bestämmelser tillämpas på de genom protokollet tillagda rättigheterna och friheterna.

4.10.7 Artikel 7

Artikeln behandlar frågan om ratificering och ikraftträdande av protokollet.

4.11 Protokoll nr 5 den 20 januari 1966 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende ändring av artiklarna 22 och 40 i konventionen

Protokollet som består av fem artiklar rör ändring i art. 22 och 40 avseende mandattid för ledamöter av den europeiska kommissionen och av den europeiska domstolen. Ändringarna har kommenterats under respektive artikel i konventionen.

4.12 Protokoll nr 6 den 28 april 1983 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende avskaffande av dödsstraffet

4.12.1 Artikel 1

I artikeln föreskrivs att dödsstraffet skall vara avskaffat och att ingen skall dömas till detta straff eller avrättas.

4.12.2 Artikel 2

I artikeln anges att dödsstraff får förekomma i krigstid eller för handlingar som begåtts under tid av överhängande krigshot. Ett sådant straff måste vara angivit i lag.

Sverige har avskaffat dödsstraffet såväl i fredstid som under krig. Ett förbud mot dödsstraff har också införts i 2 kap. 4 § RF. Sverige uppfyller således mer än väl konventionens krav.

4.12.3 Artikel 3

Av artikeln framgår att ingen avvikelse enligt art. 15 i konventionen får ske från bestämmelserna i detta protokoll. Förbudet i artikeln innebär bl.a. att det inte skall vara tillåtet för en stat som anslutit sig till protokollet att på annat sätt än genom lagstiftning införa dödsstraffet under krig eller i andra extraordinära situationer.

4.12.4 Artikel 4

Några förbehåll eller reservationer mot protokoll nr 6 kan inte göras.

4.12.5 Artiklarna 5-9

Art. 5 och 7-9 behandlar frågor om ratificering och ikraftträdande.

Av art. 6 framgår att artiklarna i protokollet skall ses som tillägg till konventionen och att alla bestämmelser i denna skall tillämpas i enlighet därmed.

4.13 Protokoll nr 7 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

4.13.1 Artikel 1

Enligt denna artikel får en utlänning som lagligen är bosatt i Sverige endast utvisas härifrån efter ett i laga ordning fattat beslut och han skall tillåtas a) att framlägga skäl som talar mot utvisningen, b) få sin sak omprövad och c) för dessa ändamål företrädas genom ombud inför myndigheter. Genom punkt 2 i artikeln öppnas en möjlighet att utvisa en utlänning innan han hunnit utöva sina rättigheter enligt ovan om det är nödvändigt med hänsyn till allmän ordning eller den nationella säkerheten.

Ordet lagligen hänför sig till den inhemska lagen i den stat det är fråga om. Det är därför varje stat som avgör vilka villkor som måste vara uppfyllda för att en persons närvaro på statens område skall betraktas som laglig. Bestämmelsen gäller inte bara utlänningar som har rest in på ett lagligt sätt utan även för utlänningar som kommit in i landet illegalt, om de senare fått uppehållstillstånd.

Rätten att få sin sak omprövad kräver inte nödvändigtvis två instanser, utan det kan innebära att en myndighet omprövar sitt beslut i ljuset av skäl mot utvisningen som lagts fram av personen i fråga. Det överlåts åt inhemsk rätt att avgöra på vilket sätt omprövningen skall ske.

Bestämmelsen under c) att utlänningen skall företrädas av ombud betyder inte att utlänningen eller hans ombud har någon rätt att närvara fysiskt när en fråga om utvisning prövas eller omprövas. Hela proceduren kan vara skriftlig.

Svenska regler om utvisning

Gällande svenska regler i utlänningslagen torde väl täcka innehållet i art. 1. Avvisning av utlänningar, som inte erhållit uppehållstillstånd här, faller utanför artikelns tillämpning. En dom eller ett beslut om utvisning får inte verkställas förrän domen eller beslutet vunnit laga kraft. Regler om överklagande av beslut om utvisning finns i 7 kap. utlänningslagen. Enligt 41 § rättshjälpslagen (1972:429) har utlänningar rätt till offentligt biträde i mål om utvisning.

4.13.2 Artikel 2

Artikeln erkänner rätten för varje person som dömts för brott att få skuldfrågan eller straffet omprövat av högre domstol. Det krävs inte generellt att både skuldfrågan och straffet skall kunna omprövas. Om vederbörande t.ex. erkänt en gärning, kan rättigheten begränsas till en prövning av straffet. Andra stycket av artikeln medger undantag från rätten till omprövning vad avser mindre grova gärningar samt i de fall då vederbörande har dömts i första instans av Högsta domstolen eller har dömts i högre instans sedan en frikännande dom överklagats. Ett viktigt kriterium när det gäller att avgöra om brottet är mindre grovt är om fängelsestraff kan komma i fråga eller inte.

Några svårigheter att förena bestämmelsen med gällande svensk rätt föreligger inte. Art. 2 innehåller inga föreskrifter med avseende på formen för överprövningen. Rätten att begära prövningstillstånd kan vara en tillräcklig överprövning. I detta sammanhang skall nämnas att Domstolsutredningen i sitt betänkande SOU 1991:106 föreslagit ett system med prövningstillstånd i ledet tingsrätt - hovrätt för mål om ansvar för brott där tingsrätten inte har dömt till svårare straff än böter. Utredningen har i sitt betänkande behandlat frågan huruvida ett sådant system skulle vara förenligt med Europakonventionen och kommit till slutsatsen att så är fallet. Däremot torde det vara osäkert om ett system med prövningstillstånd även i brottmål där den tilltalade dömts till fängelse skulle vara förenligt med konventionen.

4.13.3 Artikel 3

Genom denna artikel införs en rätt till ersättning på vissa villkor vid felaktiga domar i brottmål. Ett villkor är att domen vunnit laga kraft och att vederbörande person har undergått straff till följd av domen. Vidare krävs att domen senare upphävts eller nåd beviljats, i båda fallen på grund av en ny eller nyuppdagad omständighet som styrkt att domen var fel. Någon rätt till ersättning föreligger inte, om det kan visas att det helt eller delvis berott på den dömde själv att den tidigare okända omständigheten inte blivit uppdagad i tid. När villkoren är uppfyllda skall ersättning utgå i enlighet med den berörda statens lag eller praxis. Avsikten är att förplikta staten att betala ersättning i sådana fall där det står klart att personen i fråga var oskyldig.

Svensk rätt om ersättning

I svensk rätt finns inte någon allmän bestämmelse om ersättning till den som dömts och undergått straff för brott enligt en dom som senare visade sig vara felaktig. Om påföljden varit fängelse har den dömde rätt till ersättning enligt lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning. Ersättning utgår oberoende av om den felaktiga domen har tillkommit genom fel eller försummelse från domares eller domstols sida. Om påföljden är böter skall dessa, om de har betalts, avkortas och återbetalas enligt 11 § bötesverkställighetslagen (1979:189). Vidare kan enligt skadeståndslagen (1972:207) viss ersättning utgå, om den dömde lidit skada till följd av fel eller försummelse vid myndighetsutövning. De möjligheter till ersättning som sålunda föreligger enligt svensk rätt får anses uppfylla kraven enligt art. 3.

4.13.4 Artikel 4

Artikeln stadgar att ingen får rannsakas eller straffas på nytt genom brottmålsförfarande i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd. Tillämpningen är begränsad till det nationella planet och avser endast slutliga avgöranden i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten. Enligt punkt 2 kan målet dock återupptas, om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om ett grovt fel begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet som kan ha påverkat utgången i målet. Inskränkningar i denna artikel får inte göras med stöd av art. 15 i konventionen.

Bestämmelsen i artikeln stämmer med reglerna i 30 kap. 9 § RB om förbud mot lagföring mer än en gång för samma sak. Artikelns andra punkt överensstämmer med de svenska reglerna om resning i 58 kap. RB och reglerna om domvilla i 59 kap.

4.13.5 Artikel 5

Enligt denna artikel skall makar vara likställda i fråga om rättigheter och ansvar vid äktenskapets ingående, under äktenskapet och i händelse av dess upplösning. Kravet på likställdhet gäller bara i makarnas förhållande till varandra, med avseende på deras person eller egendom, och i deras förhållande till barnen. Rättigheterna och ansvaret är således av privaträttslig natur.

Den omständigheten att makarna skall ha samma rättigheter och ansvar i förhållande till sina barn skall inte förhindra att staten vidtar åtgärder som är nödvändiga i barnens intresse. Artikeln hindrar inte att myndigheter måste ta hänsyn till alla relevanta faktorer när de skall fatta beslut om vårdnad om barn, umgänge med barn eller delning av egendom vid äktenskapets upplösning.

Den svenska lagstiftningen om äktenskap och barn torde svara helt mot de krav som följer av art. 5. Det torde således inte finnas någon svensk lagstiftning som behandlar makar på olika sätt i vad avser äktenskapet och föräldraskapet.

4.13.6 Artiklarna 6-9

Dessa artiklar behandlar frågor om ratificering och ikraftträdande av protokollet. I art. 7 anges att artiklarna i detta protokoll skall anses som tilläggsartiklar till konventionen och att alla konventionens bestämmelser skall tillämpas i enlighet därmed.

4.14 Protokoll nr 8 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Protokoll nr 8 består av 14 artiklar. Protokollet innehåller regler om ändringar i proceduren inför kommissionen och domstolen. Den viktigaste ändringar är att kommissionen skall kunna arbeta på kamrar. Genom protokollet ändrades art. 20, 21, 23, 28-31, 34, 40, 41 och 43 i konventionen. Ändringarna har berörts i anslutning till genomgång av konventionen.

4.15 Kortfattat om vilka konsekvenser en inkorporering av Europakonventionen kan få för svenska domstolar och myndigheter

4.15.1 Allmänt

Av den företagna genomgången av svensk lagstiftning framgår att denna på praktiskt taget alla områden står i överensstämmelse med Europakonventionen. Det åligger vidare lagstiftaren att fortlöpande tillse att svenska regler inte strider mot konventionen allteftersom den får sitt innehåll fastställd av de europeiska organen.

Domstolarna bör således kunna arbeta utifrån den utgångspunkten att svensk rätt överensstämmer med konventionen. Det kan i vart fall knappast åläggas domstolar och myndigheter att i alla typer av mål självmant pröva vår lagstiftning mot konventionen. I brottmål bör dock domstolarna ex officio se till att de inte handlar i strid med konventionen och den praxis som har utvecklats av de övervakande organen, t.ex. vad avser rätten till muntlig förhandling eller frågan om tillåtande av bevisning.

Här följer några kortfattade synpunkter på hur de olika artiklarna i konventionen kan få praktisk betydelse för domstolar och myndigheter.

4.15.2 Tillämpning av Europakonventionen

Art. 2 om rätten till liv riktar sig huvudsakligen till lagstiftaren och torde inte få några större konsekvenser för domstolar och myndigheter.

Art. 3 torde kunna få betydelse i mål om behandling eller bestraffning av personer som är föremål för vård och omsorg eller kriminalvård. Beträffande hälso- och sjukvårdspersonal kan i ärenden hos hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd uppkomma frågor om vård och omsorg har varit av sådan art att denna strider mot Europakonventionen. Beträffande häktade personer eller personer i kriminalvård kan i s.k. kriminalvårdsmål göras gällande att behandlingen av intagna står i strid med Europakonventionen, vilket då måste prövas i sådana mål.

En annan grupp av mål där art. 3 kan få betydelse är mål om avvisning, utvisning eller utlämning på grund av brott. I sådana mål kan den enskilde anföra att en avvisning, utvisning eller utlämning strider mot Europakonventionen och dess praxis, vilket kan leda till bedömningen att vederbörande löper sådan risk för inhuman behandling i annat land att exempelvis en utvisning inte får ske. Även i mål om förvarstagande av utlänningar kan frågan om dessa är förenliga med konventionen dyka upp.

Art. 4 torde inte få några större konsekvenser för domstolar och myndigheter, då den arbetsplikt som finns i Sverige torde överensstämma med konventionen.

Art. 5 kan exempelvis tillämpas i alla mål om frihetsberövande, då den enskilde kan hävda att ett sådant strider mot Europakonventionen. I den mån en domstol skulle finna att frihetsberövandet inte är att

hänföra till de fall som tillåts enligt konventionen skall vederbörande försättas på fri fot eller ett beslut om tvångsomhändertagande upphävas. Art. 5 bör också få till följd att myndigheter uppmärksammas på att lämna underrättelser till den enskilde om skälen till omhändertagandet.

Punkt 4 i art. 5 om rätt till domstolsprövning riktar sig mera till lagstiftaren än till den enskilde. Såvitt gäller svensk rätt finns i dag rätt till domstolsprövning vad avser alla frihetsberövanden utom sådana som beslutas av kriminalvårdsnämnderna. Som tidigare anförts har nu föreslagits att dessa ärenden skall överföras till tingsrätt.

Art. 6 riktar sig till lagstiftaren vad gäller rätten att få tillgång till domstolsprövning. Det åligger alltså lagstiftaren att tillse att denna artikel är uppfylld. För domstolarnas och myndigheternas del torde den enskilde i olika mål exempelvis kunna göra gällande att det föreligger jäv, att han skall ha rätt till muntlig förhandling eller att rättegången inte varit rättvis då han inte fått förhöra vittnen. I samtliga fall kan den enskilde åberopa Europakonventionen och dess praxis. Artikeln kan då leda till att ett mål återförvisas till lägre instans för ny prövning på grund av att konventionens krav på rättssäkerhet inte varit uppfyllda.

Art. 7 torde inte medföra några konsekvenser för de svenska domstolarna och myndigheterna.

Art. 8 har främst haft betydelse i mål om omhändertagande av barn m.m. Med en direkt tillämpning av konventionen kan domstolarna pröva om omhändertaganden av barn av socialnämnden eller begränsningar i umgängesrätt är förenliga med konventionen. Om tillämpningen av reglerna rörande omhändertagande av barn m.m. befinnes strida mot konventionen kan exempelvis länsrätten upphäva socialnämndens beslut.

Artikeln torde också kunna få betydelse för inskränkningar i rätten till familjeliv på grund av att vederbörande är intagen för vård eller kriminalvård. Beträffande inskränkningar rörande dem som är intagna på kriminalvårdsanstalt kan sådana överklagas och i målet prövas om inskränkningarna står i överensstämmelse med konventionen. Även personer som är intagna för vård torde kunna göra gällande hos hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd att inskränkningar i rätten att ta emot besök m.m. strider mot Europakonventionen.

Även i mål om avvisning, utvisning eller utlämning av personer kan den enskilde hävda att förfarandet att eventuellt splittra en familj strider mot Europakonventionen.

Art. 9 torde inte få några större konsekvenser för domstolarna och myndigheterna. Den enskilde kan således inte med stöd av konventionen kräva befrielse från militärtjänst eller andra medborgerliga plikter.

Art. 10 kan få betydelse i mål om tryckfrihetsbrott eller yttrandefrihetsbrott. Den enskilde kan göra gällande att straff eller tvångsmedel i dylika mål är otillåtna ingrepp enligt art. 10. Även i mål om förbud mot reklamåtgärder enligt marknadsföringslagen kan frågan om detta är en tillåten inskränkning av yttrandefriheten komma att prövas av domstol.

I kriminalvårdsmål kan frågan om inskränkningar för den som är anhållen, häktad eller intagen i anstalt att föra telefonsamtal, skriva brev och ta emot besök är förenliga med konventionen komma upp till prövning.

Art. 11 rörande den positiva föreningsrätten torde vid en inkorporering av konventionen inte få några större konsekvenser för domstolar och myndigheter. I arbetsrättsliga mål om uppsägning och avskedande kan den enskilde möjligen hävda att uppsägningen eller avskedandet skett på grund av tillhörighet till fackförening och således strider mot konventionen men då de svenska rättsreglerna ger samma skydd torde art. 11 inte få någon större betydelse i dylika mål. Den negativa föreningsfriheten kan möjligtvis åberopas vid domstol som ett skäl mot att tvångsanslutas till vissa fastighetsrättsliga samfälligheter.

Art. 12 torde inte få några konsekvenser för svenska domstolar eller myndigheter.

Art. 13 riktar sig till lagstiftaren, som skall se till att det finns effektiva rättsmedel i Sverige för den som anser sig kränkt. För domstolarna får det stor betydelse om det konstateras att tillräckliga rättsmedel inte existerar. I sådant fall torde det ankomma på de allmänna domstolarna att ta upp frågor om kränkning av konventionen till prövning. Resningsinstitutet kan också innebära att domstolar får ompröva mål efter att praxis fastlagts i de europeiska organen. Frågan om rätt till ersättning vid en kränkning av konventionen skall möjligtvis också prövas av allmänna domstolar enligt skadeståndslagen. Som tidigare anförts är art. 13 oklar till sin innebörd. Det är därför inte heller möjligt att helt förutse vilka konsekvenser som kan uppkomma genom en inkorporering.

Art. 14 kan åberopas i många typer av mål. Artikeln medför att lagstiftaren inte får inskränka i konventionens fri- och rättigheter på ett diskriminerande sätt. Den innebär också att domstolar och

myndigheter i sin tillämpning av rättsregler rörande fri- och rättigheterna inte får diskriminera den enskilde.

Art. 15-18 riktar sig till lagstiftaren.

4.15.3 Tillämpning av tilläggsprotokollet

En inkorporering av konventionen torde innebära att den enskilde i exempelvis mål om strandskydd, täkttillstånd, expropriation, inlösen enligt plan- och bygglagen m.fl. lagar kan få prövat om förfarandet står i strid med artikeln om äganderätten. I mål som rör ersättningsfrågan vid inskränkningar i äganderätten kan prövas om en rimlig avvägning gjorts mellan inskränkningen och den enskildes intresse. Även i mål om återkallande av tillstånd torde kunna prövas om detta är förenligt med konventionen. Vid förelägganden enligt hälsoskyddslagen eller djurskyddslagen torde också kunna prövas om dessa överensstämmer med konventionens krav.

Art. 2 torde inte få några konsekvenser för svenska domstolar och myndigheter. Då reservationen mot den s.k. föräldrarätten föreslås borttagen i samband med inkorporeringen kan detta möjligen få till följd att fler elever ansöker om befrielse från obligatorisk skolundervisning.

Art. 3 riktar sig till lagstiftaren och torde inte påverka de rättstillämpande myndigheterna.

4.15.4 Protokoll nr 4

Art. 1 torde inte medföra några konsekvenser för svenska domstolar eller myndigheter.

Art. 2 kan medföra att den enskilde i mål om reseförbud kan få prövat om detta är i överensstämmelse med konventionen. Även mål om avslag på en begäran att få ut pass kan prövas i belysning av konventionen. En annan fråga som kan prövas av domstol i belysning av konventionen är frågan om tillåtligheten av kommunarrest.

Art. 3 och 4 torde inte få några konsekvenser för svenska domstolar och myndigheter.

4.15.5 Protokoll nr 6

Protokoll nr 6 om förbud mot dödsstraff torde inte ha några konsekvenser för svenskt vidkommande.

4.15.6 Protokoll nr 7

Art. 1 om utvisning torde inte få några konsekvenser för svenska domstolar och myndigheter då de svenska reglerna om utvisning väl täcker innehållet i artikeln.

Art. 2 riktar sig till lagstiftaren som skall garantera den enskilde en rätt att få skuldfråga eller straff omprövat. Denna rätt är garanterad i svensk lagstiftning.

Art. 3 stadgar om gottgörelse i enlighet med den berörda statens lag eller praxis. Det är tveksamt om de svenska reglerna ger en person som dömts till skyddstillsyn någon rätt till ersättning. Möjligtvis kan innebörden av artikeln prövas i mål om ersättning enligt skadeståndslagen.

Art. 4 överensstämmer med svenska regler varför den inte torde få någon konsekvens för domstolar och myndigheter.

Art. 5 om makars likställdhet kan möjligtvis komma att prövas i mål om vårdnad eller umgänge med barn eller i mål om delning av egendom vid äktenskapsskillnad. Artikeln inskränker inte domstolars och myndigheters rätt att vidta åtgärder i barnens intresse.

5 Europakonventionens ställning i de övriga medlemsländerna

5.1 Finland

Finland undertecknade Europakonventionen och tillhörande tilläggsprotokoll den 5 maj 1989. Ratifikation skedde den 10 maj 1990, varvid Finland gjorde förbehåll om att man för närvarande inte kunde garantera rätt till muntlig förhandling vid vissa domstolar. Vid ratifikationen erkände Finland kommissionens och domstolens kompetens för obestämd tid.

Konventionen införlivades med finsk rätt genom inkorporering. Inkorporeringen skedde genom lag nr 438/90 som trädde i kraft den 23 maj 1990. Innan inkorporeringen företog det finska justitiedepartementet en genomgång av finsk lagstiftning och praxis för att granska om konventionen nödvändiggjorde ändringar av den nationella rätten. Denna genomgång medförde bl.a. en rad ändringar i utlänningslagstiftningen och att tiden för frihetsberövande utan domstolsprövning förkortades i enlighet med konventionens praxis. Det finska grundlagsutskottet uttalade i samband med inkorporeringen att vid alla kommande lagförslag skall hänsyn tas till Europakonventionens förpliktelser (GruU 2/90).

I det förslag till ändringar i den finska grundlagen som utarbetats av kommittén för grundläggande fri- och rättigheter har i 16 a § tagits in en bestämmelse av innebörd att inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna skall vara förenliga med de internationella människorättsavtal som är förpliktande för Finland. Den föreslagna reformen av grundlagen innehåller också ett förslag till ändring av 46 § riksdagsordningen, enligt vilken riksdagens grundlagsutskott skall få ett särskilt ansvar i fråga om granskningen av lagförslagens förhållande till internationella avtal om de mänskliga rättigheterna (Betänkande av kommittén för grundläggande fri- och rättigheter 1992:3).

Inkorporeringen innebär att konventionen har samma status som en finsk lag och att vanliga lagtolkningsprinciper skall användas om den

inkorporerade konventionen och annan lag inte stämmer överens. Grundlagsutskottet poängterade i sitt utlåtande "att man i tolkningssituationer bland olika tänkbara alternativ bör omfatta en tolkning som främjar de mänskliga rättigheterna". Inkorporeringen torde innebära att finska domstolar och myndigheter är förpliktade till att tillämpa konventionsbestämmelserna. Det har dock rests vissa tvivel om inkorporerade konventioners status i Finland. I den aktuella inkorporeringslagen sägs att konventionen "är ... i kraft så som därom har avtalats". Denna anmärkning kan vara en hänvisning till att konventionen skall tolkas utifrån folkrättsliga principer, men i andra inkorporeringslagar har en motsvarande bestämmelse uppfattats som ett tillkännagivande av att konventionen endast kan göras gällande av andra folkrättsliga subjekt. En viss osäkerhet råder alltså i Finland om vilken betydelse konventionen får i finsk rätt.

5.2 Island

Island undertecknade Europakonventionen den 4 november 1950 och ratificerade denna samt tilläggsprotokoll nr 1 utan förbehåll den 29 juni 1953. Island har löpande ratificerat tilläggsprotokollen samt erkänt kommissionens kompetens för obegränsad tid och domstolens kompetens för femårsperioder, nu senast till den 2 september 1994. Konventionskomplexet är ännu inte inkorporerat i isländsk rätt. Bakgrunden härtill är att man ansett att den isländska grundlagen skyddar de fri- och rättigheter som regleras i konventionen. Det har dock nyligen tillsatts en kommitté som skall utreda frågan om inkorporering av konventionen.

På Island har ansetts att trots att konventionen inte är en del av den nationella rätten, den ändå tolkningsvis kan tillämpas av domstolarna. Isländska domstolar har i något fall uttalat sig om konventionens betydelse i ett speciellt mål. Konventionens rättsställning behandlades i ett mål vid Islands Höjesteret, som avgjordes genom en dom den 9 januari 1990. Målet gällde en domares opartiskhet och rörde en situation där en dom avkunnats av en domare, vilken också tjänstgjorde som åklagare. Den dömde gjorde gällande att denna sammanblandning av åklagarmyndighet och domstol stod i strid med konventionen. Höjesteret hänvisade till ett utslag av Europakommissionen där detta förhållande ansetts strida mot art. 6 i konventionen och anförde att en sådan jävssituation förelegat att den aktuella domen skulle undanröjas och målet återförvisas för ny handläggning.

Höjesteret tolkade således de isländska processbestämmelserna i enlighet med kommissionens tidigare uttalanden.

5.3 Norge

Norge ratificerade konventionen den 15 januari 1952 och har därefter löpande tillträtt tilläggsprotokollen. 1955 erkände Norge kommissionens kompetens att motta klagomål m.m. och 1964 erkändes domstolens kompetens att meddela bindande domar. Båda erkännandena är tidsbegränsade och förlängs löpande.

Konventionskomplexet är inte inkorporerat i norsk rätt. 1989 tillsattes, efter ett stortingsbeslut, en kommitté med uppdrag att inkorporera Europakonventionen och andra konventioner om de mänskliga fri- och rättigheterna i norsk rätt. Kommitténs arbete är ännu inte avslutat. Ett betänkande skall avlämnas under 1993. Konventionens status är således i dag att den inte är en beståndsdel av norsk rätt och att norska domstolar och myndigheter, vid konkurrens mellan konventionen och inhemska lagregler, är förpliktade att tillämpa den norska lagen. Dock skall de norska domstolarna och myndigheterna tolka den egna lagen efter konventionens regler. Høyesterett har i flera mål uttalat sig om huruvida norsk rätt överensstämmer med konventionen. Domstolen har dock aldrig tagit ställning till vilken vikt som skall tilläggas konventionen om denna strider mot norsk rätt. Det finns vidare inget avgörande som innehåller ett åsidosättande av norsk rätt på grund av bristande överensstämmelse med konventionen. Høyesterett har uttalat att det måste förutsättas att norsk lag står i samklang med de traktater Norge är bundet av (Rt. 1984 s. 1175).

5.4 Danmark

Den 13 april 1953 ratificerade Danmark konventionen och det första tilläggsprotokollet. Samtidigt erkände Danmark kommissionens och domstolens kompetens att ta emot klagomål och pröva mål. Erkännandet var tidsbegränsat och har sedermera förlängts löpande och omfattar även senare ratificerade tilläggsprotokoll. Tilläggsprotokollen har löpande ratificerats. Vid ratificeringen av tilläggsprotokoll nr 7 gjorde Danmark ett förbehåll avseende art. 2 om rätt för var och en att få ett brottmål omprövat av högre rätt. I Danmark finns nämligen vissa begränsningar i möjligheten att överklaga brottmål,

bl.a. i fråga om mål där endast mindre bötesbelopp har dömts ut. Detta förbehåll gäller fortfarande.

1989 tillsattes en kommitté med uppdrag att utreda frågan om inkorporering av Europakonventionen i dansk rätt. Kommittén avlämnade 1991 betänkande nr 1220 "Den europæiske Menneskerettighedskonvention og dansk ret". På grund av betänkandet utarbetade departementschefen ett lagförslag om inkorporering, L 230/91. Folketinget har därefter antagit "Lov om Den Europæiske Menniskerettighedskonvention", lov nr 285 av den 25 april 1992. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1992.

I det danska betänkandet konstaterades att man i Danmark försökt uppfylla konventionens förpliktelser dels genom lagändringar i samband med tillträdandet till konventionen eller ett tilläggsprotokoll, dels genom löpande anpassningar i samband med nya lagförslag eller som en följd av nya avgöranden från kommissionen eller domstolen. Det framgår vidare att konventionens ställning som rättskälla varit svår att bedöma under många år. Först 1989 uttalade Højesteret i tre domar att det fanns en plikt för danska domstolar och myndigheter att lägga Europakonventionen och dess praxis till grund för tolkningen av danska rättsregler. I domarna uttalades också att om det inte finns några avgöranden av konventionsorganen om konventionens tolkning skall domstolarna vara mycket försiktiga med att göra egna tolkningar av konventionen. Detta skall överlåtas till lagstiftningsmakten.

I det danska betänkandet har diskuterats om konventionen behöver inkorporeras, då den indirekt är en del av dansk rätt genom Danmarks medlemskap i EG. EG-domstolen har nämligen uttalat att konventionen både skall respekteras som gräns för EG-reglernas innehåll och vid tolkningen av dessa. När nationella myndigheter använder EG-reglerna, skall de därför ta hänsyn till att reglerna skall tolkas i ljuset av konventionen. EG-domstolen har vidare uttalat att de principer som ligger till grund för konventionen ingår i gemenskapsrätten. Konventionen är dock inte generellt en beståndsdel av EG-rätten, då EG inte ratificerat konventionen. Detta har till följd att konventionen inte kan åberopas som gällande över den nationella rätten på sätt som gäller för EG-rätten. I betänkandet uttalas att konventionen på ett indirekt sätt blir en del av dansk rätt genom gemenskapsrätten. Det finns dock rättsområden som inte regleras av EG-rätten, men väl i konventionen. Överhuvudtaget är det svårt att avgränsa vilka konventionsbestämmelser som får indirekt betydelse i EG:s medlemsstater. Kommittén fann därför att en inkorporering av

konventionen klargör dess rättsställning och skapar ett uttryckligt underlag för att tillämpa konventionen. Detta leder till ett bättre skydd för den enskilde medborgaren.

Kommittén anförde vidare att en inkorporering inte skall leda till att domstolarna i högre grad skall tolka konventionen. Lagstiftningsmakten skall även fortsättningsvis ha huvudansvaret för att konventionen efterlevs och att erforderliga lagändringar genomförs. Domstolarna skall arbeta utifrån antagandet att en lag överensstämmer med konventionen och skall normalt inte på eget initiativ undersöka om det föreligger någon kränkning av konventionen i ett mål.

Den danske justitieministern tillstyrkte kommitténs förslag om inkorporering. Han delade uppfattningen att balansen mellan lagstiftaren och domstolarna inte skulle förryckas, utan att det även i fortsättningen ankommer på lagstiftaren att se till att konventionen inte kränks. Lagstiftaren skall vara uppmärksam på nya avgöranden av kommissionen och domstolen. Traditionen att regeringen skapar nödvändiga lagförslag för att uppfylla konventionsförpliktelserna skall föras vidare. Inkorporeringslagen skall dock bana väg för att domstolarna löpande kan ta hänsyn till nyare praxis från konventionsorganen, som lagstiftaren inte ännu haft möjlighet att ta ställning till. Rättsverkan av en inkorporering blir enligt departementschefen den att vid en konflikt mellan en äldre lagregel och inkorporeringslagen får den äldre lagen vika i kraft av den allmänna lex posterior-principen. Om folketinget önskar att frångå en konventionsbestämmelse och/eller en tolkning härav, genom att införa en senare lag, må den senare bestämmelsen i sådant fall gå före konventionen.

Beträffande en konflikt mellan en lagbestämmelse och konventionen uttalade departementschefen att så länge det inte finns några avgöranden från konventionsorganen att den danska lagregeln strider mot konventionen skall domstolarna inte göra en självständig tolkning av konventionen och underlåta att tillämpa en inhemsk lagregel. Sådana val skall överlämnas till lagstiftaren. Om lagstiftaren avstår från att genomföra en lagändring kan dock domstolarna bli tvungna att ta ställning till problemet. Inkorporeringen bör inte leda till att domstolen i civila mål själv tar upp frågan om en regel överensstämmer med konventionen, utan detta är upp till parterna att påpeka. I brottmål bör dock domstolarna ex officio se till att de inte handlar i strid med konventionen och dess praxis.

Beträffande Danmarks förbehåll vid tillträdandet av tilläggsprotokoll nr 7 uttalade departementschefen att detta förbehåll inte skall påverkas av inkorporeringslagen. Det var därför nödvändigt med en särskild bestämmelse härom.

5.5 Frankrike

Frankrike undertecknade konventionen den 4 november 1950 men ratificerade denna först den 3 maj 1974 tillsammans med tilläggsprotokollen nr 1 och 4. Frankrike gjorde vissa förbehåll avseende artiklarna 5, 6 och 15. Samtidigt erkändes domstolens kompetens för en femårsperiod, vilken senare förlängts vart femte år. Först 1981 erkändes kommissionens kompetens att behandla klagomål. Också detta erkännande är tidsbegränsat.

Konventionen blev, efter att Nationalförsamlingen och Senaten genom lag hade ratificerat denna, inkorporerad i fransk rätt med verkan från den 4 maj 1974, varefter konventionstexten tillkännagavs. Den inkorporerade konventionen har i kraft av den franska författningens art. 44 under vissa betingelser högre rang än vanlig lag, men ändå inte grundlagsrang. Detta innebär att konventionen i det fall den inte överensstämmer med vanlig lag har företräde framför såväl tidigare som senare lag.

Fransk rättspraxis om konventionens tillämpning i förhållande till vanlig lag har emellertid varit mycket växlande. Detta hänger samman med att de allmänna domstolarna inte anses ha kompetens att underkänna en lag.

5.6 Storbritannien

Storbritannien undertecknade Europakonventionen den 4 november 1950 och ratificerade denna den 8 mars 1951. 1966 erkände Storbritannien kommissionens och domstolens kompetens. Erkännandet var tidsbegränsat och förnyas vart femte år. Tilläggsprotokoll nr 1 ratificerades 1952, varvid förbehåll gjordes beträffande art. 2. Storbritannien har ratificerat tilläggsprotokollen 2, 3, 5 och 8.

Konventionskomplexet är inte införlivat med brittisk rätt genom lag eller på annat sätt. Man har från brittisk sida funnit att den nationella lagstiftningen står i överensstämmelse med konventionen. Brittiska domstolar har i en rad avgöranden klart uttalat att såväl domstolar

som myndigheter både kan och bör ta hänsyn till landets förpliktelser enligt Europakonventionen.

5.7 Tyskland

Tyskland undertecknade Europakonventionen den 4 november 1950 och ratificerade denna den 4 december 1952. I samband därmed gjorde Tyskland ett förbehåll rörande art. 7. 1955 erkände Tyskland kommissionens och domstolens kompetens. Erkännandet är tidsbegränsat och förnyas vart femte år. Tilläggsprotokollen har löpande ratificerats.

Europakonventionen är inkorporerad i tysk rätt genom en lag av den 7 augusti 1952. Konventionen fick genom lagen status som förbundslag. Till följd av lex posterior-principen blir konventionens regler tillämpliga om de inte överensstämmer med tidigare förbundslagstiftning. Genom den tyska grundlagens art. 31 om förbundslagars förhållande till regionala lagar har den inkorporerade konventionen företräde i förhållande till lagarna i förbundsstaterna, oavsett om dessa lagar är stiftade före eller efter inkorporeringslagens ikraftträdande.

Konventionen anses vara en del av tysk rätt och domstolarna anser reglerna direkt tillämpliga. Konventionen åberopas ofta vid tyska domstolar och det finns en omfattande praxis där tyska domstolar tagit ställning till frågor rörande tillämpning av de enskilda konventionsbestämmelserna.

Författningsdomstolen (Bundesverfassungsgericht) har i en dom från den 14 januari 1960 uttalat att ett klagomål till denna instans inte kan grundas på Europakonventionens bestämmelser.

5.8 Österrike

Österrike undertecknade konventionen och tilläggsprotokoll nr 1 den 13 december 1975 och ratificerade dessa dokument den 3 september 1958. Vid konventionens kungörelse i den österrikiska författningssamlingen blev den inkorporerad i österrikisk rätt. Samtidigt med ratifikationen erkändes kommissionens och domstolens kompetens för en tid av tre år. Erkännandena har sedan förlängts vart tredje år. Tilläggsprotokollen har löpande ratificerats.

Konventionen har grundlags rang. Detta var avsikten redan vid ratificeringen, men på grund av ett procedurfel under parlamentsbe-

handlingen meddelade den österrikiska Författningsdomstolen (Verfassungsgerichtshof) i en dom 1961 att konventionen endast hade status av vanlig lag. Till följd av domen ändrades den österrikiska grundlagen 1964 på så sätt att konventionen fick grundlags rang med retroaktiv verkan.

Konventionens status innebär att de av konventionens bestämmelser som anses vara direkt tillämpliga är bindande för både dömande och administrativa myndigheter. Det finns många exempel på att de allmänna domstolarna, såväl i brottmål som i tvistemål, har tagit hänsyn till konventionens bestämmelser, då dessa åberopats av någon part i målet.

Europadomstolens praxis rörande begreppet "civila rättigheter" enligt art. 6 i konventionen har skapat ett stort problem i Österrike, då domstolens bedömning att en rad förhållanden, som enligt österrikisk rätt är av förvaltningsrättslig karaktär och skall behandlas av Förvaltningsdomstolen, rör de civila rättigheterna, varför dessa förhållanden bör behandlas under iakttagelse av reglerna i art. 6. Den viktigaste processuella garantin i art. 6 är kravet på en muntlig och offentlig prövning. Processen vid Förvaltningsdomstolen är i stort sett uteslutande skriftlig. Den österrikiska Författningsdomstolen har i en dom av den 14 oktober 1987 i ett mål om prövning av lagligheten av en avslagen ansökan om byggnadslov uttalat att författningssystemet i Österrike bygger på en skarp gräns mellan rättskipning och förvaltning. Förbundsstatens och delstaternas förvaltningsmyndigheter är inte underställda domstolskontroll av de allmänna domstolarna, utan endast av Förvaltningsdomstolen, som inte har några underinstanser. Om Författningsdomstolen i det aktuella målet skulle lägga konventionens tolkning av art. 6 till grund skulle det, enligt domstolens mening, "få omstörtande följder" för författningssystemet. Domstolen uttalade därför att även om konventionen har grundlags rang måste den vika om en tillämpning av den skulle leda till konflikt med författningsrättsliga principer om statens organisation.

6 EG-rätt och EES-rätt

6.1 Särskilt om Europakonventionens förhållande till EG-rätten

EG-rätten brukar indelas i primär och sekundär EG-rätt. Den primära EG-rätten består först och främst av tre grundläggande fördrag, Kol- och stålfördraget, Romfördraget och Euratom-fördraget. Inget av dessa fördrag innehåller några regler om de mänskliga fri- och rättigheterna. Till den primära EG-rätten hör vidare den Europeiska enhetsakten från 1985. I inledningen av denna förklarar medlemsstaterna att de skall främja demokrati grundad på de grundläggande rättigheter som är erkända i medlemsstaternas författningar och lagar, Europakonventionen samt den sociala stadgan, i synnerhet frihet, jämlikhet och social rättvisa.

Den sekundära EG-rätten består av de rättsakter som EG utfärdat med stöd av bestämmelser i den primära EG-rätten. Dessa rättsakter består huvudsakligen av förordningar, direktiv, beslut samt rekommendationer och yttranden.

Genom ett antal avgöranden av EG-domstolen har fri- och rättigheterna i Europakonventionen gradvis kommit att erkännas som grundläggande rättsprinciper inom EG-rätten. I en omfattande rättspraxis sedan början av 1970-talet har EG-domstolen uttalat att den inte kan godtaga rättsakter som giltiga, om de är oförenliga med de grundrättigheter som är föreskrivna i medlemsstaternas författningar. Senare rättspraxis tyder dock på att EG-domstolen inte alltid accepterar varje fri- och rättighet som skyddas konstitutionellt i någon av medlemsstaterna. Av målen Hoechst AG 46/87 och 227/88 framgår att det är fri- och rättigheter som kan sägas vara gemensamma för medlemsstaterna och som kommer till uttryck i deras grundlagar som skyddas inom gemenskapsrätten. Vidare har EG-domstolen bland annat i fallet Nold 4/1973 erkänt Europakonventionen som rättskälla vid fastslåendet av grundrättigheterna inom Gemenskapen. Vid sidan av den ovan angivna skrivna primära EG-rätten finns således allmänna rättsgrundsatser som av EG-domstolen i praktiken getts samma

ställning som den primära EG-rätten. Till dessa hör Europakonventionen.

6.2 Europakonventionens betydelse för nationell rätt i EG-länder

Genom avgöranden av EG-domstolen är fastslaget att många bestämmelser i den primära EG-rätten, som innefattar rättigheter för den enskilde, kan åberopas inför nationella domstolar och myndigheter även om bestämmelserna inte utgör del av den nationella rättsordningen. Genom domstolens praxis är också fastslaget att EG-rätten har företräde framför en nationell regel, om det skulle uppkomma en konflikt mellan dem. Detta gäller oavsett vilken rättslig dignitet den nationella regeln har. Denna princip om EG-rättens företräde motiveras av att principen är nödvändig för att säkerställa EG-rättens likformiga tillämpning inom hela gemenskapen.

Vad betyder då EG-domstolens erkännande av Europakonventionen för den nationella rätten i EG-länderna? Av EG-domstolens erkännande av konventionens grundläggande fri- och rättigheter följer att dessa regler är bindande för EG:s lagstiftningsmakt, trots att EG inte ratificerat konventionen. Det faller därmed inom EG-domstolens kompetens att tillse att de grundläggande fri- och rättigheterna respekteras i den sekundära EG-rätten och i motsvarande nationell lagstiftning. På nationell nivå innebär detta att en rättsregel under vissa förutsättningar kan ifrågasättas inför rättstillämpande myndigheter såsom stridande mot nämnda fri- och rättigheter. Det skall observeras att detta dock endast gäller med avseende på sådana rättsregler som faller inom Gemenskapens kompetensområde. Detta är fastslaget flera gånger senast i målet 12/86 Demirel, Domssamlingen 1987 där EG-domstolen anförde:

> Det åligger Domstolen att tillse att Gemenskapsrätten stämmer överens med principen om skyddet för de grundläggande rättigheterna, men Domstolen kan inte pröva, om nationella rättsregler, som inte är en del av Gemensamhetens rättsordning, är förenliga med Europakonventionen.

När detta är fastslaget gäller alltså att Europakonventionen skall respekteras som gräns för EG-reglernas innehåll och vid tolkningen av dem. När nationella myndigheter administrerar EG-reglerna skall de därför ta hänsyn till att reglerna skall tillämpas i ljuset av Europakonventionen. Detta synsätt har bland annat framkommit i domarna

Rutili, Domssamlingen 1975 s. 1219 och Johnston, Domssamlingen 1986 s. 1657 från EG-domstolen.

Av EG-domstolens praxis framgår att myndigheterna i medlemsstaterna måste vara inställda på att se EG-rätten och Europakonventionen i ett sammanhang. Till den omfattning som konventionen är relevant som tolkningshjälp av en EG-regel har konventionen i ett EG-land samma rang som EG-regeln, dvs. den har företräde framför den nationella rätten. Eftersom konventionen inte generellt kan åberopas som EG-rätt i medlemsstaterna blir det många gånger svårt att avgränsa vilka konventionsbestämmelser som på det ovan beskrivna sättet får betydelse i medlemsstaterna.

Av praxis följer också att det är EG-domstolen som fastlägger EG-rättens innehåll. Detta kan ske på två olika sätt. För det första kan talan väckas vid EG-domstolen om att en medlemsstat eller något EG-organ har brutit mot EG-rätten. För det andra har medlemsstaternas nationella domstolar rätt att begära tolkningsbesked från EG-domstolen när de har att avgöra mål där EG-rätten kan få någon betydelse. Är det fråga om en domstol vars dom eller beslut inte kan överklagas är domstolen som regel skyldig att begära förhandsbesked. Av det anförda framgår att EG-rätten alltid har företräde framför nationell rätt och att EG-domstolen är den yttersta uttolkaren av EG-rätten. Härav följer att när svenska domstolar efter ett eventuellt inträde i EG skall tillämpa EG-rätt eller intern svensk rätt som baseras på EG-direktiv, måste de svenska domstolarna sträva efter att tolka EG-rätten på samma sätt som EG-domstolen.

6.3 EES-avtalet

EES-avtalet vilar uteslutande på folkrättslig grund. Det består av ett huvudavtal, 47 protokoll och 22 bilagor med hänvisningar till regler ur den sekundära EG-rätten. Huvuddelen samt vissa protokoll har införlivats med svensk rätt genom EES-lagen (SFS 1992:1317, prop. 1991/92:170). Art. 7 i EES-avtalet innehåller bestämmelser om hur de regler som motsvarar EG:s sekundärrätt, främst förordningar och direktiv, skall införlivas. Bestämmelserna innebär för svenskt vidkommande att de delar som motsvarar EG-förordningar skall införlivas genom inkorporering, medan de delar som motsvarar EG-direktiv transformeras till svenska regler.

Tanken med EES-avtalet är att dess regelsystem skall så långt möjligt vara homogent med EG-rättens. På de områden som omfattas

av avtalet skall sålunda resultatet i princip bli detsamma oberoende av huruvida man tillämpar EG-regler eller EES-regler. Redan i inledningen till EES-avtalet klargörs att avtalet syftar till att uppnå och vidmakthålla en enhetlig tolkning och tillämpning av avtalet och de bestämmelser i EG-lagstiftningen som återges i avtalet. För att ytterligare säkra en enhetlig tolkning av EES-reglerna även i förhållande till motsvarande EG-regler har man intagit en tolkningsregel i art. 6 av EES-avtalets första del. Enligt regeln skall, med förbehåll för utvecklingen av rättspraxis, varje bestämmelse i avtalet och i dess protokoll och bilagor, som till innehållet överensstämmer med en motsvarande EG-bestämmelse, vid genomförande och tillämpning ges den tolkning som den EG-bestämmelsen givits av EG-domstolen fram till undertecknandet av avtalet. I EES-propositionen har föredragande statsrådet uttalat att svenska myndigheter och domstolar självfallet skall vara oförhindrade att i sin rättstillämpning beakta även praxis från EG-domstolen som hänför sig till tiden efter EES-avtalets undertecknande (s. 146). För tolkningen och tillämpningen av EES-bestämmelser som motsvaras av EG-regler är det således nödvändigt att svenska domstolar och myndigheter gör sig förtrogna med EG-domstolens praxis. För att inte äventyra den enhetliga rättstillämpningen av EES-avtalet har också i förslaget till EES-lagen införts en lagvalsregel, enligt vilken föreskrifter i EES-lagen eller annan lag som har meddelats till uppfyllelse av Sveriges förpliktelser enligt EES-avtalet, skall tillämpas utan hinder av vad annars föreskrivs i lag.

Mot bakgrund av det sagda synes följa att Europakonventionens betydelse i den nationella rättstillämpningen kan komma att bli i allt väsentligt den samma redan i och med EES-avtalets ikraftträdande som i ett medlemsperspektiv.

7 Överväganden

7.1 Allmänt

Skyddet av de mänskliga rättigheterna och individens grundläggande friheter och den internationella övervakningen härvidlag har ansetts utgöra ett av Europarådets viktigaste arbetsfält. Det främsta instrumentet för detta är den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Sverige tillhörde de länder som aktivt deltog i utarbetandet av konventionen och blev också ett av de första länder som ratificerade denna. Fram till 1980-talet levde dock konventionen ett ganska undanskymt liv för Sveriges del. Endast ett fåtal klagomål mot Sverige förekom och före 1982 hade endast två mål mot Sverige prövats i den europeiska domstolen. Det som öppnade ögonen för konventionssystemet i Sverige var domstolens fällande dom i målet Sporrong-Lönnroth år 1982. Därefter har ett relativt stort antal klagomål riktats mot Sverige i de europeiska konventionsorganen. Även vid svenska domstolar och myndigheter har det blivit allt mera förekommande att konventionen åberopas i mål eller ärenden. Frågan är då om den ställning Europakonventionen i dag har i svensk rätt är tillfyllest.

Europakonventionen är i dag inte direkt tillämplig i svensk rätt. Detta är en ovanlig ordning i Europa. I de flesta europeiska länder är en konvention en del av den inhemska rättsordningen sedan den ratificerats. Sverige och de andra nordiska länderna hör till de stater där en konvention måste införlivas med inhemsk rätt för att bli direkt tillämplig. Europakonventionen har genom lag inkorporerats i finsk rätt 1990 och i dansk rätt genom lag som trätt i kraft den 1 juli 1992. Även i Norge och på Island pågår för närvarande utredningar med uppgift att lägga fram förslag om införlivande av Europakonventionen med inhemsk rätt.

Vi anser det naturligt att även Sverige nu införlivar konventionen med svensk rätt. En sådan åtgärd utgör en markering av konventionens betydelse i vårt land och klargör dess status inom den inhemska rätten. Därigenom skapas också ett uttryckligt underlag att direkt

tillämpa konventionen. Ett införlivande medför också att den enskilde medborgaren kan få ett starkare skydd för de medborgerliga fri- och rättigheter som regleras i konventionen då denna blir direkt tillämplig vid svenska domstolar eller myndigheter. Visserligen har på senare tid markerats i ett antal domar från Högsta domstolen att Europakonventionen skall beaktas, men detta gäller endast som ett tolkningsdatum.

En inkorporering av Europakonventionen medför med största sannolikhet att fler mål rörande fri- och rättigheterna i konventionen kommer att slutbehandlas i svenska domstolar och vid svenska myndigheter, när dessa får en möjlighet att direkt tillämpa konventionens regler. För såväl de enskilda medborgarna som staten torde det vara en fördel att få frågor om de mänskliga fri- och rättigheterna lösta på ett nationellt plan, framförallt med tanke på att den långvariga behandlingen i konventionsorganen kan undvikas. Härtill kommer att, i de fall då frågan om en kränkning av konventionen likväl kommer under behandling av konventionsorganen, det troligtvis har betydelse att de konventionsmässiga aspekterna redan är behandlade av de nationella myndigheterna.

7.2 Europakonventionen och EG-rätten

Ett viktigt argument för ett införlivande av Europakonventionen är också att denna ingår i den s.k. EG-rätten. Genom ett antal avgöranden av EG-domstolen har fri- och rättigheterna i Europakonventionen gradvis kommit att erkännas som grundläggande rättsprinciper inom EG-rätten. Sålunda är konventionens regler bindande för normgivningen inom EG:s rättsområde, trots att EG inte har tillträtt konventionen. Det faller därmed inom EG-domstolens kompetens att se till att konventionens regler inom dessa rättsområden respekteras i den sekundära EG-rätten och uttala sig om tolkningen av EG-regler vid tillämpning av nationell lagstiftning i medlemsländerna. När medlemsstaterna inför nationella regler på grundval av EG-direktiv måste de ta hänsyn till att reglerna skall tillämpas i ljuset av Europakonventionen. Genom EES-samarbetet skall Sverige på de områden samarbetet gäller införliva EES-avtalet och därmed EG-rätt med svensk rätt. Genom EES-avtalet har Sverige förbundit sig att tolka de bestämmelser i avtalet som motsvaras av EG-rätt på samma sätt som EG-domstolen tolkar dessa. Redan till följd av EES-avtalet får således Europakonventionen anses tillämplig på de områden som motsvaras

av EG-rätt. Detta förhållande befästs ytterligare vid ett eventuellt medlemskap i EG då EG-rätten kommer att gälla direkt i Sverige. En sådan ordning där Europakonventionen får en annan status inom de områden som motsvaras av EG-rätt än inom andra områden finner vi olämplig. Det skapar också stor osäkerhet hos rättstillämpande instanser avseende vilken ställning konventionen har. Ett införlivande skulle därför klargöra konventionens status.

7.3 Europakonventionens förhållande till andra konventioner om mänskliga rättigheter

Man kan naturligtvis fråga sig varför just Europakonventionen bör införlivas i svensk rätt medan så inte är fallet med andra konventioner om mänskliga rättigheter. Europakonventionen skiljer sig från övriga internationella konventioner på flera sätt, dels genom att dess rättigheter kan prövas vid domstol då de grundar en materiell rätt för den enskilde, dels genom att konventionens tillämpning och verkställande bygger på en utpräglad juridisk grund och dels genom att innebörden av ganska allmänt hållna rättighetsregler konkretiseras i domstolens praxis. Dessa förhållanden har också medfört att Europakonventionen är den effektivaste konventionen när det gäller att skydda mänskliga rättigheter. Vi anser således att Europakonventionen har en sådan särställning bland konventionerna om mänskliga rättigheter att denna i inkorporeringshänseende bör behandlas på annat sätt än övriga konventioner om mänskliga rättigheter.

7.4 Hur skall Europakonventionen införlivas?

I konventionen finns inga bestämmelser om hur åtagandena i denna skall uppfyllas i nationell rätt. På grund av vårt dualistiska system krävs det dock en lagstiftningsakt för införlivandet. Vi anser att ett införlivande av Europakonventionen bör ske genom inkorporering av konventionen. Detta bör ske genom en särskild lag. Konventionens textmassa är så omfattande att det inte är lämpligt att omarbeta denna till svensk lagtext. Det är också viktigt att rättstillämpningen i de konventionsbundna staterna grundar sig på samma text.

Det kan ifrågasättas om vissa konventionsbestämmelser, exempelvis artiklarna rörande kommissionen och den europeiska domstolen, behöver inkorporeras. En selektiv inkorporering kräver dock en noggrann genomgång av artikel för artikel som inte framstår som

särskilt angelägen. Strikt tillämpad skulle en sådan teknik kräva att ett stycke i en artikel inkorporeras medan ett annat inte gör det. Lagstiftningen skulle därigenom bli mycket splittrad och svåröverskådlig. Härtill kommer att man i Finland och Danmark valt att inkorporera konventionen i dess helhet samt att man i Norge har för avsikt att göra på samma sätt. Vi anser således att inkorporeringen skall omfatta konventionen och tilläggsprotokollen i dess helhet.

7.5 Förhållandet mellan gällande svensk rätt och konventionen

Som har redovisats under avsnitten 2.4, 2.6 och 4 har Europakonventionen haft stor betydelse för utformningen av den svenska lagstiftningen. Vid ratificering av konventionen och senare dess tilläggsprotokoll har man företagit genomgångar av den svenska lagstiftningen för att förvissa sig om att denna står i överensstämmelse med konventionen. Sverige har därefter löpande anpassat sin lagstiftning till konventionens regler i samband med nya lagförslag eller till följd av avgöranden från de europeiska konventionsorganen. Inom ramen för denna utredning har vi gjort en översiktlig genomgång av svensk lagstiftnings överensstämmelse med konventionens regler och praxis. Vi har funnit att svensk lagstiftning står i överensstämmelse med Europakonventionen. Några svårigheter att inkorporera konventionen anser vi därför inte föreligga.

Europakonventionens innehåll är inte en gång för alla fastlagt utan det pågår ständigt en utveckling av tolkningen av artiklarna genom Europadomstolens avgöranden. Detta har sin orsak i att konventionens regler på många punkter är vaga. Som tidigare sagts har lagstiftaren anpassat den svenska lagstiftningen till konventionens regler och dess praxis. Vi anser att det alltjämt bör ankomma på lagstiftaren att löpande se till att den inhemska rätten överensstämmer med konventionen även sedan denna inkorporerats i svensk rätt. De svenska domstolarnas och myndigheternas tolkning av konventionen bör därför göras med försiktighet och lagstiftaren skall även i fortsättningen ha det primära ansvaret för att rättsreglerna inte kommer i konflikt med konventionen och dess praxis.

Europakonventionen innehåller också en del vaga regler som ger ett betydande skön till de olika medlemsstaterna att avgöra hur de önskar uppfylla konventionens krav. Även innebörden och gränserna av detta skön bör i första hand klargöras av lagstiftaren. Vi anser således att

även efter en inkorporering av Europakonventionen bör den nuvarande balansen mellan den lagstiftande och den dömande makten upprätthållas. Vi vill emellertid framhålla att lagprövningen i fortsättningen även måste kunna innefatta en prövning gentemot Europakonventionen.

7.6 Konventionens status i svensk rätt

Vi har också tagit ställning till frågan vilken status Europakonventionen skall få i svensk rätt vid en inkorporering. Regler om de mänskliga fri- och rättigheterna är av sådan vikt att de har sin plats i en grundlag. I Sverige har vi dock redan en omfattande reglering av fri- och rättigheterna i andra kapitlet regeringsformen, vari också stadgas under vilka förutsättningar fri- och rättigheterna får begränsas. Denna reglering är till stor del utformad med Europakonventionen som inspirationskälla. En inkorporering av konventionen med status av grundlag skulle leda till en dubbelreglering på grundlagsnivå av vissa rättigheter och hur dessa får inskränkas. Vid en eventuell konflikt mellan konventionen och regeringsformen skulle konventionen dessutom som senare lag ges företräde. Detta förefaller inte lämpligt varför vi föreslår att Europakonventionen vid inkorporering får status av vanlig lag.

Konsekvensen av en inkorporering i vanlig lagform blir att en lag stiftad före inkorporeringslagen inte skall tillämpas av domstolar och myndigheter enligt lex posterior-principen, om lagen befinnes stå i strid med konventionen. För att garantera att Europakonventionen skall ha företräde även i förhållande till senare stiftad lag anser vi att konventionen skall ges en särskild betydelse. Detta bör ske genom att i grundlagen införs ett nytt stadgande om att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Europakonventionen. Metoden har tidigare använts i yttrandefrihetsgrundlagen där en motsvarande bestämmelse återfinns i 1 kap. 7 § andra stycket. Det kan visserligen hävdas att svenska regler inte heller får strida mot andra konventioner på fri- och rättighetsområdet. Som framgått intar dock Europakonventionen en sådan särställning att det ter sig befogat att endast den omfattas av ett sådant stadgande.

En dylik bestämmelse skulle alltså ge ett skydd mot senare lagstiftning i strid med Europakonventionen. En sådan bestämmelse riktar sig i första hand till lagstiftaren som har det primära ansvaret för att den inhemska rätten står i överensstämmelse med konventionen. Detta

hindrar emellertid inte att domstolar och myndigheter med stöd av en sådan bestämmelse får möjlighet att med tillämpning av reglerna om lagprövning i 11 kap. 14 § RF underlåta att tillämpa en föreskrift på den grunden att föreskriften inte är förenlig med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen.

7.7 Konsekvenser av en inkorporering

Rent lagtekniskt kommer inkorporeringslagen att medföra en dubbelreglering av vissa fri- och rättigheter. Således återfinns många av konventionens fri- och rättigheter i vår nuvarande regeringsform. Andra rättigheter i konventionen kommer till uttryck i vår vanliga lagstiftning, t.ex. rätten att ingå äktenskap. Det kan invändas att det inte är lämpligt att nu lagreglera principer med ett mindre preciserat innehåll än den nationella lagen. Detta är emellertid en oundviklig konsekvens av att konventionens regler alltsedan vi tillträdde denna uppfyllts på annat sätt än genom inkorporering. Några konflikter mellan konventionens fri- och rättigheter och regeringsformens regler finns inte. I den mån regeringsformen eller annan svensk lag ger den enskilde längre gående fri- och rättigheter än konventionen skall dessa naturligtvis tillämpas även i fortsättningen. I den mån konventionen ger den enskilde ett större skydd vad avser en fri- eller rättighet än den svenska lagstiftningen kan konventionen komma att tillämpas.

Vi har redan tidigare konstaterat att svensk rätt i huvudsak överensstämmer med konventionens regler. På några punkter råder det emellertid osäkerhet om vilka krav konventionen verkligen ställer och om Sverige uppfyller dessa krav. En sådan osäkerhet föreligger exempelvis beträffande art. 13 om rätten till ett inhemskt rättsmedel. Vi vill på nytt peka på att konventionen är föremål för en dynamisk utveckling, varför konventionsorganens praxis kan medföra att konventionens krav utvidgas eller skall tolkas på ett annat sätt än vad vi förutsett. Dessa olägenheter är emellertid inte av sådan avgörande betydelse att vi på grund därav bör avstå från att inkorporera Europakonventionen. I vårt fortsatta arbete kommer vi att behandla frågan om mera generella möjligheter till domstolsprövning av förvaltningsbeslut och det är då sannolikt att den problematik som ligger i art. 13 kan lösas i tillräcklig grad.

7.8 Reservationen till Europakonventionen

Som tidigare redogjorts för i Del A under avsnitt 9 har Sverige reserverat sig mot andra meningen i artikel 2 i tilläggsprotokollet av den 20 mars 1952. Sverige har förklarat att staten inte kan medge föräldrar rätt att, under hänvisning till sin filosofiska övertygelse, för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning, dels att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas religionsundervisning endast kan medges för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

I Sverige är undervisningen i de allmänna skolorna obligatorisk på så sätt att någon allmän möjlighet att byta ut delar av det fastställda kursinnehållet mot privat undervisning inte finns. Enligt 3 kap. 12 § skollagen kan en elev befrias från skyldigheten att delta i annars obligatoriska inslag i verksamheten, om det med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar. Vidare skall befrielse alltid medges från undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör ett trossamfund, som har regeringens tillstånd att i skolans ställe ombesörja sådan undervisning och eleven visar att han deltar i denna. Skollagen medger således inte att föräldrar, t.ex. under åberopande av att skolans historieundervisning inte överensstämmer med deras historieuppfattning eller att biologiundervisningen i fråga om utvecklingsläran strider mot deras övertygelse, kan påkalla att deras barn befrias från deltagande i dessa delar av undervisningen. Någon möjlighet att på så sätt ta hänsyn till vad som skulle kunna rubriceras som föräldrarnas filosofiska övertygelse föreligger inte enligt gällande svensk lag. Ej heller är det möjligt att befria barn från den obligatoriska religionskunskapsundervisningen, såvida de inte tillhör speciella trossamfund, såsom exempelvis katolska kyrkan eller muslimska kyrkan. Detta innebär bl.a. att barn inte kan befrias från undervisningen under åberopande av att föräldrarna är ateister.

Frågan har väckts om inte det svenska förbehållet till art. 2 i tilläggsprotokollet borde återkallas. När det gäller innebörden av art. 2 andra meningen har Europadomstolen i det danska målet Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen uttalat att artikeln inte hindrar att information eller kunskap om religiösa och filosofiska spörsmål förmedlas i den obligatoriska undervisningen under förutsättning att detta sker på ett objektivt, kritiskt och pluralistiskt sätt. Vidare anförde domstolen att staten inte får indoktrinera barnen på ett sätt

som strider mot föräldrarnas åskådning. Domstolen fäste också vikt vid att som alternativ till allmän skola fanns möjlighet till undervisning i privat skola eller till hemundervisning. Frågan är då om den svenska obligatoriska undervisningen är utformad på ett sådant sätt att den kan sägas strida mot några föräldrars övertygelse. Så torde i dag inte vara fallet, då all undervisning skall ske under objektiva former.

Det skall i detta sammanhang också nämnas att Sverige anslutit sig till andra överenskommelser med stadganden av samma innebörd som art. 2 i Europakonventionen, nämligen Unesco-konventionen 1960 mot diskriminering i undervisningen och FN-konventionerna av år 1966 om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter respektive medborgerliga och politiska rättigheter. När regeringen föreslog riksdagen ratifikation av dessa konventioner (prop. 1967:36 och 1971:125) skedde det med hänvisning till att religionsundervisningen i skolorna var så objektiv att denna inte kunde anses stå i strid med föräldrars eller förmyndares rätt att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran som överensstämde med deras egen övertygelse.

Vi finner således att den svenska skollagens regler om obligatorisk undervisning inte torde strida mot art. 2 om föräldrarätten då dagens skolundervisning skall vara objektiv och eleverna således inte tvingas att bevista en undervisning som är riktad mot föräldrarnas övertygelse. Det skall också nämnas att möjlighet finns att enligt gällande skollag fullgöra skolplikten dels genom fristående skolor och dels genom hemundervisning. Reservationen bör därför återkallas innan konventionen inkorporeras genom lag.

7.9 Tidsbegränsat erkännande av domstolens kompetens

Sveriges erkännande av den europeiska domstolens jurisdiktion har alltsedan den 13 maj 1966 endast avgivits för fem år i taget. För närvarande löper det svenska erkännandet ut den 13 maj 1996. Då vi nu föreslår att Europakonventionen skall inkorporeras i svensk rätt förefaller det lämpligt att även erkännandet av domstolens kompetens blir permanentat. Vi föreslår således att det svenska erkännandet av den europeiska domstolens jurisdiktion i framtiden blir icke tidsbegränsat. Så är för övrigt redan fallet med erkännandet av den europeiska kommissionens kompetens.

Bilaga 1

Europakonventionen med svensk översättning

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

The Governments signatory hereto, being Members of the Council of Europe,

Considering the Universal Declaration of Human Rights proclaimed by the General Assembly of the United Nations on 10th December 1948;

Considering that this Declaration aims at securing the universal and effective recognition and observance of the Rights therein declared;

Considering that the aim of the Council of Europe is the achievement of greater unity between its Members and that one of the methods by which that aim is to be pursued is the maintenance and further realisation of Human Rights and Fundamental Freedoms;

Reaffirming their profound belief in those Fundamental Freedoms which are the foundation of justice and peace in the world and are best maintained on the one hand by an effective political democracy and on the other by a common understanding and observance of the Human Rights upon which they depend;

Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales

Les Gouvernements signataires, Membres du Conseil de l'Europe,

Considérant la Déclaration Universelle des Droits de l'homme, proclamée par l'Assemblée Générale des Nations Unies le 10 décembre 1948;

Considérant que cette Déclaration tend à assurer la reconnaissance et l'application universelles et effectives des droits qui y sont énoncés;

Considérant que le but du Conseil de l'Europe est de réaliser une union plus étroite entre ses Membres, et que l'un des moyens d'atteindre ce but est la sauvegarde et le développement des Droits de l'homme et des libertés fondamentales;

Réaffirmant leur profond attachement à ces libertés fondamentales qui constituent les assises mêmes de la justice et de la paix dans le monde et dont le maintien repose essentiellement sur un régime politique véritablement démocratique, d'une part, et, d'autre part, sur une conception commune et un commun respect des Droits de l'homme dont ils se réclament;

Konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Undertecknade regeringar, vilka äro medlemmar av Europarådet hava,

i betraktande av att Förenta Nationernas generalförsamling den 10 december 1948 proklamerat en universell förklaring om de mänskliga rättigheterna,

i betraktande av att denna förklaring syftar till att trygga universellt och verksamt erkännande och iakttagande av de rättigheter, som däri angivits,

i betraktande av att Europarådets syfte är att uppnå fastare enhet mellan dess medlemmar och att ett av medlen att fullfölja detta syfte är vidmakthållandet och utvecklandet av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

i ändamål att bekräfta sin djupa tro på de grundläggande friheterna, vilka utgöra själva grundvalen för rättvisa och fred i världen och som bäst vidmakthållas å ena sidan genom verklig politisk demokrati samt, å den andra, genom samfälldhet i uppfattningen och respekterandet av de mänskliga rättigheterna, till vilka de bekänna sig,

Being resolved, as the Governments of European countries which are like-minded and have a common heritage of political traditions, ideals, freedom and the rule of law, to take the first steps for the collective enforcement of certain of the Rights stated in the Universal Declaration;

Have agreed as follows:

Article 1.

The High Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in Section I of this Convention.

SECTION I.

Article 2.

(1) Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.

(2) Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this Article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:

(*a*) in defence of any person from unlawful violence;

(*b*) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained;

Résolus, en tant que gouvernements d'Etats européens animés d'un même esprit et possédant un patrimoine commun d'idéal et de traditions politiques, de respect de la liberté et de prééminence du droit, à prendre les premières mesures propres à assurer la garantie collective de certains des droits énoncés dans la Déclaration Universelle;

Sont convenus de ce qui suit:

Article 1.

Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent à toute personne relevant de leur juridiction les droits et libertés définis au Titre I de la présente Convention.

TITRE I.

Article 2.

1. Le droit de toute personne à la vie est protégé par la loi. La mort ne peut être infligée à quiconque intentionnellement, sauf en exécution d'une sentence capitale prononcée par un tribunal au cas où le délit est puni de cette peine par la loi.

2. La mort n'est pas considérée comme infligée en violation de cet article dans les cas où elle résulterait d'un recours à la force rendu absolument nécessaire:

a) pour assurer la défense de toute personne contre la violence illégale;

b) pour effectuer une arrestation régulière ou pour empêcher l'évasion d'une personne régulièrement détenue;

samt i egenskap av regeringar i europeiska stater, vilka besjälas av samma anda och äga ett gemensamt arv i sina ideal, sina politiska traditioner, sin frihet och sin rättsordning, beslutna att vidtaga de första åtgärderna ägnade att universellt säkerställa vissa av de rättigheter, som angivits i den universella deklarationen,

överenskommit som följer:

Artikel 1.

De höga fördragsslutande parterna skola garantera envar, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri- och rättigheter, som angivas i avdelning I av denna konvention.

AVDELNING I.

Artikel 2.

1. Envars rätt till livet skall skyddas genom lag. Ingen skall avsiktligen bliva berövad livet utom till verkställande av domstols dom i fall då han dömts för brott, som enligt lagen är belagt med sådant straff.

2. Berövande av livet skall icke anses hava skett i strid mot denna artikel, när det är en följd av våld, som var absolut nödvändigt

a) för att försvara någon mot olaglig våldsgärning;

b) för att verkställa laglig arrestering eller för att hindra någon som lagligen är berövad sin frihet att undkomma;

(*c*) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.

Article 3.

No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 4.

(1) No one shall be held in slavery or servitude.

(2) No one shall be required to perform forced or compulsory labour.

(3) For the purpose of this Article the term »forced or compulsory labour» shall not include:

(*a*) any work required to be done in the ordinary course of detention imposed according to the provisions of Article 5 of this Convention or during conditional release from such detention;

(*b*) any service of a military character or, in case of conscientious objectors in countries where they are recognised, service exacted instead of compulsory military service;

(*c*) any service exacted in case of an emergency or calamity threatening the life or well-being of the community;

(*d*) any work or service which forms part of normal civic obligations.

Article 5.

(1) Everyone has the right to liberty and security of person.

c) pour réprimer, conformément à la loi, une émeute ou une insurrection.

Article 3.

Nul ne peut être soumis à la torture ni à des peines ou traitements inhumains ou dégradants.

Article 4.

1. Nul ne peut être tenu en esclavage ni en servitude.

2. Nul ne peut être astreint à accomplir un travail forcé ou obligatoire.

3. N'est pas considéré comme »travail forcé ou obligatoire» au sens du présent article:

a) tout travail requis normalement d'une personne soumise à la détention dans les conditions prévues par l'article 5 de la présente Convention, ou durant sa mise en liberté conditionnelle;

b) tout service de caractère militaire ou, dans le cas d'objecteurs de conscience dans les pays où l'objection de conscience est reconnue comme légitime, à un autre service à la place du service militaire obligatoire;

c) tout service requis dans le cas de crises ou de calamités qui menacent la vie ou le bien-être de la communauté;

d) tout travail ou service formant partie des obligations civiques normales.

Article 5.

1. Toute personne a droit à la liberté et à la sûreté. Nul ne peut être

c) vid lagligen vidtagen åtgärd till stävjande av upplopp eller uppror.

Artikel 3.

Ingen må utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 4.

1. Ingen må hållas i slaveri eller träldom.

2. Ingen må nödgas att utföra tvångsarbete eller eljest honom påtvingat arbete.

3. Med tvångsarbete eller påtvunget arbete enligt denna artikel förstås icke:

a) arbete som regelmässigt utkräves av den som är underkastad frihetsförlust i enlighet med bestämmelserna i artikel 5 av denna konvention eller som är villkorligt frigiven;

b) tjänstgöring av militär art eller, i länder varest samvetsbetänkligheter mot sådan beaktas, tjänstgöring som i hithörande fall utkräves i stället för militär värnpliktstjänstgöring;

c) tjänstgöring som utkräves, då nödläge eller olycka hotar samhällets existens eller välfärd;

d) arbete eller tjänstgöring som ingår i de normala medborgerliga skyldigheterna.

Artikel 5.

1. Envar har rätt till frihet och personlig säkerhet.

No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:

(*a*) the lawful detention of a person after conviction by a competent court;

(*b*) the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law;

(*c*) the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;

(*d*) the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;

(*e*) the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious diseases, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;

(*f*) the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person

privé de sa liberté, sauf dans les cas suivants et selon les voies légales:

a) s'il est détenu régulièrement après condamnation par un tribunal compétent;

b) s'il a fait l'objet d'une arrestation ou d'une détention régulières pour insoumission à une ordonnance rendue, conformément à la loi, par un tribunal ou en vue de garantir l'exécution d'une obligation prescrite par la loi;

c) s'il a été arrêté et détenu en vue d'être conduit devant l'autorité judiciaire compétente, lorsqu'il y a des raisons plausibles de soupçonner qu'il a commis une infraction ou qu'il y a des motifs raisonnables de croire à la nécessité de l'empêcher de commettre une infraction ou de s'enfuir après l'accomplissement de celle-ci;

d) s'il s'agit de la détention régulière d'un mineur, décidée pour son éducation surveillée ou de sa détention régulière, afin de le traduire devant l'autorité compétente;

e) s'il s'agit de la détention régulière d'une personne susceptible de propager une maladie contagieuse, d'un aliéné, d'un alcoolique, d'un toxicomane ou d'un vagabond;

f) s'il s'agit de l'arrestation ou de la détention régulières d'une personne pour l'empêcher de pénétrer irrégulièrement dans

Ingen må berövas sin frihet utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver:

a) då någon lagligen är berövad sin frihet efter fällande dom av vederbörlig domstol;

b) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet antingen med anledning av att han underlåtit att uppfylla domstols lagligen givna föreläggande eller i ändamål att uppnå fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet;

c) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet för att ställas inför vederbörlig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha förövat brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att förhindra honom att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta;

d) då en underårig i laga ordning är berövad sin frihet för att undergå skyddsuppfostran eller för att inställas inför vederbörlig rättslig myndighet;

e) då någon lagligen är berövad sin frihet till förhindrande av spridning av smittosam sjukdom eller emedan han är sinnessjuk, alkoholist, hemfallen åt missbruk av droger eller lösdrivare;

f) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet till förhindrande av att han obehörigen inkommer i lan-

against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

(2) Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.

(3) Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1 (*c*) of this Article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.

(4) Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful.

(5) Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this Article shall have an enforceable right to compensation.

Article 6.

(1) In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing

le territoire, ou contre laquelle une procédure d'expulsion ou d'extradition est en cours.

2. Toute personne arrêtée doit être informée, dans le plus court délai et dans une langue qu'elle comprend, des raisons de son arrestatiou et de toute accusation portée contre elle.

3. Toute personne arrêtée ou détenue, dans les conditions prévues au paragraphe 1 *c*) du présent article, doit être aussitôt traduite devant un juge ou un autre magistrat habilité par la loi à exercer des fonctions judiciaires et a le droit d'être jugée dans un délai rasionable, ou libérée pendant la procédure. La mise en liberté peut être subordonnée à une garantie assurant la comparation de l'intéressé à l'audience.

4. Toute personne privée de sa liberté par arrestation ou détention a le droit d'introduire un recours devant un tribunal, afin qu'il statue à bref délai sur la légalité de sa détention et ordonne sa libération si la détention est illégale.

5. Toute personne victime d'une arrestation ou d'une détention dans des conditions contraires aux dispositions de cet article a droit à réparation.

Article 6.

1. Toute personne a droit à ce que sa cause soit entendue équitablement, publiquement et dans un délai raisonnable, par un tribunal indépen-

det eller som ett led i förfarande för hans utvisning eller utlämnande.

2. Envar, som arresteras, skall snarast möjligt och på ett språk, som han förstår, underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom.

3. Envar, som är arresterad eller berövad sin frihet i enlighet med vad under 1. c) sagts, skall ofördröjligen ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag beklätts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning må krävas borgen för att vederbörande inställer sig till rättegången.

4. Envar, som berövas sin frihet genom arrestering eller eljest, skall äga rätt att inför domstol påfordra, att lagligheten av frihetsberövandet snabbt må prövas samt hans frigivning beslutas, om åtgärden icke är laglig.

5. Envar, som utsatts för arrestering eller annat frihetsberövande i strid mot bestämmelserna i denna artikel, skall äga rätt till skadestånd.

Artikel 6.

1. Envar skall, när det gäller att pröva hans civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till opartisk

within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

(2) Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.

(3) Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:

(*a*) to be informed promptly, in a language which he understands and in detail, of the nature and cause of the accusation against him;

(*b*) to have adequate time and facilities for the preparation of his defence;

(*c*) to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing or, if he has not

dant et impartial, établi par la loi, qui décidera, soit des contestations sur ses droits et obligations de caractère civil, soit du bien-fondé de toute accusation en matière pénale dirigée contre elle. Le jugement doit être rendu publiquement, mais l'accès de la salle d'audience peut être interdit à la presse et au public pendant la totalité ou une partie du procès dans l'intérêt de la moralité, de l'ordre public ou de la sécurité nationale dans une société démocratique, lorsque les intérêts des mineurs ou la protection de la vie privée des parties au procès l'exigent, ou dans la mesure jugée strictement nécessaire par le tribunal, lorsque dans des circonstances spéciales la publicité serait de nature à porter atteinte aux intérêts de la justice.

2. Toute personne accusée d'une infraction est présumée innocente jusqu'à ce que sa culpabilité ait été légalement établie.

3. Tout accusé a droit notamment à:

a) être informé, dans le plus court délai, dans une langue qu'il comprend et d'une manière détaillée, de la nature et de la cause de l'accusation portée contre lui;

b) disposer du temps et des facilités nécessaires à la préparation de sa défense;

c) se défendre lui-même ou avoir l'assistance d'un défenseur de son choix et, s'il n'a pas les moyens de

och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten må utestängas från rättegången eller en del därav av hänsyn till sedligheten, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då hänsyn till minderåriga eller till parternas privatlivs helgd så kräva eller, i den mån domstolen så finner strängt nödvändigt, i fall då på grund av särskilda omständigheter offentlighet skulle lända till skada för rättvisans intresse.

2. Envar, som blivit anklagad för brottslig gärning, skall betraktas som oskyldig intill dess hans skuld lagligen fastställts.

3. Envar, som blivit anklagad för brottslig gärning, skall äga följande minimirättigheter:

a) att ofördröjligen på ett språk, som han förstår, och i detalj bliva underrättad om innebörden av och orsaken till anklagelsen mot honom;

b) att åtnjuta tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar;

c) att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde, som han själv utsett, eller att, i fall

sufficient means to pay for legal assistance, to be given it free when the interests of justice so require;

(*d*) to examine or have examined witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(*e*) to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.

Article 7.

(1) No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence under national or international law at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the criminal offence was committed.

(2) This Article shall not prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognised by civilised nations.

Article 8.

(1) Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

rémunérer un défenseur, pouvoir être assisté gratuitement par un avocat d'office, lorsque les intérêts de la justice l'exigent;

d) interroger ou faire interroger les témoins à charge et obtenir la convocation et l'interrogation des témoins à décharge dans les mêmes conditions que les témoins à charge;

e) se faire assister gratuitement d'un interprète, s'il ne comprend pas ou ne parle pas la langue employée à l'audience.

Article 7.

1. Nul ne peut être condamné pour une action ou une omission qui, au moment où elle a été commise, ne constituait pas une infraction d'après le droit national ou international. De même il n'est infligé aucune peine plus forte que celle qui était applicable au moment où l'infraction a été commise.

2. Le présent article ne portera pas atteinte au jugement et à la punition d'une personne coupable d'une action ou d'une omission qui, au moment où elle a été commise, était criminelle d'après les principes généraux de droit reconnus par les nations civilisées.

Article 8.

1. Toute personne a droit au respect de sa vie privée et familiale, de son domicile et de sa correspondance.

då han saknar erforderliga medel för betalning av rättegångsbiträde, erhålla sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar;

d) att förhöra eller låta förhöra vittnen, som åberopas emot honom, samt att för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom;

e) att utan kostnad åtnjuta bistånd av tolk, om han icke förstår eller talar det språk, som begagnas i domstolen.

Artikel 7.

1. Ingen må fällas till ansvar för någon gärning eller underlåtenhet, som vid tidpunkten för dess begående icke utgjorde ett brott enligt inhemsk eller internationell rätt. Ej heller må högre straff utmätas än som var tillämpligt vid tidpunkten för den brottsliga gärningens begående.

2. Förevarande artikel skall icke hindra rannsakning och bestraffning av den som gjort sig skyldig till en handling eller underlåtenhet, som vid tidpunkten för dess begående var brottslig enligt de allmänna rättsprinciper, som erkännas av civiliserade stater.

Artikel 8.

1. Envar har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

(2) There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

Article 9.

(1) Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.

(2) Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

Article 10.

(1) Everyone has the right to freedom of expression. This right shall

2. Il ne peut y avoir ingérence d'une autorité publique dans l'exercice de ce droit que pour autant que cette ingérence est prévue par la loi et qu'elle constitue une mesure qui, dans une société démocratique, est nécessaire à la sécurité nationale, à la sûreté publique, au bien-être économique du pays, à la défense de l'ordre et à la prévention des infractions pénales, à la protection de la santé ou de la morale, ou à la protection des droits et libertés d'autrui.

Article 9.

1. Toute personne a droit à la liberté de pensée, de conscience et de religion; ce droit implique la liberté de changer de religion ou de conviction, ainsi que la liberté de manifester sa religion ou sa conviction individuellement ou collectivement, en public ou en privé, par le culte, l'enseignement, les pratiques et l'accomplissement des rites.

2. La liberté de manifester sa religion ou ses convictions ne peut faire l'objet d'autres restrictions que celles qui, prévues par la loi, constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, à la sécurité publique, à la protection de l'ordre, de la santé ou de la morale publiques, ou à la protection des droits et libertés d'autrui.

Article 10.

1. Toute personne a droit à la liberté d'expression. Ce droit comprend

2. Offentlig myndighet må icke störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 9.

1. Envar skall äga rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, andaktsövningar och iakttagande av religiösa sedvänjor.

2. Envars frihet att utöva sin religion eller tro må endast underkastas sådana inskränkningar, som äro angivna i lag och som äro nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den allmänna säkerheten, upprätthållandet av allmän ordning, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 10.

1. Envar skall äga rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfri-

include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This Article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises.

(2) The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.

Article 11.

(1) Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and to freedom of association with others, including the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.

(2) No restrictions shall be placed on the exercise of these rights other than such as are prescribed by

la liberté d'opinion et la liberté de recevoir ou de communiquer des informations ou des idées sans qu'il puisse y avoir ingérence d'autorités publiques et sans considération de frontière. Le présent article n'empêche pas les Etats de soumettre les entreprises de radiodiffusion, de cinéma ou de télévision à un régime d'autorisations.

2. L'exercice de ces libertés comportant des devoirs et des responsabilités peut être soumis à certaines formalités, conditions, restrictions ou sanctions, prévues par la loi, qui constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, à la sécurité nationale, à l'intégrité territoriale ou à la sûreté publique, à la défense de l'ordre et à la prévention du crime, à la protection de la santé ou de la morale, à la protection de la réputation ou des droits d'autrui, pour empêcher la divulgation d'informations confidentielles ou pour garantir l'autorité et l'impartialité du pouvoir judiciaire.

Article 11.

1. Toute personne a droit à la liberté de réunion pacifique et à la liberté d'association, y compris le droit de fonder avec d'autres des syndicats et de s'affilier à des syndicats pour la défense de ses intérêts.

2. L'exercice de ces droits ne peut faire l'objet d'autres restrictions que celles qui, prévues par la

het samt frihet att mottaga och sprida uppgifter och tankar utan inblandning av offentlig myndighet och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel förhindrar icke en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag.

2. Enär utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter, må det underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder, som äro angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle äro nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den territoriella integriteten, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av annans goda namn och rykte eller rättigheter, förhindrandet av att förtroliga underrättelser spridas, eller upprätthållandet av domstolarnas auktoritet och opartiskhet.

Artikel 11.

1. Envar skall äga rätt till frihet att deltaga i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.

2. Utövandet av dessa rättigheter må icke underkastas andra inskränkningar än sådana som äro

law and are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others. This Article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on the exercise of these rights by members of the armed forces, of the police or of the administration of the State.

Article 12.

Men and women of marriageable age have the right to marry and to found a family, according to the national laws governing the exercise of this right.

Article 13.

Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity.

Article 14.

The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a na-

loi, constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, à la sécurité nationale, à la sûreté publique, à la défense de l'ordre et à la prévention du crime, à la protection de la santé ou de la morale, ou à la protection des droits et libertés d'autrui. Le présent article n'interdit pas que des restrictions légitimes soient imposées à l'exercice de ces droits par les membres des forces armées, de la police ou de l'administration de l'Etat.

Article 12.

A partir de l'âge nubile, l'homme et la femme ont le droit de se marier et de fonder une famille selon les lois nationales régissant l'exercice de ce droit.

Article 13.

Toute personne dont les droits et libertés reconnus dans la présente Convention ont été violés, a droit à l'octroi d'un recours effectif devant une instance nationale, alors même que la violation aurait été commise par des personnes agissant dans l'exercice de leurs fonctions officielles.

Article 14.

La jouissance des droits et libertés reconnus dans la présente Convention doit être assurée, sans distinction aucune, fondée notamment sur le sexe, la race, la couleur, la langue, la religion, les opinions politiques ou toutes autres opinions, l'origine natio-

angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle äro nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av annans fri- och rättigheter. Denna artikel förhindrar icke, att för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen lagliga inskränkningar må göras i de nämnda rättigheternas utövande.

Artikel 12.

Giftasvuxna män och kvinnor skola äga rätt att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med de inhemska lagar, som reglera utövandet av denna rättighet.

Artikel 13.

Envar, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, skall äga effektiv möjlighet att tala härå inför inhemsk myndighet och detta även i det fall, att kränkningen förövats av ämbetsman i tjänsteutövning.

Artikel 14.

Åtnjutandet av de fri- och rättigheter, som angivas i denna konvention, skall tryggas utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, tillhörig-

tional minority, property, birth or other status.

Article 15.

(1) In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any High Contracting Party may take measures derogating from its obligations under this Convention to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law.

(2) No derogation from Article 2, except in respect of deaths resulting from lawful acts of war, or from Articles 3, 4 (paragraph 1) and 7 shall be made under this provision.

(3) Any High Contracting Party availing itself of this right of derogation shall keep the Secretary-General of the Council of Europe fully informed of the measures which it has taken and the reasons therefor. It shall also inform the Secretary-General of the Council of Europe when such measures have ceased to operate and the provisions of the Convention are again being fully executed.

Article 16.

Nothing in Articles 10, 11 and 14 shall be regarded as preventing the

nale ou sociale, l'appartenance à une minorité nationale, la fortune, la naissance ou toute autre situation.

Article 15.

1. En cas de guerre ou en cas d'autre danger public menaçant la vie de la nation, toute Haute Partie Contractante peut prendre des mesures dérogeant aux obligations prévues par la présente Convention, dans la stricte mesure où la situation l'exige et à la condition que ces mesures ne soient pas en contradiction avec les autres obligations découlant du droit international.

2. La disposition précédente n'autorise aucune dérogation à l'article 2, sauf pour le cas de décès résultant d'actes licites de guerre, et aux articles 3, 4 (paragraphe 1) et 7.

3. Toute Haute Partie Contractante qui exerce ce droit de dérogation tient le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe pleinement informé des mesures prises et des motifs qui les ont inspirées. Elle doit également informer le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe de la date à laquelle ces mesures ont cessé d'être en vigueur et les dispositions de la Convention reçoivent de nouveau pleine application.

Article 16.

Aucune des dispositions des articles 10, 11 et 14 ne peut être considérée

het till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Artikel 15.

1. Under krig eller i annat allmänt nödläge, som hotar nationens existens, må fördragsslutande part vidtaga åtgärder, som innebära avvikelser från dess skyldigheter enligt denna konvention i den utsträckning, som är oundgängligen erforderligt med hänsyn till situationens krav, under förutsättning att dessa åtgärder icke strida mot landets övriga förpliktelser enligt den internationella rätten.

2. Inga inskränkningar i artikel 2, utom ifråga om dödsfall till följd av lagliga krigshandlingar, eller i artiklarna 3, 4 (mom. 1) och 7 må göras med stöd av förevarande bestämmelse.

3. Fördragsslutande part, som begagnar sig av rätten till avvikelser från denna konvention, skall hålla Europarådets generalsekreterare till fullo underrättad om de åtgärder som i sådant hänseende vidtagits och om skälen för dessa. Fördragsslutande part skall likaledes underrätta Europarådets generalsekreterare om när dylika åtgärder hava trätt ur kraft och konventionens bestämmelser åter blivit i allo tillämpliga.

Artikel 16.

Intet i artiklarna 10, 11 och 14 må anses hindra de höga fördragsslutande

High Contracting Parties from imposing restrictions on the political activity of aliens.

Article 17.

Nothing in this Convention may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein or at their limitation to a greater extent than is provided for in the Convention.

Article 18.

The restrictions permitted under this Convention to the said rights and freedoms shall not be applied for any purpose other than those for which they have been prescribed.

SECTION II.

Article 19.

To ensure the observance of the engagements undertaken by the High Contracting Parties in the present Convention, there shall be set up:

(1) A European Commission of Human Rights hereinafter referred to as »the Commission»;

(2) A European Court of Human Rights, hereinafter referred to as »the Court».

comme interdisant aux Hautes Parties Contractantes d'imposer des restrictions à l'activité politique des étrangers.

Article 17.

Aucune des dispositions de la présente Convention ne peut être interprétée comme impliquant pour un Etat, un groupement ou un individu, un droit quelconque de se livrer à une activité ou d'accomplir un acte visant à la destruction des droits ou libertés reconnus dans la présente Convention ou à des limitations plus amples de ces droits et libertés que celles prévues à ladite Convention.

Article 18.

Les restrictions qui, aux termes de la présente Convention, sont apportées auxdits droits et libertés ne peuvent être appliquées que dans le but pour lequel elles ont été prévues.

TITRE II.

Article 19.

Afin d'assurer le respect des engagements résultant pour les Hautes Parties Contractantes de la présente Convention, il est institué:

a) une Commission européenne des Droits de l'homme, ci-dessous nommée »la Commission»;

b) une Cour européenne des Droits de l'homme, ci-dessous nommée »la Cour».

parterna från att stadga inskränkningar i utlänningars politiska verksamhet.

Artikel 17.

Intet i denna konvention må tolkas såsom medförande rätt för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att tillintetgöra någon av de fri- och rättigheter, som angivits i konventionen, eller till att inskränka dem i större utsträckning än som däri medgivits.

Artikel 18.

De inskränkningar, som i denna konvention medgivits beträffande de däri upptagna fri- och rättigheterna, må icke vidtagas annat än i de syften, med hänsyn till vilka de tillåtits.

AVDELNING II.

Artikel 19.

För att trygga uppfyllandet av de förpliktelser, som de höga fördragsslutande parterna åtagit sig genom denna konvention, skola upprättas:

1) en europeisk kommission för de mänskliga rättigheterna, här nedan benämnd kommissionen;

2) en europeisk domstol för de mänskliga rättigheterna, här nedan kallad domstolen.

SECTION III.

Article 20.

The Commission shall consist of a number of members equal to that of the High Contracting Parties. No two members of the Commission may be nationals of the same State.

Article 21.

(1) The members of the Commission shall be elected by the Committee of Ministers by an absolute majority of votes, from a list of names drawn up by the Bureau of the Consultative Assembly; each group of the Representatives of the High Contracting Parties in the Consultative Assembly shall put forward three candidates, of whom two at least shall be its nationals.

(2) As far as applicable, the same procedure shall be followed to complete the Commission in the event of other States subsequently becoming Parties to this Convention, and in filling casual vacancies.

Article 22.

(1) The members of the Commission shall be elected for a period of six years. They may be re-elected. However, of the members elected at the first election, the terms of seven members shall expire at the end of three years.

(2) The members whose terms are to expire at the

TITRE III.

Article 20.

La Commission se compose d'un nombre de membres égal à celui des Hautes Parties Contractantes. La Commission ne peut comprendre plus d'un ressortissant du même Etat.

Article 21.

1. Les membres de la Commission sont élus par le Comité des Ministres à la majorité absolue des voix, sur une liste de noms dressée par le Bureau de l'Assemblée Consultative; chaque groupe de représentants des Hautes Parties Contractantes à l'Assemblée Consultative présente trois candidats dont deux au moins seront de sa nationalité.

2. Dans la mesure où elle est applicable, la même procédure est suivie pour compléter la Commission au cas où d'autres Etats deviendraient ultérieurement Parties à la présente Convention, et pour pourvoir aux sièges devenus vacants.

Article 22.

1. Les membres de la Commission sont élus pour une durée de six ans. Ils sont rééligibles. Toutefois, en ce qui concerne les membres désignés à la première élection, les fonctions de sept membres prendront fin au bout de trois ans.

2. Les membres dont les fonctions prendront fin

AVDELNING III.

Artikel 20.

Kommissionen består av ledamöter till samma antal som de höga fördragsslutande parterna. Mer än en ledamot av kommissionen må ej vara medborgare i en och samma stat.

Artikel 21.

1. Ledamöterna i kommissionen väljas av ministerkommittén med absolut majoritet och från en namnlista, som upprättas av den rådgivande församlingens bureau. Varje grupp representanter för de höga fördragsslutande parterna i den rådgivande församlingen skall föreslå tre kandidater, av vilka minst två skola vara av samma nationalitet som gruppen.

2. I mån av tillämplighet skall samma procedur följas vid komplettering av kommissionen, i händelse andra stater senare tillträda konventionen, samt då ledigblivna platser skola besättas.

Artikel 22.

1. Kommissionens ledamöter väljas för en tid av sex år. De må återväljas. Emellertid skall för sju av de ledamöter, som utsetts vid första valet, mandattiden vara tre år.

2. De ledamöter, vilkas mandattid utlöper med

end of the initial period of three years shall be chosen by lot by the Secretary-General of the Council of Europe immediately after the first election has been completed.

(3) A member of the Commission elected to replace a member whose term of office has not expired shall hold office for the remainder of his predecessor's term.

(4) The members of the Commission shall hold office until replaced. After having been replaced, they shall continue to deal with such cases as they already have under consideration.

Article 23.

The members of the Commission shall sit on the Commission in their individual capacity.

Article 24.

Any High Contracting Party may refer to the Commission, through the Secretary-General of the Council of Europe, any alleged breach of the provisions of the Convention by another High Contracting Party.

Article 25.

(1) The Commission may receive petitions addressed to the Secretary-General of the Council of Europe from any person, non-governmental organisation or group of individuals claiming to be the

au terme de la période initiale de trois ans, sont désignés par tirage au sort effectué par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe immédiatement après qu'il aura été procédé à la première élection.

3. Le membre de la Commission élu en remplacement d'un membre dont le mandat n'est pas expiré achève le terme du mandat de son prédécesseur.

4. Les membres de la Commission restent en fonctions jusqu'à leur remplacement. Après ce remplacement, ils continuent de connaître des affaires dont ils sont déjà saisis.

Article 23.

Les membres de la Commission siègent à la Commission à titre individuel.

Article 24.

Toute Partie Contractante peut saisir la Commission, par l'intermédiaire du Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, de tout manquement aux dispositions de la présente Convention qu'elle croira pouvoir être imputé à une autre Partie Contractante.

Article 25.

1. La Commission peut être saisie d'une requête adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe par toute personne physique, toute organisation non gouvernementale ou tout groupe de parti-

utgången av den inledande treårsperioden, skola utses genom lottdragning av Europarådets generalsekreterare omedelbart efter det att det första valet verkställts.

3. Ledamot av kommissionen, som utsetts för att efterträda en ledamot, vars mandattid icke utgått, skall bekläda uppdraget för återstoden av företrädarens mandattid.

4. Kommissionens ledamöter utöva sitt uppdrag intill dess att de avlösas. Efter det att så skett, skola de fullfölja handläggningen av sådana ärenden, med vilka de redan tagit befattning.

Artikel 23.

Kommissionens ledamöter taga säte i kommissionen i egenskap av enskilda personer.

Artikel 24.

Fördragsslutande part må genom Europarådets generalsekreterare till kommissionen hänskjuta varje påstående om kränkning av bestämmelserna i denna konvention från annan fördragsslutande parts sida.

Artikel 25.

1. Kommissionen må mottaga till Europarådets generalsekreterare riktade framställningar från enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda, som påstå sig hava genom nå-

victim of a violation by one of the High Contracting Parties of the rights set forth in this Convention, provided that the High Contracting Party against which the complaint has been lodged has declared that it recognises the competence of the Commission to receive such petitions. Those of the High Contracting Parties who have made such a declaration undertake not to hinder in any way the effective exercise of this right.

(2) Such declarations may be made for a specific period.

(3) The declarations shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe who shall transmit copies thereof to the High Contracting Parties and publish them.

(4) The Commission shall only exercise the powers provided for in this Article when at least six High Contracting Parties are bound by declarations made in accordance with the preceding paragraphs.

culiers, qui se prétend victime d'une violation par l'une des Hautes Parties Contractantes des droits reconnus dans la présente Convention, dans le cas où la Haute Partie Contractante mise en cause a déclaré reconnaître la compétence de la Commission dans cette matière. Les Hautes Parties Contractantes ayant souscrit une telle déclaration s'engagent à n'entraver par aucune mesure l'exercice efficace de ce droit.

2. Ces déclarations peuvent être faites pour une durée déterminée.

3. Elles sont remises au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, qui en transmet copies aux Hautes Parties Contractantes et en assure la publication.

4. La Commission n'exercera la compétence qui lui est attribuée par le présent article que lorsque six Hautes Parties Contractantes au moins se trouveront liées par la déclaration prévue aux paragraphes précédents.

gon av de höga fördragsslutande parterna utsatts för kränkning av någon av de i denna konvention angivna rättigheterna, under förutsättning att den höga fördragsslutande part, mot vilken klagan riktas, förklarat sig erkänna kommissionens behörighet att mottaga dylika framställningar. De höga fördragsslutande parter, som avgivit sådan förklaring, förbinda sig att icke på något sätt förhindra ett effektivt utövande av ifrågavarande klagorätt.

2. Förklaring, som nu sagts, må avgivas för viss bestämd tid.

3. Förklaringen skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare, som skall överlämna kopior därav till de höga fördragsslutande parterna och offentliggöra förklaringen.

4. Kommissionen må utöva de befogenheter, som angivits i förevarande artikel, endast om minst sex höga fördragsslutande parter äro bundna av deklarationer, som avgivits i överensstämmelse med vad under 1—3 stadgats.

Article 26.

The Commission may only deal with the matter after all domestic remedies have been exhausted, according to the generally recognised rules of international law, and within a period of six months from the date on which the final decision was taken.

Article 26.

La Commission ne peut être saisie qu'après l'épuisement des voies de recours internes, tel qu'il est entendu selon les principes de droit international généralement reconnus et dans le délai de six mois, à partir de la date de la décision interne définitive.

Artikel 26.

Kommissionen må upptaga ett ärende först sedan alla inhemska rättsmedel uttömts, på sätt detta förstås enligt den internationella rättens allmänt erkända regler, samt icke senare än sex månader från den dag, då det slutliga beslutet meddelades.

Article 27.

(1) The Commission shall not deal with any petition submitted under Article 25 which

(*a*) is anonymous, or

(*b*) is substantially the same as a matter which has already been examined by the Commission or has already been submitted to another procedure of international investigation or settlement and if it contains no relevant new information.

(2) The Commission shall consider inadmissible any petition submitted under Article 25 which it considers incompatible with the provisions of the present Convention, manifestly ill-founded, or an abuse of the right of petition.

(3) The Commission shall reject any petition referred to it which it considers inadmissible under Article 26.

Article 28.

In the event of the Commission accepting a petition referred to it:

(*a*) it shall, with a view to ascertaining the facts, undertake together with the representatives of the parties an examination of the petition and, if need be, an investigation, for the effective conduct of which the States concerned shall furnish all necessary facilities, after an exchange of views with the Commission;

(*b*) it shall place itself at the disposal of the par-

Article 27.

1. La Commission ne retient aucune requête introduite par application de l'article 25, lorsque:

a) elle est anonyme;

b) elle est essentiellement la même qu'une requête précédemment examinée par la Commission ou déjà soumise à une autre instance internationale d'enquête ou de règlement et si elle ne contient pas de faits nouveaux.

2. La Commission déclare irrecevable toute requête introduite par application de l'article 25, lorsqu'elle estime la requête incompatible avec les dispositions de la présente Convention, manifestement mal fondée ou abusive.

3. La Commission rejette toute requête qu'elle considère comme irrecevable par application de l'article 26.

Article 28.

Dans le cas où la Commission retient la requête:

a) afin d'établir les faits, elle procède à un examen contradictoire de la requête avec les représentants des parties et, s'il y a lieu, à une enquête pour la conduite efficace de laquelle les Etats intéressés fourniront toutes facilités nécessaires, après échange de vues avec la Commission;

b) elle se met à la disposition des intéressés en

Artikel 27.

1. Kommissionen må icke upptaga någon framställning enligt artikel 25 som:

a) är anonym; eller

b) i det väsentliga innefattar samma yrkande som en framställning, vilken redan prövats av kommissionen eller redan hänskjutits till internationell undersökning eller reglering i annan form och vilken icke innehåller några nya relevanta upplysningar.

2. Kommissionen skall avvisa framställning gjord enligt artikel 25, som kommissionen anser icke kunna förenas med bestämmelserna i denna konvention, vara uppenbarligen ogrundad eller utgöra ett missbruk av rätten att göra sådan framställning.

3. Kommissionen skall avvisa framställning, som kommissionen finner icke kunna upptagas på grund av vad i artikel 26 stadgats.

Artikel 28.

Då en framställning upptages, skall kommissionen

a) till utrönande av de faktiska omständigheterna i fallet, genomgå framställningen tillsammans med representanter för parterna samt, om det befinnes erforderligt, företaga en undersökning, vars effektiva genomförande de berörda staterna efter utbyte av synpunkter med kommissionen skola i erforderlig grad underlätta;

b) ställa sig till parternas förfogande i syfte att

ties concerned with a view to securing a friendly settlement of the matter on the basis of respect for Human Rights as defined in this Convention.

Article 29.

(1) The Commission shall perform the functions set out in Article 28 by means of a Sub-Commission consisting of seven members of the Commission.

(2) Each of the parties concerned may appoint as members of this Sub-Commission a person of its choice.

(3) The remaining members shall be chosen by lot in accordance with arrangements prescribed in the Rules of Procedure of the Commission.

Article 30.

If the Sub-Commission succeeds in effecting a friendly settlement in accordance with Article 28, it shall draw up a Report which shall be sent to the States concerned, to the Committee of Ministers and to the Secretary-General of the Council of Europe for publication. This Report shall be confined to a brief statement of the facts and of the solution reached.

Article 31.

(1) If a solution is not reached, the Commission shall draw up a Report on the facts and state its opinion as to whether the facts found disclose a breach by the State concerned of its obligations

vue de parvenir à un règlement amiable de l'affaire qui s'inspire du respect des Droits de l'homme, tels que les reconnaît la présente Convention.

Article 29.

1. La Commission remplit les fonctions prévues à l'article 28 au moyen d'une sous-commission composée de sept membres de la Commission.

2. Chaque intéressé peut désigner un membre de son choix pour faire partie de la sous-commission.

3. Les autres membres sont désignés par tirage au sort, conformément aux dispositions prévues par le règlement intérieur de la Commission.

Article 30.

Si elle parvient à obtenir un règlement amiable, conformément à l'article 28, la sous-commission dresse un rapport qui est transmis aux Etats intéressés, au Comité des Ministres et au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, aux fins de publication. Ce rapport se limite à un bref exposé des faits et de la solution adoptée.

Article 31.

1. Si une solution n'a pu intervenir, la Commission rédige un rapport dans lequel elle constate les faits et formule un avis sur le point de savoir si les faits constatés révèlent, de la part de l'Etat

nå en reglering av frågan i godo på grundval av respekterandet av de mänskliga rättigheterna, sådana de definierats i denna konvention.

Artikel 29.

1. Kommissionen fullgör de åligganden, som angivits i artikel 28, genom en underkommission bestående av sju ledamöter av kommissionen.

2. Envar av de berörda parterna äger utse en ledamot av underkommissionen.

3. Övriga ledamöter skola utses genom lottdragning i enlighet med bestämmelser i kommissionens arbetsordning.

Artikel 30.

Därest underkommissionen lyckas åvägabringa en uppgörelse i godo enligt artikel 28, skall den utarbeta en rapport som skall tillställas de berörda staterna, ministerkommittén och Europarådets generalsekreterare för offentliggörande. Rapporten skall begränsas till en kort redogörelse för de faktiska omständigheterna och för den lösning, som uppnåtts.

Artikel 31.

1. Om en lösning icke kunnat uppnås, skall kommissionen utarbeta en rapport rörande de faktiska omständigheterna samt angiva, huruvida kommissionen anser desamma innebära, att den

under the Convention. The opinions of all the members of the Commission on this point may be stated in the Report.

(2) The Report shall be transmitted to the Committee of Ministers. It shall also be transmitted to the States concerned, who shall not be at liberty to publish it.

(3) In transmitting the Report to the Committee of Ministers the Commission may make such proposals as it thinks fit.

Article 32.

(1) If the question is not referred to the Court in accordance with Article 48 of this Convention within a period of three months from the date of the transmission of the Report to the Committee of Ministers, the Committee of Ministers shall decide by a majority of two-thirds of the members entitled to sit on the Committee whether there has been a violation of the Convention.

(2) In the affirmative case the Committee of Ministers shall prescribe a period during which the High Contracting Party concerned must take the measures required by the decision of the Committee of Ministers.

(3) If the High Contracting Party concerned has not taken satisfactory

intéressé, une violation des obligations qui lui incombent aux termes de la Convention. Les opinions de tous les membres de la Commission sur ce point peuvent être exprimées dans ce rapport.

2. Le rapport est transmis au Comité des Ministres; il est également communiqué aux Etats intéressés, qui n'ont pas la faculté de le publier.

3. En transmettant le rapport au Comité des Ministres, la Commission peut formuler les propositions qu'elle juge appropriées.

Article 32.

1. Si, dans un délai de trois mois à dater de la transmission au Comité des Ministres du rapport de la Commission, l'affaire n'est pas déférée à la Cour par application de l'article 48 de la présente Convention, le Comité des Ministres prend, par un vote à la majorité des deux tiers des représentants ayant le droit de siéger au Comité, une décision sur la question de savoir s'il y a eu ou non une violation de la Convention.

2. Dans l'affirmative, le Comité des Ministres fixe un délai dans lequel la Haute Partie Contractante intéressée doit prendre les mesures qu'entraîne la décision du Comité des Ministres.

3. Si la Haute Partie Contractante intéressée n'a pas adopté des mesu-

ifrågavarande staten brutit mot sina förpliktelser enligt konventionen. Varje kommissionsledamots mening på denna punkt må komma till uttryck i rapporten.

2. Rapporten skall överlämnas till ministerkommittén. Den skall även delgivas de berörda staterna, vilka icke äga offentliggöra densamma.

3. I samband med rapportens överlämnande till ministerkommittén äger kommissionen framlägga de förslag, som den anser lämpliga.

Artikel 32.

1. Om icke inom tre månader från dagen för rapportens överlämnande till ministerkommittén, ärendet hänskjutes till domstolen enligt artikel 48 i denna konvention, skall ministerkommittén med en majoritet av två tredjedelar av de ledamöter, som äro berättigade att taga säte i kommittén, fastställa, huruvida kränkning av konventionen skett.

2. I händelse denna fråga besvaras jakande, skall ministerkommittén föreskriva en frist, inom vilken den berörda höga fördragsslutande parten har att vidtaga de åtgärder, som bliva erforderliga till följd av ministerkommitténs beslut.

3. Därest den höga fördragsslutande parten icke vidtagit tillfredsställande

measures within the prescribed period, the Committee of Ministers shall decide by the majority provided for in paragraph (1) above what effect shall be given to its original decision and shall publish the Report.

(4) The High Contracting Parties undertake to regard as binding on them any decision which the Committee of Ministers may take in application of the preceding paragraphs.

Article 33.

The Commission shall meet in camera.

Article 34.

The Commission shall take its decisions by a majority of the Members present and voting; the Sub-Commission shall take its decisions by a majority of its members.

Article 35.

The Commission shall meet as the circumstances require. The meetings shall be convened by the Secretary-General of the Council of Europe.

Article 36.

The Commission shall draw up its own rules of procedure.

Article 37.

The secretariat of the Commission shall be provided by the Secretary-General of the Council of Europe.

res satisfaisantes dans le délai imparti, le Comité des Ministres donne à sa décision initiale, par la majorité prévue au paragraphe 1 ci-dessus, les suites qu'elle comporte et publie le rapport.

4. Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à considérer comme obligatoire pour elles toute décision que le Comité des Ministres peut prendre en application des paragraphes précédents.

Article 33.

La Commission siège à huis clos.

Article 34.

Les décisions de la Commission sont prises à la majorité des membres présents et votant; les décisions de la sous-commission sont prises à la majorité de ses membres.

Article 35.

La Commission se réunit lorsque les circonstances l'exigent. Elle est convoquée par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 36.

La Commission établit son règlement intérieur.

Article 37.

Le secrétariat de la Commission est assuré par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

åtgärder inom den föreskrivna fristen, skall ministerkommittén med sådan röstövervikt, som angives under 1. ovan, besluta vilken verkan dess ursprungliga beslut skall erhålla samt publicera rapporten.

4. De höga fördragsslutande parterna förbinda sig att anse varje beslut, som ministerkommittén fattar med tillämpning av vad under 1—3 stadgats, såsom för sig bindande.

Artikel 33.

Kommissionen skall sammanträda inom stängda dörrar.

Artikel 34.

För beslut av kommissionen erfordras en majoritet av närvarande och i röstningen deltagande ledamöter; för beslut av underkommissionen erfordras majoritet av dess ledamöter.

Artikel 35.

Kommissionen sammanträder när så påkallas av omständigheterna. Den sammankallas av Europarådets generalsekreterare.

Artikel 36.

Kommissionen fastställer själv sin arbetsordning.

Artikel 37.

För kommissionens sekretariat skall sörjas genom Europarådets generalsekreterare.

SECTION IV.

Article 38.

The European Court of Human Rights shall consist of a number of judges equal to that of the Members of the Council of Europe. No two judges may be nationals of the same State.

Article 39.

(1) The members of the Court shall be elected by the Consultative Assembly by a majority of the votescast from a list of persons nominated by the Members of the Council of Europe; each Member shall nominate three candidates, of whom two at least shall be its nationals.

(2) As for as applicable, the same procedure shall be followed to complete the Court in the event of the admission of new Members of the Council of Europe, and in filling casual vacancies.

(3) The candidates shall be of high moral character and must either possess the qualifications required for appointment to high judicial office or be jurisconsults of recognised competence.

Article 40.

(1) The members of the Court shall be elected for a period of nine years. They may be re-elected. However, of the members elected at the first elec-

TITRE IV.

Article 38.

La Cour européenne des Droits de l'homme se compose d'un nombre de juges égal à celui des Membres du Conseil de l'Europe. Elle ne peut comprendre plus d'un ressortissant d'un même Etat.

Article 39.

1. Les membres de la Cour sont élus par l'Assemblée Consultative à la majorité des voix exprimées sur une liste de personnes présentée par les Membres du Conseil de l'Europe, chacun de ceux-ci devant présenter trois candidats, dont deux au moins de sa nationalité.

2. Dans la mesure où elle est applicable, la même procédure est suivie pour compléter la Cour en cas d'admission de nouveaux Membres au Conseil de l'Europe, et pour pourvoir aux sièges devenus vacants.

3. Les candidats devront jouir de la plus haute considération morale et réunir les conditions requises pour l'exercice de hautes fonctions judiciaires ou être des jurisconsultes possédant une compétence notoire.

Article 40.

1. Les membres de la Cour sont élus pour une durée de neuf ans. Ils sont rééligibles. Toutefois, en ce qui concerne les membres désignés à la pre-

AVDELNING IV.

Artikel 38.

Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna skall vara sammansatt av domare till samma antal som Europarådets medlemmar. Mer än en domare må icke vara medborgare i samma stat.

Artikel 39.

1. Domstolens ledamöter väljas av den rådgivande församlingen med majoriteten av de röster, som avgivas på en lista över personer, vilka föreslås av Europarådets medlemmar; varje medlem skall härvid nämna tre kandidater, av vilka minst två skola vara medborgare i den förslagsställande staten.

2. I mån av tillämplighet skall samma ordning komma till användning vid komplettering av domstolen i händelse av nya medlemmars inträde i Europarådet samt vid besättandet av ledigblivna platser.

3. Kandidaterna skola vara av hög moralisk standard samt skola antingen uppfylla de villkor, som erfordras för utnämning till högre domarebefattningar, eller vara rättslärde av erkänd kompetens.

Artikel 40.

1. Domstolens ledamöter väljas för en tid av nio år. De kunna återväljas. I fråga om de ledamöter, som utses vid det första valet, skola dock

tion the terms of four members shall expire at the end of three years, and the terms of four more members shall expire at the end of six years.

(2) The members whose terms are to expire at the end of the initial periods of three and six years shall be chosen by lot by the Secretary-General immediately after the first election has been completed.

(3) A member of the Court elected to replace a member whose term of office has not expired shall hold office for the remainder of his predecessor's term.

(4) The members of the Court shall hold office until replaced. After having been replaced, they shall continue to deal with such cases as they already have under consideration.

Article 41.

The Court shall elect its President and Vice-President for a period of three years. They may be re-elected.

Article 42.

The members of the Court shall receive for each day of duty a compensation to be determined by the Committee of Ministers.

Article 43.

For the consideration of each case brought before it the Court shall

mière élection, les fonctions de quatre des membres prendront fin au bout de trois ans, celles de quatre autres membres prendront fin au bout de six ans.

2. Les membres dont les fonctions prendront fin au terme des périodes initiales de trois et six ans, sont désignés par tirage au sort effectué par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, immédiatement après qu'il aura été procédé à la première élection.

3. Le membre de la Cour élu en remplacement d'un membre dont le mandat n'est pas expiré achève le terme du mandat de son prédécesseur.

4. Les membres de la Cour restent en fonctions jusqu'à leur remplacement. Après ce remplacement, ils continuent de connaître des affaires dont ils sont déjà saisis.

Article 41.

La Cour élit son Président et son Vice-Président pour une durée de trois ans. Ceux-ci sont rééligibles.

Article 42.

Les membres de la Cour reçoivent une indemnité par jour de fonctions, à fixer par le Comité des Ministres.

Article 43.

Pour l'examen de chaque affaire portée devant elle, la Cour est constituée

fyra ledamöters mandat upphöra efter tre år och ytterligare fyra ledamöters mandat efter sex år.

2. De ledamöter, vilkas mandat skola upphöra efter de inledande perioderna om tre och sex år, skola utses genom lottdragning, verkställd av generalsekreteraren omedelbart efter det att det första valet förrättats.

3. Har ledamot av domstolen valts för att ersätta en ledamot, vars mandattid ännu icke utlöpt, skall han bekläda befattningen under återstoden av företrädarens mandattid.

4. Domstolens ledamöter utöva sitt uppdrag, intill dess att de avlösas. Efter det att så skett skola de fullfölja handläggningen av sådana mål, med vilka de redan tagit befattning.

Artikel 41.

Domstolen väljer ordförande och vice ordförande för en period av tre år. Dessa kunna återväljas.

Artikel 42.

Domstolens ledamöter skola för varje tjänstgöringsdag erhålla en ersättning som bestämmes av ministerkommittén.

Artikel 43.

Vid handläggningen av mål, som hänskjutits till domstolen, skall denna

consist of a Chamber composed of seven judges. There shall sit as an ex officio member of the Chamber the judge who is a national of any State party concerned, or, if there is none, a person of its choice who shall sit in the capacity of judge; the names of the other judges shall be chosen by lot by the President before the opening of the case.

Article 44.

Only the High Contracting Parties and the Commission shall have the right to bring a case before the Court.

Article 45.

The jurisdiction of the Court shall extend to all cases concerning the interpretation and application of the present Convention which the High Contracting Parties or the Commission shall refer to it in accordance with Article 48.

Article 46.

(1) Any of the High Contracting Parties may at any time declare that it recognises as compulsory *ipso facto* and without special agreement the jurisdiction of the Court in all matters concerning the interpretation and application of the present Convention.

(2) The declarations referred to above may be made unconditionally or on condition of reciprocity on the part of several

en une Chambre composée de sept juges. En feront partie d'office le juge ressortissant de tout Etat intéressé ou, à défaut, une personne de son choix pour siéger en qualité de juge; les noms des autres juges sont tirés au sort, avant le début de l'examen de l'affaire, par les soint du Président.

Article 44.

Seules les Hautes Parties Contractantes et la Commission ont qualité pour se présenter devant la Cour.

Article 45.

La compétence de la Cour s'étend à toutes les affaires concernant l'interprétation et l'application de la présente Convention que les Hautes Parties Contractantes ou la Commission lui soumettront, dans les conditions prévues par l'article 48.

Article 46.

1. Chacune des Hautes Parties Contractantes peut, à n'importe quel moment, déclarer reconnaître comme obligatoire de plein droit et sans convention spéciale, la juridiction de la Cour sur toutes les affaires concernant l'interprétation et l'application de la présente Convention.

2. Les déclarations ci-dessus visées pourront être faites purement et simplement ou sous condition de réciprocité de la

utgöras av en avdelning, sammansatt av sju domare. Självskriven ledamot av avdelningen skall beträffande varje stat, som är part i målet, vara den domare, som är medborgare i staten eller, i brist på sådan domare, en person, vilken staten utser att taga säte såsom domare; de övriga domarnas namn utväljas genom lottdragning av presidenten innan målet börjar handläggas.

Artikel 44.

Endast de höga fördragsslutande parterna och kommissionen äga hänskjuta ett mål till domstolen.

Artikel 45.

Domstolens behörighet omfattar alla tvister rörande tolkningen och tillämpningen av denna konvention, som de höga fördragsslutande parterna eller kommissionen hänskjuter till domstolen i enlighet med bestämmelserna i artikel 48.

Artikel 46.

1. Envar av de höga fördragsslutande parterna må när som helst förklara sig erkänna, att i alla frågor angående tolkning och tillämpning av denna konvention domstolens jurisdiktion är för parten tvingande i och för sig och utan särskild överenskommelse.

2. Förklaringar, som ovan avses, må avgivas utan villkor eller under villkor om ömsesidighet i förhållandet till flera eller

or certain other High Contracting Parties or for a specified period.

(3) These declarations shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe who shall transmit copies thereof to the High Contracting Parties.

Article 47.

The Court may only deal with a case after the Commission has acknowledged the failure of efforts for a friendly settlement and within the period of three months provided for in Article 32.

Article 48.

The following may bring a case before the Court, provided that the High Contracting Party concerned, if there is only one, or the High Contracting Parties concerned, if there is more than one, are subject to the compulsory jurisdiction of the Court or, failing that, with the consent of the High Contracting Party concerned, if there is only one, or of the High Contracting Parties concerned if there is more than one:

(*a*) the Commission;
(*b*) a High Contracting Party whose national is alleged to be a victim;

(*c*) a High Contracting Party which referred the case to the Commission;
(*d*) a High Contracting Party against which the complaint has been lodged.

part de plusieurs ou de certaines autres Parties Contractantes ou pour une durée déterminée.

3. Ces déclarations seront remises au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe qui en transmettra copie aux Hautes Parties Contractantes.

Article 47.

La Cour ne peut être saisie d'une affaire qu'après la constatation, par la Commission, de l'échec du règlement amiable et dans le délai de trois mois prévu à l'article 32.

Article 48.

A la condition que la Haute Partie Contractante intéressée, s'il n'y en a qu'une, ou les Hautes Parties Contractantes intéressées, s'il y en a plus d'une, soient soumises à la juridiction obligatoire de la Cour ou, à défaut, avec le consentement ou l'agrément de la Haute Partie Contractante intéressée, s'il n'y en a qu'une, ou des Hautes Parties Contractantes intéressées, s'il y en a plus d'une, la Cour peut être saisie:

a) par la Commission;
b) par une Haute Partie Contractante dont la victime est le ressortissant;
c) par une Haute Partie Contractante qui a saisi la Commission;
d) par une Haute Partie Contractante mise en cause.

vissa andra höga fördragsslutande parter eller för viss tid.

3. Förklaringarna skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare, som skall överlämna avskrifter av desamma till de höga fördragsslutande parterna.

Artikel 47.

Mål må ej hänskjutas till domstolen annat än efter det att kommissionen fastställt, att det icke lyckats att nå en uppgörelse i godo, samt innan den i artikel 32 föreskrivna fristen av tre månader utlöpt.

Artikel 48.

Under förutsättning att den berörda höga fördragsslutande parten, om det endast finnes en sådan, eller de berörda höga fördragsslutande parterna, om det finnes flera, obligatoriskt äro underkastade domstolens jurisdiktion eller, om så ej är fallet, med samtycke av den berörda höga fördragsslutande parten, om det endast finnes en sådan, eller av de berörda höga fördragsslutande parterna, om det finnes flera, kan ett mål hänskjutas till domstolen genom

a) kommissionen;
b) hög fördragsslutande part, vars medborgare uppges vara förfördelad;

c) hög fördragsslutande part, som hänskjutit fallet till kommissionen;
d) hög fördragsslutande part, mot vilken klagomålet riktats.

Article 49.

In the event of dispute as to whether the Court has jurisdiction, the matter shall be settled by the decision of the Court.

Article 50.

If the Court finds that a decision or a measure taken by a legal authority or any other authority of a High Contracting Party is completely or partially in conflict with the obligations arising from the present Convention, and if the internal law of the said Party allows only partial reparation to be made for the consequences of this decision or measure, the decision of the Court shall, if necessary, afford just satisfaction to the injured party.

Article 51.

(1) Reasons shall be given for the judgment of the Court.

(2) If the judgment does not represent in whole or in part the unanimous opinion of the judges, any judge shall be entitled to deliver a separate opinion.

Article 52.

The judgment of the Court shall be final.

Article 53.

The High Contracting Parties undertake to abide by the decision of the Court in any case to which they are parties.

Article 49.

En cas de contestation sur le point de savoir si la Cour est compétente, la Cour décide.

Article 50.

Si la décision de la Cour déclare qu'une décision prise ou une mesure ordonnée par une autorité judiciaire ou toute autre autorité d'une Partie Contractante se trouve entièrement ou partiellement en opposition avec des obligations découlant de la présente Convention, et si le droit interne de ladite Partie ne permet qu'imparfaitement d'effacer les conséquences de cette décision ou de cette mesure, la décision de la Cour accorde, s'il y a lieu, à la partie lésée une satisfaction équitable.

Article 51.

1. L'arrêt de la Cour est motivé.

2. Si l'arrêt n'exprime pas en tout ou en partie l'opinion unanime des juges, tout juge aura le droit d'y joindre l'exposé de son opinion individuelle.

Article 52.

L'arrêt de la Cour est définitif.

Article 53.

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à se conformer aux décisions de la Cour dans les litiges auxquels elles sont parties.

Artikel 49.

I händelse av tvist rörande domstolens behörighet skall frågan härom avgöras genom beslut av domstolen.

Artikel 50.

Därest domstolen finner, att beslut eller åtgärd av en rättslig myndighet eller annan myndighet hos någon hög fördragsslutande part helt eller delvis står i strid mot de förpliktelser, som härröra ur denna konvention, och därest sagda parts inhemska rätt endast till en del medgiver att gottgörelse lämnas för beslutets eller åtgärdens verkningar, skall domstolens utslag, om så befinnes nödvändigt, tillerkänna den förfördelade parten skälig gottgörelse.

Artikel 51.

Domskälen skola angivas i domstolens utslag. Om domarena icke äro eniga om utslaget i dess helhet eller till någon del, äger varje domare rätt att avgiva sitt särskilda votum.

Artikel 52.

Domstolens utslag är slutgiltigt.

Artikel 53.

De höga fördragsslutande parterna förbinda sig att rätta sig efter domstolens utslag i alla de mål, i vilka de äro parter.

Article 54.

The judgment of the Court shall be transmitted to the Committee of Ministers which shall supervise its execution.

Article 55.

The Court shall draw up its own rules and shall determine its own procedure.

Article 56.

(1) The first election of the members of the Court shall take place after the declarations by the High Contracting Parties mentioned in Article 46 have reached a total of eight.

(2) No case can be brought before the Court before this election.

Article 54.

L'arrêt de la Cour est transmis au Comité des Ministres qui en surveille l'exécution.

Article 55.

La Cour établit son règlement et fixe sa procédure.

Article 56.

1. La première élection des membres de la Cour aura lieu après que les déclarations des Hautes Parties Contractantes visées à l'article 46 auront atteint le nombre de huit.

2. La Cour ne peut être saisie avant cette élection.

Artikel 54.

Domstolens utslag skola översändas till ministerkommittén, som övervakar deras verkställande.

Artikel 55.

Domstolen skall upprätta sin egen arbetsordning och bestämma sitt rättegångssätt.

Artikel 56.

1. Det första valet av domstolens ledamöter skall äga rum, sedan de förklaringar av de höga fördragsslutande parterna, som omnämnas i artikel 46, ha uppnått ett antal av åtta.

2. Intet mål kan hänskjutas till domstolen före nämnda val.

SECTION V.

Article 57.

On receipt of a request from the Secretary-General of the Council of Europe any High Contracting Party shall furnish an explanation of the manner in which its internal law ensures the effective implementation of any of the provisions of this Convention.

Article 58.

The expenses of the Commission and the Court shall be borne by the Council of Europe.

Article 59.

The members of the Commission and of the Court shall be entitled, during the discharge of

TITRE V.

Article 57.

Toute Haute Partie Contractante fournira sur demande du Secrétaire Général du Conseil de l'Europe les explications requises sur la manière dont son droit interne assure l'application effective de toute les dispositions de cette Convention.

Article 58.

Les dépenses de la Commission et de la Cour sont à la charge du Conseil de l'Europe.

Article 59.

Les membres de la Commission et de la Cour jouissent, pendant l'exercice de leurs fonctions,

AVDELNING V.

Artikel 57.

På anmodan av Europarådets generalsekreterare skall varje hög fördragsslutande part tillhandahålla upplysningar om det sätt, på vilket dess inhemska lagstiftning säkerställer ett effektivt efterlevande av bestämmelserna i denna konvention.

Artikel 58.

Kommissionens och domstolens utgifter skola bestridas av Europarådet.

Artikel 59.

Kommissionens och domstolens ledamöter ha under utövandet av sin verksamhet rätt till de

thier functions, to the privileges and immunities provided for in Article 40 of the Statute of the Council of Europe and in the agreements made thereunder.

Article 60.

Nothing in this Convention shall be construed as limiting or derogating from any of the human rights and fundamental freedoms which may be ensured under the laws of any High Contracting Party or under any other agreement to which it is a Party.

Article 61.

Nothing in this Convention shall prejudice the powers conferred on the Committee of Ministers by the Statute of the Council of Europe.

Article 62.

The High Contracting Parties agree that, except by special agreement, they will not avail themselves of treaties, conventions or declarations in force between them for the purpose of submitting, by way of petition, a dispute arising out of the interpretation or application of this Convention to a means of settlement other than those provided for in this Convention.

Article 63.

(1) Any State may at the time of its ratification or at any time thereafter

des privilèges et immunités prévus à l'article 40 du Statut du Conseil de l'Europe et dans les Accords conclus en vertu de cet article.

Article 60.

Aucune des dispositions de la présente Convention ne sera interprétée comme limitant ou portant atteinte aux Droits de l'homme et aux libertés fondamentales qui pourraient être reconnus conformément aux lois de toute Partie Contractante ou à toute autre Convention à laquelle cette Partie Contractante est partie.

Article 61.

Aucune disposition de la présente Convention ne porte atteinte aux pouvoirs conférés au Comité des Ministres par le Statut du Conseil de l'Europe.

Article 62.

Les Hautes Parties Contractantes renoncent réciproquement, sauf compromis spécial, à se prévaloir des traités, conventions ou déclarations existant entre elles, en vue de soumettre, par voie de requête, un différend né de l'interprétation ou de l'application de la présente Convention à un mode de règlement autre que ceux prévus par ladite Convention.

Article 63.

1. Tout Etat peut, au moment de la ratification ou à tout autre moment

privilegier och den immunitet, som avses i artikel 40 av Europarådets stadgar och i de avtal som ingåtts i kraft av sagda artikel.

Artikel 60.

Intet i denna konvention må tolkas som en begränsning eller inskränkning av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter, vilka må vara garanterade i de höga fördragsslutande parternas lagar eller i någon annan konvention, vari de äro parter.

Artikel 61.

Intet i denna konvention skall inskränka de befogenheter, som tillerkänts ministerkommittén genom Europarådets stadga.

Artikel 62.

De höga fördragsslutande parterna avstå ömsesidigt, utom i händelse av särskild överenskommelse, från att begagna sig av fördrag, konventioner eller deklarationer, som äro gällande mellan dem, för att genom ansökan hänskjuta en tvist, som uppstår rörande tolkningen eller tillämpningen av denna konvention, till reglering i annan ordning än som stadgas i konventionen.

Artikel 63.

1. Stat må vid sin ratificering eller när som helst senare genom en notifika-

declare by notification addressed to the Secretary-General of the Council of Europe that the present Convention shall extend to all or any of the territories for whose international relations it is responsible.

(2) The Convention shall extend to the territory or territories named in the notification as from the thirtieth day after the receipt of this notification by the Secretary-General of the Council of Europe.

(3) The provisions of this Convention shall be applied in such territories with due regard, however, to local requirements.

(4) Any State which has made a declaration in accordance with paragraph 1 of this Article may at any time thereafter declare on behalf of one or more of the territories to which the declaration relates that it accepts the competence of the Commission to receive petitions from individuals, non-governmental organisations or groups of individuals in accordance with Article 25 of the present Convention.

Article 64.

(1) Any State may, when signing this Convention or when depositing its instrument of ratification, make a reservation in respect of any particular provision of the Convention to the extent that any law then in force

par la suite, déclarer, par notification adressée au Secrétaite Général du Conseil de l'Europe, que la présente Convention s'appliquera à tous les territoires ou à l'un quelconque des territoires dont il assure les relations internationales.

2. La Convention s'appliquera au territoire ou aux territoires désignés dans la notification à partir du trentième jour qui suivra la date à laquelle le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe aura reçu cette notification.

3. Dans lesdits territoires les dispositions de la présente Convention seront appliquées en tenant compte des nécessités locales.

4. Tout Etat qui a fait une déclaration conformément au premier paragraphe de cet article, peut, à tout moment par la suite, déclarer relativement à un ou plusieurs des territoires visés dans cette déclaration qu'il accepte la compétence de la Commission pour connaître des requêtes de personnes physiques, d'organisations non gouvernementales ou de groupes de particuliers conformément à l'article 25 de la présente Convention.

Article 64.

1. Tout Etat peut, au moment de la signature de la présente Convention ou du dépôt de son instrument de ratification, formuler une réserve au sujet d'une disposition particulière de la Convention, dans la mesure où

tion, ställd till Europarådets generalsekreterare, förklara att denna konvention skall tillämpas på alla eller nagot av de territorier, för vilkas internationella förbindelser staten i fråga svarar.

2. Konventionen skall tillämpas pa det eller de territorier, som angivas i notifikationen, fran trettionde dagen, efter det att Europaradets generalsekreterare mottagit notifikationen.

3. Inom de nämnda territorierna skola likväl konventionens bestämmelser tillämpas med hänsyn till vad de lokala förhallandena kräva.

4. Stat, som avgivit förklaring enligt 1. ovan, kan när som helst därefter förklara, att staten beträffande ett eller flera av de med förklaringen avsedda territorierna erkänner kommissionen såsom behörig att mottaga ansökningar från enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda i enlighet med artikel 25 av denna konvention.

Artikel 64.

1. Vid undertecknandet av denna konvention eller deponerandet av ratifikationsinstrument kan en stat göra förbehåll med avseende å någon särskild bestämmelse i konventionen, i den mån lagstadgande, som då äger

in its territory is not in conformity with the provision. Reservations of a general character shall not be permitted under this Article.

(2) Any reservation made under this Article shall contain a brief statement of the law concerned.

Article 65.

(1) A High Contracting Party may denounce the present Convention only after the expiry of five years from the date on which it became a Party to it and after six months' notice contained in a notification addressed to the Secretary-General of the Council of Europe, who shall inform the other High Contracting Parties.

(2) Such a denunciation shall not have the effect of releasing the High Contracting Party concerned from its obligations under this Convention in respect of any act which, being capable of constituting a violation of such obligations, may have been performed by it before the date at which the denunciation became effective.

(3) Any High Contracting Party which shall cease to be a Member of the Council of Europe shall cease to be a Party to this Convention under the same conditions.

(4) The Convention may be denounced in accordance with the provisions of the preceding paragraphs.

une loi alors en vigueur sur son territoire n'est pas conforme à cette disposition. Les réserves de caractère général ne sont pas autorisées aux termes du présent article.

2. Toute réserve émise conformément au présent article comporte un bref exposé de la loi en cause.

Article 65.

1. Une Haute Partie Contractante ne peut dénoncer la présente Convention qu'après l'expiration d'un délai de cinq ans à partir de la date d'entrée en vigueur de la Convention à son égard et moyennant un préavis de six mois, donné par une notification adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, qui en informe les autres Parties Contractantes.

2. Cette dénonciation ne peut avoir pour effet de délier la Haute Partie Contractante intéressée des obligations contenues dans la présente Convention en ce qui concerne tout fait qui, pouvant constituer une violation de ces obligations, aurait été accompli par elle antérieurement à la date à laquelle la dénonciation produit effet.

3. Sous la même réserve cesserait d'être Partie à la présente Convention toute Partie Contractante qui cesserait d'être Membre du Conseil de l'Europe.

4. La Convention peut être dénoncée conformément aux dispositions des paragraphes précédents

giltighet inom statens territorium, icke överensstämmer med bestämmelsen. Förbehåll av allmän karaktär tillåtas icke enligt denna artikel.

2. Varje förbehåll, som göres enligt denna artikel, skall innehålla en kort redogörelse för det berörda lagstadgandet.

Artikel 65.

1. En hög fördragsslutande part må icke uppsäga denna konvention förrän efter utgången av fem år från dagen för dess ikraftträdande och med iakttagande av en uppsägningstid på sex månader samt genom notifikation, ställd till Europarådets generalsekreterare, som därom skall underrätta de övriga höga fördragsslutande parterna.

2. Uppsägning får icke till följd, att den ifrågavarande höga fördragsslutande parten löses från sina förpliktelser enligt denna konvention beträffande någon åtgärd, som kan utgöra en kränkning av sådana förpliktelser och som parten må ha utfört före den dag, då uppsägningen blev verkande.

3. En hög fördragsslutande part, som upphör att vara medlem av Europarådet, upphör under enahanda villkor att vara part i denna konvention.

4. Konventionen må enligt bestämmelserna under 1.—3. uppsägas beträffande varje territo-

ragraphs in respect of any territory to which it has been declared to extend under the terms of Article 63.

Article 66.

(1) This Convention shall be open to the signature of the Members of the Council of Europe. It shall be ratified. Ratifications shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe.

(2) The present Convention shall come into force after the deposit of ten instruments of ratification.

(3) As regards any signatory ratifying subsequently, the Convention shall come into force at the date of the deposit of its instrument of ratification.

(4) The Secretary-General of the Council of Europe shall notify all the Members of the Council of Europe of the entry into force of the Convention, the names of the High Contracting Parties who have ratified it, and the deposit of all instruments of ratification which may be effected subsequently.

Done at Rome this 4th day of November 1950 in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary-General shall transmit certified copies to each of the signatories.

en ce qui concerne tout territoire auquel elle a été déclarée applicable aux termes de l'article 63.

Article 66.

1. La présente Convention est ouverte à la signature des Membres du Conseil de l'Europe. Elle sera ratifiée. Les ratifications seront déposées près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

2. La présente Convention entrera en vigueur après le dépôt de dix instruments de ratification.

3. Pour tout signataire qui la ratifiera ultérieurement, la Convention entrera en vigueur dès le dépôt de l'instrument de ratification.

4. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera à tous les Membres du Conseil de l'Europe l'entrée en vigueur de la Convention, les noms des Hautes Parties Contractantes qui l'auront ratifiée, ainsi que le dépôt de tout instrument de ratification intervenu ultérieurement.

Fait à Rome, le 4 novembre 1950, en français en en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera des copies certifiées conformes à tous les signataires.

rium, för vilket den förklarats tillämplig enligt artikel 63.

Artikel 66.

1. Denna konvention är öppen för undertecknande av medlemmarna i Europarådet. Den skall ratificeras. Ratifikationerna skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

2. Konventionen skall träda i kraft, då tio ratifikationsinstrument deponerats.

3. För signatärmakt, som ratificerar sedermera, skall konventionen träda i kraft den dag, då ratifikationsinstrumentet deponeras.

4. Europarådets generalsekreterare skall underrätta alla medlemmar i Europarådet om konventionens ikraftträdande, och namnen på de höga fördragsslutande parter, som ha ratificerat densamma och om deponerande av ratifikationsinstrument, som sker senare.

Upprättat i Rom den 4 november 1950 på engelska och franska, vilka båda texter skola äga samma vitsord, samt i ett enda exemplar, som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta exemplar till envar av signatärmakterna.

Protocol to the convention for the protection of human rights and fundamental freedoms.

The Governments signatory hereto, being Members of the Council of Europe,

Being resolved to take steps to ensure the collective enforcement of certain rights and freedoms other than those already included in Section I of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4th November, 1950 (hereinafter referred to as "the Convention"),

Have agreed as follows:

ARTICLE 1.

Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to

Protocole additionnel a la convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales.

Les Gouvernements signataires, Membres du Conseil de l'Europe,

Résolus à prendre des mesures propres à assurer la garantie collective de droits et libertés autres que ceux qui figurent déjà dans le Titre I de la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée «la Convention»),

Sont convenus de ce qui suit:

ARTICLE 1.

Toute personne physique ou morale a droit au respect de ses biens. Nul ne peut être privé de sa propriété que pour cause d'utilité publique et dans les conditions prévues par la loi et les principes généraux du droit international.

Les dispositions précédentes ne portent pas atteinte au droit que possèdent les Etats de mettre en vigueur les lois qu'ils jugent nécessaires pour réglementer l'usage des biens conformément à l'intérêt général ou pour

Tilläggsprotokoll till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Undertecknade regeringar, vilka äro medlemmar av Europarådet, hava,

beslutna att vidtaga åtgärder ägnade att kollektivt säkerställa även vissa andra rättigheter och friheter än de som redan upptagits i avdelning I av konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna undertecknad i Rom den 4 november 1950 (i det följande benämnd »konventionen»),

överenskommit som följer:

ARTIKEL 1.

Envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkt. Ingen må berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som angivas i lag och av folkrättens allmänna grundsatser.

Ovanstående bestämmelser inskränka likväl icke en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner erforderlig för att reglera nyttjandet av viss egendom i överensstämmelse med det allmännas

secure the payment of taxes or other contributions or penalties.

ARTICLE 2.

No person shall be denied the right to education. In the exercise of any functions which it assumes in relation to education and to teaching, the State shall respect the right of parents to ensure such education and teaching in conformity with their own religious and philosophical convictions.

ARTICLE 3.

The High Contracting Parties undertake to hold free elections at reasonable intervals by secret ballot, under conditions which will ensure the free expression of the opinion of the people in the choice of the legislature.

ARTICLE 4.

Any High Contracting Party may at the time of signature or ratification or at any time thereafter communicate to the Secretary-General of the Council of Europe a declaration stating the extent to which it undertakes that the provisions of the present Protocol shall apply to such of the territories for the international relations of which it is responsible as are named therein.

assurer le paiement des impôts ou d'autres contributions ou des amendes.

ARTICLE 2.

Nul ne peut se voir refuser le droit à l'instruction. L'Etat, dans l'exercice des fonctions qu'il assumera dans le domaine de l'éducation et de l'enseignement, respectera le droit des parents d'assurer cette éducation et cet enseignement conformément à leurs convictions religieuses et philosophiques.

ARTICLE 3.

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à organiser, à des intervalles raisonnables, des élections libres au scrutin secret, dans les conditions qui assurent la libre expression de l'opinion du peuple sur le choix du corps législatif.

ARTICLE 4.

Toute Haute Partie Contractante peut, au moment de la signature ou de la ratification du présent Protocole ou à tout moment par la suite, communiquer au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe une déclaration indiquant la mesure dans laquelle elle s'engage à ce que les dispositions du présent Protocole s'appliquent à tels territoires qui sont désignés dans ladite déclaration et dont elle assure les relations internationales.

intresse eller för att säkerställa betalning av skatter och andra pålagor eller av böter och viten.

ARTIKEL 2.

Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

ARTIKEL 3.

De höga fördragsslutande parterna förbinda sig att anordna fria och hemliga val med skäliga mellanrum samt under förhållanden som tillförsäkra folket rätten att fritt ge uttryck åt sin mening beträffande sammansättningen av den lagstiftande församlingen.

ARTIKEL 4.

Varje hög fördragsslutande part må vid undertecknandet eller ratificerandet av detta protokoll eller när som helst senare tillställa Europarådets generalsekreterare en förklaring angående i vilken utsträckning den höga fördragsslutande parten förbinder sig att tillämpa bestämmelserna i protokollet på territorier, som angivas i förklaringen och för vilkas internationella förbindelser den höga fördragsslutande parten svarar.

Any High Contracting Party which has communicated a declaration in virtue of the preceding paragraph may from time to time communicate a further declaration modifying the terms of any former declaration or terminating the application of the provisions of this Protocol in respect of any territory.

A declaration made in accordance with this Article shall be deemed to have been made in accordance with Paragraph (1) of Article 63 of the Convention.

ARTICLE 5.

As between the High Contracting Parties the provisions of Articles 1, 2, 3 and 4 of this Protocol shall be regarded as additional Articles to the Convention and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

ARTICLE 6.

This Protocol shall be open for signature by the Members of the Council of Europe, who are the signatories of the Convention; it shall be ratified at the same time as or after the ratification of the Convention. It shall enter into force after the deposit of ten instruments of ratification. As regards any signatory ratifying subsequently, the Protocol shall enter into force at the date of the deposit of its instrument of ratification.

The instruments of ratification shall be depo-

Toute Haute Partie Contractante qui a communiqué une déclaration en vertu du paragraphe précédent peut, de temps à autre, communiquer une nouvelle déclaration modifiant les termes de toute déclaration antérieure ou mettant fin à l'application des dispositions du présent Protocole sur un territoire quelconque.

Une déclaration faite conformément au présent article sera considérée comme ayant été faite conformément au paragraphe 1 de l'article 63 de la Convention.

ARTICLE 5.

Les Hautes Parties Contractantes considéreront les articles 1, 2, 3 et 4 de ce Protocole comme des articles additionnels à la Convention et toutes les dispositions de la Convention s'appliqueront en conséquence.

ARTICLE 6.

Le Présent Protocole est ouvert à la signature des Membres du Conseil de l'Europe, signataires de la Convention; il sera ratifié en même temps que la Convention ou après la ratification de celle-ci. Il entrera en vigueur après le dépôt de dix instruments de ratification. Pour tout signataire qui le ratifiera ultérieurement, le Protocole entrera en vigueur dès le dépôt de l'instrument de ratification.

Les instruments de ratification seront déposés

Hög fördragsslutande part, som avgivit förklaring jämlikt nästföregående stycke, må när som helst avgiva nya förklaringar, som ändra innehållet i tidigare avgiven förklaring eller bringa tillämpningen av bestämmelserna i protokollet att upphöra beträffande visst territorium.

I enlighet med denna artikel avgiven förklaring skall anses tillkommen i överensstämmelse med artikel 63 mom. 1 i konventionen.

ARTIKEL 5.

I förhållandet mellan de höga fördragsslutande parterna skola artiklarna 1, 2, 3 och 4 i detta protokoll anses såsom tillägg till konventionen, och skola alla bestämmelser i konventionen tillämpas i enlighet härmed.

ARTIKEL 6.

Detta protokoll är öppet för undertecknande av de medlemmar av Europarådet som undertecknat konventionen; det skall ratificeras samtidigt med eller efter ratificerandet av konventionen. Protokollet skall träda i kraft, då tio ratifikationsinstrument deponerats. För signatärmakt, som ratificerar sedermera, skall protokollet träda i kraft den dag då ratifikationsinstrumentet deponeras.

Ratifikationsinstrumenten skola deponeras

sited with the Secretary-General of the Council of Europe, who will notify all Members of the names of those who have ratified.

Done at Paris on the 20th day of March 1952, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary-General shall transmit certified copies to each of the signatory Governments.

For the Government of the Kingdom of Belgium:

Paul van Zeeland.

For the Government of the Kingdom of Denmark:

Ole Bjørn Kraft.

For the Government of the French Republic:

Schuman.

For the Government of the German Federal Republic:

Adenauer.

For the Government of the Kingdom of Greece:

R. Raphael.

At the time of signature of this Protocol, the Greek Government, pursuant to Article 64 of the Convention, makes the following reservation relating to Article 2 of the Protocol: The application of the

près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe qui notifiera à tous les Membres les noms de ceux qui l'auront ratifié.

Fait à Paris, le 20 mars 1952, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera copie certifiée conforme à chacun des gouvernements signataires.

Pour le Gouvernement du Royaume de Belgique:

Paul van Zeeland.

Pour le Gouvernement du Royaume de Danemark:

Ole Bjørn Kraft.

Pour le Gouvernement de la République française:

Schuman.

Pour le Gouvernement de la République fédérale allemande:

Adenauer.

Pour le Gouvernement du Royaume de Grèce:

R. Raphael.

Au moment de la signature du présent Protocole, le Gouvernement hellénique, se prévalant de l'article 64 de ladite Convention, formule la réserve suivante, portant sur l'article 2 du Protocole: Le mot «philo-

hos Europarådets generalsekreterare, som har att underrätta alla medlemmar om namnen på dem som ratificerat.

Upprättat i Paris den 20 mars 1952 på engelska och franska, vilka båda texter skola äga samma vitsord, samt i ett enda exemplar, som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta exemplar till envar av signatärmakternas regeringar.

För Konungariket Belgiens regering:

Paul van Zeeland.

För Konungariket Danmarks regering:

Ole Bjørn Kraft.

För Franska Republikens regering:

Schuman.

För Förbundsrepubliken Tysklands regering:

Adenauer.

För Konungariket Greklands regering:

R. Raphael.

Vid undertecknandet av detta protokoll gör grekiska regeringen jämlikt artikel 64 i konventionen följande förbehåll beträffande artikel 2 i protokollet: Det näst sista ordet i paragrafens andra mening, »filosofiska»,

word "philosophical", which is the penultimate word of the second sentence of Article 2, will, in Greece, conform with the relevant provisions of internal legislation.

For the Government of the Icelandic Republic:

Petur Benediktsson.

For the Government of the Irish Republic:

Próinsias Mac Aogáin.

For the Government of the Italian Republic:

Paolo Emilio Taviani.

For the Government of the Grand Duchy of Luxembourg:

Jos. Bech.

For the Government of the Kingdom of the Netherlands:

Stikker.

For the Government of the Kingdom of Norway:

Halvard Lange.

For the Government of the Saar:

Johannes Hoffmann.

For the Government of the Kingdom of Sweden:

Östen Undén.

For the Government of the Turkish Republic:

F. Köprülü.

sophique» par lequel se termine le second paragraphe de l'article 2 recevra en Grèce une application conforme aux dispositions y relatives de la législation intérieure.

Pour le Gouvernement de la République islandaise:

Petur Benediktsson.

Pour le Gouvernement de la République irlandaise:

Próinsias Mac Aogáin.

Pour le Gouvernement de la République italienne:

Paolo Emilio Taviani.

Pour le Gouvernement du Grand Duché de Luxembourg:

Jos. Bech.

Pour le Gouvernement du Royaume des Pays-Bas:

Stikker.

Pour le Gouvernement du Royaume de Norvège:

Halvard Lange.

Pour le Gouvernement de la Sarre:

Johannes Hoffmann.

Pour le Gouvernement du Royaume de Suède:

Östen Undén.

Pour le Gouvernement de la République turque:

F. Köprülü.

kommer att i Grekland tillämpas i överensstämmelse med hithörande bestämmelser i den inre lagstiftningen.

För Isländska Republikens regering:

Petur Benediktsson.

För Irländska Republikens regering:

Próinsias Mac Aogáin.

För Italienska Republikens regering:

Paolo Emilio Taviani.

För Storhertigdömet Luxemburgs regering:

Jos. Bech.

För Konungariket Nederländernas regering:

Stikker.

För Konungariket Norges regering:

Halvard Lange.

För Saars regering:

Johannes Hoffmann.

För Konungariket Sveriges regering:

Östen Undén.

För Turkiska Republikens regering:

F. Köprülü.

For the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Anthony Eden.

At the time of signing the present Protocol, I declare that, in view of certain provisions of the Education Acts in force in the United Kingdom, the principle affirmed in the second sentence of Article 2 is accepted by the United Kingdom only so far as it is compatible with the provision of efficient instruction and training, and the avoidance of unreasonable public expenditure.

Pour le Gouvernement du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord:

Anthony Eden.

Au moment de signer le présent Protocole, je déclare qu'en raison de certaines dispositions des lois sur l'enseignement en vigueur au Royaume-Uni, le principe posé dans la seconde phrase de l'article 2 n'est accepté que dans la mesure où il est compatible avec l'octroi d'une instruction et d'une formation efficace et n'entraîne pas de dépenses publiques démesurées.

För det Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirlands regering:

Anthony Eden.

Vid undertecknandet av detta protokoll förklarar jag, att med hänsyn till vissa bestämmelser i det Förenade Konungarikets gällande lagstiftning om undervisningsväsendet den princip, som fastställts i andra meningen i artikel 2, godtages av det Förenade Konungariket endast i den mån den är förenlig med tillhandahållandet av en ändamålsenlig undervisning och utbildning och icke medför oskäliga kostnader för det allmänna.

Protocol No. 2 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, conferring upon the European Court of Human Rights competence to give advisory opinions

The member States of the Council of Europe signatory hereto:

Having regard to the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4th November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention") and, in particular, Article 19 instituting, among other bodies, a European Court of Human Rights (hereinafter referred to as "the Court");

Considering that it is expedient to confer upon the Court competence to give advisory opinions subject to certain conditions;

Have agreed as follows:

Article 1

1. The Court may, at the request of the Committee of Ministers, give advisory opinions on legal questions concerning the interpretation of the Convention and the Protocols thereto.

2. Such opinions shall not deal with any question relating to the content or scope of the rights or freedoms defined in Section 1 of the Convention and in the Protocols thereto, or with any other question which the Commission, the Court or the Committee of Ministers might

Protocole No 2 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, attribuant à la Cour européenne des Droits de l'homme la compétence de donner des avis consultatifs

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole,

Vu les dispositions de la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée « la Convention »), notamment l'article 19 instituant entre autres organes une Cour européenne des Droits de l'homme (ci-après dénommée « la Cour ») ;

Considérant qu'il est opportun d'attribuer à la Cour la compétence de donner, sous certaines conditions, des avis consultatifs,

Sont convenus de ce qui suit :

Article 1er

1. La Cour peut, à la demande du Comité des Ministres, donner des avis consultatifs sur des questions juridiques concernant l'interprétation de la Convention et de ses Protocoles.

2. Ces avis ne peuvent porter sur les questions ayant trait au contenu ou à l'étendue des droits et libertés définis au titre 1er de la Convention et dans ses Protocoles, ni sur les autres questions dont la Commission, la Cour ou le Comité des Ministres pourraient avoir à connaître

Protokoll nr 2 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende behörighet för den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att avgiva rådgivande yttranden

Europarådets medlemsstater som undertecknat detta protokoll hava

under åberopande av bestämmelserna i den i Rom den 4 november 1950 undertecknade konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (här nedan benämnd »konventionen») och särskilt artikel 19, varigenom bland andra organ upprättas en europeisk domstol för de mänskliga rättigheterna (här nedan benämnd »domstolen»), och

i betraktande av att det är lämpligt att tillägga domstolen behörighet att under vissa villkor avgiva rådgivande yttranden,

överenskommit om följande.

Artikel 1

1. På begäran av ministerkommittén må domstolen avgiva rådgivande yttranden rörande rättsliga spörsmål avseende tolkningen av konventionen och protokollen till densamma.

2. Dessa yttranden må ej avse spörsmål rörande innehållet i eller omfattningen av de rättigheter och friheter, vilka bestämmas i avdelning I i konventionen och i protokollen till densamma, ej heller de övriga spörsmål till vilka kommissionen, domstolen eller ministerkom-

have to consider in consequence of any such proceedings as could be instituted in accordance with the Convention.

3. Decisions of the Committee of Ministers to request an advisory opinion of the Court shall require a two-thirds majority vote of the representatives entitled to sit on the Committee.

Article 2

The Court shall decide whether a request for an advisory opinion submitted by the Committee of Ministers is within its consultative competence as defined in Article 1 of this Protocol.

Article 3

1. For the consideration of requests for an advisory opinion, the Court shall sit in plenary session.

2. Reasons shall be given for advisory opinions of the Court.

3. If the advisory opinion does not represent in whole or in part the unanimous opinion of the judges, any judge shall be entitled to deliver a separate opinion.

4. Advisory opinions of the Court shall be communicated to the Committee of Ministers.

Article 4

The powers of the Court under Article 55 of the Convention shall extend to the drawing up of such rules and the determination of such procedure as the Court may think necessary for the purposes of this Protocol.

Article 5

1. This Protocol shall be open to signature by member States of the Council of Europe, signatories to the Convention, who may become Parties to it by:

(a) signature without reservation in respect of ratification or acceptance;

par suite de l'introduction d'un recours prévu par la Convention.

3. La décision du Comité des Ministres de demander un avis à la Cour est prise par un vote à la majorité des deux tiers des représentants ayant le droit de siéger au Comité.

Article 2

La Cour décide si la demande d'avis présentée par le Comité des Ministres relève de sa compétence consultative telle que celle-ci est définie par l'article 1er du présent Protocole.

Article 3

1. Pour l'examen des demandes d'avis consultatifs, la Cour siège en séance plénière.

2. L'avis de la Cour est motivé.

3. Si l'avis n'exprime pas en tout ou en partie l'opinion unanime des juges, tout juge a le droit d'y joindre l'exposé de son opinion individuelle.

4. L'avis de la Cour est transmis au Comité des Ministres.

Article 4

Par extension du pouvoir que lui attribue l'article 55 de la Convention et aux fins du présent Protocole, la Cour peut, si elle l'estime nécessaire, établir son règlement et fixer sa procédure.

Article 5

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe signataires de la Convention, qui peuvent y devenir Parties par :

(a) la signature sans réserve de ratification ou d'acceptation ;

mittén må hava att taga ställning till följd av förfarande som förutses i konventionen.

2. Ministerkommitténs beslut att begära yttrande av domstolen fattas med en majoritet av två tredjedelar av de ledamöter som äro berättigade att taga säte i kommittén.

Artikel 2

Domstolen prövar om framställning från ministerkommittén om rådgivande yttrande faller inom domstolens rådgivande behörighet, sådan denna bestämts i artikel 1 i detta protokoll.

Artikel 3

1. Domstolens handläggning av framställning om rådgivande yttrande sker vid sammanträde i plenum.

2. I domstolens yttrande skola skälen angivas.

3. Om yttrande i sin helhet eller till del ej ger uttryck åt domarnas enhälliga uppfattning, äger varje ledamot angiva sin skiljaktiga mening.

4. Rådgivande yttrande skall överlämnas till ministerkommittén.

Artikel 4

Genom utvidgning av de befogenheter som artikel 55 i konventionen tillerkänner den äger domstolen upprätta sin egen arbetsordning och bestämma förfarandet om den så finner påkallat för detta protokolls syftemål.

Artikel 5

1. Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet vilka undertecknat konventionen; de kunna tillträda detsamma genom

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande, eller

(b) signature with reservation in respect of ratification or acceptance, followed by ratification or acceptance.

Instruments of ratification or acceptance shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe.

2. This Protocol shall enter into force as soon as all States Parties to the Convention shall have become Parties to the Protocol, in accordance with the provisions of paragraph 1 of this Article.

3. From the date of the entry into force of this Protocol, Articles 1 to 4 shall be considered an integral part of the Convention.

4. The Secretary-General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of:

(a) any signature without reservation in respect of ratification or acceptance;

(b) any signature with reservation in respect of ratification or acceptance;

(c) the deposit of any instrument of ratification or acceptance;

(d) the date of entry into force of this Protocol in accordance with paragraph 2 of this Article.

In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 6th day of May 1963, in English and in French, both texts being equally authoritative, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary-General shall transmit certified copies to each of the signatory States.

For the Government
of the Republic of Austria:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Kreisky

(b) la signature sous réserve de ratification ou d'acceptation, suivie de ratification ou d'acceptation.

Les instruments de ratification ou d'acceptation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

2. Le présent Protocole entrera en vigueur dès que tous les Etats Parties à la Convention seront devenus Parties au Protocole, conformément aux dispositions du paragraphe 1er de cet article.

3. A dater de l'entrée en vigueur du présent Protocole, les articles 1er à 4 seront considérés comme faisant partie intégrante de la Convention.

4. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Etats membres du Conseil :

(a) toute signature sans réserve de ratification ou d'acceptation ;

(b) toute signature sous réserve de ratification ou d'acceptation ;

(c) le dépôt de tout instrument de ratification ou d'acceptation ;

(d) la date d'entrée en vigueur du présent Protocole, conformément au paragraphe 2 de cet article.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Strasbourg, le 6 mai 1963, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats signataires.

Pour le Gouvernement
de la République d'Autriche:
sous réserve de ratification ou d'acceptation

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande, åtföljt av ratifikation eller godkännande.

Ratifikations- och godkännandeinstrumenten skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

2. Detta protokoll träder ikraft när samtliga konventionsstater tillträtt detsamma enligt bestämmelserna i mom. 1 i denna artikel.

3. Från och med detta protokolls ikraftträdande skola artiklarna 1—4 anses utgöra en integrerande del av konventionen.

4. Europarådets generalsekreterare skall underrätta rådets medlemsstater om

a) varje undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande;

b) varje undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande;

c) deposition av varje ratifikations- eller godkännandeinstrument;

d) dagen för detta protokolls ikraftträdande enligt mom. 2 i denna artikel.

Till bekräftelse härå hava undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, underskrivit detta protokoll.

Som skedde i Strasbourg den 6 maj 1963, på engelska och franska, vilka båda texter äga lika vitsord, i ett enda exemplar som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje signatärmakt.

För Republiken Österrikes regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande
Kreisky

For the Government
of the Kingdom of Belgium:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement
du Royaume de Belgique:
sous réserve de ratification ou d'acceptation

For the Government
of the Republic of Cyprus:

Pour le Gouvernement
de la République de Chypre

For the Government
of the Kingdom of Denmark:

Pour le Gouvernement
du Royaume de Danemark:

Kjeld Philip

For the Government
of the French Republic:

Pour le Gouvernement
de la République française:

For the Government
of the Federal Republic of Germany:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement
de la République Fédérale
d'Allemagne:
sous réserve de ratification ou d'acceptation

Carstens

For the Government
of the Kingdom of Greece:

Pour le Gouvernement
du Royaume de Grèce:

For the Government
of the Icelandic Republic:

Pour le Gouvernement
de la République islandaise:

For the Government
of Ireland:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement
d'Irlande
sous réserve de ratification ou d'acceptation

Próinsias Mac Aogáin

For the Government
of the Italian Republic:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement
de la République italienne:
sous réserve de ratification ou d'acceptation

Edoardo Martino

For the Government of the
Grand Duchy of Luxembourg:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement du
Grand Duché de Luxembourg:
sous réserve de ratification ou d'acceptation

E. Schaus

För Konungariket Belgiens
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

För Republiken Cyperns
regering:

För Konungariket Danmarks
regering:

Kjeld Philip

För Franska Republikens
regering:

För Förbundsrepubliken Tysklands
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Carstens

För Konungariket Greklands
regering:

För Isländska Republikens
regering:

För Irlands regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Próinsias Mac Aogáin

För Italienska Republikens
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Edoardo Martino

För Storhertigdömet Luxemburgs
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

E. Schaus

For the Government of the Kingdom of the Netherlands: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume des Pays-Bas: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

H. R. Van Houten

For the Government of the Kingdom of Norway: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Norvège: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Halvard Lange

For the Government of the Kingdom of Sweden: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Suède: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Gunnar Lange

For the Government of the Turkish Republic: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République turque: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Zeki Kuneralp

For the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Pour le Gouvernement du Royaume-Uni de Grande Bretagne et d'Irlande du Nord:

Edward Heath

För Konungariket Nederländernas
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

H. R. van Houten

För Konunariket Norges
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Halvard Lange

För Konungariket Sveriges
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Gunnar Lange

För Turkiska Republikens
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Zeki Kuneralp

För Förenade Konungariket
Storbritannien och Nordirlands
regering:

Edward Heath

Protocol No. 3 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending Articles 29, 30 and 34 of the Convention

The member States of the Council of Europe, signatories to this Protocol,

Considering that it is advisable to amend certain provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4th November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention") concerning the procedure of the European Commission of Human Rights,

Have agreed as follows:

Article 1

1. Article 29 of the Convention is deleted.

2. The following provision shall be inserted in the Convention:

"Article 29

After it has accepted a petition submitted under Article 25, the Commission may nevertheless decide unanimously to reject the petition if, in the course of its examination, it finds that the existence of one of the grounds for non-acceptance provided for in Article 27 has been established.

In such a case, the decision shall be communicated to the parties."

Article 2

In Article 30 of the Convention, the word "Sub-Commission" shall be replaced by the word "Commission".

Protocole No 3 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, modifiant les articles 29, 30 et 34 de la Convention

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole,

Considérant qu'il convient d'amender certaines dispositions de la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée la Convention) relatives à la procédure de la Commission européenne des Droits de l'homme,

Sont convenus de ce qui suit :

Article 1er

1. L'article 29 de la Convention est supprimé.

2. La disposition suivante est insérée dans la Convention :

« Article 29

Après avoir retenu une requête introduite par application de l'article 25, la Commission peut néanmoins décider à l'unanimité de la rejeter si, en cours d'examen, elle constate l'existence d'un des motifs de non recevabilité prévus à l'article 27.

En pareil cas, la décision est communiquée aux parties. »

Article 2

A l'article 30 de la Convention, le mot « sous-commission » est remplacé par le mot « Commission ».

Protokoll nr 3 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende ändring av artiklarna 29, 30 och 34 i konventionen

Europarådets medlemsstater som undertecknat detta protokoll hava

i betraktande av att vissa bestämmelser som avse förfarandet hos den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna böra ändras i den i Rom den 4 november 1950 undertecknade konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (här nedan kallad »konventionen»)

överenskommit om följande.

Artikel 1

1. Artikel 29 i konventionen utgår.

2. Följande bestämmelse intages i konventionen:

»Artikel 29

Oaktat kommissionen upptagit en framställning enligt artikel 25, må den enhälligt besluta att avvisa densamma, därest kommissionen vid sin prövning finner att någon i artikel 27 angiven grund för att icke upptaga framställning föreligger.

I sådant fall skall beslutet delgivas parterna».

Artikel 2

I artikel 30 i konventionen skall ordet »underkommissionen» ersättas av ordet »kommissionen».

Article 3

1. At the beginning of Article 34 of the Convention, the following shall be inserted:

"Subject to the provisions of Article 29 . . ."

2. At the end of the same Article, the sentence "the Sub-Commission shall take its decisions by a majority of its members" shall be deleted.

Article 4

1. This Protocol shall be open to signature by the member States of the Council of Europe, who may become Parties to it either by:

(a) signature without reservation in respect of ratification or acceptance, or

(b) signature with reservation in respect of ratification or acceptance, followed by ratification or acceptance.

Instruments of ratification or acceptance shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe.

2. This Protocol shall enter into force as soon as all States Parties to the Convention shall have become Parties to the Protocol, in accordance with the provisions of paragraph 1 of this Article.

3. The Secretary-General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of:

(a) any signature without reservation in respect of ratification or acceptance;

(b) any signature with reservation in respect of ratification or acceptance;

(c) the deposit of any instrument of ratification or acceptance;

(d) the date of entry into force of this Protocol in accordance with paragraph 2 of this Article.

In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Article 3

1. Au début de l'article 34 de la Convention, le membre de phrase suivant est inséré :

« Sous réserve des dispositions de l'article 29, . . . »

2. A la fin du même article, la phrase « les décisions de la sous-commission sont prises à la majorité de ses membres » est supprimée.

Article 4

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe signataires de la Convention qui peuvent y devenir Parties par :

(a) la signature sans réserve de ratification ou d'acceptation ;

(b) la signature sous réserve de ratification ou d'acceptation suivie de ratification ou d'acceptation.

Les instruments de ratification ou d'acceptation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

2. Le présent Protocole entrera en vigueur dès que tous les Etats Parties à la Convention seront devenus Parties au Protocole conformément aux dispositions du paragraphe 1er de cet article.

3. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Etats membres du Conseil :

(a) toute signature sans réserve de ratification ou d'acceptation ;

(b) toute signature sous réserve de ratification ou d'acceptation ;

(c) le dépôt de tout instrument de ratification ou d'acceptation ;

(d) la date d'entrée en vigueur du présent Protocole, conformément au paragraphe 2 de cet article.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Artikel 3

1. Först i artikel 34 i konventionen skall följande ord infogas:

»Där ej annat följer av artikel 29 . . .»

2. I samma artikel utgår slutmeningen »för beslut av underkommissionen erfordras majoritet av dess ledamöter».

Artikel 4

1. Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet vilka undertecknat konventionen; de kunna tillträda detsamma genom

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande, eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande, åtföljt av ratifikation eller godkännande.

Ratifikations- och godkännandeinstrumenten skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

2. Detta protokoll träder i kraft när samtliga konventionsstater tillträtt detsamma enligt bestämmelserna i mom. 1. i denna artikel.

3. Europarådets generalsekreterare skall underrätta rådets medlemsstater om

a) varje undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande;

b) varje undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande;

c) deposition av varje ratifikations- eller godkännandeinstrument;

d) dagen för detta protokolls ikraftträdande enligt mom. 2. i denna artikel.

Till bekräftelse härå hava undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, underskrivit detta protokoll.

Done at Strasbourg, this 6th day of May 1963, in English and in French, both texts being equally authoritative, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary-General shall transmit certified copies to each of the signatory States.

Fait à Strasbourg, le 6 mai 1963, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats signataires.

For the Government of the Republic of Austria: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République d'Autriche: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Kreisky

For the Government of the Kingdom of Belgium: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Belgique: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

For the Government of the Republic of Cyprus:

Pour le Gouvernement de la République de Chypre:

For the Government of the Kingdom of Denmark:

Pour le Gouvernement du Royaume de Danemark:

Kjeld Philip

For the Government of the French Republic:

Pour le Gouvernement de la République française:

For the Government of the Federal Republic of Germany: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République Fédérale d'Allemagne: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Carstens

For the Government of the Kingdom of Greece:

Pour le Gouvernement du Royaume de Grèce:

For the Government of the Icelandic Republic:

Pour le Gouvernement de la République islandaise:

For the Government of Ireland: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement d'Irlande: *sous réserve de ratifikation ou d'acceptation*

Próinsias Mac Aogáin

Som skedde i Strasbourg den 6 maj 1963, på engelska och franska, vilka båda texter äga lika vitsord, i ett enda exemplar som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje signatärmakt.

För Republiken Österrikes regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Kreisky

För Konungariket Belgiens regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

För Republiken Cyperns regering:

För Konungariket Danmarks regering:

Kjeld Philip

För Franska Republikens regering:

För Förbundsrepubliken Tysklands regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Carstens

För Konungariket Greklands regering:

För Isländska Republikens regering:

För Irlands regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Próinsias Mac Aogáin

For the Government of the Italian Republic: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République italienne: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Edoardo Martino

For the Government of the Grand Duchy of Luxembourg: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Grand Duché de Luxembourg: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

E. Schaus

For the Government of the Kingdom of the Netherlands: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume des Pays-Bas: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

H. R. van Houten

For the Government of the Kingdom of Norway: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Norvège *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Halvard Lange

For the Government of the Kingdom of Sweden: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Suède: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Gunnar Lange

For the Government of the Turkish Republic: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République turque: *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Zeki Kuneralp

For the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Pour le Gouvernement du Royaume-Uni de Grande Bretagne et d'Irlande du Nord:

Edward Heath

För Italienska Republikens regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Edoardo Martino

För Storhertigdömet Luxemburgs regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

E. Schaus

För Konungariket Nederländernas regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

H. R. van Houten

För Konungariket Norges regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Halvard Lange

För Konungariket Sveriges regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Gunnar Lange

För Turkiska Republikens regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Zeki Kuneralp

För Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirlands regering:

Edward Heath

Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto

The Governments signatory hereto, being Members of the Council of Europe,

Being resolved to take steps to ensure the collective enforcement of certain rights and freedoms other than those already included in Section I of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4th November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention") and in Articles 1 to 3 of the First Protocol to the Convention, signed at Paris on 20th March 1952,

Have agreed as follows:

Article 1

No one shall be deprived of his liberty merely on the ground of inability to fulfil a contractual obligation.

Article 2

1. Everyone lawfully within the territory of a State shall, within that territory, have the right to liberty of movement and freedom to choose his residence.

2. Everyone shall be free to leave any country, including his own.

3. No restrictions shall be placed on the exercise of these rights other than such as are in accordance with law and are necessary in a democratic

Protocole No 4 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, reconnaissant certains droits et libertés autres que ceux figurant déjà dans la Convention et dans le premier Protocole additionnel à la Convention

Les Gouvernements signataires, Membres du Conseil de l'Europe,

Résolus à prendre des mesures propres à assurer la garantie collective de droits et libertés autres que ceux qui figurent déjà dans le titre I de la Convention de sauvegarde des Droits de l'homme et des libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée « la Convention ») et dans les articles 1er à 3 du premier Protocole additionnel à la Convention, signé à Paris le 20 mars 1952,

Sont convenus de ce qui suit :

Article 1er

Nul ne peut être privé de sa liberté pour la seule raison qu'il n'est pas en mesure d'exécuter une obligation contractuelle.

Article 2

1. Quiconque se trouve régulièrement sur le territoire d'un Etat a le droit d'y circuler librement et d'y choisir librement sa résidence.

2. Toute personne est libre de quitter n'importe quel pays, y compris le sien.

3. L'exercice de ces droits ne peut faire l'objet d'autres restrictions que celles qui, prévues par la loi, constituent des mesures nécessaires, dans

Protokoll nr 4 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan inskrivits i konventionen och dess första tilläggsprotokoll

Undertecknade regeringar, som äro medlemmar av Europarådet och

vilka beslutat att vidtaga åtgärder för att gemensamt säkerställa andra rättigheter och friheter än dem som redan inskrivits i avdelning I i den i Rom den 4 november 1950 undertecknade konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (här nedan kallad »konventionen») och i artiklarna 1—3 i det i Paris den 20 mars 1952 undertecknade första tilläggsprotokollet till konventionen,

hava överenskommit om följande.

Artikel 1

Ingen må berövas sin frihet enbart på grund av oförmåga att fullgöra avtalad förpliktelse.

Artikel 2

1. Den som lagligen befinner sig på en stats område äger rätt att där fritt röra sig och att fritt välja bosättningsort.

2. Envar äger frihet att lämna vilket som helst land, inbegripet sitt eget.

3. Utövandet av dessa rättigheter får icke underkastas andra inskränkningar än sådana som äro angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle

society in the interests of national security or public safety, for the maintenance of *ordre public*, for the prevention of crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

4. The rights set forth in paragraph 1 may also be subject, in particular areas, to restrictions imposed in accordance with law and justified by the public interest in a democratic society.

Article 3

1. No one shall be expelled, by means either of an individual or of a collective measure, from the territory of the State of which he is a national.

2. No one shall be deprived of the right to enter the territory of the State of which he is a national.

Article 4

Collective expulsion of aliens is prohibited.

Article 5

1. Any High Contracting Party may, at the time of signature or ratification of this Protocol, or at any time thereafter, communicate to the Secretary-General of the Council of Europe a declaration stating the extent to which it undertakes that the provisions of this Protocol shall apply to such of the territories for the international relations of which it is responsible as are named therein.

2. Any High Contracting Party which has communicated a declaration in virtue of the preceding paragraph may, from time to time, communicate a further declaration modifying the terms of any former de-

une société démocratique, à la sécurité nationale, à la sûreté publique, au maintien de l'ordre public, à la prévention des infractions pénales, à la protection de la santé ou de la morale, ou à la protection des droits et libertés d'autrui.

4. Les droits reconnus au paragraphe 1er peuvent également, dans certaines zones déterminées, faire l'objet de restrictions qui, prévues par la loi, sont justifiées par l'intérêt public dans une société démocratique.

Article 3

1. Nul ne peut être expulsé, par voie de mesure individuelle ou collective, du territoire de l'Etat dont il est le ressortissant.

2. Nul ne peut être privé du droit d'entrer sur le territoire de l'Etat dont il est le ressortissant.

Article 4

Les expulsions collectives d'étrangers sont interdites.

Article 5

1. Toute Haute Partie Contractante peut, au moment de la signature ou de la ratification du présent Protocole ou à tout moment par la suite, communiquer au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe une déclaration indiquant la mesure dans laquelle elle s'engage à ce que les dispositions du présent Protocole s'appliquent à tels territoires qui sont désignés dans ladite déclaration et dont elle assure les relations internationales.

2. Toute Haute Partie Contractante qui a communiqué une déclaration en vertu du paragraphe précédent peut, de temps à autre, communiquer une nouvelle déclaration modifiant les termes de toute déclara-

nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet och den allmänna säkerheten, för upprätthållande av den allmänna ordningen och förhindrande av brott, för hälsovården samt för skyddandet av sedligheten eller av annans fri- och rättigheter.

4. De rättigheter som angivas i mom. 1. må inom bestämda områden tillika bli föremål för inskränkningar, angivna i lag, vilka äro berättigade av hänsyn till det allmännas intresse i ett demokratiskt samhälle.

Artikel 3

1. Ingen må tvingas att lämna den stat vari han är medborgare, vare sig genom individuella eller kollektiva åtgärder.

2. Ingen må förvägras rätten att inresa i den stat vari han är medborgare.

Artikel 4

Kollektiv utvisning av utlänningar är förbjuden.

Artikel 5

1. Varje hög fördragsslutande part må vid tidpunkten för protokollets undertecknande eller ratifikation eller när som helst därefter till Europarådets generalsekreterare överlämna förklaring, angivande i vilken utsträckning den förbinder sig att tillämpa bestämmelserna i protokollet inom sådana områden, som angivas i nämnda förklaring och för vilkas internationella förbindelser parten svarar.

2. Varje hög fördragsslutande part som avgivit förklaring enligt föregående punkt må från tid till annan avgiva ny förklaring, innebärande ändring av tidigare förklaring eller upphävande av tillämpningen av be-

claration or terminating the application of the provisions of this Protocol in respect of any territory.

3. A declaration made in accordance with this Article shall be deemed to have been made in accordance with paragraph 1 of Article 63 of the Convention.

4. The territory of any State to which this Protocol applies by virtue of ratification or acceptance by that State, and each territory to which this Protocol is applied by virtue of a declaration by that State under this Article, shall be treated as separate territories for the purpose of the references in Articles 2 and 3 to the territory of a State.

Article 6

1. As between the High Contracting Parties the provisions of Articles 1 to 5 of this Protocol shall be regarded as additional Articles to the Convention, and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

2. Nevertheless, the right of individual recourse recognised by a declaration made under Article 25 of the Convention, or the acceptance of the compulsory jurisdiction of the Court by a declaration made under Article 46 of the Convention, shall not be effective in relation to this Protocol unless the High Contracting Party concerned has made a statement recognising such right, or accepting such jurisdiction, in respect of all or any of Articles 1 to 4 of the Protocol.

Article 7

1. This Protocol shall be open for signature by the Members of the Council of Europe who are the signatories of the Convention; it shall

tion antérieure ou mettant fin à l'application des dispositions du présent Protocole sur un territoire quelconque.

3. Une déclaration faite conformément au présent article sera considérée comme ayant été faite conformément au paragraphe 1 de l'article 63 de la Convention.

4. Le territoire de tout Etat auquel le présent Protocole s'applique en vertu de sa ratification ou de son acceptation par ledit Etat, et chacun des territoires auxquels le Protocole s'applique en vertu d'une déclaration souscrite par ledit Etat conformément au présent article, seront considérés comme des territoires distincts aux fins des références au territoire d'un Etat faites par les articles 2 et 3.

Article 6

1. Les Hautes Parties Contractantes considéreront les articles 1er à 5 de ce Protocole comme des articles additionnels à la Convention et toutes les dispositions de la Convention s'appliqueront en conséquence.

2. Toutefois, le droit de recours individuel reconnu par une déclaration faite en vertu de l'article 25 de la Convention ou la reconnaissance de la juridiction obligatoire de la Cour faite par une déclaration en vertu de l'article 46 de la Convention ne s'exercera en ce qui concerne le présent Protocole que dans la mesure où la Haute Partie Contractante intéressée aura déclaré reconnaître ledit droit ou accepter ladite juridiction pour les articles 1er à 4 du Protocole ou pour certains de ces articles.

Article 7

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Membres du Conseil de l'Europe, signataires de la Convention ; il sera ratifié en même

stämmelserna i detta protokoll inom visst område.

3. Förklaring som avgivits enligt denna artikel skall anses ha gjorts i enlighet med artikel 63 mom. 1. i konventionen.

4. Stats område, varpå detta protokoll är tillämpligt till följd av att staten ratificerat eller godkänt protokollet, liksom varje område, varpå protokollet är tillämpligt på grund av en av samma stat undertecknad förklaring i enlighet med denna artikel, skola anses såsom skilda områden i vad avser de hänvisningar till stats område, som göras i artiklarna 2 och 3.

Artikel 6

1. I förhållandet mellan de höga fördragsslutande parterna skola artiklarna 1—5 i detta protokoll anses som tilläggsartiklar till konventionen och konventionens samtliga bestämmelser skola följaktligen vinna tillämpning.

2. Rätten för enskild att besvära sig, som erkänts genom förklaring, avgiven enligt artikel 25 i konventionen, eller förklaring om godtagande av domstolens tvingande jurisdiktion, avgiven enligt artikel 46 i konventionen, får i vad avser detta protokoll emellertid göras gällande blott i den utsträckning ifrågavarande höga fördragsslutande part förklarat sig erkänna denna rätt eller godtaga denna jurisdiktion beträffande artiklarna 1—4 i detta protokoll eller någon av dessa.

Artikel 7

1. Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemmar av Europarådet som undertecknat konventionen och skall ratificeras

be ratified at the same time as or after the ratification of the Convention. It shall enter into force after the deposit of five instruments of ratification. As regards any signatory ratifying subsequently, the Protocol shall enter into force at the date of the deposit of its instrument of ratification.

2. The instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the Council of Europe, who will notify all Members of the names of those who have ratified.

In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 16th day of September 1963, in English and in French, both texts being equally authoritative, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary-General shall transmit certified copies to each of the signatory States.

For the Government
of the Republic of Austria:

At the time of signature of this Protocol, the undersigned has communicated, on behalf of his Government, the following declaration:

Protocol No. 4 is signed with the reservation that Article 3 shall not apply to the provisions on the Law of 3rd April 1919, StBGl. No. 209 concerning the banishment of the House of Habsburg-Lorraine and the confiscation of their property, as set out in the Act of 30th October 1919, StGBl. No. 501, in the Constitutional Law of 30th July 1925, BGBl. No. 292, in the Federal Constitutional Law of 26th January 1928, BGBl. No. 30, and taking account of the Federal Constitutional Law of 4th July 1963, BGBl. No. 172.

H. Reichmann

temps que la Convention ou après la ratification de celle-ci. Il entrera en vigueur après le dépôt de cinq instruments de ratification. Pour tout signataire qui le ratifiera ultérieurement, le Protocole entrera en vigueur dès le dépôt de l'instrument de ratification.

2. Les instruments de ratification seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe qui notifiera à tous les Membres les noms de ceux qui l'auront ratifié.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Strasbourg, le 16 septembre 1963, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats signataires.

Pour le Gouvernement
de la République d'Autriche:

Au moment de la signature de ce Protocole, le soussigné a remis, au nom de son Gouvernement, le texte de la déclaration suivante:

Le Protocole No 4 est signé sous réserve que son article 3 n'est pas applicable à la Loi du 3 avril 1919, StGBl. No 209, relative au bannissement et à la confiscation des biens de la Maison de Habsbourg-Lorraine dans la version de la Loi du 30 octobre 1919, StGBl. No 501, de la Loi constitutionelle du 30 juillet 1925, BGBl. No 292, de la Loi constitutionelle fédérale du 26 janvier 1928, BGBl. No. 30 et compte tenu de la Loi constitutionelle fédérale du 4 juillet 1963, BGBl. No 172.

samtidigt med eller efter ratifikation av konventionen. Protokollet träder i kraft då fem ratifikationsstrument deponerats. För signatärmakt, som därefter ratificerar detsamma, skall protokollet träda i kraft den dag, då ratifikationsinstrumentet deponeras.

2. Ratifikationsinstrumenten skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare, som har att underrätta alla medlemmar om namnen på dem som ratificerat.

Till bekräftelse härpå hava undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, underskrivit detta protokoll.

Som skedde i Strasbourg den 16 september 1963, på engelska och franska, vilka båda texter äga lika vitsord, i ett enda exemplar som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje signatärmakt.

För Republiken Österrikes regering:

Vid undertecknandet av detta protokoll har undertecknad å sin regerings vägnar avgivit följande deklaration:

Protokoll nr 4 har undertecknats med reservation att artikel 3 icke skall vara tillämplig på bestämmelserna i lagen av den 3 april 1919, STGBl. nr 209, om landsförvisning av Huset Habsburg-Lothringen och konfiskation av dess egendom, enligt lagen av den 30 oktober 1919, StGBl. nr 501, författningslagen av den 30 juli 1925, BGBl. nr 292 samt federativa författningslagen av den 26 januari 1928, BGBl. nr 30, med beaktande av federativa författningslagen av den 4 juli 1963, BGBl. nr 172.

H. Reichmann

For the Government of the Kingdom of Belgium:

Pour le Gouvernement du Royaume de Belgique:

R. Cocne

For the Government of the Republic of Cyprus:

Pour le Gouvernement de la République de Chypre:

For the Government of the Kingdom of Denmark:

Pour le Gouvernement du Royaume de Danemark:

Mogens Warberg

For the Government of the French Republic:

Pour le Gouvernement de la République française:

For the Government of the Federal Republic of Germany:

Pour le Gouvernement de la République Fédérale d'Allemagne:

Felician Prill

For the Government of the Kingdom of Greece:

Pour le Gouvernement du Royaume de Grèce:

For the Government of the Icelandic Republic:

Pour le Gouvernement de la République islandaise:

For the Government of Ireland:

Pour le Gouvernement d'Irlande:

At the time of signature of this Protocol, the Irish Government makes the following declaration:

Au moment de la signature de ce Protocole, le Gouvernement irlandais fait le déclaration suivante:

The reference to extradition contained in paragraph 21 of the Report of the Committee of Experts on this Protocol and concerning paragraph 1 of Article 3 of the Protocol includes also laws providing for the execution in the territory of one Contracting Party of warrants of arrest issued by the authorities of another Contracting Party.

La référence à l'extradition au paragraphe 21 du rapport du Comité d'experts, relatif à ce Protocole et portant sur le paragraphe 1er de l'article 3 de ce dernier, s'applique également aux lois prévoyant l'exécution, sur le territoire d'une Partie Contractante, de mandats d'arrêt délivrés par les autorités d'une autre Partie Contractante.

Brendan Dillon

For the Government of the Italian Republic:

Pour le Gouvernement de la République italienne:

Alessandro Marieni

For the Government of the Grand Duchy of Luxembourg:

Pour le Gouvernement du Grand Duché de Luxembourg:

Pierre Wurth

För Konungariket Belgiens regering:

R. Coene

För Republiken Cyperns regering:

För Konungariket Danmarks regering:

Mogens Warberg

För Franska Republikens regering:

För Förbundsrepubliken Tysklands regering:

Felician Prill

För Konungariket Greklands regering:

För Isländska Republikens regering:

För Irlands regering:

Vid undertecknandet av detta protokoll gör irländska regeringen följande deklaration:

Den hänvisning till utlämning, som finns i punkt 21 i expertkommitténs rapport om detta protokoll och som avser artikel 3 moment 1 i protokollet innefattar även lagar med bestämmelser om verkställande inom en avtalsslutande stats territorium av beslut om häktning fattade av myndigheter i en annan avtalsslutande stat.

Brendan Dillon

För Italienska Republikens regering:

Alessandro Marieni

För Storhertigdömet Luxemburgs regering:

Pierre Wurth

For the Government of the Kingdom of the Netherlands:

Pour le Gouvernement du Royaume des Pays-Bas:

For the Government of the Kingdom of Norway:

Pour le Gouvernement du Royaume de Norvège:

Knut Frydenlund

For the Government of the Kingdom of Sweden:

Pour le Gouvernement du Royaume de Suède:

K. G. Lagerfelt

For the Government of the Swiss Confederation:

Pour le Gouvernement de la Confédération suisse:

For the Government of the Turkish Republic:

Pour le Gouvernement de la République turque:

For the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Pour le Gouvernement du Royaume-Uni de Grande Bretagne et d'Irlande du Nord:

I. F. Porter

För Konungariket Nederländernas regering:

För Konungariket Norges regering:

Knut Frydenlund

För Konungariket Sveriges regering:

K. G. Lagerfelt

För Schweiziska Edsförbundets regering:

För Turkiska Republikens regering

För Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirlands regering:

I. F. Porter

Protocol No. 5 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending Articles 22 and 40 of the Convention

The Governments signatory hereto, being Members of the Council of Europe,

Considering that certain inconveniences have arisen in the application of the provisions of Articles 22 and 40 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4th November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention") relating to the length of the terms of office of the members of the European Commission of Human Rights (hereinafter referred to as "the Commission") and of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as "the Court");

Considering that it is desirable to ensure as far as possible an election every three years of one half of the members of the Commission and of one third of the members of the Court;

Considering therefore that it is desirable to amend certain provisions of the Convention,

Have agreed as follows:

Article 1

In Article 22 of the Convention, the following two paragraphs shall be inserted after paragraph (2):

"(3) In order to ensure that, as far as possible, one half of the membership of the Commission shall be renewed every three years, the Com-

Protocole N°o 5 à la Convention de Sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, modifiant les articles 22 et 40 de la Convention

Les Gouvernements signataires, Membres du Conseil de l'Europe,

Considérant que l'application des dispositions des articles 22 et 40 de la Convention de Sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée « la Convention ») a donné lieu à certaines difficultés en ce qui concerne la durée du mandat des membres de la Commission européenne des Droits de l'Homme (ci-après dénommée « la Commission ») et de la Cour européenne des Droits de l'Homme (ci-après dénommée « la Cour »);

Considérant qu'il importe d'assurer dans la mesure du possible l'élection tous les trois ans d'une moitié des membres de la Commission et d'un tiers des membres de la Cour;

Considérant dès lors qu'il convient d'amender certaines dispositions de la Convention;

Sont convenues de ce qui suit :

Article 1er

A l'article 22 de la Convention, les deux paragraphes ci-après sont insérés après le paragraphe 2 :

« (3) Afin d'assurer dans la mesure du possible le renouvellement d'une moitié de la Commission tous les trois ans, le Comité des Ministres

Protokoll nr 5 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende ändring av artiklarna 22 och 40 i konventionen

Undertecknade regeringar, vilka äro medlemmar av Europarådet hava,

i betraktande av att vissa olägenheter hava uppkommit vid tillämpningen av bestämmelserna i artiklarna 22 och 40 i den i Rom den 4 november 1950 undertecknade konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (här nedan kallad »konventionen») avseende mandattiden för ledamöterna av den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna (här nedan kalla »kommissionen») och av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (här nedan kallad »domstolen»);

i betraktande av att det är önskvärt att säkerställa att så nära som möjligt val äger rum vart tredje år av halva antalet av kommissionens ledamöter och av en tredjedel av domstolens ledamöter;

i betraktande därför av att det är nödvändigt att ändra vissa bestämmelser i konventionen,

överenskommit om följande:

Artikel 1

I artikel 22 i konventionen skola följande två moment intagas efter mom. 2:

»3. I syfte att säkerställa att så nära som möjligt halva antalet av kommissionens ledamöter förnyas vart tredje år, må ministerkommit-

mittee of Ministers may decide, before proceeding to any subsequent election, that the term or terms of office of one or more members to be elected shall be for a period other than six years but not more than nine and not less than three years.

(4) In cases where more than one term of office is involved and the Committee of Ministers applies the preceding paragraph, the allocation of the terms of office shall be effected by the drawing of lots by the Secretary General, immediately after the election."

Article 2

In Article 22 of the Convention, the former paragraphs (3) and (4) shall become respectively paragraphs (5) and (6).

Article 3

In Article 40 of the Convention, the following two paragraphs shall be inserted after paragraph (2):

"(3) In order to ensure that, as far as possible, one third of the membership of the Court shall be renewed every three years, the Consultative Assembly may decide, before proceeding to any subsequent election, that the term or terms of office of one or more members to be elected shall be for a period other than nine years but not more than twelve and not less than six years.

(4) In cases where more than one term of office is involved and the Consultative Assembly applies the preceding paragraph, the allocation of the terms of office shall be effected by the drawing of lots by the Secretary General immediately after the election."

Article 4

In Article 40 of the Convention, the former paragraphs (3) and (4) shall become respectively paragraphs (5) and (6).

peut, avant de procéder à toute élection ultérieure, décider qu'un ou plusieurs mandats de membres à élire auront une durée autre que six ans, sans que cette durée toutefois puisse excéder neuf ans ou être inférieure à trois ans.

(4) Dans le cas où il y a lieu de conférer plusieurs mandats et que le Comité des Ministres fait application du paragraphe précédent, la réparation des mandats s'opère suivant un tirage au sort effectué par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe immédiatement après l'élection. »

Article 2

A l'article 22 de la Convention, les paragraphes 3 et 4 deviennent respectivement les paragraphes 5 et 6.

Article 3

A l'article 40 de la Convention, les deux paragraphes suivants sont insérés après le paragraphe 2 :

« (3) Afin d'assurer dans la mesure du possible le renouvellement d'un tiers de la Cour tous les trois ans, l'Assemblée Consultative peut, avant de procéder à toute élection ultérieure, décider qu'un ou plusieurs mandats de membres à élire auront une durée autre que celle de neuf ans, sans qu'elle puisse toutefois excéder douze ans ou être inférieure à six ans.

(4) Dans le cas où il y a lieu de conférer plusieurs mandats et que l'Assemblée Consultative fait application du paragraphe précédent, la répartition des mandats s'opère suivant un tirage au sort effectué par le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe immédiatement après l'élection. »

Article 4

A l'article 40 de la Convention, les paragraphes 3 et 4 deviennent respectivement les paragraphes 5 et 6.

tén innan ett senare val genomföres besluta, att mandattiden för en eller flera av de ledamöter, som skola väljas, skall omfatta annan period än sex år; dock må denna period ej överstiga nio år och ej understiga tre år.

4. I sådana fall där mer än en mandattid är i fråga och ministerkommittén tillämpar föregående moment, skall fördelningen av mandattider verkställas genom lottdragning av generalsekreteraren omedelbart efter det att valet ägt rum.»

Artikel 2

I artikel 22 i konventionen skola de förutvarande mom. 3 och mom. 4 bliva mom. 5 respektive mom. 6.

Artikel 3

I artikel 40 i konventionen skola följande två moment intagas efter mom. 2:

»3. I syfte att säkerställa att så nära som möjligt en tredjedel av domstolens ledamöter förnyas vart tredje år, må rådgivande församlingen innan ett senare val genomföres besluta, att mandattiden för en eller flera av de ledamöter, som skola väljas, skall omfatta annan period än nio år; dock må denna period ej överstiga tolv år och ej understiga sex år.

4. I sådana fall där mer än en mandattid är i fråga och rådgivande församlingen tillämpar föregående moment, skall fördelningen av mandattider verkställas genom lottdragning av generalsekreteraren omedelbart efter det att valet ägt rum.»

Artikel 4

I artikel 40 i konventionen skola de förutvarande momenten 3 och 4 bliva mom. 5 respektive mom. 6.

Article 5

1. This Protocol shall be open to signature by Members of the Council of Europe, signatories to the Convention, who may become Parties to it by:

(a) signature without reservation in respect of ratification or acceptance;

(b) signature with reservation in respect of ratification or acceptance, followed by ratification or acceptance.

Instruments of ratification or acceptance shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

2. This Protocol shall enter into force as soon as all Contracting Parties to the Convention shall have become Parties to the Protocol, in accordance with the provisions of paragraph 1 of this Article.

3. The Secretary General of the Council of Europe shall notify the Members of the Council of:

(a) any signature without reservation in respect of ratification or acceptance;

(b) any signature with reservation in respect of ratification or acceptance;

(c) the deposit of any instrument of ratification or acceptance;

(d) the date of entry into force of this Protocol in accordance with paragraph 2 of this Article.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 20th day of January 1966, in English and in French, both texts being equally authoritative, in a single copy which shall remain deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General shall transmit certified copies to each of the signatory Governments.

Article 5

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Membres du Conseil de l'Europe signataires de la Convention qui peuvent y devenir Parties par :

(a) la signature sans réserve de ratification ou d'acceptation;

(b) la signature sous réserve de ratification ou d'acceptation suivie de ratification ou d'acceptation.

Les instruments de ratification ou d'acceptation seront déposés prè le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

2. Le présent Protocole entrera en vigueur dès que toutes les Parties Contractantes à la Convention seront devenues Parties au Protocole conformément aux dispositions du paragraphe 1er de cet article.

3. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Membres du Conseil :

(a) toute signature sans réserve de ratification ou d'acceptation;

(b) toute signature sous réserve de ratification ou d'acceptation;

(c) le dépôt de tout instrument de ratification ou d'acceptation;

(d) la date d'entrée en vigueur du présent Protocole, conformément au paragraphe 2 de cet article.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Strasbourg, le 20 janvier 1966, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Gouvernements signataires.

Artikel 5

Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet, vilka undertecknat konventionen; de kunna tillträda detsamma genom

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande, eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande, atföljt av ratifikation eller godkännande.

Ratifikations- eller godkännandeinstrumentet skola deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

2. Detta protokoll träder i kraft när samtliga konventionsstater tillträtt detsamma enligt bestämmelsena i mom. 1 i denna artikel.

3. Europarådets generalsekreterare skall underrätta rådets medlemsstater om

a) varje undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller godkännande;

b) varje undertecknande med förbehåll för ratifikation eller godkännande;

c) deposition av varje ratifikations- eller godkännandeinstrument;

d) dagen för detta protokolls ikraftträdande enligt mom. 2 i denna artikel.

Till bekräftelse härå hava undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, underskrivit detta protokoll.

Som skedde i Strasbourg den 20 januari 1966, på engelska och franska, vilka båda texter äga lika vitsord, i ett enda exemplar som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Generalsekreteraren skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje signatärmakt.

For the Government of the Republic of Austria: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République d'Autriche : *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Strasbourg, le 26 janvier 1966

Willfried Gredler

For the Government of the Kingdom of Belgium: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Royaume de Belgique : *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

L. Couvreur

For the Government of the Republic of Cyprus:

Pour le Gouvernement de la République de Chypre :

For the Government of the Kingdom of Denmark:

Pour le Gouvernement du Royaume de Danemark :

Mogens Warberg

For the Government of the French Republic:

Pour le Gouvernement de la République française :

For the Government of the Federal Republic of Germany:

Pour le Gouvernement de la République Fédérale d'Allemagne :

For the Government of the Kingdom of Greece:

Pour le Gouvernement du Royaume de Grèce :

For the Government of the Icelandic Republic:

Pour le Gouvernement de la République islandaise :

For the Government of Ireland:

Pour le Gouvernement d'Irlande :

For the Government of the Italian Republic: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement de la République italienne : *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Alessandro Marieni

For the Government of the Grand Duchy of Luxembourg: *with reservation in respect of ratification or acceptance*

Pour le Gouvernement du Grand Duché de Luxembourg : *sous réserve de ratification ou d'acceptation*

Jean Wagner

För Republiken Österrikes
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Strasbourg den 26 januari 1966

Willfried Gredler

För Konungariket Belgiens
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

L. Couvreur

För Republikens Cyperns
regering:

För Konungariket Danmarks
regering:

Mogens Warberg

För Franska Republikens
regering:

För Förbundsrepubliken Tysklands
regering:

För Konungariket Greklands
regering:

För Isländska Republikens
regering:

För Irlands regering:

För Italienska Republikens
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Alessandro Marieni

För Storhertigdömet Luxemburgs
regering:
med förbehåll för ratifikation
eller godkännande

Jean Wagner

For the Government of Malta:

Pour le Gouvernement de Malte :

For the Government of the Kingdom of the Netherlands:

Pour le Gouvernement du Royaume des Pays-Bas :

For the Government of the Kingdom of Norway:

Pour le Gouvernement du Royaume de Norvège :

Ole Algard

For the Government of the Kingdom of Sweden:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement du Royaume de Suède :
sous réserve de ratification ou d'acceptation

Bertil Stahl

For the Government of the Swiss Confederation:

Pour le Gouvernement de la Confédération suisse :

For the Government of the Turkish Republic:

Pour le Gouvernement de la République turque :

For the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:
with reservation in respect of ratification or acceptance

Pour le Gouvernement du Royaume-Uni de Grande Bretagne et d'Irlande du Nord :
sous réserve de ratification ou d'acceptation

Strasbourg, 10th Februari 1966

E. B. Boothby

För Maltas regering:

För Konungariket Nederländernas regering:

För Konungariket Norges regering:

Ole Ålgård

För Konungariket Sveriges regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Bertil Ståhl

För Schweiziska Edsförbundets regering:

För Turkiska Republikens regering:

För Förenade Konungariket Storbritanniens och Nordirlands regering:
med förbehåll för ratifikation eller godkännande

Strasbourg den 10 februari 1966

E. B. Boothby

Protocol No. 6
to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Concerning the Abolition of the Death Penalty

The member States of the Council of Europe, signatory to this Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention"),

Considering that the evolution that has occurred in several member States of the Council of Europe expresses a general tendency in favour of abolition of the death penalty;

Have agreed as follows:

Article 1

The death penalty shall be abolished. No one shall be condemned to such penalty or executed.

Article 2

A State may make provision in its law for the death penalty in respect of acts committed in time of war or of imminent threat of war; such penalty shall be applied only in the instances laid down in the law and in accordance with its provisions. The State shall communicate to the Secretary General of the Council of Europe the relevant provisions of that law.

Article 3

No derogation from the provisions of this Protocol shall be made under Article 15 of the Convention.

Article 4

No reservation may be made under Article 64 of the Convention in respect of the provisions of this Protocol.

Article 5

1. Any State may at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval, specify the territory or territories to which this Protocol shall apply.

Protocole N° 6
à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales concernant l'abolition de la peine de mort

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée « la Convention »),

Considérant que les développements intervenus dans plusieurs Etats membres du Conseil de l'Europe expriment une tendance générale en faveur de l'abolition de la peine de mort;

Sont convenus de ce qui suit :

Article 1

La peine de mort est abolie. Nul ne peut être condamné à une telle peine ni exécuté.

Article 2

Un Etat peut prévoir dans sa législation la peine de mort pour des actes commis en temps de guerre ou de danger imminent de guerre; une telle peine ne sera appliquée que dans les cas prévus par cette législation et conformément à ses dispositions. Cet Etat communiquera au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe les dispositions afférentes de la législation en cause.

Article 3

Aucune dérogation n'est autorisée aux dispositions du présent Protocole au titre de l'article 15 de la Convention.

Article 4

Aucune réserve n'est admise aux dispositions du présent Protocole au titre de l'article 64 de la Convention.

Article 5

1. Tout Etat peut, au moment de la signature ou au moment du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation, désigner le ou les territoires auxquels s'appliquera le présent Protocole.

Protokoll nr 6
till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende avskaffande av dödsstraffet

Europarådets medlemsstater, som undertecknat detta protokoll till den i Rom den 4 november 1950 undertecknade konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad "konventionen"),

som beaktar att den utveckling som skett i flera av Europarådets medlemsstater kännetecknas av en allmän tendens till avskaffande av dödsstraffet;

har kommit överens om följande:

Artikel 1

Dödsstraffet skall vara avskaffat. Ingen får ådömas ett sådant straff eller avrättas.

Artikel 2

En stat kan i sin lag föreskriva dödsstraff för handlingar som begåtts under krigstid eller under överhängande krigshot. Ett sådant straff skall tillämpas endast i de fall som anges i lagen och i enlighet med dess bestämmelser. Staten skall underrätta Europarådets generalsekreterare om de ifrågavarande bestämmelserna i lagen.

Artikel 3

Ingen avvikelse enligt artikel 15 i konventionen får ske från bestämmelserna i detta protokoll.

Artikel 4

Inget förbehåll enligt artikel 64 i konventionen får göras beträffande bestämmelserna i detta protokoll.

Artikel 5

1. En stat kan vid tidpunkten för undertecknandet eller när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument ange på vilket territorium eller vilka territorier detta protokoll skall vara tillämpligt.

2. Any State may at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Protocol to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3. Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 6

As between the States Parties the provisions of Articles 1 to 5 of this Protocol shall be regarded as additional articles to the Convention and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

Article 7

This Protocol shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, signatories to the Convention. It shall be subject to ratification, acceptance or approval. A member State of the Council of Europe may not ratify, accept or approve this Protocol unless it has, simultaneously or previously, ratified the Convention. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 8

1. This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the date on which five member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article 7.

2. In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

2. Tout Etat peut, à tout autre moment par la suite, par une déclaration adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, étendre l'application du présent Protocole à tout autre territoire désigné dans la déclaration. Le Protocole entrera en vigueur à l'égard de ce territoire le premier jour du mois qui suit la date de réception de la déclaration par le Secrétaire Général.

3. Toute déclaration faite en vertu des deux paragraphes précédents pourra être retirée, en ce qui concerne tout territoire désigné dans cette déclaration, par notification adressée au Secrétaire Général. Le retrait prendra effet le premier jour du mois qui suit la date de réception de la notification par le Secrétaire Général.

Article 6

Les Etats Parties considèrent les articles 1 à 5 du présent Protocole comme des articles additionnels à la Convention et toutes les dispositions de la Convention s'appliquent en conséquence.

Article 7

Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires de la Convention. Il sera soumis à ratification, acceptation ou approbation. Un Etat membre du Conseil de l'Europe ne pourra ratifier, accepter ou approuver le présent Protocole sans avoir simultanément ou antérieurement ratifié la Convention. Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 8

1. Le présent Protocole entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit la date à laquelle cinq Etats membres du Conseil de l'Europe auront exprimé leur consentement à être liés par le Protocole conformément aux dispositions de l'article 7.

2. Pour tout Etat membre qui exprimera ultérieurement son consentement à être lié par le Protocole, celui-ci entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

2. En stat kan vid en senare tidpunkt, genom förklaring ställd till Europarådets generalsekreterare, utsträcka tillämpningen av detta protokoll till ett annat territorium som anges i förklaringen. Med avseende på ett sådant territorium träder protokollet i kraft den första dagen i den månad som följer efter den dag då generalsekreteraren mottog förklaringen.

3. En förklaring som avgetts i enlighet med de båda föregående punkterna kan, med avseende på ett territorium som har angetts i förklaringen, återtas genom en underrättelse ställd till generalsekreteraren. Återtagandet träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter den dag då generalsekreteraren mottog underrättelsen.

Artikel 6

I förhållandet mellan de stater som är parter skall artiklarna 1–5 i detta protokoll anses som tilläggsartiklar till konventionen, och alla bestämmelser i konventionen skall tillämpas i enlighet därmed.

Artikel 7

Detta protokoll skall stå öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet som har undertecknat konventionen. Det skall ratificeras, godtas eller godkännas. En medlemsstat får inte ratificera, godta eller godkänna detta protokoll om den inte samtidigt eller tidigare har ratificerat konventionen. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 8

1. Detta protokoll träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter den dag då fem av Europarådets medlemsstater har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av protokollet i enlighet med bestämmelserna i artikel 7.

2. I förhållande till en medlemsstat som senare uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av protokollet träder detta i kraft den första dagen i den månad som följer efter den dag då ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet deponerades.

Article 9

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of:

a. any signature;

b. the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;

c. any date of entry into force of this Protocol in accordance with Articles 5 and 8;

d. any other act, notification or communication relating to this Protocol.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 28th day of April 1983, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Article 9

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Etats membres du Conseil :

a. toute signature ;

b. le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation ;

c. toute date d'entrée en vigueur du présent Protocole conformément à ses articles 5 et 8 ;

d. tout autre acte, notification ou communication ayant trait au présent Protocole.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Strasbourg, le 28 avril 1983, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe.

Artikel 9

Europarådets generalsekreterare skall underrätta Europarådets medlemsstater om

a) undertecknande;
b) deponering av ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument;
c) dag för detta protokolls ikraftträdande enligt artiklarna 5 och 8;

d) andra åtgärder, notifikationer eller meddelanden, som rör detta protokoll.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen befullmäktigade, undertecknat detta protokoll.

Upprättat i Strasbourg den 28 april 1983 på engelska och franska, vilka båda texter har samma giltighet, i ett enda exemplar, som skall deponeras i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare skall översända bestyrkta kopior till varje medlemsstat i Europarådet.

Protocol No. 7
to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

The member States of the Council of Europe signatory hereto,

Being resolved to take further steps to ensure the collective enforcement of certain rights and freedoms by means of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention"),

Have agreed as follows:

Article 1

1. An alien lawfully resident in the territory of a State shall not be expelled therefrom except in pursuance of a decision reached in accordance with law and shall be allowed:

a. to submit reasons against his expulsion,

b. to have his case reviewed, and

c to be represented for these purposes before the competent authority or a person or persons designated by that authority.

2. An alien may be expelled before the exercise of his rights under paragraph 1 *a*, *b* and *c* of this Article, when such expulsion is necessary in the interests of public order or is grounded on reasons of national security.

Article 2

1. Everyone convicted of a criminal offence by a tribunal shall have the right to have his conviction or sentence reviewed by a higher tribunal. The exercise of this right, including the grounds on which it may be exercised, shall be governed by law.

2. This right may be subject to exceptions in regard to offences of a minor character, as prescribed by law, or in cases in which the person concerned was tried in the first instance by the highest tribunal or was convicted following an appeal against acquittal.

Protocole N° 7
à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole,

Résolus à prendre de nouvelles mesures propres à assurer la garantie collective de certains droits et libertés par la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée « la Convention »),

Sont convenus de ce qui suit :

Article 1

1. Un étranger résidant régulièrement sur le territoire d'un Etat ne peut en être expulsé qu'en exécution d'une décision prise conformément à la loi et doit pouvoir :

a faire valoir les raisons qui militent contre son expulsion,

b. faire examiner son cas, et

c. se faire représenter à ces fins devant l'autorité compétente ou une ou plusieurs personnes désignées par cette autorité.

2. Un étranger peut être expulsé avant l'exercice des droits énumérés au paragraphe 1 *a*, *b* et *c* de cet article lorsque cette expulsion est nécessaire dans l'intérêt de l'ordre public ou est basée sur des motifs de sécurité nationale.

Article 2

1. Toute personne déclarée coupable d'une infraction pénale par un tribunal a le droit de faire examiner par une juridiction supérieure la déclaration de culpabilité ou la condamnation. L'exercice de ce droit, y compris les motifs pour lesquels il peut être exercé, sont régis par la loi.

2. Ce droit peut faire l'objet d'exceptions pour des infractions mineures telles qu'elles sont définies par la loi ou lorsque l'intéressé a été jugé en première instance par la plus haute juridiction ou a été déclaré coupable et condamné à la suite d'un recours contre son acquittement.

Protokoll nr 7
till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Europarådets medlemsstater, som undertecknat detta protokoll,

som beslutat att vidta ytterligare åtgärder för att gemensamt säkerställa vissa rättigheter och friheter genom konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna undertecknad i Rom den 4 november 1950 (här nedan kallad "konventionen"),

har kommit överens om följande:

Artikel 1

1. En utlänning som lagligen är bosatt på en stats territorium får utvisas därifrån endast efter ett i laga ordning fattat beslut och skall tillåtas

a. framlägga skäl som talar mot utvisningen,

b. få sin sak omprövad, och

c. för dessa ändamål företrädas genom ombud inför vederbörande myndighet eller inför en eller flera av denna myndighet utsedda personer.

2. En utlänning kan utvisas innan han utövar sina rättigheter enligt moment 1 a, b och c i denna artikel, när utvisningen är nödvändig i den allmänna ordningens intresse eller motiveras av hänsyn till den nationella säkerheten.

Artikel 2

1. Var och en som dömts av domstol för brottslig gärning skall ha rätt att få skuldfrågan eller straffet omprövat av högre domstol. Utövandet av denna rätt, inbegripet grunderna för dess utövande, skall regleras i lag.

2. Undantag från denna rätt får göras vad avser mindre grova gärningar, enligt föreskrift i lag, eller i de fall då vederbörande har dömts i första instans av den högsta domstolen eller har dömts efter det att en frikännande dom har överklagats.

Article 3

When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed, or he has been pardoned, on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to the law or the practice of the State concerned, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.

Article 4

1. No one shall be liable to be tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same State for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State.

2. The provisions of the preceding paragraph shall not prevent the reopening of the case in accordance with the law and penal procedure of the State concerned, if there is evidence of new or newly discovered facts, or if there has been a fundamental defect in the previous proceedings, which could affect the outcome of the case.

3. No derogation from this Article shall be made under Article 15 of the Convention.

Article 5

Spouses shall enjoy equality of rights and responsibilities of a private law character between them, and in their relations with their children, as to marriage, during marriage and in the event of its dissolution. This Article shall not prevent States from taking such measures as are necessary in the interests of the children.

Article 6

1. Any State may at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval, specify the territory or territories to which this Protocol shall apply and state the extent to which it undertakes that the provisions of this Protocol shall apply to such territory or territories.

Article 3

Lorsqu'une condamnation pénale définitive est ultérieurement annulée, ou lorsque la grâce est accordée, parce qu'un fait nouveau ou nouvellement révélé prouve qu'il s'est produit une erreur judiciaire, la personne qui a subi une peine en raison de cette condamnation est indemnisée, conformément à la loi ou à l'usage en vigueur dans l'Etat concerné, à moins qu'il ne soit prouvé que la non-révélation en temps utile du fait inconnu lui est imputable en tout ou en partie.

Article 4

1. Nul ne peut être poursuivi ou puni pénalement par les juridictions du même Etat en raison d'une infraction pour laquelle il a déjà été acquitté ou condamné par un jugement définitif conformément à la loi et à la procédure pénale de cet Etat.

2. Les dispositions du paragraphe précédent n'empêchent pas la réouverture du procès, conformément à la loi et à la procédure pénale de l'Etat concerné, si des faits nouveaux ou nouvellement révélés ou un vice fondamental dans la procédure précédente sont de nature à affecter le jugement intervenu.

3. Aucune dérogation n'est autorisée au présent article au titre de l'article 15 de la Convention.

Article 5

Les époux jouissent de l'égalité de droits et de responsabilités de caractère civil entre eux et dans leurs relations avec leurs enfants au regard du mariage, durant le mariage et lors de sa dissolution. Le présent article n'empêche pas les Etats de prendre les mesures nécessaires dans l'intérêt des enfants.

Article 6

1. Tout Etat peut, au moment de la signature ou au moment du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation, désigner le ou les territoires auxquels s'appliquera le présent Protocole, en indiquant la mesure dans laquelle il s'engage à ce que les dispositions du présent Protocole s'appliquent à ce ou ces territoires.

Artikel 3

Har en lagakraftvunnen dom varigenom nagon domts for brottslig garning senare upphavts eller nad beviljats pa grund av en ny eller nyuppdagad omstandighet, som styrkt att domen var felaktig, skall den som undergatt straff till foljd av domen gottgoras i enlighet med den berorda statens lag eller praxis, om det inte visas att det helt eller delvis berott pa honom sjalv att den tidigare ej kanda omstandigheten inte blivit uppdagad i tid.

Artikel 4

1. Ingen far rannsakas eller straffas pa nytt genom brottmalsforfarande i samma stat for ett brott for vilket han redan blivit slutligt frikand eller domd i enlighet med lagen och rattegangsordningen i denna stat.

2. Bestammelserna i foregående moment skall inte utgora hinder for att malet tas upp pa nytt i enlighet med lagen och rattegangsordningen i den berorda staten, om det foreligger bevis om nya eller nyuppdagade omstandigheter eller om ett grovt fel begatts i det tidigare rattegangsforfarandet som kan ha paverkat utgangen i malet.

3. Ingen inskrankning i denna artikel far goras med stod av artikel 15 i konventionen.

Artikel 5

Makar skall vara likstallda i fraga om rattigheter och ansvar av privatrattslig natur inbordes samt i forhallande till sina barn, vid aktenskapets ingående, under aktenskapet och i handelse av dess upplosning. Denna artikel skall inte utgora hinder for staterna att vidta sadana atgarder som ar nodvandiga i barnens intresse.

Artikel 6

1. Varje stat kan vid tidpunkten for undertecknandet eller nar den deponerar sitt ratifikations-, antagande- eller godkannandeinstrument uppge pa vilket territorium eller vilka territorier detta protokoll skall vara tillampligt samt ange i vilken utstrackning den atar sig att tillampa protokollets bestammelser pa detta territorium eller dessa territorier.

2. Any State may at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Protocol to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of two months after the date of receipt by the Secretary General of such declaration.

3. Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn or modified by a notification addressed to the Secretary General. The withdrawal or modification shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of two months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

4. A declaration made in accordance with this Article shall be deemed to have been made in accordance with paragraph 1 of Article 63 of the Convention.

5. The territory of any State to which this Protocol applies by virtue of ratification, acceptance or approval by that State, and each territory to which this Protocol is applied by virtue of a declaration by that State under this Article, may be treated as separate territories for the purpose of the reference in Article 1 to the territory of a State.

Article 7

1. As between the States Parties, the provisions of Articles 1 to 6 of this Protocol shall be regarded as additional Articles to the Convention, and all the provisions of the Convention shall apply accordingly.

2. Nevertheless, the right of individual recourse recognised by a declaration made under Article 25 of the Convention, or the acceptance of the compulsory jurisdiction of the Court by a declaration made under Article 46 of the Convention, shall not be effective in relation to this Protocol unless the State concerned has made a statement recognising such right, or accepting such jurisdiction in respect of Articles 1 to 5 of this Protocol.

2. Tout Etat peut, à tout autre moment par la suite, par une déclaration adressée au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, étendre l'application du présent Protocole à tout autre territoire désigné dans la déclaration. Le Protocole entrera en vigueur à l'égard de ce territoire le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de deux mois après la date de réception de la déclaration par le Secrétaire Général.

3. Toute déclaration faite en vertu des deux paragraphes précédents pourra être retirée ou modifiée en ce qui concerne tout territoire désigné dans cette déclaration, par notification adressée au Secrétaire Général. Le retrait ou la modification prendra effet le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de deux mois après la date de réception de la notification par le Secrétaire Général.

4. Une déclaration faite conformément au présent article sera considérée comme ayant été faite conformément au paragraphe 1 de l'article 63 de la Convention.

5. Le territoire de tout Etat auquel le présent Protocole s'applique en vertu de sa ratification, de son acceptation ou de son approbation par ledit Etat, et chacun des territoires auxquels le Protocole s'applique en vertu d'une déclaration souscrite par ledit Etat conformément au présent article, peuvent être considérés comme des territoires distincts aux fins de la référence au territoire d'un Etat faite par l'article 1.

Article 7

1. Les Etats Parties considèrent les articles 1 à 6 du présent Protocole comme des articles additionnels à la Convention et toutes les dispositions de la Convention s'appliquent en conséquence.

2. Toutefois, le droit de recours individuel reconnu par une déclaration faite en vertu de l'article 25 de la Convention ou la reconnaissance de la juridiction obligatoire de la Cour faite par une déclaration en vertu de l'article 46 de la Convention ne s'exercera en ce qui concerne le présent Protocole que dans la mesure où l'Etat intéressé aura déclaré reconnaître ledit droit ou accepter ladite juridiction pour les articles 1 à 5 du Protocole.

2. Varje stat kan när som helst vid en senare tidpunkt, genom en förklaring ställd till Europarådets generalsekreterare, utsträcka tillämpningen av detta protokoll till ett annat territorium som uppges i förklaringen. Med avseende på ett sådant territorium träder protokollet i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på två månader efter den dag då generalsekreteraren tog emot förklaringen.

3. Varje förklaring som avgetts i enlighet med de båda föregående momenten kan, med avseende på ett territorium som har uppgetts i förklaringen, återkallas eller ändras genom en underrättelse ställd till generalsekreteraren. Återkallelsen eller ändringen gäller från den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på två månader efter den dag då generalsekreteraren tog emot underrättelsen.

4. En förklaring som avgetts i enlighet med denna artikel skall anses ha tillkommit i överensstämmelse med artikel 63 mom. 1 i konventionen.

5. Varje stats territorium, varpå detta protokoll är tillämpligt till följd av denna stats ratifikation, antagande eller godkännande, liksom varje territorium, varpå protokollet är tillämpligt på grund av en av samma stat avgiven förklaring med stöd av denna artikel, kan betraktas som särskilda territorier när det gäller hänvisningen i artikel 1 till en stats territorium.

Artikel 7

1. I förhållandet mellan de stater som är parter skall bestämmelserna i artiklarna 1–6 i detta protokoll anses som tilläggsartiklar till konventionen, och alla konventionens bestämmelser skall tillämpas i enlighet därmed.

2. Dock skall den rätt för enskilda personer att göra framställningar som erkänts genom en förklaring avgiven enligt artikel 25 i konventionen, eller en förklaring om godtagande av domstolens tvingande jurisdiktion, avgiven enligt artikel 46 i konventionen, inte gälla vad avser detta protokoll, om inte den berörda staten förklarat sig erkänna denna rätt eller godta denna jurisdiktion beträffande artiklarna 1–5 i detta protokoll.

Article 8

This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe which have signed the Convention. It is subject to ratification, acceptance or approval. A member State of the Council of Europe may not ratify, accept or approve this Protocol without previously or simultaneously ratifying the Convention. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 9

1. This Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of two months after the date on which seven member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article 8.

2. In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Protocol shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of two months after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 10

The Secretary General of the Council of Europe shall notify all the member States of the Council of Europe of:

a. any signature;

b. the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;

c. any date of entry into force of this Protocol in accordance with Articles 6 and 9;

d. any other act, notification or declaration relating to this Protocol.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Strasbourg, this 22nd day of November 1984, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

Article 8

Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membre du Conseil de l'Europe qui ont signé la Convention. Il sera soumis à ratification, acceptation ou approbation. Un Etat membre du Conseil de l'Europe ne peut ratifier, accepter ou approuver le présent Protocole sans avoir simultanément ou antérieurement ratifié la Convention. Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 9

1. Le présent Protocole entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de deux mois après la date à laquelle sept Etats membres du Conseil de l'Europe auront exprimé leur consentement à être liés par le Protocole conformément aux dispositions de l'article 8.

2. Pour tout Etat membre qui exprimera ultérieurement son consentement à être lié par le Protocole, celui-ci entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration d'une période de deux mois après la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

Article 10

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera à tous les Etats membres du Conseil de l'Europe :

a. toute signature ;

b. le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation ;

c. toute date d'entrée en vigueur du présent Protocole conformément à ses articles 6 et 9 ;

d. tout autre acte, notification ou déclaration ayant trait au présent Protocole.

En foi de quoi, les soussignés dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Strasbourg, le 22 novembre 1984, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe.

Artikel 8

Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet som har undertecknat konventionen. Det skall ratificeras, antas eller godkännas. En medlemsstat i Europarådet får inte ratificera, anta eller godkänna detta protokoll utan tidigare eller samtidig ratifikation av konventionen. Ratifikations-, antagande- eller godkännandeinstrumenten skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 9

1. Detta protokoll träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på två månader efter den dag då sju av Europarådets medlemsstater har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av protokollet i enlighet med bestämmelserna i artikel 8.

2. Med avseende på en medlemsstat som senare uttrycker sitt samtycke till att vara bunden av protokollet träder detta i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period på två månader efter dagen för depositionen av ratifikations-, antagande- eller godkännandeinstrumentet.

Artikel 10

Europarådets generalsekreterare skall underrätta alla Europarådets medlemsstater om

a. varje undertecknande;

b. depositionen av varje ratifikations-, antagande- eller godkännandeinstrument;

c. varje datum för detta protokolls ikraftträdande enligt artiklarna 6 och 9;

d. varje annan åtgärd, underrättelse eller förklaring som rör detta protokoll.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, undertecknat detta protokoll.

Upprättat i Strasbourg den 22 november 1984 på engelska och franska, vilka båda texter har samma giltighet, i ett enda exemplar, som skall vara deponerat i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare skall överlämna bestyrkta avskrifter till varje medlemsstat i Europarådet.

Protocol No. 8 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

The member States of the Council of Europe, signatories to this Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed at Rome on 4 November 1950 (hereinafter referred to as "the Convention"),

Considering that it is desirable to amend certain provisions of the Convention with a view to improving and in particular to expediting the procedure of the European Commission of Human Rights,

Considering that it is also advisable to amend certain provisions of the Convention concerning the procedure of the European Court of Human Rights,

Have agreed as follows:

Article 1

The existing text of Article 20 of the Convention shall become paragraph 1 of that Article and shall be supplemented by the following four paragraphs:

"2. The Commission shall sit in plenary session. It may, however, set up Chambers, each composed of at least seven members. The Chambers may examine petitions submitted under Article 25 of this Convention which can be dealt with on the basis of established case law or which raise no serious question affecting the interpretation or application of the Convention. Subject to this restriction and to the provisions of paragraph 5 of this Article, the Chambers shall exercise all the powers conferred on the Commission by the Convention.

The member of the Commission elected in respect of a High Contracting Party against which a petition has been lodged shall have the right to sit on a Chamber to which that petition has been referred.

Protocole No 8 à la Convention de Sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés Fondamentales

Les Etats membres du Conseil de l'Europe, signataires du présent Protocole à la Convention de Sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés Fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (ci-après dénommée «la Convention»),

Considérant qu'il convient d'amender certaines dispositions de la Convention en vue d'améliorer et plus particulièrement d'accélérer la procédure de la Commission européenne des Droits de l'Homme,

Considérant qu'il est également opportun d'amender certaines dispositions de la Convention relatives à la procédure de la Cour européenne des Droits de l'Homme,

Sont convenus de ce qui suit:

Article 1

Le texte de l'article 20 de la Convention devient le paragraphe 1 du même article et est complété par quatre paragraphes ainsi rédigés:

«2. La Commission siège en séance plénière. Toutefois, elle peut constituer en son sein des Chambres, composées chacune d'au moins sept membres. Les Chambres peuvent examiner les requêtes introduites en application de l'article 25 de la présente Convention qui peuvent être traitées sur la base d'une jurisprudence établie ou qui ne soulèvent pas de question grave relative à l'interprétation ou à l'application de la Convention. Dans ces limites, et sous réserve du paragraphe 5 du présent article, les Chambres exercent toutes les compétences confiées à la Commission par la Convention.

Le membre de la Commission élu au titre de la Haute Partie Contractante contre laquelle une requête a été introduite a le droit de faire partie de la Chambre saisie de cette requête.

Protokoll nr 8 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Europarådets medlemsstater, som undertecknat detta protokoll till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, vilken undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad "konventionen"),

som beaktar att det är önskvärt att ändra vissa bestämmelser i konventionen i syfte att förbättra och särskilt att påskynda förfarandet vid den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna,

som beaktar att det även är tillrådligt att ändra vissa bestämmelser i konventionen rörande förfarandet vid den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna,

har kommit överens om följande.

Artikel 1

Nuvarande text i artikel 20 i konventionen blir punkt 1 i den artikeln, och följande fyra punkter läggs till:

"2. Kommissionen skall sammanträda i plenum. Den kan dock upprätta kammare, som var och en skall bestå av minst sju ledamöter. Kamrarna kan genomgå framställningar ingivna enligt artikel 25 i denna konvention, vilka kan handläggas på grundval av vedertagen rättspraxis och inte ger upphov till någon viktig fråga rörande tolkningen eller tillämpningen av konventionen. Med förbehåll för denna inskränkning samt för bestämmelserna i punkt 5 i denna artikel skall kamrarna utöva alla de befogenheter som kommissionen tilldelats i konventionen.

Den ledamot av kommissionen vars inval skett med hänsyn till en hög fördragsslutande part, mot vilken en framställning har ingivits, skall äga rätt att ta säte i den kammare till vilken framställningen hänskjutits.

3. The Commission may set up committees, each composed of at least three members, with the power, exercisable by a unanimous vote, to declare inadmissible or strike from its list of cases a petition submitted under Article 25, when such a decision can be taken without further examination.

4. A Chamber or committee may at any time relinquish jurisdiction in favour of the plenary Commission, which may also order the transfer to it of any petition referred to a Chamber or committee.

5. Only the plenary Commission can exercise the following powers:

a. the examination of applications submitted under Article 24;

b. the bringing of a case before the Court in accordance with Article 48 a;

c. the drawing up of rules of procedure in accordance with Article 36."

Article 2

Article 21 of the Convention shall be supplemented by the following third paragraph:

"3. The candidates shall be of high moral character and must either possess the qualifications required for appointment to high judicial office or be persons of recognised competence in national or international law."

Article 3

Article 23 of the Convention shall be supplemented by the following sentence:

"During their term of office they shall not hold any position which is incompatible with their independence and impartiality as members of the Commission or the demands of this office."

Article 4

The text, with modifications, of Article 28 of the Convention shall become paragraph 1

3. La Commission peut constituer en son sein des Comités, composés chacun d'au moins trois membres, avec le pouvoir de déclarer à l'unanimité, irrecevable ou rayée du rôle, une requête introduite en application de l'article 25, lorsqu'une telle décision peut être prise sans plus ample examen.

4. Une Chambre ou un Comité peut, en tout état de la cause, se dessaisir en faveur de la Commission plénière, laquelle peut aussi évoquer toute requête confiée à une Chambre ou à un Comité.

5. Seule la Commission plénière peut exercer les compétences suivantes:

a. l'examen des requêtes introduites en application de l'article 24;

b. la saisine de la Cour conformément à l'article 48 a;

c. l'établissement du règlement intérieur conformément à l'article 36.»

Article 2

L'article 21 de la Convention est complété par un paragraphe 3 ainsi rédigé:

«3. Les candidats devront jouir de la plus haute considération morale et réunir les conditions requises pour l'exercice de hautes fonctions judiciaires ou être des personnes reconnues pour leurs compétences en droit national ou international.»

Article 3

L'article 23 de la Convention est complété par la phrase ainsi rédigée:

«Durant tout l'exercice de leur mandat, ils ne peuvent assumer de fonctions incompatibles avec les exigences d'indépendance, d'impartialité et de disponibilité inhérentes à ce mandat.»

Article 4

Le texte, modifié, de l'article 28 de la Convention devient le paragraphe 1 du même ar-

3. Kommissionen kan tillsätta kommittéer, var och en bestående av minst tre ledamöter, med befogenhet att genom enhällig omröstning förklara att den avvisar eller från ärendeförteckningen stryker en framställning som ingivits enligt artikel 25, när ett sådant beslut kan fattas utan ytterligare genomgång.

4. En kammare eller kommitté kan när som helst avsäga sig domsrätten till förmån för hela kommissionen, som även kan bestämma att en framställning som hänskjutits till en kammare eller kommitté skall återföras till kommissionen.

5. Endast hela kommissionen kan utöva följande befogenheter:

a) genomgång av ansökningar som ingivits enligt artikel 24;

b) hänskjutande av ett ärende till domstolen enligt artikel 48 a;

c) fastställande av arbetsordning enligt artikel 36."

Artikel 2

Till artikel 21 i konventionen läggs följande tredje punkt:

"3. Kandidaterna skall vara moraliskt högtstående och antingen uppfylla de villkor som erfordras för utnämning till högre domarebefattning eller vara personer med erkänd kompetens inom nationell eller internationell rätt."

Artikel 3

Till artikel 23 i konventionen läggs följande mening:

" Under sin mandattid skall de inte inneha sådan ställning som är oförenlig med deras oberoende och opartiskhet som ledamöter av kommissionen eller med de krav som kan ställas på ämbetet."

Artikel 4

Den ändrade texten i artikel 28 i konventionen blir punkt 1 i den artikeln, och den

of that Article and the text, with modifications, of Article 30 shall become paragraph 2. The new text of Article 28 shall read as follows:

"Article 28

1. In the event of the Commission accepting a petition referred to it:

a. it shall, with a view to ascertaining the facts, undertake together with the representatives of the parties an examination of the petition and, if need be, an investigation, for the effective conduct of which the States concerned shall furnish all necessary facilities, after an exchange of views with the Commission;

b. it shall at the same time place itself at the disposal of the parties concerned with a view to securing a friendly settlement of the matter on the basis of respect for Human Rights as defined in this Convention.

2. If the Commission succeeds in effecting a friendly settlement, it shall draw up a Report which shall be sent to the States concerned, to the Committee of Ministers and to the Secretary General of the Council of Europe for publication. This Report shall be confined to a brief statement of the facts and of the solution reached."

Article 5

In the first paragraph of Article 29 of the Convention, the word "unanimously" shall be replaced by the words "by a majority of two-thirds of its members".

Article 6

The following provision shall be inserted in the Convention:

"Article 30

1. The Commission may at any stage of the proceedings decide to strike a petition out of its list of cases where the circumstances lead to the conclusion that:

ticle et le texte, modifié, de l'article 30 devient le paragraphe 2. Le nouveau texte de l'article 28 se lit comme suit:

« Article 28

1. Dans le cas où la Commission retient la requête:

a. afin d'établir les faits, elle procède à un examen contradictoire de la requête avec les représentants des parties et, s'il y a lieu, à une enquête pour la conduite efficace de laquelle des Etats intéressés fourniront toutes facilités nécessaires, après échange de vues avec la Commission;

b. elle se met en même temps à la disposition des intéressés en vue de parvenir à un règlement amiable de l'affaire qui s'inspire du respect des Droits de l'Homme, tels que les reconnaît la présente Convention.

2. Si elle parvient à obtenir un règlement amiable, la Commission dresse un rapport qui est transmis aux Etats interéssés, au Comité des Ministres et au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe, aux fins de publication. Ce rapport se limite à un bref exposé des faits et de la solution adoptée.»

Article 5

Au premier alinéa de l'article 29 de la Convention, les mots «à l'unanimité» sont remplacés par les mots «à la majorité des deux-tiers de ses membres».

Article 6

La disposition suivante est insérée dans la Convention:

« Article 30

1. A tout moment de la procédure, la Commission peut décider de rayer une requête du rôle lorsque les circonstances permettent de conclure que:

ändrade texten i artikel 30 blir punkt 2. Den nya texten i artikel 28 får följande lydelse:

"Artikel 28

1. Då en framställning tas upp, skall kommissionen:

a) till utrönande av de faktiska omständigheterna i fallet, genomgå framställningen tillsammans med representanter för parterna samt, om det behövs, företa en undersökning, för vars effektiva genomförande de berörda staterna efter utbyte av synpunkter med kommissionen skall lämna allt erforderligt bistånd;

b) samtidigt ställa sig till de berörda parternas förfogande i syfte att nå en reglering av frågan i godo på grundval av respekten för de mänskliga rättigheterna, sådana de definierats i denna konvention.

2. Om kommissionen lyckas åstadkomma en uppgörelse i godo, skall den utarbeta en rapport som skall tillställas de berörda staterna, ministerkommittén och Europarådets generalsekreterare för offentliggörande. Rapporten skall begränsas till en kort redogörelse för de faktiska omständigheterna och för den lösning som uppnåtts."

Artikel 5

I den första punkten i artikel 29 i konventionen ersätts ordet "enhälligt" med orden "med en majoritet av två tredjedelar av dess ledamöter".

Artikel 6

Följande bestämmelse införs i konventionen:

"Artikel 30

1. Kommissionen kan på varje stadium av förfarandet besluta att stryka en framställning från sin ärendeförteckning, i de fall då de faktiska omständigheterna leder till slutsatsen att:

a. the applicant does not intend to pursue his petition, or

b. the matter has been resolved, or

c. for any other reason established by the Commission, it is no longer justified to continue the examination of the petition.

However, the Commission shall continue the examination of a petition if respect for Human Rights as defined in this Convention so requires.

2. If the Commission decides to strike a petition out of its list after having accepted it, it shall draw up a Report which shall contain a statement of the facts and the decision striking out the petition together with the reasons therefor. The Report shall be transmitted to the parties, as well as to the Committee of Ministers for information. The Commission may publish it.

3. The Commission may decide to restore a petition to its list of cases if it considers that the circumstances justify such a course."

Article 7

In Article 31 of the Convention, paragraph 1 shall read as follows:

"1. If the examination of a petition has not been completed in accordance with Article 28 (paragraph 2), 29 or 30, the Commission shall draw up a Report on the facts and state its opinion as to whether the facts found disclose a breach by the State concerned of its obligations under the Convention. The individual opinions of members of the Commission on this point may be stated in the Report."

Article 8

Article 34 of the Convention shall read as follows:

"Subject to the provisions of Articles 20 (paragraph 3) and 29, the Commission shall take its decisions by a majority of the members present and voting."

a. le requérant n'entend plus la maintenir, ou

b. le litige a été résolu, ou

c. pour tout autre motif, dont la Commission constate l'existence, il ne se justifie plus de poursuivre l'examen de la requête.

Toutefois, la Commission poursuit l'examen de la requête si le respect des Droits de l'Homme garantis par la Convention l'exige.

2. Si la Commission décide de rayer une requête du rôle après l'avoir retenue, elle dresse un rapport qui comprend un exposé des faits et une décision motivée de radiation du rôle. Le rapport est transmis aux parties ainsi que, pour information, au Comité des Ministres. La Commission peut le publier.

3. La Commission peut décider la réinscription au rôle d'une requête lorsqu'elle estime que les circonstances le justifient.»

Article 7

A l'article 31 de la Convention, le paragraphe 1 se lit comme suit:

«1. Si l'examen d'une requête n'a pas pris fin en application des articles 28 (paragraphe 2), 29 ou 30, la Commission rédige un rapport dans lequel elle constate les faits et formule un avis sur le point de savoir si les faits constatés révèlent, de la part de l'Etat intéressé, une violation des obligations qui lui incombent aux termes de la Convention. Les opinions individuelles des membres de la Commission sur ce point peuvent être exprimées dans ce rapport.»

Article 8

L'article 34 de la Convention se lit comme suit:

«Sous réserve des dispositions des articles 20 (paragraphe 3) et 29, les décisions de la Commission sont prises à la majorité des membres présents et votant.»

a) sökanden inte har för avsikt att fullfölja sin framställning eller

b) saken har lösts eller

c) det av någon annan av kommissionen fastställd anledning inte längre är befogat att fortsätta prövningen av framställningen.

Kommissionen skall dock fortsätta att genomgå en framställning i de fall då respekten för de mänskliga rättigheterna, sådana de definierats i denna konvention, så kräver.

2. När kommissionen beslutar att från sin förteckning stryka en framställning som den har tagit upp, skall den utarbeta en rapport, vilken skall innehålla en redogörelse för de faktiska omständigheterna samt beslutet om att framställningen strukits och skälen härtill. Rapporten skall överlämnas till parterna samt till ministerkommittén för kännedom. Kommissionen kan offentliggöra den.

3. Kommissionen kan besluta att åter ta upp en framställning i sin ärendeförteckning, om den anser att omständigheterna berättigar en sådan åtgärd."

Artikel 7

I artikel 31 i konventionen får punkt 1 följande lydelse:

"1. Om genomgången av en framställning inte har fullföljts i enlighet med artikel 28 (punkt 2), 29 eller 30, skall kommissionen utarbeta en rapport om de faktiska omständigheterna samt ange huruvida kommissionen anser desamma innebära att den ifrågavarande staten brutit mot sina förpliktelser enligt konventionen. Varje kommissionsledamots individuella mening på denna punkt kan komma till uttryck i rapporten."

Artikel 8

Artikel 34 i konventionen får följande lydelse:

"Med förbehåll för bestämmelserna i artiklarna 20 (punkt 3) och 29 skall kommissionen fatta sina beslut med en majoritet av närvarande och röstande ledamöter."

Article 9

Article 40 of the Convention shall be supplemented by the following seventh paragraph:

"7. The members of the Court shall sit on the Court in their individual capacity. During their term of office they shall not hold any position which is incompatible with their independence and impartiality as members of the Court or the demands of this office."

Article 10

Article 41 of the Convention shall read as follows:

"The Court shall elect its President and one or two Vice-Presidents for a period of three years. They may be re-elected."

Article 11

In the first sentence of Article 43 of the Convention, the word "seven" shall be replaced by the word "nine".

Article 12

1. This Protocol shall be open for signature by member States of the Council of Europe signatories to the Convention, which may express their consent to be bound by:

a. signature without reservation as to ratification, acceptance or approval, or

b. signature subject to ratification, acceptance or approval, followed by ratification, acceptance or approval.

2. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 13

This Protocole shall enter into force on the first day of the month following the expira-

Article 9

L'article 40 de la Convention est complété par un paragraphe 7 ainsi rédigé:

«7. Les membres de la Cour siègent à la Cour à titre individuel. Durant tout l'exercice de leur mandat, ils ne peuvent assumer de fonctions incompatibles avec les exigences d'indépendance, d'impartialité et de disponibilité inhérentes à ce mandat.»

Article 10

L'article 41 de la Convention se lit comme suit:

«La Cour élit son Président et un ou deux Vice-Présidents pour une durée de trois ans. Ils sont rééligibles.»

Article 11

A la première phrase de l'article 43 de la Convention, le mot «sept» est remplacé par le mot «neuf».

Article 12

1. Le présent Protocole est ouvert à la signature des Etats membres du Conseil de l'Europe signataires de la Convention, qui peuvent exprimer leur consentement à être liés par:

a. signature sans réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation, ou

b. signature sous réserve de ratification, d'acceptation ou d'approbation, suivie de ratification, d'acceptation ou d'approbation.

2. Les instruments de ratification, d'acceptation ou d'approbation seront déposés près le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe.

Article 13

Le présent Protocole entrera en vigueur le premier jour du mois qui suit l'expiration

Artikel 9

Till artikel 40 i konventionen läggs följande sjunde punkt:

"7. Domstolens ledamöter skall tjänstgöra i sin personliga egenskap. Under sin ämbetstid får de inte inneha något uppdrag som är oförenligt med deras oberoende och opartiskhet såsom ledamöter av domstolen eller de krav som ställs på detta ämbete."

Artikel 10

Artikel 41 i konventionen får följande lydelse:

"Domstolen väljer ordförande och en eller två vice ordförande för en period av tre år. Dessa kan omväljas."

Artikel 11

I första meningen i artikel 43 i konventionen byts ordet "sju" ut mot ordet "nio".

Artikel 12

1. Detta protokoll står öppet för undertecknande av de medlemsstater i Europarådet som har undertecknat konventionen, vilka kan uttrycka sitt samtycke till att vara bundna genom:

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation, godtagande eller godkännande, eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation, godtagande eller godkännande, följt av ratifikation, godtagande eller godkännande.

2. Ratifikations-, godtagande-, eller godkännandeinstrument skall deponeras hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 13

Detta protokoll träder i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången

tion of a period of three months after the date on which all Parties to the Convention have expressed their consent to be bound by the Protocol in accordance with the provisions of Article 12.

Article 14

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of:

a. any signature;

b. the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;

c. the date of entry into force of this Protocol in accordance with Article 13;

d. any other act, notification or communication relating to this Protocol.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol.

Done at Vienna, this 19th day of March 1985, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe.

d'une période de trois mois après la date à laquelle toutes les Parties à la Convention auront exprimé leur consentement à être liées par le Protocole conformément aux dispositions de l'article 12.

Article 14

Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe notifiera aux Etats membres du Conseil:

a. toute signature;

b. le dépôt de tout instrument de ratification, d'acceptation ou d'approbation;

c. la date d'entrée en vigueur du présent Protocole conformément à l'article 13;

d. tout autre acte, notification ou communication ayant trait au présent Protocole.

En foi de quoi, les soussignés dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Vienne, le 19 mars 1985, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Conseil de l'Europe. Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe.

av en period på tre månader efter den dag då alla parter i konventionen har uttryckt sitt samtycke till att vara bundna av protokollet i enlighet med bestämmelserna i artikel 12.

Artikel 14

Europarådets generalsekreterare skall underrätta Europarådets medlemsstater om:

a) undertecknande;
b) deponering av ratifikations-, godtagande-, eller godkännandeinstrument;
c) dag för protokollets ikraftträdande enligt artikel 13;
d) andra åtgärder, notifikationer eller meddelanden som rör protokollet.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, undertecknat detta protokoll.

Upprättat i Wien den 19 mars 1985 på engelska och franska, vilka båda texter har samma giltighet, i ett enda exemplar, som skall deponeras i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare skall översända bestyrkta kopior till varje medlemsstat i Europarådet.

Bilaga 2

Domar i mål mot Sverige*

Svenska Lokmannaförbundet (dom 1976-02-06, Ser. A No. 20)

Målet rörde främst i vad mån en rätt för fackförening att sluta kollektivavtal kunde härledas ur artikel 11 i konventionen (skyddet för föreningsfriheten). Statens avtalsverk hade vägrat sluta kollektivavtal med Svenska Lokmannaförbundet. Lokmannaförbundet ansåg att förbundets rättigheter enligt artikel 11 därigenom blivit kränkta och att avtalsverkets handlingssätt också varit diskriminerande mot förbundet eftersom avtalsverket slutit kollektivavtal med flera andra stora fackföreningskollektiv och oberoende förbund. Domstolen, som konstaterade att Lokmannaförbundet på olika sätt kunde agera i förhållande till den svenska regeringen och att förbundet hade rätt att förhandla med avtalsverket, fann, liksom kommissionen, att någon kränkning av konventionen inte förevarit.

Schmidt och Dahlström (dom 1976-02-06, Ser. A No. 21)

Målet rörde fackliga rättigheter. Klagandena var anslutna till SACO respektive SR. Dessa förbund hade deltagit i en konflikt på arbetsmarknaden som innefattat såväl strejk som lockout. Sedan konflikten avblåsts träffades kollektivavtal, vilket bl.a. innefattade rätt till retroaktiva lönepåslag, dock inte för medlemmar i förbund som varit uttagna i konflikten. Klagandena, som inte personligen varit uttagna i konflikt, klagade över att de inte erhållit de retroaktiva tilläggen och gjorde gällande att detta innefattade brott mot artikel 11 (skyddet för föreningsfriheten) och att de utsatts för en diskriminerande behandling i strid med artikel 14. Domstolen, som konstaterade att konventionen inte ger någon rätt till retroaktiv löneersättning, fann att klagandena inte på något vis förvägrats rätten att som medlemmar av en fackförening främja sina intressen och således att något konventionsbrott inte ägt rum.

* Hänvisningarna avser publikationen Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgments and Decisions, Carl Heyman Verlag KG, Köln.

Sporrong-Lönnroth (dom 1982-09-23, Ser. A No. 52 och dom

1984-12-18, Ser. A No. 88)

Målet gällde två fastigheter i Stockholm som under lång tid, 25 respektive 12 år, varit belagda med expropriationstillstånd och därtill knutna byggnadsförbud. Fastighetsägarna saknade enligt svensk lag möjlighet att få tid för tillstånden bestämd eller att få någon slags ekonomisk ersättning. Domstolen fann att dessa omständigheter i förening innebar en kränkning av artikel 1 i första tilläggsprotokollet (skyddet för äganderätten). Domstolen fann också att artikel 6 i konventionen kränkts därigenom att fastighetsägarna enligt svensk rätt saknade möjlighet att få tvisten mellan dem och Stockholms stad prövad i domstol. Fastighetsägarna tillerkändes skadestånd av svenska staten med 800 000 kr respektive 200 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Skoogström (dom 1984-10-02, Ser. A No. 83)

Målet rörde samma fråga som målet McGoff, se nedan. I domen avskrev domstolen målet från vidare handläggning sedan regeringen och klaganden träffat förlikning. Enligt förlikningen åtog sig regeringen att vidta lagstiftningsåtgärder i syfte att bringa rättegångsbalkens regler i överenstämmelse med artikel 5 (3) i konventionen. Klaganden tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

McGoff (dom 1984-10-26, Ser. A No. 83)

Målet gällde hur länge en person får hållas frihetsberövad innan frihetsberövandet skall prövas av en domstol. McGoff var häktad i sin frånvaro, greps och placerades i häkte och förvarades där under 15 dagar innan häktningsfrågan prövades vid en förhandling i tingsrätten där McGoff var närvarande. Domstolen fann att denna tidsperiod överskred vad som avses med uttrycket "promptly" i artikel 5 (3) i konventionen. I bestämmelsen anges att var och en som berövats sin frihet har rätt att bli ställd inför domstol "promptly". Domstolen fann således att denna artikel blivit kränkt. McGoff tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Leander (dom 1987-03-26, Ser. A No. 116)

Målet gällde tillämpningen av bestämmelserna i personalkontrollkungörelsen (1969:446). Leander anställdes som vikarierande museitekniker vid marinmuseet i Karlskrona, som ligger i anslutning till örlogsbasen inom militärt skyddsområde. Efter en kort tid blev Leander uppsagd. Han informerades om att skälet härtill var resultatet av den personalkontroll som utförts beträffande honom. Han informerades dock inte närmare om vad som legat till grund för

resultatet av personalkontrollen. Leander gjorde gällande att personalkontrollen inneburit brott bl.a. mot artiklarna 8 (rätten till skydd för privatlivet) och 10 (rätten till yttrande- och åsiktsfrihet) samt mot artikel 13 (rätten till ett effektivt rättsmedel för att påtala konventionsbrott). Europadomstolen fann enhälligt att någon kränkning inte förevarit av artiklarna 8 och 10. Domstolens majoritet fann inte heller att artikel 13 blivit kränkt eftersom Leander hade vissa möjligheter att anföra klagomål hos rikspolisstyrelsen och kammarrätten, då det gällde att få information om utfallet av personalkontrollen, samt hos justitieombudsmannen och justitiekanslern. Tre ledamöter, däribland domstolens president, fann dock att artikel 13 kränkts.

Pudas (dom 1987-10-27, Ser. A No. 125)

Målet gällde om det krav på domstolsprövning av tvister om civila rättigheter och skyldigheter som föreskrivs i konventionens artikel 6 (1) gäller vid prövning av en fråga om indragning av trafiktillstånd enligt yrkestrafiklagen (1979:559). Pudas, som bedrev taxirörelse i Norrbotten, fick sitt trafiktillstånd indraget. Svensk rätt medgav inte att en sådan fråga kunde bli prövad av domstol. Domstolen fann att artikeln var tillämplig och att avsaknaden av domstolsprövning innefattade en kränkning av nämnda artikel. Pudas tillerkändes ideellt skadestånd med 20 000 kr samt ersättning för rättegångskostnader.

Bodén (dom 1987-10-27, Ser. A No. 125)

Liksom i fallet Sporrong-Lönnroth gällde målet expropriationstillstånd och möjligheten att få en tvist om ett sådant tillstånd prövad av domstol. Eftersom någon sådan möjlighet inte fanns enligt svensk rätt fann domstolen att artikel 6 (1) blivit kränkt. Bodén tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Olsson I (dom 1988-03-24, Ser. A No. 130)

Målet gällde omhändertagande och fosterhemsplacering av makarna Olssons tre barn enligt lagen om vård av unga och huruvida de åtgärder som vidtagits av svenska myndigheter innefattade en kränkning av artikel 8 i konventionen (skyddet för familjefriden). Domstolen fann att beslutet att omhänderta barnen var berättigat men att placeringen av barnen i olika fosterhem långt ifrån det ursprungliga föräldrahemmet och långt ifrån varandra innebar en kränkning av artikel 8. Föräldrarna tillerkändes skadestånd med 200 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Ekbatani (dom 1988-05-26, Ser. A No. 134)

Målet gällde om de svenska reglerna för rättegång i hovrätt uppfyllde kriterierna i artikel 6 i konventionen, som bl.a. ger var och en åtalad person rätt att få sin sak prövad av domstol vid en "fair and public hearing". Ekbatani dömdes vid en tingsrätt för olaga hot till dagsböter efter sedvanlig huvudförhandling. Den hovrätt till vilken Ekbatani överklagat domen avgjorde målet utan huvudförhandling i enlighet med reglerna i den svenska rättegångsbalken och fastställde därvid tingsrättens dom. Domstolen fann att artikel 6 kränkts eftersom Ekbatani förvägrats muntlig förhandling i hovrätten. Ekbatani tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Langborger (dom 1989-06-22, Ser. A No. 155)

Målet gällde om bostadsdomstolen genom sin sammansättning kunde anses som en opartisk domstol i den mening som avses i artikel 6 i konventionen i en tvist mellan en hyresgäst som inte var ansluten till Hyresgästernas Riksförbund och en hyresvärd som var ansluten till Sveriges Fastighetsägarförbund. Tvisten gällde prövning av giltigheten av en s.k. förhandlingsklausul ingången mellan Hyresgästernas Riksförbund och Sveriges Fastighetsägarförbund. Vid prövningen av målet bestod bostadsdomstolen av två juristdomare och två intresseledamöter utsedda på förslag av de nämnda intresseorganisationerna. Europadomstolen fann att det inte fanns anledning att hysa något tvivel om intresseledamöternas personliga opartiskhet. Men de hade enligt domstolen nära förbindelse med de organisationer som nominerat dem och som båda hade ett intresse av att förhandlingsklausulen ej förklarades ogiltig. Europadomstolen ansåg därför att klaganden hade rimlig anledning att misstänka att intresseledamöterna hade ett gemensamt intresse som stred mot hans eget i rättegången och att den intressebalans som normalt ligger i bostadsdomstolens sammansättning därför kunde rubbas. Europadomstolen fann således att artikel 6 i konventionen hade kränkts. Langborger tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Eriksson (dom 1989-06-22, Ser. A No. 156)

Målet rörde s.k. flyttningsförbud av barn utfärdat enligt 28 § socialtjänstlagen (1980:620) sedan ett omhändertagandebeslut blivit hävt. Klagomål anfördes av barnets mor och barnet självt i första hand enligt artiklarna 6 och 8 i konventionen. När målet prövades hade flyttningsförbudet varit i kraft under sex år från det omhändertagandet hävts. Även om det ursprungliga flyttningsförbudet varit motiverat, kunde enligt Europadomstolen det långvariga förbudet i kombination med umgängesrättsbegränsningar inte anses acceptabelt.

Begränsningarna var f.ö. inte heller lagligen grundade. I dessa hänseenden fann domstolen att artikel 8 kränkts. Klagandena saknade möjlighet att få prövning i domstol av de beslutade begränsningarna i umgängesrätten. Denna brist fann Europadomstolen utgöra en kränkning av artikel 6. Klagandena tillerkändes skadestånd med 300 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Tre Traktörer (dom 1989-07-07, Ser. A No. 159)

Målet gällde indragning av utskänkningstillstånd enligt lagen (1977:293) om handel med drycker. Klaganden, ett aktiebolag som drev en restaurangrörelse i Helsingborg, fick sitt utskänkningstillstånd indraget. Klaganden gjorde gällande att beslutet kränkt bolagsmännens äganderätt och således artikel 1 i första tilläggsprotokollet samt att en kränkning också förelegat av artikel 6 därigenom att klaganden saknade laglig möjlighet att få återkallelsebeslutet prövat av domstol. Europadomstolen fann att en kränkning av artikel 6 förevarit i sistnämnda hänseende men fann att någon annan kränkning av konventionen inte förekommit. Klaganden tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Allan Jacobsson (dom 1989-10-25, Ser. A No. 163)

Målet gällde huruvida ett långvarigt byggnadsförbud utfärdat med stöd av byggnadslagen (1947:385) innefattade en kränkning av klagandens äganderättsskydd enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet. Målet gällde också om beslut att inte ge byggnadslov innefattade en prövning av klagandens civila rättigheter så att klaganden hade en rätt enligt konventionen att få beslutet om förlängning av byggnadsförbuden prövade av domstol. Europadomstolen fann att någon kränkning av artikel 1 i första tilläggsprotokollet inte förevarit men att avsaknaden av möjlighet till domstolsprövning av besluten om förlängning av byggnadsförbudet utgjorde en kränkning av artikel 6 i konventionen. Klaganden tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Håkansson/Sturesson (dom 1990-02-21, Ser. A No. 171 A)

Målet gällde prövning av förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen (1979:230). Klagandena hade av lantbruksnämnden och regeringen fått avslag på sin ansökan om förvärvstillstånd beträffande jordbruksfastighet som de inköpt för 240 000 kr. Priset ansågs överstiga marknadsvärdet. I enlighet med bestämmelserna i jordförvärvslagen utbjöds fastigheten till försäljning på offentlig auktion varvid lantbruksnämnden förvärvade den för 172 000 kr enligt åsatt

marknadsvärdering. Klagandena gjorde gällande bl.a. brott mot artikel 1 i första tilläggsprotokollet därigenom att klagandenas rätt till skydd för deras egendom blivit kränkt genom lantbruksnämndens och regeringens beslut. De påstod också att artikel 6 blivit kränkt eftersom de saknade möjlighet att få tvisten om deras rätt till fastigheten prövad av svensk domstol. Europadomstolen biföll klagomålen i sistnämnda hänseenden men fann i övrigt att någon kränkning av konventionen inte hade förekommit. Klagandena tillerkändes ersättning för rättegångskostnader.

Mats Jacobsson (dom 1990-06-28, Ser. A No. 180 A)

Målet gällde främst om ett beslut om ändring av en fastställd byggnadsplan innefattade en prövning av en tvist om klagandens civila rättigheter på ett sätt som medförde att klaganden skulle ha rätt enligt artikel 6 att få tvisten prövad av svensk domstol. Europadomstolen fann att detta var fallet och att avsaknaden av rätt till domstolsprövning enligt de vid denna tid gällande svenska reglerna, innefattade en kränkning av artikel 6. Klaganden tillerkändes skadestånd med 10 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Skärby m.fl. (dom 1990-06-28, Ser. A No. 180 B)

Målet gällde främst om ett beslut om avslag på byggnadslov med hänvisning till rådande byggnadsförbud för det område inom vilket klagandenas fastighet var belägen, innefattade en prövning av en tvist om klagandenas civila rättigheter på ett sätt som medförde att klagandena skulle ha rätt enligt artikel 6 att få tvisten prövad av svensk domstol. Europadomstolen fann att detta var fallet och att avsaknaden av rätt till domstolsprövning enligt de vid denna tid gällande svenska reglerna innefattade en kränkning av artikel 6. Klagandena tillerkändes skadestånd med 30 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Nyberg (dom 1990-08-31, Ser. A No. 181 B)

Målet rörde omhändertagande av barn. I domen avskrev domstolen målet från vidare handläggning sedan regeringen och klagandena träffat förlikning. Genom förlikningen tillerkändes klagandena ersättning med 225 000 kr jämte gottgörelse för rättegångskostnader.

Darby (dom 1990-10-23, Ser. A No. 187)

Målet gällde rätt till nedsättning av församlingsskatt enligt lagen (1951:611) om viss lindring i skattskyldigheten för den som inte tillhör svenska kyrkan (dissenterskattelagen). Som förutsättning för

skattelindring enligt dissenterskattelagen gällde vid denna tid bl.a. att den skattskyldige var mantalsskriven i Sverige för inkomståret i fråga. Klaganden, som var finsk medborgare, var bosatt på Åland men arbetade i Sverige. Han var inte mantalsskriven i Sverige men ansågs ändå, med hänsyn till den tid som han faktiskt varit bosatt i Sverige, vara skattskyldig i Sverige. Eftersom han inte var mantalsskriven i riket ansåg dock skattedomstolarna att klaganden inte kunde få nedsättning av församlingsskatt enligt bestämmelserna i dissenterskattelagen. Klaganden gjorde bl.a. gällande att denna rättstillämpning innefattade brott mot hans rätt till religionsfrihet enligt artikel 9 och att rättstillämpningen var diskriminerande mot honom såvitt gällde såväl hans rätt till skydd för religionsfriheten som äganderätten. Europadomstolen, som inte gick in på en prövning av religionsfrihetsfrågan, fann att en kränkning av artikel 14 förekommit därigenom att klaganden utsatts för en diskriminerande rättstillämpning vad gällde beskattningen. Klaganden tillerkändes skadestånd med 8 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Fredin (dom 1991-02-18, Ser. A No. 192)

Målet gällde upphävande av ett täkttillstånd för exploatering av grus. Klagandens föräldrar erhöll täkttillstånd 1963. Utvinning av grus skedde endast till husbehov fram till ca 1980. Fredin började då utvinna grus för försäljning med samtycke från sina föräldrar. Vid samma tid erbjöd sig länsstyrelsen att återköpa täkttillståndet för 50 000 kr vilket Fredins vägrade. Under 1980-1983 skedde miljoninvesteringar i grusdriften. I april 1983 överfördes täkttillståndet från föräldrarna till Fredin. Länsstyrelsen uttalade i detta beslut att, med hänsyn till de ändringar som införts 1973 i naturvårdslagen med bland annat möjligheten att upphäva täkttillstånd äldre än tio år, man åter skulle granska täkttillståndet. 1984 beslöt länsstyrelsen att täkttillståndet skulle upphöra senast 1987, vid vilken tid marken också skulle vara återställd. Regeringen lämnade besvären över beslutet utan bifall. I Europadomstolen gjorde Fredin gällande att en kränkning skett av konventionens artiklar 1 av tilläggsprotokollet, 6 och 14. Domstolen fann att en kränkning endast skett avseende art. 6, då länsstyrelsens beslut inte kunde överklagas till en domstol. Beträffande art. 1 i tilläggsprotokollet (äganderätten) yttrade domstolen att en kontroll av den enskildes markanvändning inte var en kränkning av konventionen. Fredin tillerkändes 10 000 kr i skadestånd.

Crus Varas och andra (dom 1991-03-20, Ser. A No. 201)

Målet gällde avvisning av tre chilenska medborgare (man, kvinna, son) till hemlandet. Mannen åberopade politiska skäl för att få stanna i Sverige. Statens Invandrarverk beslöt att familjen skulle avvisas, vilket beslut fastställdes av regeringen. Verkställandet av avvisningen sköts upp då familjen inte inställde sig till avresan. Mannen ansökte därpå ånyo om politisk asyl och anförde nya omständigheter till stöd för sin talan. Regeringen beslöt dock att avvisningen skulle verkställas. Mannen togs i förvar och avreste till Chile den 6 oktober 1989. Övriga familjen gömde sig i Sverige. Klagandena gjorde vid Europadomstolen gällande att beträffande mannen och sonen en kränkning skett av art. 3 konventionen samt beträffande hela familjen en kränkning av art. 8. Domstolen fann att någon kränkning inte skett då det inte visats att någon reell risk förelåg för att mannen skulle komma att behandlas inhumant i hemlandet, ej heller fanns en sådan risk beträffande sonen. Domstolen uttalade vidare att den svenska staten inte kunde hållas ansvarig för att familjen splittrats, då detta var ett val av dem själva. Någon kränkning av art. 8 hade därmed inte skett.

Helmers (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 A)

Målet gällde om de svenska reglerna för rättegång i hovrätt uppfyllde kriterierna i artikel 6 i konventionen, som bl.a. ger envar, när det gäller att pröva hans civila rättigheter, rätt att få sin sak prövad av domstol vid en "fair and public hearing". Helmers hade sökt en akademisk tjänst vid Lunds universitet, men fick inte tjänsten. Han ansåg att han diskriminerats och att beredningsgruppen för tillsättningsärenden varit partisk. Efter överklaganden till UHÄ och regeringen, vilka inte biföll hans talan, väckte han enskilt åtal för förtal och osant intygande mot beredningsgruppens ordförande samt en studeranderepresentant i beredningsgruppen och för osant intygande, förtal och anstiftan till förtal mot föredraganden i beredningsgruppen. Helmers gjorde gällande att beredningsgruppens uttalanden om honom var att anse som förtal, vilket förstörde hans rykte. Tingsrätten, som höll sedvanlig huvudförhandling i målet ogillade till alla delar åtalet. Den hovrätt till vilken Helmers överklagat domen avgjorde målet utan huvudförhandling i enlighet med reglerna i rättegångsbalken och fastställde tingsrättens dom. Europadomstolen fann att artikel 6 kränkts eftersom Helmers förvägrats muntlig förhandling i hovrätten. Helmers tillerkändes 25 000 kr i skadestånd.

Jan-Åke Andersson (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 B)

Målet gällde om de svenska reglerna för rättegång i hovrätt uppfyllde kriterierna i artikel 6 i konventionen, som bl.a. ger var och en åtalad person rätt att få sin sak prövad av domstol vid en "fair and public hearing". Andersson dömdes vid en tingsrätt för förseelse mot vägtrafikkungörelsen till böter 400 kr efter sedvanlig huvudförhandling. Brottet bestod i att han kört traktor på en motortrafikled. Den hovrätt till vilken Andersson överklagat domen avgjorde målet utan huvudförhandling i enlighet med reglerna i rättegångsbalken och fastställde tingsrättens dom. Europadomstolen fann att en kränkning av artikel 6 inte förekommit. Man jämförde med Ekbatani-målet och fann att i det nu aktuella målet hade Andersson medgett de faktiska omständigheterna, men haft invändningar av det slaget att han inte sett eller förstått innebörden av ett vägmärke.

Fejde (dom 1991-10-29, Ser. A No. 212 C)

Målet rörde samma fråga som ovan. Fejde dömdes vid en tingsrätt för olaga vapeninnehav till dagsböter. Den hovrätt till vilken Fejde överklagat domen fastställde tingsrättens dom utan att hålla ny huvudförhandling. Europadomstolen fann att en kränkning av konventionen inte förekommit. I domskälen uttalade domstolen att Fejde i målet medgett de faktiska omständigheterna, men invänt att han inte var ägare till vapnet samt att detta, då det saknade någon del, inte var att anse som ett vapen. Invändningarna var av sådant slag att domstolen ansåg att dessa inte nödvändiggjorde en ny huvudförhandling i hovrätten.

Margareta och Roger Andersson (dom 1992-02-25, Ser. A No. 226)

Målet gällde omhändertagande och fosterhemsplacering av Roger Andersson enligt lagen om vård av unga. Klagomål anfördes av modern och sonen Andersson enligt artikel 8 i konventionen och rörde det umgängesförbud för modern, innefattande även förbud mot kontakt per telefon eller brev med sonen, som socialnämnden fattat och som sedan fastställts av domstolarna. Europadomstolen fann att en kränkning av artikel 8 skett genom att umgängesförbudet, innefattande förbud mot all kontakt mellan mor och son, varat drygt ett och ett halvt år och knappast kunde vara förenligt med strävanden om en återförening av modern och sonen. Klagandena tillerkändes skadestånd med 50 000 kr vardera samt ersättning för rättegångskostnader.

Rieme (dom 1992-04-22, Ser. A No. 226 B)

Målet rörde s.k. flyttningsförbud utfärdat enligt 28 § socialtjänstlagen. Klagomål anfördes av fadern enligt artikel 8 i konventionen. Flyttningsförbudet var i kraft ca fem år, men de tre senare åren hade fadern vid umgängesrätt med dottern som även bodde tillsammans med honom under helger. Europadomstolen fann att en kränkning av artikel 8 inte skett, då flyttningsförbudet hade varit nödvändigt för att skydda barnets hälsa och rättigheter.

Olsson II (dom 1992-11-27, Ser. A No. 250)

Målet rörde flyttningsförbud enligt 28 § socialtjänstlagen (1980:620 i dess lydelse före den 1 juli 1990) från fosterhem samt umgängesrättsinskränkningar för föräldrarna med sina tre barn för tid efter det att omhändertagandet av barnet upphört (24 och 31 §§ lagen 1990:52 om vård av unga). Klagandena anförde att åtgärderna var ett brott mot art. 8 samt att avsaknad av domstolsprövning före den 1 juli 1990 såvitt avsåg umgängesrättsinskränkningarna var ett brott mot art.6. Europadomstolen fann att flyttningsförbudet inte var en kränkning av art.8 då inget pekade på att detta hindrade en återförening mellan föräldrar och barn. Beträffande umgängesrättsinskränkningarna vad avsåg tiden före den 1 juli 1990 förelåg en kränkning av art. 8 då dessa saknade lagstöd. För tiden därefter hade åtgärderna däremot stöd i lagen om vård av unga. För tiden före den 1 juli 1990 saknades möjligheter att i domstol få prövat umgängesrättsbegränsningarna varför Europadomstolen ansåg att en kränkning av art. 6 skett. För tiden därefter förelåg ingen kränkning. Klagandena tillerkändes 50 000 kr i skadestånd samt ersättning för rättegångskostnader.

KUNGL. BIBL.
1993-06-02
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
2. Kursplaner för grundskolan. U.
3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
   – Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
5. Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. S.
6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
7. Löneskillnader och lönediskriminering.
   Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
9. Postlag. K.
10. En ny datalag. Ju.
11. Socialförsäkringsregister. S.
12. Vårdhögskolor
    – kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. U.
13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
14. EG och våra grundlagar. Ju.
15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Fi.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Bilagor. Fi.
17. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
18. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
19. Kommunerna och miljöarbetet. M.
20. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
21. Ökat personval. Ju.
22. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
23. Kunskapens krona. U.
24. Utlänningslagen – en partiell översyn. Ku.
25. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.
26. Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. Ju.
27. Miljöbalk. Del 1 och 2. M.
28. Bankstödsnämnden. Fi.
29. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. Fi.
30. Rätten till bistånd inom socialtjänsten. S.
31. Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. S.
32. Ny anställningsskyddslag. A.
33. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. Jo.
34. Förarprövare. K.
35. Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. Ju.
36. Lag om totalförsvarsplikt. Fö.
37. Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. Ju.
38. Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. S.
39. En gräns för filmcensuren. Ku.
40. Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. Ju.

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personval. [21]
Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. [26]
Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. [35]
Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. [37]
Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. [40]

Utrikesdepartementet

Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]

Försvarsdepartementet

Lag om totalförsvarsplikt. [36]

Socialdepartementet

Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]
Rätten till bistånd inom socialtjänsten. [30]
Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. [31]
Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. [38]

Kommunikationsdepartementet

Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]
Förarprövare. [34]

Finansdepartementet

Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommisionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommisionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]
Bankstödsnämnden. [28]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. [29]

Utbildningsdepartementet

Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. [33]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny anställningsskyddslag. [32]

Kulturdepartementet

Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen – en partiell översyn. [24]
En gräns för filmcensuren. [39]

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]
Kommunerna och miljöarbetet. [19]
Miljöbalk. Del 1 och 2. [27]